

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Bir adamın, birisiyle danışıp, görüşmesi; onun da başkasıyla müşaverede bulun, ben senin düşmanımın, demesi	517 3
Hazret-i Resûl Aleyhisselâtu Vesselâmin, efradı arasında yaşlılar ve savaş tecrübesi çok kimseler bulunan bir orduya Hüzeyl kabilesinden bir genci emîr tayin etmesi	522 6
Hazret-i Peygamber Aleyhisselâtu Vesselâm'ın Hüzeyl kabilesinden olan genci orduya emîr tayin etmesine, birinin itirazı	533 11
Resûlullah Sallallahü Aleyhi Vesellemin itiraz edene cevabı	548 19
Bâyezîd-i Bestâmî Kaddesallahü Sırrâ'nın: (Kendimi tenzih ederim, şânım ne de uludur) demesi. Müridlerinin bu söze itiraz etmeleri; Bâyezîd'in de onlara söz ile değil, hal ile cevap vermesi	556 23
O münâşebetsizin Huzûr-u Peygamberî'de çok ve fasih söz söylemesinin sebebi	568 29
Resûlullah Aleyhisselâm'ın, o genç Hüzeylli, ihtiyar ve tecrübekâr olanlara tercih ile müfreze kumandanlığına tayin etmesinin sebebini beyan buyurması	569 29
Tam akıllı ve yarım akıllı ile, tam adam ve yarım adamın ve hiç bir şey olmayan mağrur kötü kişinin alâmetleri	575 32
Göl ile balıkçıların, biri tam akıllı, biri yarım akıllı, üçüncüsü de mağrur ahmak ve değersiz olan üç balığın halleri ve akıbetleri	578 34
Abdest alan birinin abdest dualarını yerinde okuması	582 36
Bir şahsın taharetlenirken, o vakit okunacak: (Tanrım, beni tevbe edenlerden ve iyice temizlenenlerden et) duası yerine; (Tanrım, sen bana cennet kokusunu koklat) duasını okuması ve duyan bir azîzin dayanamaması	584 37
Tutulmuş bir kuşun: Geçmişe pişman olma, vaktin kıymetini bil, bundan istitadeye çalış, pişmanlıkla zaman geçirme, diye nasihatı	591 40
Bir ahmanın belâya tutulduğu ve nâdim olduğu sırada ettiği ahdın faydası yoktur. Nitekim subh-i kâzibin de vefâsı yoktur. Böyle olduğu (Onlar yalancıdır) âyetinde beyan buyurulmuştur	601 45
Vehim, aklın zıddıdır, onunla savaşır durur. Ona benzer ama o değildir. Akla sahip olan Musa Aleyhisselâm'ın vehim sahibi olan Firavun'a soru ve cevabı	605 47
Yapılma, yıkılmadadır; topluluk dağınlıkta; sağlamlık kırılmada. Murat muratsızlıktadır; varlık yoklukta. Her şey buna benzer. Öbür zıtlar ve eşler de hep bunlar gibidir	613 51
Mûsâ Aleyhisselâm'ın Firavun'a cevabı	616 53
Mûsâ Aleyhisselâm'ın büyücülüğü kendisinden nefyetmesi	617 53
İnsan'ın her hissi başka şeyler idrak eder ve öbür hissin idrak ettiklerinden bîhaberdir. Nitekim her usta sanatkâr da başka bir sanatta usta olan sanatkârın sanatına acemidir, o sanattan bîhaberdir	622 56
Dünya ehlinin Allah ehline saldırmaları, gayb âleminin sınırı olan nesillerine kadar hücum etmeleri, onların pusuda olmalarından gaflete düşmeleri. Zaten gazi de savaşa gitmezse kâfirler Müslüman ülkesine hücum eder, çapulda bulunurlar	636 63
İnsanın topraktan yaratılmış bedeni, cevheri iyi bir demire benzer, ayna olmaya kabiliyeti vardır. Onda, daha dünyada iken, cennet cehennem kıyamet vesair hallerin hayalen değil, hakikaten görülmesi kabilirdir	643 66
Firavun'un sırlarını ve rüyalarını, Allah'ın (Habîr) ve (Alîm) olduğuna iman etmesi, hiç olmazsa şek ve şüphesini izâle eylemesi için, Mûsâ Aleyhisselâm'ın apaçık olarak anlatması	649 69

Tevbe kapı dâima açıktır	654 72
Mûsâ Aleyhisselâm'ın Firavun'a: «Benden bir nasihat kabul et, karşılık olarak dört fazîlet al» demesi: Firavun'un da: «O dört fazîlet nedir?» diye sorması	657 73
Firavun iman edecek olursa mükâfat olarak kazanacağı dört fazîletin, Mûsâ Aleyhisselâm tarafından şerhedilmesi	662 76
«Ben bir gizli hazine idim, bilinmeyi arzu ettim» hadîs-i kutsisinin tefsiri	665 77
İnsanın kendi tabiatındaki zekâ ve düşüncelerine mağrur olması ve nebîler ilmi olan gayb ilmini aramaması	669 79
«İnsanlara kendi aklınıza göre değil, onların akılları erecek şekilde söyleyiniz ki Allah'ı ve Peygamberi tekzip etmesinler» hadîsi	673 81
Mûsâ Aleyhisselâm'ı tasdik hususunda Firavun'un zevcesi Âsiye ile müşaveresi	677 83
Padişah'ın doğanı ile kocakarı'nın hikâyesi	684 87
Küçük çocuğu dama çıkıp su oluşunun üzerinde emekleyen ve düşmek tehlikesinde bulunan bir kadının Hz. Ali (K.V.) den çare araması	693 91
Firavun'un, Mûsâ Aleyhisselâm'a iman edip etmemesi hakkında Hâmân ile müşaverede bulunması	707 98
Hâmân'ın sözlerinin bayağılığı	711 100
Mûsâ Aleyhisselâm'ın, Hâmân'ın sözlerinin tesiriyle Firavun'un imana gelmesinden ümit kesmesi	720 105
Arab beylerinin, Mustafa Aleyhisselâm'a: «Mülkü tayin ve bize taksim et ki aramızda ihtilâf çıkmasın» demeleri; Sallallahü Aleyhi Vesellemin de: «Ben bu beylik işinde Hak tarafından memurum» buyurması ve iki tarafın mübahesesi	721 105
Allah'ın kudretini tanıyan kimse, cennet ve cehennem nerededir? diye sormaz	727 108
Bir mü'min ile bir feylesofun mübahese etmesi, Allah'ı inkâr eden ve âleme: evvelî yok, diyen bir dehrinin cevabı	733 111
«Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi ancak Hak'kın ikamesine sebep olarak ve muayyen bir va'de için yarattık» âyetinin tefsiri	745 117
Hak Teâlâ'nın, Mûsâ Aleyhisselâm'a: «Yâ Mûsâ, ben ki yaradandım, seni severim» diye vahyetmesi	754 122
Bir Padişahın nedîmine gazab etmesi, bir şefaatinin şefaate ederek nedîmin afvını istemesi, padişahın da şefaati kabul ve nedîmi afveylemesi, lâkin nedîmin, «niçin şefaatte bulundun?» diye şefaateyi incinmesi	757 123
Kendisine, bir dileğin var mı? diye soran Cebrail'e Hz. İbrahim'in, senden bir şey istemiyorum, cevabını vermesi	768 129
Mûsâ Aleyhisselâm'ın Cenâb-ı Hakk'a: «İlâhî halkı yaratır, sonra helâk edersin, bunun sebebi nedir?» diye sorması ve kendisine cevap gelmesi	775 132
Hayvânî Ruh, cüz'î akıl, vehim ve hayal insanda ayrına benzer... Bâkî olan Ruhsa bu aylanda gizli olan yağa	781 135
Kendisine hakikî saltanat teveccüh eden bir şehzâdenin hikâyesi	795 142
Neslinin kesilmesinden korktuğu için, padişahın oğlunu evlendirmesi	803 146
Fakir bir zâhidin kızını oğlu için padişahın ihtiyâr etmesi, haremdeki kadınların buna itirazda bulunması ve bir fakire akraba olmaktan utanmaları	807 148
Padişahın, Kâbilli sihirbaz karının aşkından, oğlunun kurtulması için ettiği duaların kabul edilmesi	813 151
Şehzâdenin o kocakarı'nın yaptığı sihirden kurtulması, padişahın da sevinip düğün yapması	816 153
Şehzâde insanoğludur, Tanrı halifesidir, babası da meleklerin secde ettikleri Tanrı halifesi Âdem Safiullah'dır. Kâbilli kocakarıdan murad da dünyadır ki insan-oğlunu sihirle babasından ayırmıştır. Şehzadeyi kocakarı'nın elinden kurtaran hakîm ise enbiyâ ve evliyâyı temsil etmektedir	820 155
Bir kutluk yılında sevinen ve gülen bir zâhidin hikâyesi. Halbuki o zâhid fakir ve	

- ailesi efradı çok idi. Ona, sevinecek vakit değil, başıağlığı dölencecek zamandır, dediler. Ben yük altında değilim, cevabını verdi 836 163
- Bütün âlem akl-ı küllün sûretidir. Akl-ı külle yanlış bir hareketinle cefa edecek olursan âlemin sûreti senin gam ve kederini artırır. Nitekim, babanla da çok defalar bozuştun mu onun sûreti sana gam verir ve yüzünü görmek istemezsin. Halbuki evvelce gözünün bebeği ve ruhunun rahatı idi 840 165
- Uzeyr Aleyhisselâm'ın oğullarının, kendisinden, babalarının ahvâlini sormaları, onun da: «Evet. Gördüm, geliyor» demesi... Bazılarının onu tanıyıp kendinden geçmesi, tanımayanların ise: «Bu bize müjde verdi, şu kendinden geçme de ne oluyor?» demeleri 844 167
- «Ben günde yetmiş defa istiğfar ederim» meâlindeki hadis-i şerifin tefsiri 852 171
- Akl-ı cüz'î mezara kadar olan şeyleri görür. Öbür kısımda velîlerle peygamberleri taklîd eder 855 172
- «Yâ eyyühellezîne âmenû lâ tükaddimû beyne yedeyillahi ve rasûlihî» âyet-i kerîmesinin beyânı 866 178
- Bir katırın: «Ben yolda giderken çok defâ kapanıyorum, sen ise düşmüyorsun, bunun hikmeti nedir?» diye bir deveye sorması, devenin de ona cevap vermesi 875 182
- Devenin cevaplarını katırın tasdik etmesi ve onun kendinden efdal olduğunu ikrar eyleyip ondan yardım istemesi ve sıdkile ona sığınması. Devenin de ona iltifat ederek yol göstermesi, pederâne ve şahâne dostluk göstermesi 883 186
- Bir kıptinin bir sıbtıye: «Dostluk ve kardeşlik hakkı için kendi niyetine Nil'den bir testi su doldur da ağzıma tut ki içeyim. Çünkü siz sıbtîlerin kendileri için doldurdıkları saf su oluyor, biz kıbtîlerin doldurduğu ise tamâmiyle kan kesiliyor» diyerek yalvarması 889 189
- Kıbtînin sıbtîden hayır ve hidâyet duâsı talep etmesi, sıbtînin de kıbtîye hayır düâda bulunması ve o düânın Ekramül-ekramîn ve Erhamer-Râhimîn olan Allah nezdinde müstecâb olması 904 197
- Kötü kadının kocasına: «Bu hayalet armud ağacının üstünde iken görünüyor. O armud ağacının üstünden in ki, o hayâlet zâil olsun» demesi... Eğer biri çıkıp da o adamın gördüğü hayal değildi diyecek olursa şöyle cevap verilir: Bu misaldir, mesel değildir. Yâni her cihetten değil, bir cihetten benzer. Misalde şu kadarî kâfidir ki, eğer armud ağacına çıkmasaydı, onlar ister hayal olsun, ister hakikat olsun, gördüklerini göremeyecekti 917 203
- Mûsâ Aleyhisselâm kıssasının son kısmı 926 208
- İnsan yaratılışının başından itibaren halleri ve menzilleri 940 215
- Cehennemde bulunup ehl-i cehennemi tâzib edecek olan mahlûkatın aç olup: «Yâ Rabbî, bizim rızıklarımızı bol olarak bize ulaştır, zira sabrımız kalmadı» diye Cenâb-ı Hakk'a yalvarmaları 947 218
- Zül-karney'nin, Kaf dağına varıp: «Ey Kaf dağı, Hakk'ın sanatının azametinden bize bahset» deyince, Kaf dağının: «Allah'ın azametinin sıfatı beyan edilemez. Onun karşısında idrakler yok olur» cevabını vermesi, bunun üzerine Zül-Karney'nin: «Hakk'ın sıfatlarından hatırında olup söylemesi sana kolay geleni söyle» talebinde bulunması 957 223
- Bir karınca kâğıt üstünde giderken kalemin yazısını görüp, onu methetmeye başladı. Gözü daha keskin olan başka bir karınca: «Asıl parmakları methet, zira hüner onlardandır» deyince, ondan da aydın gözlü başka bir karınca: «Ben kolu öğeri, çünkü parmaklar onun fer'idir» dedi 960 225
- Cebraîl Aleyhisselâm'ın Hz. Mustafa (S.A.V.) Efendimize kendisini melek suretiyle göstermesi ve yedi yüz kanadından biri zahir olunca ufku ihata etmesi ve o kadar şuaî varken, güneşi görünmez hale getirmesi 968 229

DÖRDÜNCÜ CILDIN SONU

«BİR ADAMIN, BİRİSİYLE DANIŞIP, GÖRÜŞMESİ; ONUN DA BAŞKASIYLA MÜŞÂVEREDE BULUN, BEN SENİN DÜŞMANINIM, DEMESİ...»

14386

مشورت می کرد شخصی با کسی

کز تردد وارهد وز محبسی

«Bir şahıs, tereddüden ve (yapayım mı, yapmayım mı?) hapsinden kurtulmak için bir kimse ile meşveret ediyordu.»

14387

گفت ای خوش بار غیرمن بجو

ما جرای مشورت با او بگو

«O kimse dedi ki: Hoş, fakat benden başka birini bul da bu mâcerâyı ona danış.»

14388

من عذوم مسترا بامن میبچ

نبود از رأی عدو پیروز میبچ

«Ben senin düşmanınım, bana dolaşma ki düşmanın reyîyle kimse muzaffer olamaz.»

روسی جو کہ ترا اوست دوست
دوست بهر دوست لاشک خیر جوست

«Git, sana dost olan birini ara... Dost, şüphe yok ki dostun hayrını diler.»

14390

من عدوم چاره نبود کز منی
کز روم باتونمایم دشمنی

«Ben düşmanım, çaresiz eğri giderim, ve sana düşmanlık ederim.»

14391

حارسی از گرک جستن شرط نیست
جستن از غیر محل نا جستن نیست

«Kurttan koyun bekçiliği beklemek akıllılık değildir. Bir şeyi, mahallinden başka bir yerden istemek, hakikatte o şeyin husûle gelmesini istememektir.»

14392

من ترابی هیچ شکی دشمنم
من ترا کی رونمایم رهنم

«Hiç şüphe etme ki ben senin için düşmanım. Nasıl yol göstereyim. Zira, sana karşı âdetâ eşkiyayım.»

Evet düşmandan hayır beklemek, adeta eşkiyâdan kılavuzluk istemek gibidir. Fakat dostlar böyle değildir.

14393

هر که باشد همشین دوستان
هست در کلخن میان بوستان

«Her kim dostlarla oturur sohbet ederse, külhanda bulunsa bile, bağ bahçe içinde bulunuyormuş gibi olur.»

هر که بادشمن نشنید درزمن
هست او در بوستان در کوطن

«Her kim de, zamanede, düşmanla oturacak olursa; bağda bile olsa külhanda imiş gibi sıkılır.»

14395

دوست را مازار از ماومنت
تانگرد دوست خصم و دشمنت

«Dostu benlik ve azametle incitme ki o dost sana düşman olmasın.»

14396

خبر کن از بهر خلق ایزدت
یا برای راحت جان خودت

«Rabbînin mahlûkâtına, Allah rızâsı için, yâhut kendi canının rahat etmesi kasdiyle iyilikte bulun.»

Ki :

14397

تا هماره دوست بینی در نظر
در دلت ناید ز کین ناخوش صور

«Dâimâ gözün dost görsün, gönlüne kin yüzünden çirkin sûretler gelmesin.»

İyiliğe karşı herkes müteşekkîr ve o iyiliği edene dost ve minnettar olur. Binâenaleyh, iyilik eden bir kimse, kendisine karşı herkesin dost ve mültefit olduğunu görür. Kimseye kötülük etmediği ve düşman kazanmadığı için düşman yüzler ve husûmetli gözler görmez.

چونکه کردی دشمنی پرهیزکن
مشورت بایار مهر انگیزکن

«Fakat, birisine düşmanlık edince, ondan sakın. Sana muhabbet besleyen bir dost ile meşverette bulun.»

14399

گفت می دانم ترا ای بوالحسن
که تویی دیرینه دشمندار من

«Meşveret etmek isteyen dedi ki: Ey iyi kişi; benim eski düşmanım olduğumu bilirim.»

14400

لیک مرد عاقلی ومعنوی
عقل تو نگذاردت که کژروی

«Lâkin akıllısın ve mânevî bir kimsesin; aklın eğri gitmeme razı olmaz!»

14401

طبع خواهد تا کشد از خصم کین
عقل بر نفسست بند آهین

«Tabiat, düşmandan hıncını almak ister. Lâkin akıl, nefse demirden bir bağ olur.»

Müsâade etmez.

14402

آیدش منعیش کند وا داردش
عقل چون شجحه ست بر نیک و بدش

«Akıl, nefsin üstüne gelir, onu intikamdan meneder ve geri çeker. Akıl, nefsin iyiliğine ve kötülüğüne karşı zâbıta memûru gibidir.»

عقل ایمانی چو سحنه عادلست
باسبان و حاکم شهر دلست

«Mü'min olan akıl, âdil bir zâbıta memurudur. Gönül şehrinin muhâfızı ve hâkimidir.»

14404

همچو گربه باشد او بیند بهوش
دزد در سوراخ ماند همچو موش

«Kedi gibi akıllı uyanıktır onun ve onun korkusundan hırsız, fare gibi delikte kalır.»

14405

در هراجا که برادر موش دست
نیست گربه یا که نقش گربه است

«Her nerede fâre öteye beriye tasallûte başlarsa, orada ya kedi yoktur, yâhud varsa bile sûreti vardır.»

Hazret-i Mevlânâ, insanın aklını, zâbıta memuruna ve kediye benzetmiş, nefis ve Şeytan'ın o kedinin korkusundan deliklerde saklanıp kaldığını söylemişti. Bu beyitte de buyuruyor ki: Hırsız fârelerin serbestce el uzattıkları yerde ya kedi yoktur, yâhud varsa da gemi arslanı kabilindendir. Evet, şeytan hâricî, nefis dâhilî bir hırsızdır. Bir kimsenin akıllı tam ve faal olursa, o hırsız fârelere karşı kedi mesâbesindedir. Çünkü he-men yakalar. Onun için hırsız fâreler o kedi korkusundan deliklerde saklanırlar, serbestçe dolaşıp ziyankârlık yapamazlar. Eğer bir evde kedi yoksa, yâhud var da yerinden kimıldamayan bir tenbel ise, fâreler âdetâ meydanda gezerler. Bu türlü kediler, fare yakalamakla meşgul olmadıklarından kedi değil, âdetâ kedi resmi gibidirler. Avcı bir kedi mesâbesinde olan akıl da, gözcülük vazifesini görmez ve beden hânesini hırsız fârelerden muhafaza etmezse, sûreti mevcut ve fakat aslında mevcut olmayan bir kedi gibidir.

گره چه شیر شیرافکن بود
عقل ایمانی که اندر تن بود

«Tendeki îmana mensup akıl, kedi ne demek, arslanları yıkan bir arslandır.»

Ki :

غره او حاکم در ندکان
نعره او مانع چرندگان

«Onun görüntüsü yırtıcı hayvanlara hâkim, haykırışı ise otlayan hayvanlara mânidir.»

شهر پردز دست و پر جامه کنی
خواه شحه باش کو و خواه نی

«Fakat bir şehir hırsızlar ve soyguncular ile dolu olursa, ister şahne bulunsun, ister bulunmasın müsâvîdir.»

Bir akıl da beden şehirini nefsin hevâ ve hevesinden ve şeytanın vesvesesinden muhafaza edemezse, onun varlığı ile yokluğu birdir.

«HAZRET-İ RESÛL ALEYHİSSELATÜ VESSELÂMIN, EFRÂDİ ARASINDA YAŞLILAR VE SAVAŞ TECRÜBESİ ÇOK KİMSELER BULUNAN BİR ORDU'YA HÜZEYL KABİLESİNDEN BİR GENCİ EMİR TÂYİN ETMESİ»

Hüzeyl kabilesinden olan gencin adını bulamadım. Sîret'ül-Halebiyye'de altmış kadar seriyyeden bahsediliyor. Fakat hiç birinin emiri (Hüzeyl)li değil. Yine Sîret'ül-Halebiyye'de bunlardan başka seriyyeler bulunduğu ve bunların Sîret'üş-Şâmiyye'de yazılı bulunduğu kayd ediliyor. İhtimal ki bu genç, onlardan birinin emîridir.

یک سریه می فرستادی رسول
هر جنگ کافرو دفع فضول

«Müşrikler ile cenk etmek ve kâfirlerin zararını müslümanlardan defetmek üzere Resûlullah Aleyhisselâm bir ordu gönderiyordu.»

یک جوانی را گرید او از هذیل
میر لشکر کردش وسالا رخیل

«Hüzeyl kabilesinden bir genci ordu emîri ve asker kumandanı olarak seçti.»

اصل لشکر بی گمان سرود بود
قوم بی سرورتی بی سرود

«Ordunun esası şüphesiz ki kumandandır. Çünkü emirsiz bir kavm, başsız cesed gibidir.»

این همه که مرده پڑ مرده
زان بود که ترک سرور کرده

«Ey gâfil; senin böyle pejmürde ve âdetâ ölü oluşun, hiç bir hareketle bulunmayışın emirini terketmiş ve başsız kalmış oluşundandır.»

از کسل و زبخل و زما و منی
می کشی سرخویش را سرمیکنی

«Tenbellikten, hasislikten, kibir ve azametinden emîrine isyan edip, riyâset mevkiine geçmek istersin.»

14414

همچو استوری که بگریزد ز بار
او سرخو دگیر داندرد کو هسار

«Tıpkı, yükten kaçan katır gibi... O da başını alır, dağları boylar...»

14415

صاحبش در پی دوان کلی خیره سر
هرطرف گر کیست اندر قصد خر

«Sâhibi, onun izinde koşar ve der ki: Ey ahmak! her taraf, merkebe kasedecek kurtlarla dolu.»

14416

گرز چشم این زمان غائب شوی
پشت آید هرطرف گر کوی

«Şimdi bir an gözümün önünden kaybolursan, her taraftan karşına kuvvetli ve azılı kurtlar çıkar.»

14417

استخوانت را بنحاید چون شکر
که نبینی زندگانی را دگر

«O kurtlar, senin kemiklerini şeker yer gibi çiğner de artık hayatı göremezsın.»

Muâz bin Cebel (Raziya'llâhü anh)in rivâyet ettiği bir hadîs-i şerifte: «Şeytan, insan için koyunu kapan kurt gibidir. Kurt, nasıl sürüden ayrılan koyunu kaparsa şeytan da cemâattan ayrılan insanı yoldan çıkarır. Onun için cemaattan ayrılmayın ve ayrılıktan sakının.» buyurulmuştur.

14418

آن میگر آخر بمالی بی علف
آتش از بی هیزمی گردد تلف

«Seni kurt kapacağını da bir tarafa bırak... Benim verdiğim ot ve ar-

yâhud kül olur gider.»

14419

هین بگریز از تصرف کردنم
وز گرانی بار که جانت منم

«Kendine gel, sahipliğimden ve yük yükletişimden kaçma ki canın — yâni sebeb-i hayatın — benim.»

Buradaki hayvandan maksat: Emîrinden kaçmış ve mürşidinden ayrılmış olan gafil insandır. Sâhibi de mürşid-i kâmilidir ki hitablar onun lisânındandır. Yine o hitab ve nasihata devam edilerek deniliyor ki:

14420

توستوری هم که نفست غالبست
حکم غالب را بود ای خود پرست

«Sen bir hayvansın, hem de nefsin, aklına gâlibdir. Ey kendine tapan — yâni nefsinin arzusuna uyup hayvanca yaşamak isteyen gâfil, sen de insanlıktan ziyâde hayvanlık sıfatı vardır — hüküm, üstünündür.»

Binâenaleyh sana da insan değil, hayvan denilmek lâzım gelir.

14421

خرنخو اندت اسب خواندت ذوالجلال
اسب تازی را عرب گوید تعال

«Allah, senin için (eşek) demedi, (at) buyurdu. Arablar, arab atına (taâl) derler.»

Arab atı kaçınca sâhibi onu (taâl) yâni, «gel» diye çağırır. Bu hitab aralarında âdetâ atı çağırmaya mahsus gibi olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm de arab lisânı ve arab üslûbuyla nâzil olduğu için Kur'ân'ın müteaddid yerinde (Teâlev) hitâbı geçmektedir.

Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki: Ey gâfil insan, hükmi gâlibe göre sen hayvansın. Öyle iken Cenâb-ı Hak, sana eşek demedi, arab atına edilen hitâb ile çağırır. Meselâ Âl-i İmrân Sûresinde

14424

نفسها را تامروض کرده ام

زین ستوران بس لکدها خورده ام

«Hayvan gibi nefisleri terbiye edinceye kadar o hayvanların çok defâ çiftesine mâruz kaldım.»

14425

هرکجا باشد ریاضت بادۀ

ازلکدها اش نباشد چارۀ

«Her nerede hayvan terbiyecisi bulunursa, onun çifte yemesi zarûridir.»

Bundan dolayı diğer nebiler de, efdal'ül-mürselin aleyhim'üs-salavâtül-muîn efendimiz de bir çok ezâ ve cefâ çekmiştir.

14426

لاجرم اغلب بلا بر انبیاست

که ریاضت دادن خامان بلاست

«Belânın en şiddetlisine peygamberler mâruzdur. Çünkü vahşî hayvanları terbiye edip de insan hâline getirmek çok büyük bir belâdır.»

14427

سکسان نبذ از دم یورغان روید

تا یواش و مرکب سلطان شوید

«Siz sek seklersiniz, benim nefesim — yâni terbiyemle — rahvan yürüyün ki halim ve selim, pâdişahın binebileceği bir binek olasınız.»

Seksek ve rahvan, at yürüyüşlerinden birer nevidir. Rahvan yürüyüş makbuldur.

(2) Sûrei En'am : 151.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا
مُسْلِمُونَ ﴿١٠٠﴾

Yâni : «De ki : «Ey Kitablılar (Yahudiler, Hristiyanlar), hepiniz bizimle sizin aranızda müsâvî (ve âdil) bir kelimeye gelin, (şöyle) diyerek : «Allahdan başkasına tapmayalım, O'na hiç bir şeyi eş tutmayalım, Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler (diye) tanımayalım.» (Buna rağmen) eğer yine yüz çevirirlerse (o halde) deyin ki, Şahid olun, biz muhakkak müslümanlarız. 1» buyurdu.

14422

میر آخر بود حق را مصطفی

بهر استوران نفس پر جفا

«Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi Vesellem) cefakâr nefis katırlarını bakmak, yola getirmek için Hak'kın imrahor'udur.»

14423

قل تعالو گفت از جذب کرم

تاریاضت نان دهم من رایغم

«Cenâb-ı Hak kerem ve inâyeti cezbiyle: (Kul Teâlev) dedi. Resûl-i Ekrem de : (Ben at terbiyecisiyim, sizi terbiye edeyim, insanlığa alıştırayım) buyurmuştur.»

Şu ayete işaret edilmektedir:

قُلْ تَعَالَوْا لِلْأَمْرِ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْنَا إِلَّا تَشْرِكُوا بِهِ
شَيْئًا

(1) Sûrei Âl-i İmran : 64

قل تعالوا قل تعالوا كفت رب

ای ستوران رمیده از ادب

«Cenâb-ı Hak dedi ki: Ey peygamber-i Ekber! Onlara gelin de, ey edep ve terbiyeden ürken hayvanlar, gelin de!...»

14429

کرنیایند ای نبی غمگین مشو

زان دوی تمکین توپر کین مشو

«Eğer dâvetine icâbet etmezlerse kederlenme. Bir iki temkinsizin hareketine karşı kin tutma.»

Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz (Dîn-i Tevhîd)in yayılmasını ve muvahhidlerin çoğalmasını arzu buyuruyordu. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de, Kureyş kabilesine hitaben gelen :

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ
عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ

رَحِيمٌ

Yâni : «Andolsun, size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü'minleri cidden esirgeyicidir, bağışlayıcıdır o³».

Âyet-i Kerîmesinde, Resûl-i Ekrem'in bu şiddetli arzusu beyan buyurulmuştur. Kezâ bir Hadîs-i Şerifte : «Evlenin, çocuk çoluk sâhibi olup çoğalın. Zirâ ben kıyâmette, ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim» buyurulmuştur.

Cenâb-ı Hak, müşriklerin dâvete icabet etmemelerinden Habîb-i Ne-cîbinin müteessir olmaması için O'nu teselli etmek üzere :

(3) Sûrei Tevbe : 128.

فَإِنْ تَوَلَّوْا أَنتَوَلَّوْا الشَّهَادَةَ وَإِلَّا تَمْسِكُونَهَا

Yâni : «Eğer (müşrikler davet ve risaletinden) yüz çevirirlerse (yani icabet etmezlerse o halde) deyin ki: Şâhid olun, biz muhakkak müslümanlarız⁴» buyurmuştur.

Hazret-i Mevlânâ diyor ki :

14430

کوش بعضی زین تعالوها کرست

مرستوریر اصطبل دیگر ست

«İnsanlardan bazılarının kulağı bu (Teâlev), yâni «imâne gelin» emrine karşı sağırdır. Her hayvanın başkaca ve kendine mahsus ahır vardır.»

14431

منهم گردند بعضی زین ندا

هست مراسی طویله او جدا

«Bazıları bu (teâlev) nidâsından ürker ve kaçarlar... Her atın tavlâsı, ayrıdır.»

14432

منقبض گردند بعضی زین قصص

زانکه هر مرغی جدا دارد قصص

«Bazıları da Kur'ândaki kıssalardan, canları sıkılır. Çünkü her kuşun kafesi ayrıdır.»

Bir Hadis-i Şerifte : «Altın ve gümüş mâdenleri gibi insanlar da muhtelif mahiyette yaratılmıştır. Kimi altın gibi âlâ, kimi gümüş gibi ondan aşağı, kimi bakır, kimi demir misâli yaratılmıştır.»

Bütün mahlûkât böyle derece üzerine yaratılmıştır. Hattâ Sûre-i Sâfât'ta melekler lisânından :

(4) Sûrei Âl-i İmran : 64.

وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿٥٥﴾ وَأَنَا لَخِ الصَّاقُونَ ﴿٥٦﴾

Yâni : «Bizden kimse müstesnâ olmamak üzere her birimiz için ma'lûm birer makam vardır. Biziz o saf saf dizilenler mutlak biz.⁵» diye haber verilmiştir. Evet, (Gök)tekiler (Yer)dekilerden, (Melekût) âlemindeki melekler, (Gök)tekilerden, (Ceberût) âlemindeki melekler (Melekût) âlemindekilerden, (Müheyemûn ve Kerrûbiyyûn) melekleri (Ceberût) âlemindekilerden mertebece yüksektirler.

14433

خو دملایک نیز نا همتا بدنند
زین سبب در آسمان صف صف شدند

«Melekler de mânen aynı seviyede değildirler. Bundan dolayı gökde saf saf olmuşlardır.»

Hazret-i Mevlânâ, meleklerin dereceleri arasındaki farka misâl olmak üzere diyor ki:

14434

کودکاد گرچه بیک مکتب درند
در سبق هریک زیك بالا ترند

«Çocuklar bir mekteb dâhilinde olmakla beraber, onların sınıfları ayrıdır; ayrı ayrı ders okurlar.»

Ders hususunda bazıları bazılarına üstündür.

14435

مشرقی ومنغربی راحسهاست
منصب دیدار حسن چشم راست

«Şark ve Garb ahâlisinin muhtelif hisleri vardır. Lâkin görüş ve müşâhede hissi gözdedir.»

(5) Sûrei Sâffat : 164-165.

14436

صد هزاران گوشها کرصف زبند
جمله محتاجان چشم روشنند

«Eğer yüz binlerce kulak, saf teşkil edip dizilseler, yine de gören bir göze muhtaçtırlar.»

14437

باز وصف گوشهارا منصبی
در سماع جان و اخبار نبی

«Sonra, kulaklarında can sesini, ilâhî kelâmı ve peygamber buyruklarını duymada bir mesnedi vardır.»

14438

صد هزاران چشم را آن راه نیست
هیچ چشمی از سماع آگاه نیست

«Yüz binlerce göz için ona yol yoktur. Hiç bir göz, işitmeye âgâh değildir.»

14439

همچنین هر حسی یک یک می شمر
هر یکی معزول ازان کار دگر

«Böyle her hissi birer birer say. O hislerden hiçbirisi öbürünün işini göremez.»

Meselâ; göz işitmez, kulak görmez, damak, söz söylemez. Her bir hissin kendine mahsus bir hâssesi ve bir vazifesi vardır.

14440

پنج حس ظاهر و پنج اندرون
در صفند اندر قیام الصافون

«Beş tâne dış, beş tâne de içe ait his, meleklerin saf saf oluşu gibi saf-ta ve kendi mertebesindedir.»

Meleklerden hiç biri kendi safından ileri geçmediği gibi, bu hisler de kendi derecelerini geçemezler.

14441

هر کسی کو از صف دین سرکشست
میرود سوی صفی کان و پسست

«Din safından baş çeken kimse, bulunduğu saftan daha geri olana gider.»

Hazret-i Mevlânâ, Fahr-ı kâinat efendimizin vâris ve naibi olan zamanın kutbuna hitâben diyor ki:

14442

توز گفتار تعالوا لم مکن
کیمیای بس شکر فست این سخن

«Sen (geliniz) sözünü az söyleme! — Yâni dâimâ halkı dâvet et — Bu söz, istîdatlı olan kimselerde gayet menfeatli bir kimyâdır.»

14443

گرمسی گردد ز گفتارت نفیر
کیمیارا هیچ ازوی وامگیر

«Eğer bakır tabiatlı bir şahıs senin sözünden ürkerse, kimya gibi olan nazarını ondan uzaklaştırma.»

14444

این زمان کریست نفس ساحرش
گفت توسودش کند در آخرش

«Eğer birinci dâvetinde onun büyücü nefsi, sağırlık eder de sözüne kulak vermezse, ikinci bir kelâmın ve dâvetin ona fayda eder.»

14445

قل تعالوا قل تعالوا ای غلام
هین که ان الله يدعو بالسلام

«Ey Allahın kulları; gelin, gelin! diye halkı hidâyete çağır. Zira Allah, kullarını Dâr'üs-Selâm olan Cennete dâvet etmektedir.»

Sûre-i Yûnus'taki :

وَاللهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ

وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Yâni : «Allah selâm evine (Cennete) çağırır ve O, kimi dilerse onu doğru yola iletir.» ayetine işarettir.

Hazret-i Mevlânâ, bundan sonra sahte şeyhlere hitâben diyor ki:

14446

خواجه باز آ از منی واز سری
سروری جوکم طلب کن سروری

«Efendi; benlikten ve riyâset mevkiine geçmekten vazgeç! Bir server ara ve ona tâbi ol da lâıyk olmadığın serverlik iddiâsına kalkışma!»

«HAZRET-İ PEYGAMBER ALEYHİSSALATÜ VESSELÂMIN
HÜZEYL KABİLESİNDEN OLAN GENÇİ ORDUYA EMİR
TAYİN ETMESİNE, BİRİNİN İTİRAZI»

14447

چون پیمبر سروری کرد از هذیل
از برای لشکر منصور خیل

«Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz, mansûr ve muzaffer olacak o orduya Hüzeyl kabilesinden birini emir tayin buyurunca;»

(6) Sûrei Yunus : 25.

بوالفضولی از حسد طاقت نداشت

اعتراض ولانسلم برفراشت

«Münâsebsiz biri, hasedinden buna tahammül edemedi. İtiraza ve: kabul etmeyiz demeye başladı.»

14449

خلق را بنگر که چون ظلمانی اند

در متاع فانی چون فانی اند

«İnsanlara bak ki gözlerini nasıl zulmet bürümüş, fânî bir metâi elde etmek için nasıl kendilerini kaybetmişlerdir.»

14450

از تکبر جمله اندر تفرقه

مهرده از جان زنده اندر محرقه

«Hepsi de kibir, azamet, hırs ve tamah yüzünden tefrikaya düşmüş, rûhâniyyetten ölmüş ve efsânelerle dirilmişlerdir.»

14451

این عجب که جان بر زندان اندر ست

وانگهی مفتاح زندانش بدست

«Şaşılacak şeydir ki onların ruhu zindanda mahpus, zindanın anahtarı ise kendi ellerindedir.»

Öyle iken o anahtarlarla zindan kapısını açıp kurtulmak istemezler.

Can'ın zindanda olması, rûhun beden mahbesinde bulunmasıdır. Zindanın anahtarı ise Allah yolunda mücâhededir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

Yâni: «Bizim için mücahede edenlere hidayet yollarımızı açarız.»⁷ buyurulmuştur.

(7) Sûrei Ankebut: 69.

بای تاسر غرق سرگین آن جوان

می زند بر دامنش جوی روان

«Bu hal şuna benzer ki, bir kimse ayağından başına kadar pisliğe batmış bulunuyor. Eteğinin yanından ise bir akar su geçiyor. Öyle iken o akar su da yıkanıp temizlenmek aklına gelmiyor.»

Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz, ashâbına hitâben: «Sizden birinizin evi önünden bir nehir geçse, kendi de her gün beş defâ o nehre girip yıkansa onda kir kalır mı?» diye sormuş. «Kalmaz Yâ Resûlallah» demişler. «İşte namazınız o nehir gibidir. Günde beş vakit namaz kılmakla o nehre girip yıkaniyorsunuz» buyurmuştur. Rûhumuz mahbeste, zindanın anahtarı elimizde olduğu halde; zindan kapısını açıp, nefse mağlub olmuş, zelil ve âciz kalmış rûhumuzu kurtarmıyoruz. Bu neden? Himmetsizliğimizden...

14453

نور پنهانست وجست وجو گوا

کز گرافه دل نمی جوید پناه

«Allahın nuru gizlidir. Kalblerin araması da onun varlığına şâhiddir. Çünkü gönül, yalan yere, olmayan bir şeyi aramaz.»

14454

گر نبودی حبس دنیا را مناص

نی بدی وحشت، نه دل جستی خلاص

«Eğer dünya habsinden kurtuluş olmasaydı, gönüller o mahbesten ürkmeyiz ve kurtulmak istemezdi.»

14455

وحشت همچون موکل می کشد

که بجوای ضال منهاج رشد

«Senin Dünyâdan ürkmeyen, bir zâbıtâ memûru gibi: ey sapık insan; bir irşad yolu ara! diye seni sürükler.»

هست منهاج و نهان در مکنست

یا قتش رهن گرافه جستنت

«Doğru bir yol vardır, lâkin bir bucakta gizlidir. Onu bulmak, her yeri dolaşıp aramaya bağlıdır.»

14457

تفرقه جویان جمع اندر کمین

تو درین طالب رخ مطلوب بین

«Dağınıklık, pusuda topluluğu arar... Sen, tâlib ve mürîd olanın yüzünde matlûb ve murâd olanı gör.»

Yâni; bu fark âleminde ve dağınık sûrette görünen mahlûkât, bir asıldan (Kün) emriyle zuhûr eylemiştir. Âlemde dağınık bir halde bulunmuştur. Hakikatte ise ulûhiyyet âleminde zuhûra geldikleri için mânen mecmû demektir ve her biri Hâlik-i Zîşânın mazharı ve mir'âtı (ayna)dır.

Hazret-i Mevlânâ bunu mümkün mertebe anlatmak için bir misâl irâd ediyor:

14458

مردگان باغ برجسته زین

کان دهنده زندگی را فهم کن

«Bağ ve bahçedeki ağaçlar ve çiçekler, dal budak salıp müteferrik oldukları halde bir kökten yetişmişlerdir. Onlara diriliği veren o tek varlığı anla!»

Yâni onlar lisan-ı hal ile adeta: «Biz bir kökten yetişip muhtelif ve müteferrik dallara ayrıldığımız gibi siz de Hâlik-ı Zîşân'ın (Kün) emriyle zuhur eylediğiniz için bir kökten yetişmiş demeksiniz. Bizi görün de bu mânâyı ve çokluğun o Birlikten zuhur eylemiş olduğunu anlayın» demek isterler.

Yine Mevlânâ buyuruyor ki:

چشم این زندانیان هر دم بدر

کی بدی گریستی کس مرده ور

«Tabiat zindanında hapis olan insanlara oradan çıkıp kurtulacaklarını müjdeleyen bir varlık olmasaydı, oradakilerin gözü nasıl kapıya dikip kalırdı?»

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ اسْتَطِعْتُمْ

أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَمْثَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا

Yâni : «Ey cin ve insan cemaat(ler)i, göklerin ve yerin bucaklarından geç (ib de ilâhî kazadan selâmete er)miye gücünüz yetiyorsa — ki (Allâh'ın bahşedeceği) bir kudretle olmadıkça aslâ geçemezsiniz — haydi geçin». âyet-i kerîmesi mûcibince cinler de, insanlar da, sâir mahlûkât da bu gök kubbe altında hapistir. Oradan dışarıya çıkamazlar, hattâ semâya doğru atılacak bir cisim, ne kadar kuvvetli atılırsa atılsın bir müddet gittikten sonra döner ve yine Arz'a düşer. Erbâb-ı fen, buna yer çekimi kuvveti diyor ki, o câzibe, hapishânedeki kaçan bir mahpusu, gardiyanların, yahut polis ve jandarmaların yakalayıp cezâ evindeki koğuşuna koymaları gibi bir vazife görmektedir.

14460

صد هزار آلودگان آب جو

کی بدندی کر نبودی آب جو

«Nehir suyu olmasaydı, yüz binlerce mülevves kimse, temizlenmek için onu nasıl arardı?»

14461
 ر زمین پهلو ترا آرام نیست
 زانکه در خانه لحاف و بستریست

«Evinde yatak ve yorgan olduğu için, kuru yere yatınca bedeninin rahat etmez.»

14462

بی مقرر گاهی نباشد بی قرار
 بی خمار اشکن نباشد این خمار

Kararsız olan ve serseriyané dolaşan kimsesizin barınacak bir yeri bulunur. Her mahmurluğu izâle edecek bir şarab vardır.»

Taleb, var olan bir şeye karşı olur, yok olan matlûb olmaz. Hazret-i Mevlânâ bu hakikati anlamak için buyuruyor ki: «Üstü başı bulaşmış ve kirlenmiş olanlar su ararlar. Çünkü suyun var olduğunu bilirler. Kuru yerde yatanlar, rahatsız olurlar ve döşek, yorgan ararlar. Çünkü bunlar evlerinde mevcuttur, yâhud başka evlerde vardır. Serseri gezenler, sığınacak bir yer ararlar. Sarhoşluk mahmurluğu çekenler, o mahmurluğu giderecek bir şey içmek isterler. Çünkü Dünya'da barınacak bir yer ve mahmurluk rahatsızlığını giderecek bir şarab bulunduğunu bilirler. Bunlar gibi tâlib-i İlâhî olanlar da O'nun var olduğuna, hem de ezelî ve ebedî bulunduğuna vâkıftırlar. Cenâb-ı Pîr, bundan sonra, başlanılmış bir kıssanın girişini naklediyor: Resûlullah Sallâllâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz, Hüzeyl kabilesinden bir genci, bir orduya kumandan tayin buyurmuş, buna karşı biri itiraz ederek demişti ki :

14463

گفت نی نی یار رسول الله مکن
 سرور لشکر مگر پیر کهن

«Hayır, hayır... Yâ Resûlallah; gün görmüş ihtiyardan başkasını ordu emîri tayin etme!»

14464
 یا رسول الله جوان ار شیر زاد
 غیر مهد پیر سر لشکر مباد

«Ey Allahın peygamberi! bir genç, arslan yavrusu olsa bile, bir ihtiyardan başkası kumandan olmamalıdır.»

14465

هم تو گفتستی و گفت تو گوا
 پیر باشد پیر باشد پیشوا

«Hem de sen; (İktidâ edilecek kimse, ihtiyar ve tecrübeli olmak gerektir) buyurmuştun ki senin o sözün bu tâyinî doğru olmadığına şahîddir.»

Resûl-i Ekrem (Sallallâhü Aleyhi Vesellem) Efendimizin böyle buyurmaları, ihtiyarların çok yaşamış olduklarından değil; görmüş, geçirmiş ve bir çok tecrübeye bulunmuş olduklarındandır. Genç bir kimse de, herhangi bir işte tecrübe ve ihtiyat sâhibi olduktan sonra, o işte ihtisası olmayan bir ihtiyardan şüphesiz ki evlâdır.

Yine o müteriz demişti ki :

14466

یا رسول الله درین لشکر نگر
 هست چندین پیر ازوی بیشتر

«Ey Allahın Peygamberi! Şu asker topluluğuna bak! içlerinde, — kumandan tayin ettiğin gençten ileri — ihtiyarlar vardır.»

14467

زین درختان برک زرد شرابمین
 سبهای یخته او را بچین

«O ağaçların sararmış yapraklarına bakma da onların olmuş elmalarını topla!»

Burada ihtiyarlar ağaca, sararmış yüzleri hazan yapraklarına benzetilmiş, tecrübeli ve ihtiyatlı olmaları da olmuş elmalara benzetilmiştir. Bahis dolayısıyla Hazret-i Mevlânâ, ihtiyarlık ve tecrübekârlığa dâir beyânâtta bulunuyor.

برك زرد ریش و آن موی سپید

بهر عقل پخته می آرد نوید

«Bir ihtiyarın hazan yaprağı gibi sararmış yüzü ve ak sakalı, onun pişkin ve tecrübeli aklından haber verir.»

14469

برکهای نورسیده سبز قام

شدنشان آنکه آن میوه ست خام

«Yeni çıkmış yeşil renkli yapraklar da meyvelerinin ham olduğuna alâmettir.»

Yâni gençlerin yüzünden çıkmaya başlayan ve yeşil yaprak gibi olan tüyler, henüz onların tecrübesiz bulunduklarına nişandır.

14470

برك بی برکی نشان عارفیست

زردی زر، سرخ روی صبر فیست

«Herşeyden vazgeçiş, âriflik emâresidir. Nitekim altının sarılığı, sarırafın yüzünü güldürür ve benzini kırmızılaştırır.»

Berk: Yaprak demek olduğu gibi kuvvet ve iktidar mânâsına da gelir. Gerek ihtiyarlık, gerek riyâzet ve perhizkârlık dolayısıyla bedende bir zaaf husule gelir. Fakat o zaaf mânevi ve ruhî bir kuvvet vardır. İşte maddeten zaaf ve mânen kuvvet olan o hal, âriflik alâmetidir. Altın da sarıdır ama sarrafların ve zenginlerin yüzünü kırmızılaştırır ve güldürür. Nitekim: «Sarılık mü'min olanların, kırmızılık da müslim bulunanların sakal boyası gibidir.» diye bir hadis-i şerif rivâyet ediliyor ve mü'minlerin yüzü sarı, müslümanların yüzü de penbe ve kırmızı bulunacağı beyan buyuruluyor. Dikkat buyurulmuştur ki bu hadis-i şerifte (mü'min) ile (müslim)in farkı da gösteriliyor. Çünkü mü'min; inanan, müslim ise; teslimiyyetle tâbi olan mânâsınadır. Nitekim Esed ve Gafân kabilelerinden bir cemâat çoluk çocuklarıyla Medine'ye gelmişler, kelime-i şehâdet getirmişler ve: — Yâ Resûlallah; bütün kabileler, senin huzuruna yalnızca gelmişlerdi. Biz ise âilelerimizle beraber geldik. Kabilelerin çoğu seninle harbetmişlerdi. Biz öyle bir şey yapmamıştık, diyerek Zât-ı Akdes-i Risâlete minnettârlık yüklemek istemişlerdi. Onun üzerine Sûre-i Hucurât'taki şu âyetler nâzil olmuştu:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا
أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ
لَا يَلِيْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْءٌ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ ذَكِيٌّ ۝
إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَرْتَابُوا
وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمْ
الصَّادِقُونَ

Yâni: «Bedeviler “îman ettik” dediler. De ki: “Siz îman etmediniz amma, (bâri) müslüman olduk deyin. İman henüz sizin kalblerinize gir (ib yerleş)memiştir. Eğer Allah'a ve Peyğamberine itaat ederseniz O, sizin amel (ve hareket)lerinizden hiç bir şey eksiltmez. Çünkü Allah (mü'minleri) çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir. Mü'minler ancak o kimselerdir ki Allaha ve Resûlüne îman ettikten sonra şüpheye sapmayıp Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşırlar. İşte onlar (îmanlarında) sâdik olanların ta kendileridir.»

14471

آنکه او گل عارضت ار نو خطست

او بکتهای مخبر نو خطست

«Gül yanaklı ve yeni tüylenmiş olanlar, mârifet mektebinde henüz yazı öğrenmeye başlayanlardır.»

14472

بای پیر از سرعت ارچه باز ماند

یافت عقل او دو پر بر اوج راند

«İhtiyarın ayağı hızlı yürümekten kalmışsa da, aklı kendisi için ilki kanad olur da o vasita ile âdetâ semâlara uçar.»

گر مثل خواهی مجهر در نگر

داد حق بر جای دست و پای پر

«Buna dâir misâl istersen (Câfer Bin Ebî Tâlib)e bak! Allah, O'na el ve ayak yerine iki kanad ihsan etmiştir.»

Hazret-i Câfer, Ebû Tâlib'in üçüncü oğlu, Hz. Ali'nin ağabeyi, Resûlullah (S.A.V.) Efendimizin de amcazâdesidir. Ashâbın ileri gelenlerinden ve büyüklerindendir. Bir defa Aleyhissalâtü Vesselam Hazretleri, Şâh-ı velâyetle namaz kılariken Ebû Tâlible Câfer oraya gelmişler ve Ebû Tâlib :

— Sen de amcazâdene uy, diye Câfer'i, Resûlullâhın sol tarafına sürmüştü. Hazret-i Câfer, Habeşistan'a hicret ve Mecâsi'nin huzurunda İslâmiyeti izah ile müslümanları müdafaa etmiş, sonra Habeş mühâcirleriyle Medine'ye gelmiş; Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz Hayber gazâsında bulunduğu için, oraya gidip Peygambere kavuşmakla gözleri nurlanmış; Resûlullah Hazretleri, O'nun yüzünden öperek: «Hayber'in fethiyle mi, yoksa Câfer'in gelmesiyle mi sevineyim? bilmiyorum» demişti. Sonra Zeyd bin Hârise ordusuna dahil edildi ve taraf-ı Risâletten: «Zeyd şehid olursa Câfer, O da şehid olursa Abdullah bin Revâha kumandan olsun. O da şehid olursa mücâhidler, birini emir tâyin etsin» denildi. Mûte mevkiinde Rumlar ve Hristiyan arablarla harbe girildi. Hazret-i Zeyd şehid oldu. Sancağı ve kumandayı Hazret-i Câfer aldı. İki eli bileğinden kesildi. Kollariyle sancağa sarıldı ve nihâyet O da, yerine geçen Abdullah bin Revâhâ da şehid oldu. Kumandanlığa Halid bin Velid seçildi. (Radiyallâhü anhüm.) Bu hâdisenin cereyanını, Aleyhissalât Efendimiz, Medinede mübârek gözlerinden yaşlar dökülerek haber verdi Ve: Allah, Câfer'in kesik ellerine bedel, O'na iki kanad verdi. Cennette dilediği gibi dolaşiyor» buyurdu. İşte Cenâb-ı Pir'in misâl olarak gösterdiği bu vak'adır.

14474

بگذر از زرکین سخن شد محتجب

همچو سیاب این دلم شد مضطرب

«Altından — yâni ihtiyar âriflerin renginden — bahsetmeyi bırak! Bu söz, herkes tarafından anlaşılamaz. Onu anlatmak hususunda kalbim, cıva gibi titremektedir.»

اندروشم خموش خوش نفس

دست بر لب میزند یعنی که بس

«İçerimde, yüz dâne hoş sözlü sâkit var ki hepsi de yetişir diye elini dudagına götürüyor ve bu bahsi bırak diye işâret ediyor.»

Ve Hz. Pîr kendisine hitaben diyor ki :

14476

خامشی بحر ست و گفتن همچو جو

بحرمی جوید ترا جورا مجو

«Sükût, deniz; kelâm, dere gibidir. Seni deniz taleb ediyor, sen dereyi arama!»

14477

از اشارتهای دریا سرمشاب

ختم کن والله اعلم بالصواب

«Sükût ve mânâ denizlerinin işâretlerinden yüz çevirme de bu bahsi kes. Cenâb-ı Hak, doğruyu herkesten iyi bilir.»

Bahse konu olan genç kumandana ve onun tâyinine itiraz eden şahsın sözüne intikâl ediliyor :

14478

همچنین پیوسته کرد آن بی ادب

پیش پیغمبر سخن زان سر دلب

«O münâsebetsiz mûteriz, o soğuk dudagı — yâni ifâdesiyle — Peygamber huzurunda böylece söylendi.»

14479

دست میدادش سخن او بی خبر

که خبر هرزه بود پیش نظر

«Ona söz söylemek düştü. Lâkin göz önünde olan şeyi, haber vermeye kalkışmanın herze olduğundan haberi yoktu.»

Çünkü :

این خبرها از نظرها ناپیست
بهر حاضر نیست بهر غایبست

«Haberler, görüşlerin yerine geçer; Fakat hâzır olup da gören için değil. Bir hâdisede bulunmayıp onu görmeyen içindir.»

Güneş'in semâda parladığını gören bir kimseye, güneş doğmuştur, diye haber vermek herzevekillik olur. Hakikat ve (Sırr-ı Kader) gözü önünde bulunan Resûlullah'a; genç kumandan tayin etme, ihtiyarlardan birini emir yap! tavsiyesine kalkışmak da bunun aynıdır.

Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki :

14481

چونکہ بامعشوقہ گشتی ہم نشین
دفع کن دلالہ کارا بعد ازین

«Sen sevgili ile oturduğun halde, vâsita bulmaya kalkışma; ondan sonra vâsitaları defet.»

Nitekim denilmiştir ki : «Matluba vâsıl olduktan sonra, delil aramak, çirkin ve mânâsız bir harekettir.»

14482

هرکہ از طفلی گذشت و مراد شد
نامه و دلالہ بروی سر دشد

«Çocukluktan kurtulup erkek olmuş kimseye mektup da soğuk gelir, kılavuzluk eden kadın da!...»

14483

نامه خواند از پی تعلیم را
حرف گوید از پی تفہیم را

«Şâyed böyle bir kimse mektup okursa, ancak başkalarına tâlim içindir. Harf ve hikâye söyleyecek olursa tefhim maksadiyledir.»

Bir hâdiseyi görmüş veya görmüş gibi olanlara, o hâdisenin vukuunu haber vermek, doğru değildir. Cenâb-ı Hak, Peygamber-i Ekberine :

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾

Yâni : «(Habîbim) Rabbinin fil sâhiplerine nasıl (muamele) ettiğini görmedin mi?» buyuruyor. Halbuki Zât-ı Risâlet, o vâkıayı görmemişti. Çünkü henüz, doğmamıştı. Fakat Allah-u Zülcelâl, onun nasıl vukû bulduğunu mânen Resûl-i Ekreme göstermişti. Öyle olduğu halde Aleyhissalât Efendimizin, gerek namazlarda, gerek sair vakitlerde (Sûre-i Fil)i okuması ve ondan bahs buyurması, keyfiyeti ashâb-ı kirâma tâlim ve tefhim içindi.

Bînâenaleyh :

14484

پیش بینایان خبر گفتن خطاست
کان دلیل غفلت و نقصان ماست

«Görmüş olanlara haber vermeğe kalkışmak hatâdır ve bizim gaffle-timizle noksan irfânımıza delildir.»

14485

پیش بینایان خموشی نفع تو
بهر این آمد خطاب انصتوا

«Görenlerin huzurunda susmak, sana fayda verir. (Kur'an okunurken susun, dinleyin) emri bu yüzden gelmiştir.»

Sûre-i Ârâf'ta ki :

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا

لَكُمْ رُحْمَؤُنَ ﴿١٠﴾

Yâni: «Kur'an okunduğu zaman derhal onu dinleyin, susun. Tâ ki (Allahın rahmetiyle) esirgenmiş olasınız⁽¹¹⁾» âyetine işâretir.

Bu âyet-i kerimenin nüzûlüne sebep olarak deniliyor ki :

Ensârdan biri, Resûlullah Hazretlerinin arkasında namaz kılarken Aleyhissalât Efendimizin okuduklarını tekrar ederdi. (Öyle yapmayın, susun ve Kur'ânı dinleyin) emrini hâvî olarak bu âyet nâzil oldu. Ülemâdan bâzıları, bu sükût, cuma hutbesi içindir, demişlerdir.

14486

گر بفرماید بگو برگوی خوش
ایک اندک گو دراز اندر مکش

«Eğer mürşid-i kâmil, sana, söyle derse söyle. Lâkin az söyle, uzatma.»

14487

وربفرماید که اندک کش دراز
همچنین شرمین بگو با امر ساز

«Eğer, uzat diyecek olursa, o sûretle ve kemâl-i edeble söyle, emre itâat et.»

14488

همچنانکه من درین زیبا فسون
با ضیاء الحق حسام الدین کنون

«Nasıl ki şimdi ben, bu güzel Mesnevînin nazmında, Hakkın ziyâsı olan Hüsâmüddîn ile öyle yapıyorum.»

14489

چونکه کوته می کنم من از رشد
اوبصد نوعم بگفتن می کشد

«Ben irşâda müteallik bir bahsi kısa kesersem, Husâmüddîn, yüz türlü teşvik ile beni söyletmeye çalışıyor.»

(11) Sûrei A'raf: 204.

14490

ای حسام الدین ضیای نوالجلال
چونکه می بینی چه می جویی مقال

«Ey Allah-u Zülcelâlin ziyâsı olan Hüsâmüddîn! Hakikati gördüğün halde neden söz istiyorsun?»

14491

این مکر باشد زحبه مشتها
اسقنی خمر آ و قل لی انها

«Senin bu talebin, gâlibâ, kemâl-i iştihâ ile tâlibi olduğun (Mahbûb-i Ezelî)ye muhabbetinden ileri geliyor. Nitekim bir arab şâiri, sâkiye hitâben : Bana şarab ver ve bu şaraptır de! demiştir.»

O arab şâirinin sözü şu beyittir : «Sâkî; bu şaraptır diyerek bana şarab içir ve âşikâr içmek mümkün olunca gizli içirme!»

Arab edebiyatında bu beytin şerhine dâir, bir çok söz söylenilmiştir. Şöyle hulâsa edilebilir: Buradaki taleb, (havass-ı hamse) denilen beş hissin hepsinin birden telezzüzü içindir, denilmiştir. Çünkü, şarabın rengini görmekle gözü, kadehi almakla eli, kokusunu duymakla burnu, tadına bakmakla ağız ve dili lezzet bulacak, yalnız kulağı bu zevkten mahrum kalacaktır. Bu şaraptır, denilince, onun şarab olduğunu içitmekle o zevvu da zevkyâb olacaktır.

Bu manada Hz. Mevlânâ da :

«Ey Husâmüddîn, sen de bu şâir gibi gözünün almış olduğu zevkten kulağın da hisseyâb olması ve sevillebilecek o tek varlığa dâir sözlerden kulağının da lezzet bulması için gâliba beni söyletmek istiyorsun.» demek istiyor.

14492

بر دهان تست این دم جام او
گوش می گوید که قسم گوش کو

«O sevgilinin aşkı ve müşâhadesi şimdi senin ağzındadır. Lâkin samian: kulağın nasibi hani? diyor.»

قسم تو گرمیست نک گرمی ومست
گفت حرص من ازان افزو ترست

«Ey kulak; senin nasîbin Mâşûk'a dâir sözlerden coşmak ve mest ol-
maktır. İşte sana coşkunluk ve mestlik verecek sözler! Fakat kulak: ben
bundan daha fazlasını istiyorum, harîsim ben, demekte...»

«RESULÜLLAH SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEMİN
İTİRAZ EDEN'E CEVABI»

14494

در حضور مصطفای قند خو
چون زحد برد آن عرب در گفت و گو

«Şeker tabiatlı olan Hazret-i Mustafa'nın huzurunda o arab, dedi-kodu
etmekte haddini geçince,»

14495

آن شه والنجم و سلطان عبس
لب گزید آن سرددم را گفت بس

«O (Venneemi) padişahı ve (Abese)nin sultanı, dudağını ısırarak: ye-
tişir, artık sus! diye işâret buyurdu.»

Zât-i Akdes-i Nebevî hakkında şeker tabiatlı denilmesi :

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ①

Yâni : «(Habîbim) Hiç şüphesiz sen büyük bir ahlâk üzerindesin¹².»

Âyet-i kerîmesine işârettir. Risâletpenâh (Sallallâhü Aleyhi Vesellem)
Efendimiz Cenâb-ı Hakkın hem efdal, hem ekmel bir mahlûku idi. Haz-
ret-i Mevlânâ bir naatinde der ki: «Allahın lutfu, mahlûkâtta kemâl nâ-
mına ne varsa hepsini bir yere topladı ve ona Mustâfâ adını verdi.»

(12) Sûrei Kalem : 4.

Alemlere Rahmet olan Peygamber Efendimiz (S.A.V.) güzel ahlâkın,
terbiye ve nezâketin, hilim ve keremin bir nûmûnesi idi. Bu kıssadaki Mû-
terize dudak ısırp sükût işâretiyle iktifâ ettiği gibi, Uhud muhârebesinde
bozulup kaçanları da, tekdir etmemiş, bilâkis onlara hüsnü muâmele ve
iltifâtta bulunmuştu. Halbuki Zât-ı Risâlet, yaralanmış olduğu halde, ka-
çanların beresi bile yoktu. Bu vakıa Âl-i İmrân Sûresinde şöyle hikâye
ediliyor :

فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ
لَسْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ

Yâni : «(O vakit) sen Allahdan bir esirgeme sâyesindedir ki onlara
yumuşak davrandın. Eğer (bilfarz) kaba, katı yürekli olsaydın onlar etra-
fından her halde dağılıp gitmişlerdi bile¹³.»

Resûlullah Efendimize (Şâh-ı Ve'n-Necm) ve (Sultân-ı Abese) tâbir
edilmesi de her iki sûrede Aleyhissalâtü Vesselâmın ahlâkından bahis bu-
yurulduğu içindir.

14496

دست می زد بهر منقش بر دهان
چند گوی پیش دانای نهان

«Cenâb-ı Risâletmeâb, o müterizi susturmak için, mübârek elini ağzi-
na götürdü ve: gizli şeylere vâkıf olan bir zâta karşı daha ne kadar söyle-
neceksin? demek istedi.»

Bu münâsebetle Hazret-i Mevlânâ, büyük bir zatın huzurunda kulak
kesilecek yerde dillenen fuzûlilere hitâben diyor ki :

14497

پیش بینا برده سرگین خشک
که بخراین را بجای ناف مشک

«Sen, her şeyi görüp bilen bir zât'a: bunu misk yerine al! diye, kuru-
muş tezek götürmüşsün.»

(13) Sûrei Âl-i İmran : 159.

Buradaki kurumuş tezekten maksad: Derme çatma bir takım dedi-kodular. Miskten murad da: O âlim-i Rabbânînin, tâlim-i İlâhî ile vâkıf olduğu ilim lezzetidir.

14498

بعر را ای کنده مغز و کنده مخ

زیر بینی بنهی و گویی که اخ

«Deve pisliğini burnunun altına koyuyor, bir de: oh oh diyorsun, a beyni kokmuş kimse!»

14499

اخ اخی برداشتی ای کیج و کاج

تا که کالای بدت یابد رواج

«Ey ahmak ve kuyruğu kesik eşek; sen kötü malın revaç bulsun diye, oh oh deyip duruyorsun.»

14500

تا فریبی آن مشام پاک را

آن جریده گلشن افلاک را

«Bu suretle, o göklerin gül bahçelerinde yayılan eri kandırmak istiyorsun.»

14501

حلم او خود را اگر چه گول ساخت

خویشتن را اندکی باید شناخت

«O zâtın yumuşaklığı, kendini saf ve anlamaz göstermede ama senin de bir parçacık kendini bilmen lâzım.»

Yâni ârif bir kâmil, tecâhül-i ârifane gösterse de sen ona karşı ukalalık taslamaktan vazgeç...

14502

دیک را کرباز ماند امشب دهن

گریه را هم شرم باید داشتن

«Meselâ; tencerenin kapağı açık kalsa da kedinin ona dalmaktan sıkılması lâzım gelir.»

14503

خویشتن گرخته کرد آن خوب فر

سخت بیدارست دستارش مبر

«O irfan ziyâsı güzel olan ârif, uyumuş görünse de çok uyanıktır. Sarığını kapıp götürmeye kalkışma.»

Yâni bir ârif-i kâmil, hasbel'icâb mütecâhil görünse ve mütegâfil davranırsa da o, uykuda değildir. Uyuyor ve bilmiyor zanniyle huzurunda ukalalık etme.

14504

چند گویی ای لجوج بی صفا

این فسون دیویش مصطفا

«Ey kalbinde safvet bulunmayan inatçı; Hazret-i Mustafa'nın huzurunda bu şeytan masalını nice bir söyleyeceksin?»

14505

صد هزاران حلم دارند این گروه

هر یکی حلمی ازینها صد چوکوه

«Bu enbiyâ ve evliyânın yüz binlerce hilmi vardır ki onların her hilmi yüzlerce dağ gibidir.»

14506

حلمشان بیدار را ابله کند

زیرکی صد چشم را کمره کند

«Onların hilmileri ve tevâzuu, güzel ve latif bir şarab gibidir ki neş'esi yavaş yavaş dimağa kadar çıkar.»

مست راين از شراب پرشكفت
همچو فرزين مست كثر رفتن گرفت

«O sert şarabtan sarhoş olana bak! (Ferzin'in hareketi gibi yan yan gider.»

Ferzîn: Satranç oyunundaki bir taşdır ki (şâh) a nisbetle başvekil gibidir. Yan taraflara da hareket edebilir.

Hazret-i Mevlânâ, bir sarhoşun yalpalı yürüyüşünü (ferzîn) taşının yan yan gitmesine benzetiyor.

مرد بر نازان شراب زور گیر
در میان راه می افتد چوپر

«Kuvvetli bir kimse, çabuk sarhoş eden o şarabın tesiriyle yolda bir iltiyar gibi düşer.»

Bu, Dünyâ şarabının neşvesidir.

خاصه آن باده كه از خم بليست
نی می كه مستی او يك شبیست

«(Bekâ) küpünden olan şarab ise, sarhoşluğu bir gece süren âdi ve Dünyevî şarab gibi değildir.»

Cenâb-ı Hak, ruhlara :

أَلَسْ بَرِكْمُ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا

Yâni : «Ben sizin rabbınız değil miyim? (diye sormuş) ruhlar da : Evet (Rabbimizsin) şahid olduk¹⁴.» demişler; bu hitâb ve cevâbın tesiriyle ebedi sarhoş olmuşlardı.

Hazret-i Mevlânâ buna bir kaç misâl îrad ediyor :

(14) Sûre A'raf : 172.

آنكه آن اصحاب كهف از نقل و نقل
سی صدونه سال كم كردند عقل

«Şarâb-ı mânevî öyle bir tesîri hâizdir ki, Ashâb-ı Kehf ondan içtikleri için, yemeden içmeden üç yüz doksan sene akıllarını kaybetmişlerdi.»

Kureyş müşrikleri, bazı sualler öğrenmişler, bakalım doğru cevap verecek mi? diye Aleyhissalât Efendimize sormuşlardı. Onlardan biri (Ashâb-ı Kehf) kıssası idi. O kıssayı beyân için Kehf Sûresi nâzil oldu ve orada Ashâb-ı Kehf'den şu sûretle bahs buyuruldu :

أَرْحَبْتُ
أَنْ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيعِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا
۹ إِذْ أَوْيَ الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ
رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ۱۰

Yâni : «(Habibim) sen, bizim âyetlerimiz içinde (yalnız) Kehf ve Ra-kıym yârânının ibrete şâyan olduklarını mı sandın? Hayır (öyle değil). O zaman o genç yiğitler mağaraya sığınmış(lar)dı da: "Ey Rabbimiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakiyyet hazırla" demişlerdi¹⁵.»

Ashâb-ı Kehf hakkında muhtelif rivâyetler vardır. O rivâyetlerin en doğrusu ve en meşhuru şudur :

Dakyanus denilen hükümdâr, taptığı putlar için bir mezbah yaptırmış, o puta tapmalarını halka teklif eylemişti. Secde edenler kurtuldu, etmeyenler katledildi.

Şehrin kibarzâdelerinden altı genç, bir tarafa çekildiler, kendilerinin bu fitneden kurtulmaları için Allah'a duâ ettiler. Dakyanus onları çağırttı, puta secde etmelerini emretti. Gençler kabul etmediler. Dakyanus onların üstlerindeki müzeyyenâtı soydurdu ve :

— Siz tecrübesiz bir takım gençlersiniz. Size iki üç gün mühlet veriyorum. Düşünün, taşının, hayatınız teklifimin kabûlüne bağlıdır, dedi. Gençler müşâverede bulundular ve şehirden çıkıp bir yere saklanmaya karar verdiler. Babalarının evlerinden biraz para alıp civardaki dağa doğru yürüdüler. Yolda bir çobana rast geldiler. Çoban da onların dinini

(15) Sûre Kehf : 9-10.

kabul etti ve dağda bildiği bir mağaraya götürdü. Çobanın bir köpeği vardı. O da bunlardan ayrılmadı ve hep beraber mağaraya girdiler.

فَضَرَبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ
فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ١٦ ثُمَّ بَعَثْنَا هُمُ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ
أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ١٧ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ
إِنَّهُمْ فِيْنَا أَمْوَابَرَبَّهُمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ١٨

Yâni : «Bunun üzerine biz nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk. Sonra da onları uyandırdık, iki zümreden hangisi bekledikleri gayeyi daha iyi (zabt ve) hesâb edicidir, ayırd edelim diye. (Şimdi) sana onların kıssalarını, hakıykatı vech ile, anlatalım: Doğrusu onlar Rablerine iman eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidâyetini artırmıştık¹⁶.»

Sonra bunlar mağara içinde uyudular. 309 sene mağarada uykuda kaldıklarını Kur'an-ı Kerim haber veriyor. Ondan sonra uyandılar, daha sonra da öldüler.

14511

زان زنان مصر جامی خورده اند
دستهارا شرحه شرحه کرده اند

«Kezâ, Mısır kadınları o (Bekâ) şarabından bir kadeh içtiler de, — Yûsuf Aleyhisselâmın cemâlîni görünce — mest oldular ve meyve soyarken ellerini yaraladılar.»

14512

سا حران هم سکر موسی داشتند
دار را دلدارمی انگاشتند

«Kezâ, Mısır sihirbâzları, Hazret-i Mûsâ Aleyhisselâmın mucizesinden mest oldukları için darağacını sevgili zannetmişlerdi.»

Hazret-i Mûsâ ile imtihana gelen sihirbazlar, bir takım ip ve değneklerini meydana atmışlar, sihir kuvvetiyle onları kıvrılan yılan şeklinde göstermişlerdi.

(16) Sûrei Kehf : 11-13.

Sonra Mûsâ Aleyhisselâm asâsını bıraktı. Asâ koskoca bir yılan olup sihirbazların attıkları değnek ve iplerin hepsini yuttu. Hazret-i Mûsâ Aleyhisselâmın yaptığı sihir değil, mucize olduğunu anladılar. Âlemlerin ve Mûsâ ile Hârûn'un Rabbi olan Allah'a imân ettik» diyerek secdeye kapandılar.

Bu hâlde hiddetlenen Fir'avn, sihirbazları nasıl tehdit ettiğini ve onlardan ne cevap aldığını Kelâm-ı İlâhî şöyle nakleder :

قَالَ آمَنْتُمْ
لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَىٰ لَكُمْ أَنَّهُ لَكَبِيرٌ كَرُّ الَّذِي عَلَّمَ السَّحْرَ فَلَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ لَا فَطَعَنْ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا صَلَبَتْكُمْ
أَجْمَعِينَ ١٧ قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ١٨

Yâni : «(Fir'avn) dedi ki : Ben size izin vermeden siz ona iman ettiniz ha! Hakîykat size büyüü öğreten büyüünüzmüş o! Ohalde yakında bileceksiniz. Herhalde sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim, sizin topunuzu herhalde çarmıha gerdireceğim. Dediler : (Bunda) bize hiçbir zarar yok. Biz şüphesiz ki Rabbimize dönücüleriz¹⁷.»

14513

جعفر طیار زان می بود مست
زان گرومی کرد یخود باودست

«Câfer-i Tayyâr da o (Elestü) şarabının mesti olduğu için kendinden geçti ve elini, ayağını fedâ etti.»

Hazret-i Câfer'in Mûte muhârebesinde iki eli kesilmişken, kesik kol-lariyle İslâm sancağına sarıldığı, sonra yetmiş bu kadar yerinden yaralı olarak şehid olduğu, taraf-ı Risâletten de: «Cenâb-ı Hak, Câfer'e kesik kol-larına bedel iki kanad ihsan etti» buyurulduğu yukarıda söylenilmişti.

(17) Sûrei Şuarâ : 49-50.

«BÂYEZİD-İ BESTAMÎ KADDESALLAHÜ SİRRÂ'NIN: (KENDİMİ
TENZİH EDERİM... ŞANIM NE DE ULUDUR) DEMESİ. MÜRİDLERİ-
NİN BU SÖZE İTİRAZ ETMELERİ, BÂYEZİD'İN DE ONLARA
SÖZ İLE DEĞİL, HAL İLE CEVAP VERMESİ»

14514

با مریدان آن فقیر محتشم

بایزید آمد که یک یزدان منم

«Mânevî yokluk sâhibi olan o büyük zât — yâni Şeyh Ebû Yezîd Bes-
tâmî — müridlerine: İşte Yezdân benim, dedi.»

14515

گفت مستانه عیان آن ذوفنون

لا آله الا اناها فاعبدون

«O Mânevî fenlere sahip olan şeyh Bâyezîd: (Benden başka ilâh yok-
tur, bana ibâdet edin) hitâbında bulundu.»

Bu sözü söyleyen Bâyezîd değil, Cenâb-ı Hak idi. Bâyezîd'in lisânın-
dan söylemişti. (Kurb-u nevâfil) ve (Kurb-u ferâiz) denilen iki yakınlık
vardır ki, o derecelere vâsıl olanların lisânından Cenâb-ı Hak söyler.

Gülşen-i Râz sâhibi Şeyh Mahmûd Şebsterî der ki: «Bir ağaçtan
(Ene'l-Hak) sözünün çıkması câiz olur da, saâdet-i ezeliyye sâhibi bir ve-
linin ağzından duyulması niçin câiz olmaz?»

Şeyh Mahmûd Şebsterî bu beyti ile, Hazret-i Mûsâ'nın Medyen'den
Mısır'a giderken bir ağaç üstünde nûr gördüğüne ve o ağaçtan:

يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

Yâni: «Yâ Mûsâ, Alemlerin Rabbi olan Allah benim ben¹⁸.» nidâsını
ışittiğine işaret ediyor.

Sôfiyye ricâli bu hâle (telbîs), (telebbüs), (lebs)derler.

Evliyâullahdan bâzılarında zuhur eder. Hadis-i şerifte: «**Hakikatte
Cenâb-ı Hak, kulunun lisânından: Allah kendisine hamd edenin hamdini
ışitti der.**» buyurulmuştur. Rükû'dan kalkınca: (Semi Allahû limen Ha-
mideh) deniliyor. İşte bunu bizim lisânımızdan söyleyen Hak'tır.

(18) Sûrei Kasas: 30.

14516

چون گذشت آن حال گفتندش صباح

تو چنین گفتی و این نبود صلاح

«O hal geçip de sabah olunca müridler, Bâyezîd'e: Sen böyle söyledin,
bu doğru değildir, dediler.»

14517

گفت این بار ارکنم از مشغله

کاردها درمن زنید آن دم هله

«Şeyh Bâyezîd dedi ki: Eğer bir daha bunu söylersem o anda beni
derhal bıçaklayın.»

14518

حق مزه از تن ومن باتم

چون چنین گویم بیاید کشتنم

«Allah tenden münezzehtir, benim ise tenim vardır. Öyle bir söz söy-
leyecek olursam öldürülmekliğim icabeder.»

14519

چون وصیت کرد آن آزاده مرد

هر مریدی کردی آماده کرد

«O, varlık ve benlik kaydından kurtulmuş olan Bâyezîd, böyle va-
siyyet edince her mürid bir bıçak hazırladı.»

14520

مست گشت او باز آن سفراق زفت

آن وصیتهاش از خاطر برفت

«Hazret-i Bâyezîd, tekrar tecelli şarabından mest oldu. Yapmış oldu-
ğu vasiyyet hatırından çıktı.»

نقل آمد عقل او آواره شد
صبح آمد شمع او بیچاره شد

«Nakil geldi, Onun akli âvâre oldu. Sabah oldu, onun mumu biçâre kaldı.»

عقل چون شعله ست چون سلطان رسید
شعله بیچاره در کنجی خزید

«Akıl zâbîta memuru gibidir. Âsâyişin temini için hükmeder. Fakat sultan gelince o zâbîta memuru bir köşeye çekilir.»

Evet vücud şehrinde hâkim olan akıldır. Fakat (Tecellî-i ilâhî) sultanı zuhur edince onun hükmü kalmaz.

عقل سایه حق بود حق آفتاب
سایه را با آفتاب اوچه تاب

«Akıl, Allahın gölgesi, Hak ise güneşdir. Güneşe karşı gölgenin ne ehemmiyeti ve ne tâkati olabilir?»

چون پری غالب شود بر آدمی
کم شود از مرد وصف مردی

«Cin tâifesi insana musallat ve mutasarrıf olursa o insandan insanlık sıfatı kaybolur.»

هرچه گوید آن پری گفته شود
هرگزین سری گرزان سری گفته شود

«O kimse ne derse ve ne bahse dâir söylerse söylesin, o sözler, cinlere aittir.»

چون پری این دم وقانون بود
کرد کار آن پری خود چون بود

«Bir cinnin bu kadar kudret ve kuvveti bulununca, onun Hâlikı bulunan Hakk'ın kudret ve kuvveti nasıl olur?»

Cenâb-ı Hakk'ın, kullarının lisânından söylediğini isbât için Hazret-i Mevlânâ, sar'ah bir kimse üzerinde cinnin tasarrufunu, o halde iken sar'ah ne söylerse söz onun değil, cinnin olduğunu misâl olarak irâd ediyor.

اوی اورفته پری خود او شده
ترك بی الهام تازی گوشده

«Bu haldeki bir kimsenin o esnâda benliği zâil olur, cin onun hüviyyeti yerine geçer; Bakarsın, arabca bilmeyen bir Türk fasîh arabca söyler.»

چون بخود آید ندانیدک لغت
چون پری راهست این ذات وصفت

«Tekrar kendine gelince, arabca tek bir lügat dahi bilmez. Bir cinde bu kudret ve bu tasarruf olunca;»

پس خداوند پری و آدمی
از پری کی باشدش آخر کمی

«Cinnin de, insanın da Hâlik'ı olan Allah'ın kuluna yakınlığı ve onda tasarrufu — yâni kul lisânından: (Sûbhâne ma âzame şanî) ve (Enel Hak) gibi sözler söylemesi — olmayacak şey midir?»

Burada: Cenâb-ı Hak, kulunun lisânından söylemekle ona hulûl mü eder? diye bir vesvese vârid olur.

İbn-i Fârız (Kaddesellâhü sirrahü) bu mevzû ile ilgili olarak demiştir ki: «Cibril-i Emîn, Peygamberimize vahy getirdiği sırada bâzan as-hâbdan (Dihyet'ül-Kelbî) sûretinde gelirdi. Ey münkir, yâhut mütered-

did olan kimse; bana söyle ki Cebrâil, beşer sûretinde Sallallâhü Aleyhi Vesellem'e zâhir olunca (Dihyet'ül-Kelbi) mi oluyordu?»

Evet Hazret-i Cibril, (Dihyet'ül-Kelbi) sûretinde görünmekle beraber Dihye'nin kalıbına hulûl etmiş olmadığı gibi, Cenâb-ı Hak da kulu-
nun lisânından (Ene'l-Hak) demekle ona hulûl etmiş olmaz.

14530

شیر گیر ارخون نرۂ شیر خورد
توبگویی اونکرد آن باده کرد

«Arslanı bile tutacak derecede sarhoş olup yiğitleşen kimse, kalkıp onu öldürecek olursa, sen: Bunu yapan o adam değildir, içtiği şarabın verdiği cesârettir, dersin.»

14531

ورسخن پردازد از زرکهن
تو بگویی باده گفتست آن سخن

«Eğer bir sarhoş altından bahsetse, yine sen o altın bahsini ettiren şaraptır, dersin.»

14532

باده راخی بود این شروشور
نور حق رانست این فرهنگ زور

«Böyle şer ve soru söyletmek kudreti şarabda bulunur da Allah'ın nûrunda o kudret ve kuvvet bulunmaz mı?»

14533

که ترا از تو بکل خالی کند
تو شوی پست و سخن عالی بود

«Tanrı Nuru, tamamıyla seni sen'den alır... Sen alçalır ve yok olursun da, O senden, yüksek sözler söyler.»

14534

گرچه قرآن از لب پیغمبرست
هر که گوید حق نکفت او کافرست

«Kelâm-ı İlâhî olan Kur'ân, Peygamberin dudağından zuhur etmekle beraber, her kim: O'nu Hak söylemedi derse kâfir olur.»

Müsteşriklerden bazıları ile bizdeki tasdikçileri bu fikirdedirler. Kur'ân-ı Kerîmi Resûlullâhın söyleyip, halka kabul ettirmek için, Allah'a isnâd eylediği kanâatindedirler. Hattâ Aleyhissalât Efendimizin nübüvvetinden evvel Hıra dağındaki mağarada halvet edişi, Kur'ânı uydurmak içindi derler. O gibilerin İslâm dini ile alâkalı bulunmadığını Hazret-i Mevlânâ bu beyti ile beyan ediyor.

Hulâsa: Cenâb-ı Hak, Peygamber-i Ekberi'nin ağzından Kur'ânı söylediği gibi Nebî ve velîlerinin lisânlarından da bazan tekellümde bulunur. İşte Hazret-i Bâyezidden zâhir olan o sözler de tekellümât-ı İlâhiyeden idi.

Hazret-i Mevlânâ bu hakikatlerin beyânından sonra Bâyezîd kıssasına rücû ederek diyor ki :

14535

چون های بخودی پرواز کرد
آن سخن را بازید آغاز کرد

Kendinden geçiş hümmâsı uçmaya başlayınca Bâyezîd, yine o sözleri söylemeye başladı.»

14536

عقل را سیل تحیر در ربود
زان قوی تر گفت کاول گفته بود

«Hayret seli, aklını kaptı götürdü ve evvelce söylemiş olduğundan daha fazlasını söyledi:»

14537

نیست اندر جبه ام الا خدا
چند جویی بر زمین و رسا

«Cübbemin içinde Hudâ'dan başkası yoktur, O'nu yerde ve gökte niçin arıyorsun? dedi.»

آن مریدان جلہ دیوانہ شدند
کار دها بر جسم پاکش می زدند

«O müridlerin hepsi de deli divâne oldular. Şeyhten almış oldukları emir üzerine O'nun cesed-i pâkine bıçaklar vurdular.»

هر یکی چون ملحدان کرده کوه
کار دمی زد پیر خود را بی ستوه

«Her biri (Girdekûh) mülhidleri gibi çekinmeksizin kendi pîrine bıçak vurdu.»

Kirdekûh: Mülhid ve münkirlerinin çokluğuyla şöhret almış bir yermiş.

هر که اندر شیخ تینی می خلبید
باز گونه از تن خود می درید

«Fakat, şeyhine Kılıç vuranın kılıcı, tersine dönüyor, kendisini yaralıyordu.»

يك اثرنی بر تن آن ذوفنون
وان مریدان خسته و غرقاب خون

«O hünerli şeyhin vücudunda bıçak darbelerinden eser yoktu. Müridler ise yaralanmış kana batmıştı.»

هر که او سوی گلویش زخم برد
خلق خود بریده دید و زار مرد

«Her kim şeyhi boğazından yaralamak istediye kendi boğazını kesilmiş gördü ve inleyerek öldü.»

وانکه اورا زخم اندر سینه زد
سینه اش بشکافت شد مرده ا

«Her kim şeyhin göğsüne bıçak sapladıysa kendi göğsü yarıldı ve ebedî olarak öldü.»

وانکه آگه برد زان - سب قران
دل نداشت که زند زخم گران

«Müridler içinde şeyhin mertebesinden haberdâr olan mürid ise, onu yaralamaya hiç yeltenmedi, böyle bir şeye gönül vermedi.»

نیم دانش دست اورا بسته کرد
جان برد الا که خود را خسته کرد

«Onun azıcık irfânı elini bağladı da, canını kurtardı; yoksa kendini yaralayacaktı.»

روز گشت وان مریدان کاسته
نوحه ها از خانه ها برخاسته

«Sabah olunca, eksilen — yâni bâzısı ölen ve bazısı da ağır yaralı bulunan — müridlerin evlerinde feryadlar, figanlar peydâ oldu.»

پیش او آمد هزاران مردوزن
کای دو عالم درج دریک پیرهن

«Şeyh'in huzuruna binlerce erkek ve kadın gelip dedi ki: Ey Dünya ve Ahireti bir gömleğe sığdıran er!»

این تن تو کرتن مرادم بدی
چون تن مرادم زخندجر کم بدی

«Eğer senin bu cesedin, insan teni olsaydı, insan teni gibi hançerden harab olurdu.»

باخودی بابی خودی دوچار زد
باخود اندر دیده خود خار زد

«Kendisinde olan bir kimse, kendisinden geçmiş olan bir zât ile karşılaşınca ve ona kasedince kendi kendinin gözüne diken vurmuş olur.»

ای زده بر بخودی تو ذوالفقار
برتن خود میزنی آن هوش دار

«Ey kendinden geçmiş ve (mahv-i vücûd) etmiş olana Zülfikâr vuran, aklını başına al, o Zülfikârı kendi cesedine vurursun.»

زانکه بخود فانیست وایمنست
تا ابد در ایمنی او ساکنست

«Çünkü mahv-i vücûd etmiş olan fânî ve emîndir, ebedî olarak emniyet kucağında oturur.»

نقش او فانی و او شد آینه
غیر نقش روی غیر آن جای نه

«Onun sûreti fânîdir; o bir ayna olmuştur. O aynada başkasının yüzü ve nakşından başka bir şey görülmez.»

گر کسی تف سوی روی خودگی
ور زنی بر آینه بر خود زنی

«Eğer ona tükürecek olursan kendine tükürürsün, aynaya vuracak olursan da kendine vurmuş olursun.»

Nitekim Kureys kabilesi edebsizlerinden (Ukbe bin ebî Muayt) Re-
«ûlullah Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizin vech-i saâdetine tükür-
mek cür'etinde bulunmuş, fakat tükürüğü kendi suratına düşüp, düştüğü
yeri yakmıştı.

وربینی روی زشت آن هم تویی
وربینی عیسیٰ مریم تویی

«Onun yüzünü çirkin görürsen gördüğün sensin. Meryem oğlu İsâ gi-
bi görürsen de yine gördüğün sensin.»

Nasıl ki Ebû Cehil habîsi Vech-i Nebevî için: Ne kadar çirkin! demiş.
Sıddık-ı Ekber ise: Ne kadar güzel! takdirinde bulunmuş, Aleyhissalât
Efendimiz her ikisine de doğru söyledin, demiş. Sonra Zât-ı Akdesinin
mânevî bir ayna olduğunu, o aynaya bakanın kendisini gördüğünü beyan
buyurmuştu.

اونه اینست و نه آن او ساده است
نقش تو در پیش تو نهاده است

«Mahv-i vücud eylemiş bir zât, ne budur, ne odur. Belki senin ma-
hiyetini sana gösteren bir aynadır.»

چون رسید اینجا سخن در لب بست
چون رسید اینجا قلم در هم شکست

«Bahis buraya dayanınca söz dudakta düğümlendi ve kalem kırıldı.»

لب بند ارچه فصاحت دست داد

دم مزن والله اعلم بالرشاد

«Fesâhat elvermekle beraber, daha ziyâde söyleme... Allah doğruyu daha iyi bilir.»

14558

برکنار بامی ای مست مدام

بست بنشین یافروود آو السلام

«Ey vahdet sarhoşu olan âşık! Sen dam kenârındasın; yâ sükûn eyle otur, yâhud aşağı in.»

Ki ayağın kayıp düşmeyesin.

14559

مر زمانی که شدی توکامران

آن دم خوشرا کنار بام دان

«Ey âşık; sen ne vakit Mâşûk-i hakîkinin iltifâtıyla mes'ûd olursan, o hoş zamanı dam kenârı bil.»

Ve dikkatli bulun ki ayağın kayıp yuvarlanmayasın.

14560

بر زمان خوش هراسان باش تو

همچو گنجش خفیه کن بی فاش تو

«Hoş zamanında — yâni mazhar-ı tecellî olduğun zamanda — kork ve edebi muhâfaza eyle. O iltifâtı ifşâ etme. Hazine saklar gibi sakla.»

14561

تانیاید برولانا که بلا

ترس ترسان رو دران مکمن هلا

«Ki dostluk ve muhabbetten sonra belâ gelmesin. Âgâh ol da o mertebede korkarak yürü.»

Nitekim, Hallâc-ı Mansûr, mazhar olduğu tecelliyi gizleyememiş ve (Ene'l-Hak) demiş olduğu için bir çok işkenceden sonra darağacına çekilmişti.

14562

ترس جان در وقت شادی از زوال

زان کنار بام غیبت ارتحال

«Hoşluk zamanında o neş'enin geçip gitmesinden korkarsın... İşte bu, o gayb damının kenarından öteye gitmektir.»

14563

گرمی بینی کنار عین راز

روح می بیند که هشت اهتزاز

«Eğer sen esrâr damının kenarını ve oradaki tehlikeyi görmüyorsan, ruhun onu gördüğü için titremekdedir.»

14564

هرنگالی نا گمان کان آمدست

برکنار کنکره شادی بدست

«Ansızın gelen her azab, neş'e damının kenarından gelip çatmıştır.»

14565

جز کنار بام خود نبوط سقوط

اعتبار از قوم نوح وقوم لوط

«Dam kenarının gayrisından düşmek olmaz. Ey sâlik; Nûh ve Lût Aleyhim'is-selâmin kavimlerinden ibret al.»

Çünkü onlar refah içinde idiler. O refah onlar için dam kenarı gibi olmuştı. Fakat kıymetini bilmedikleri ve onu veren Allah'a şükretmedikleri, peygamberlerinin nasihatlerini dinlemedikleri için o dam kenarından sukut ettiler.

«O MÜNÂSEBETSİZİN, HUZÛR-U PEYGAMBERİ'DE ÇOK VE
FASİH SÖZ SÖYLEMESİNİN SEBEBİ»

14566

پرتومستی بیحدی
چون زدهم مست و خوش گشت آنغی

«Resûlullâhın hadd ü pâyanı olmayan mestliğinden o aptala da bir ışık aksedince onu bir hoş ve mest hale getirmişti...»

Bu sebebledir ki :

14567

لاجرم بسیار گوشه از نشاط
مست ادب بگذاشت آمد در خباط

«Şüphesiz neşvesinden çok söyledi. Manevî bir mestliğin içinde olduğu için edebi terk etti ve hürmetsizliğe yuvarlandı.»

14568

نی همه جایخودی شرمی کند
بی ادب را می چنان ترمی کند

«Şarab, her yerde ve herkeste şer zuhura getirmez. Aslında, terbiyesiz olanın mahiyetini meydana çıkarır.»

Nitekim :

*Bedmâye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret, güher-i âdemi temyîze mihenkdir.*

14569

گر بود عاقل نکوفرمی شود
ور بود بد خوی بد ترمی شود

«Şarab içen âkil olursa daha ziyade halim ve selim olur. Kötü huylu ise bütün bütün huysuz olur.»

Burada bir sual akla gelebilir: Mâdemki şarab, akıllı olanlara daha ziyade bilim ve selâmet veriyor, o halde öyle olanlar için içmesi helâl olmalı değil mi? Hazret-i Mevlânâ buna cevap olmak üzere diyor ki :

14570

لیک غالب چون بدند و ناپسند
بر همه می را محرم کرده اند

«Lâkin insanların çoğu, ahlâk itibariyle beğenilmeyecek bir halde bulunduklarından, o kötü ahlâkı artıracak olan şarabın içilmesi bütün müslümanlara haram kılınmıştır.»

«RESULULLAH ALEYHİSSELAM'IN, O GENÇ HÜZEYLLİYİ,
İHTİYAR VE TECRÜBEKÂR OLANLARA TERCİH İLE MÜFREZE
KUMANDANLIĞINA TAYİN ETMESİNİN SEBEBİNİ
BEYAN BUYURMASI»

14571

گفت پیغمبر که ای ظاهر نگر
تومین اورا جوان بی هنر

«Hazret-i Peygamber buyurdu ki: Ey zâhiri görüp hakikatten haberdar olmayan; sen onu hünersiz, mârifetsiz görme!»

14572

ای بساریش سیاه و مردپر
وی بساریش سفید و دل چوقیر

«Ne kadar kara sakallı vardır ki sahibi ihtiyar ve tecrübekâr bir kimsedir. Ne kadar ak sakallı vardır ki kalbi katran gibi simsiyahtır.»

14573

عقل اورا آزمودم بارها
کردپیری آن جوان درکارها

«Onun aklını defâlarca tecrübe ettim. O genç, gördüğü işlerde ihtiyar gibi tecrübelice hareket etti.»

Bahsin münâsebeti dolayısıyla Hazret-i Mevlânâ asıl ihtiyarcasına tecrübekâr kimdir? Onun beyanına şuru ediyor da diyor ki :

14574

پیر پیر عقل باشد ای پسر
نی سپید موی آن در ریش و سر

«Hakikatte ihtiyar ve tecrübekâr olan akıldır. Yoksa saç sakalı ak olan değildir.»

14575

از بلیس او پیر تر خودکی بود
چونکه عقلش نیست اولاشی بود

«Şeytân'dan daha ihtiyar kim var? Fakat değil mi ki akı yok, hiçbir şeye yaramaz.»

14576

طفل گیرش چون بود عیسی نفس
پاك باشد از غرور واز هوس

«Farzet ki bir çocuk da İsâ nefesli, gurur ve hevesten arınmıştır. Ona, nasıl çocuk diyebilirsin?»

14577

آن سپیدی مو دلیل پختگیست
پیش چشم بسته کش کوتاه تکیست

«Gözü kapalı olan kısa görüşlü kimseye göre saç ve sakalın ağarmış olması pışkinlik alâmetidir.»

14578

آن مقلد چون نداند جز دلیل
در علامت جوید او دائم سبیل

«O mukallid, delilden başkasını bilmediği için dâimâ alâmette yol arar.»

Yâni bir kimsenin tecrübeli olmasına, saçının, sakalının aklığını delil zanneder.

14579

بهر او گفتیم که تدبیر را
چونکه خواهی کرد بگزین پیر را

«Onun için bir işe girişmek istersen, bir pîrle müşâverede bulun dedik.»

Fakat öyle pîr ki :

14580

آنکه او از پرده تقلید جست
او بنورق بیند هرچه هست

«Taklid perdesinden kurtulmuş ve mevcûdâtı Hakkın nuruyla görmektedir.»

14581

پیش ظاهر بین چه قلب وچه سره
اوچه داند چیست اندر قوصره

«Ancak zâhiri ve sûreti görebilen kimsenin indinde kalp ile geçer altın müsâvidir. Sepetin içinde ne bulunduğunu o ne bilir?»

14582

ای بسازر سیه کرده بدود
تارهد از دست هردزد حدود

«Hasedci hırsızın elinden kurtulsun diye isle karartılmış ne kadar altın vardır.»

14583

ای بسامس زر اندوده بزر
تا فرود آمد آن بهقل مختصر

«Ve akli ermeyenlere satabilmek için altınla yaldızlanmış ne kadar bakır mevcuddur.»

ما که باطن بین جمله کشوزیم
دل بینیم و بظاهر ننکریم

«Biz ki bütün memleketler halkının bâtinını müşâhede ederiz. Onların zâhirine değil, kalblerine bakarız.»

قاضیانی که بظاهر می تنند
حکم بر اشکال ظاهر می کنند

«Zâhire göre amel eyleyen kadılar, zâhiri görünüşe göre hükmederler!»

Yâni bir kimsenin şahsına bakarlar, salihler kıyâfetine ise, onun salâhına kâil olurlar. Çünkü Aleyhisselâtu Vesellâm Efendimiz: «Ben nâsın kalbini delmek ve karnını yarmakla emrolunmadım.» buyurmuştur ki, lisânen olan ikrarı kabûle memûrum demektir.

چون شهادت گفت و ایمانی نمود
حکم او مؤمن کند این قوم زود

«Kelime-i Şehâdeti söyleyen bir kavmi, onların hükmü çabucak mü'min eder.»

Yâni kadılar, sûret-i zâhiriyyeye göre hükmederler.

بس منافق کاندین ظاهر گریخت
خون صد مؤمن پنهانی بریخت

«Münâfıkların çoğu bu suret-i zâhiriyyeye kaçmış ve sığınmış — yâni kendini müslüman göstermişken — tenhâda yüzlerce müslümanın kanını dökmüştür.»

جهد کن تا پیر عقل و دین شوی
تا چو عقل کل تو باطن بین شوی

«Ey sâlik, cehdet ki akıl ve din pîri olasın da (Akl-ı kül) gibi her şeyin bâtinını görebilesin.»

از عدم چون عقل زیبا روکشاد
خلعتش داد و هزارش نام داد

«O güzelim akıl yokluktan yüz gösterince, Cenâb-ı Hak ona nurdan bir hıl'at giydirdi ve binlerce de isim verdi.»

«Allahın ilk yarattığı Akıl'dır.» Hadîs-i Şerifi mûcibince mahlûkâtın evveli: (Akl-ı kül)dür ki Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimizin Akl-ı Şerîfidir. Buna (Akl-ı evvel) de derler. «Akl-ı nazari, akl-ı ameli, akl-ı mükteseb, akl-ı heyûlânî, akl-ı bil-fi'l, akl-ı müstefâd, akl-ı münfe'î, akl-ı fa'âl, nûr-i kalb, rûh, nefis-i nâtika, levh u kalem, rûh-i kuds gibi isimler de verirler ki her bir isim, müslümanın bir mertebesine delâlet eder. Kibâr-ı sûfiyyeden Şehl b. Abdillâh Et-Tüsterî (Kuddise sirruhû) demiştir ki: «Aklın bin ismi, her ismin de bin ismi, yâni mertebesi vardır.»

کترین این نامهای خوش نفس
اینکه نبود هیچ او محتاج کس

«Bu güzel isimlerin en aşağısı işte şu: (O hiç kimseye muhtaç değildir.)»

گر بصورت وانماید عقل رو
تیره باشد روز پیش نور او

«Eğer o Akıl, bir kere yüz gösterse, sûretini şu aleme ızhâr etse, gündüz bile, onun nuruna karşı kapkaranlık kahrıdır.»

Ebû'l-Hasen Eş-Şâzelî (Kuddise sirruhû) demiştir ki: «Eğer evliyâulâhın kalblerindeki nûr münkeşif olsaydı o nûrun doğuşundan Güneşin

ظلمت اشكال زان جوید دلش

تا که افزونتر نماید حاصلش

«Bilgisi, görgüsü daha fazla görünsün diye, Ahmağın kalbi daima karanlık ve müşküller arar...»

تا ترا مشغول آن مشکل کند

وز نهاد زشت خود غافل کند

«Ve seni o müşkil ile meşgul ederek kendi kötü tabiatından seni gaflete düşürür.»

در مثال احمق پیدا شود

ظلمت شب پیش او روشن بود

«Eğer ahmaklığın misâli peydâ olsaydı, gecenin karanlığı onun yanında aydınlık kalırdı.»

Böyle olunca ey sâlik :

اندك اندك خوى كن تا نور روز

ورنه خفاشى بمانى بى فروز

«Yavaş yavaş gündüzün aydınlığına — yâni Hakikat Nûruna — alışmaya bak, yoksa yarasa gibi zulmetler arasında mahpus kalırsın.»

كوز شب مظلم ترو تارى ترست

ليك خفاش شقى ظلمت خرست

«Ahmaklık, geceden daha ziyâde karanlık ve bulanıktır. Lâkin yarasa gibi olan daima zulmet tâlibidir.»

عاشق هر جا شكال و مشكلىست

دشمن هر جا چراغ و مقبلىست

«Ahmak bir şahıs, nerede bir şüphe ve müşkül varsa oranın âşığı, nerede bir aydınlık, ikbâl ve seâdet nûru varsa oranın düşmanıdır.»

عاقل آن باشد که او بامشعله ست

او دليل و پيشواى قافله ست

«Akıllı olan kimse, hidâyet meş'alesini hâizdir, onun için ehl-i sülûk kâfilesinin kılavuzudur.»

پرو نور خود ست آن پشرو

تابع خویشست آن بى خویش رو

«O önde giden kendi nurunun ardınca gider. O kendinden geçmiş bir halde, kendine tâbi olur.»

مؤمن خویشست وایمان آورید
هم بدان نوریکه جانش زوجرید

«O kendinin mü'minidir; ey ehl-i sülûk, siz de onun ruhunun feyz almış olduğu nûra îman edin.»

14601

دیگری که نیم عاقل آمد او
عاقلی را دیده خود داند او

«İkincisi — yâni yarım akıllı olan kimse — akıllı bir zâtı kendi gözü gibi bilir.»

14602

دست دروی زد چو کور اندر دلیل
تا بدو بیناشد وچست و جلیل

«Bir körün yediciisini tuttuğu gibi, o da o âkıllı kimseyi tutar ve onunla, görür gibi hafif ve serbest yürür.»

Burada yardım, akıllının tam akıllıyı tutması, bir sâlikin, kâmil bir mürşide biat edip bağlanması demektir.

14603

وان خری کر عقل جوسنگی نداشت
خود نبودش عقل وعاقل را گذاشت

«Bir arpa ağırlığı kadar akıllı bulunmayan eşek gibi bir kimse ise; hem akıllı yoktur, hem de bir akıllıya uymaz.»

14604

ره نداند نه کثیر و نه قلیل
تنگش آید آمدن خلف دلیل

«Az, çok... bir yol da bilmez. Fakat bir delilin arkasına düşmekten sıkılır ve utanır.»

نا امید آن در بیان دراز
گاه لنگان آیس و گاهی بتاز

«Uçsuz, bucaksız çöllerde ümitsiz olarak kâh topallar, kâh koşar.»

14606

شمع نی تاپیشوای همخود کند
نیم شمع نی که نوری کد کند

«Bir kandili yoktur ki önünde tutsun, önünü görsün... Hattâ yarım bir ışık bile bulamaz ki ondan bir nur dilensin.»

14607

نیست عقلش تادم زنده زد
نیم عقلی نی که خود مرده کند

«Tam akıllı değil ki dirilikten dem vursun, yarım akıllı da değil ki tam ve kâmil bir akıllının huzurunda ölü gibi olup ona temâmiyle teslim olsun.»

Derler ki: «Şeyhin huzurunda mürid, ölü yıkayıcısı karşısında ölü gibi olmalıdır». İşte Mevlânâ'nın «Tam ve kâmil bir akıllının huzurunda ölü gibi olup ona teslim olmalıdır» buyurmasında bu mânâyadır.

14608

مرده آن عاقل آید اوتام
تا بر آید از نشیب خود بام

«O âkıllıya karşı tam bir ölü haline gelmeli — yâni mürîd-i muhlisi olmalı — ki düşmeden kendisini yükseltebilsin.»

Yâni kemâlât-ı mânevîyye ile irtifâ kazansın.

عقل کامل نیست خود را مرده کن

در پناه عاقلی زنده سخن

«Ey nâkıs akıllı; tam aklın yoksa, diri sözlü bir âkile sığın da, ona ölü gibi teslim ol!»

14610

زنده نی تا همدم عیسی بود

مرده نی تا دمگه عیسی شود

«Böyle olmayan bir şahıs, diri değildir ki İsâya hemdem olsun... Ölü değildir ki İsa'nın ölüleri diriltten nefesine mazhar olup dirilebilsin!»

14611

جان کورش گام هر سومی نهید

عاقبت نجهد ولی بر می جهید

«Onun kör ruhu her tarafa adım atar, evet sıçrar ve çabalar durur amma bir türlü kurtulamaz.»

«GÖL İLE BALIKÇILARIN, BİRİ TAM AKILLI, BİRİ YARIM AKILLI, ÜÇÜNCÜSÜ DE MAĞRUR, AHMAK VE DEĞERSİZ OLAN ÜÇ BALIĞIN HALLERİ VE AKİBETLERİ»

14612

قصه آن آبگیرست ای عنود

که دروسه ماهی اشکرف بود

«Bu bahis, içinde üç tâne büyük balık bulunan gölün hikâyesine benzer.»

در کلیله خوانده باشی لیک آن

قشر قصه باشد و این مغز جان

«Bu hikâyeyi belki (Kelile ve Dimne) kitabında okumuşsundur. Lâkin okuduğun, hikâyenin kabuğu, şu beyânât ise özüdür.»

Kelile ve Dimne : Hind hukemâsından (Beydpây) isminde birinin eseridir. Hind eski lisânı olan Sanskritçe olarak yazılmış, sonra Pehlevîye, ondan arabcaya, daha sonra fârisiye, en sonrada Türkçeye tercüme edilmiştir.

Hayvânât lisânından yazılmış hikâyelerden ibâret ve faydalı bir eserdir. Hazret-i Mevlânâ oradan nakleymiş olduğu bir hikâye için: «İhtimal ki bunu (kelile ve dimne) de okumuşsundur, fakat oradaki hikâyenin zâhirisi, buradaki ise bâtinî ve mânevîsidir.» dedikten sonra nakle başlıyor ve diyor ki:

14614

چند صیادی سوی آن آبگیر

بر گزشتند و بدیدند ضمیر

«Bir kaç balık avcısı, o gölün yanından geçtiler ve orada balıkları gördüler.»

14615

بس شتابیدند تا دام آورند

ماهیان واقف شدند و هوشمند

«Balıkçılar ağ getirmek için koştular, balıklar da balıkçıların kasdını anladılar.»

14616

آنکه عاقل بود عنزم راه کرد

عنزم راه مشکل ناخواه کرد

«İçlerinden akıllı olanı sefere çıktı, istemeyerek müşkil bir yola azmetti.»

گفت با اینها ندارم مشورت
که یقین سستم کنند از قدرت

«Kendi kendine dedi ki: bunlarla meşverette bulunmayım, zira benim kudret ve azmimi zayıf düşürürler.»

مهرزاد و بود بر جانسان تنند
کاهلی وجهلشان بر من زند

«Bulundukları göle olan muhabbetleri ruhlarına tesir eder de, tenbellik ve câhillikleri bana da tesir eder.»

Müslümanlıkta (meşveret) yâni (danışmak) farzdır. Hakkında nass-ı kat'î olmayan Dünyâ işlerinde ashâb ile müşâverede bulunmasını (veşâvir-hüm) yâni «Onlarla meşveret et!» emriyle Cenâb-ı Hak peygamberine, dolayısıyla ümmetine de emretmiştir. Fakat istişâre edecek kimsenin emin olması, yâni o işe akli ermesi, hâin olmadığına, görüşünü hiyânet maksadıyla söylemeyen bir kimse olduğuna emniyet edilebilmesi şarttır. Nitekim, Nebiyy-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem: «İstişâre edilecek zât emîn olmalıdır» buyurmuştur. Buna binâen Hazret-i Mevlânâ da diyor ki:

مشورت را زنده بایدنکو
که ترا زنده کند و آن زنده کو

«Meşveret edilmek için diri ve akli erer bir kimse lâzım dır ki verdiği rey ile seni ihyâ edebilsin. Fakat öyle bir diri nerede?»

Aleyhisselât Efendimizden şöyle bir hadis-i şerif rivâyet edilmiştir: «İnsanlar, içinde bir tâne binek bulunmayan yüz develik bir katar gibidir.» Mezkûr, Hadis-i peygamberide: İnsanlar içinde, istişâre edilecek ve reyinden istifâde olunacakların nâdir olduğu bildirilmektedir.

ای مسافر بامسافر رای زن
زانکه پایت لنک دارد رای زن

«Ey yolcu, sefer hususunda, bir yolcu ile müşâverede bulun. Çünkü kadın reyi ayağını topallatır.»

Yâni: «Ey seyri sülûk edecek olan; bunun için o yolun yolcularına danış. Yalnız başına harekete kalkışma ki yolun başında ayağı total bir yolcu durumuna düşmiyesin.»

زدم حب الوطن بگذر مئیت
که وطن آن سوست جان این سوی نیست

«Vatan sevgisinden dem vurma. Çünkü asli ve ebedî vatan oradadır, burada değil...»

گروطن خواهی گذر زان سوی شط
این حدیث راست را کم خوان غلط

«Eğer vatan istiyorsan nehrin o tarafına geç. Bu sahih hadîsi yanlış okuma!»

«Vatan sevgisi imandandır» hadis-i şerifi sahihdir. Vatanı sevmenin imandan ileri geldiğini bildirmektedir. Vatan: İnsanın ikâmet ettiği yere denir. Vatanın lûgat mânâsı budur. Fakat örfî, ictimâî, siyâsî mânâları da vardır. Onun için herkes yurt kelimesini kendi durum ve seviyesine göre anlar. Kimi kendi köyünü, hattâ köyündeki kulübesini yurdu bilir. Kimi, kasabasını yurt addeder. Kimi ise milletin bayrağı nerelerde dalgalanıyorsa, oraları, sevmeye ve korumaya mecbur olduğu vatan sayar. Doğrusu da işte budur. Bu mânâda vatanı sevmek ve muhâfazasına çalışmak hepimiz için elzemdir. Fakat sûfiyyece asıl vatan: Âlem-i ervâhdır. Onlar: «Buradaki hıfz-ı vatan vazifesini ifâ etmekle beraber, asıl vatan-ı asliyi sevmeli ve oraya can atmalıdır» derler. Nitekim: «Dünyada yabancı, yahut yolcu imişsin gibi bulun ve kendini öldün say.» hadis-i şerifi, Dünyânın vatan-ı mecâzi olduğuna ve âlem-i gurbet bulunduğuna delâlet ve şehâdet eder

Hazret-i Mevlânâ, hadisi yanlış anlayanların, bu yanlış anlayışlarına târîz için bir fıkra nakline başlıyor ve diyor ki:

14623

در وضو هر عضورا وردی جدا

آمدست اندر خبر بهر دعا

«Abdest alırken her uzuv için ayrı bir duâ okunacağı hadis-i şerifte buyrulmuştur.»

Meselâ, evvelâ: «Abdestsizliği gidermek ve namaz kılabilmek üzere Allah rızası için abdeste niyet ettim» denilir. Sonra: «Yâ Rabbî; senden meymenet ve bereket isterim, kötülük ve helâkten sana sığınırım.» denilerek eller yıkanır, ağız yıkanırken: «Yâ Rabbî Muhammed (S.A.V.) Efendimize ve Muhammed (S.A.V.) Efendimizin âline salât ve selâm ile, Kitabını okumak ve seni çok çok zikrelemek hususunda bana yardım eyle.» diye duâ edilir.

14624

چونکه استنشاق بینی میگی

بوی جنت خواه از رب غنی

«Burnuna su verirken, Ganî olan Allah'dan Cennet râyihası talebinde bulun.»

14625

تاترا آن بوکشد سوی جنان

بوی گل باشد دلیل گلستان

«Tâki istediğin koku, seni Cennete çekip götürsün. Çünkü gül kokusu, gül bahçesinin kılavuzudur.»

Evet buruna su verilirken: «Yâ Rabbî; bana Cennet kokusunu duyur, ve Cennet nimetlerinden beni rızıklandır» denildikten sonra: «Yâ Rabbî; ateş kokularından ve fenâ bir menzil olan Cehennemden sana sığınırım.» duâsı yapılır. Yüz yıkanırken: «Yâ Rabbî; yüzlerin ağarıp kararacağı kıyâmet gününde benim yüzümü ak eyle ve nurlandır» niyazında bulunulur. Sağ kol yıkanırken: «Yâ Rabbî; amel defterimi sağ tarafımdan verdir ve hesabımı çabuk ve kolayca hitâma erdir.», sol kol yıkanırken: «Yâ Rabbî; amel defterimi sol tarafımdan vermenden ve beni zor bir hesaba

çekmenden sana sığınırım.» niyâzı edilir. Başa mesh verilirken: «Yâ Rabbî; beni başımdan aşağıya rahmetinle kapla, bereketlerini üzerime indir ve kıyâmette beni Arş'ının gölgesi altında barındır.» diye istirhâm edilir. Kulağa ve buruna meshedilirken: «Yâ Rabbî; beni Hak sözü dinleyip de ona kemâliyle uyanlardan kıl ve bana Cennet münâdilerini salihler ile birlikte duyur. Allahım; boynumu Cehennem ateşinden kurtar, oranın zincirlerinden ve boyunduruklarından sana sığınırım.» denilir. Ayak yıkanırken de: «Yâ Rabbî; ayaklarımı sırat üzerinde mü'minlerin ayaklariyle beraber sâbit kıl. Yâ Rabbî; münâfıkların ayağı sıratı kaydıgı günde, benim ayaklarımın da kaymasından sana sığınırım.» duâsı yapılır. Hadis-i Şerifte buyrulmuştur ki: «Bir kimse abdest alırken Allahı yâdederse bedeninin hepsi pâk olur. Allahın ismini zikretmezse bedeninin ancak su isâbet eden kısmı temizlenmiş olur.»

14626

چونکه استنجاجی در دستخن

این بود یارب توزیم پاک کن

«Ey müslüman; tahâretlenirken sözün şu olsun: Yâ Rabbî; şu pislikten beni pâk eyle.»

14627

دست من اینجار سید این را بشست

دستم اندر شستن جانست سست

«Benim elim buraya kadar yetişt, burasını yıkadı. Elim, rûhumu temizlemekten ve tezkiye etmekten âcizdir.»

14628

ای ز تو کس گشته جان نا کسان

دست فضل تست در جانهارسان

«Adam olmayanların canları, ihsanıyla adam olmuştur... Canlara erişen, senin lütuf ve kerem elindir.»

حدمن این بود کردم من لئیم
زان سوی حد را نقی کن ای کریم

«Benim gibi bir aşağılık kişinin haddi bu kadardı, ben onu yaptım; ondan ötesine âid olanı Ey Kerim olan Allah, sen lutfeyle!»

«BİR ŞAHSIN TAHARETLENİRKEN, O VAKİT OKUNACAK: (TANRIM, BENİ TÖVBE EDENLERDEN VE İYİCE TEMİZLENENLERDEN ET) DUASI YERİNE; (TANRIM, SEN BANA CENNET KOKUSUNU KOKLAT) DUASINI OKUMASI VE DUYAN BİR AZİZ'İN DAYANAMAMASI»

14630

آن یکی در وقت استنجا بگفت
که مرا بابوی جنت دار جفت

«Biri tahâretlenirken: Rabbim; beni Cennet kokusuyla eş et! — yâni Cennet râyahasını bana duyur — diyordu.»

14631

گفت شخصی ورد خوب آورده
لیک سوراخ دعا گم کرده

«İşiten biri dedi ki: güzel bir duâ okudun; lâkin duâ deliğini şaşırmışsın...»

14632

این دعا چون ورد بینی بود چون
ورد بینی را تو آوردی نگون

«Bu duâ, burun yıkanırken okunacak duadır. Sen burun duasını, nasıl oldu ki alt tarafına getirdin?»

رایحه جنت زینتی یافت حر
رایحه جنت کی آید از دبر

«Günah pisliğinden kurtulmuş olanlar, Cennet râyahasını burunlarından duyarlar. Mak'addan Cennet râyahası nasıl gelir?»

Hadis'e yanlış mânâ vermiş olanlara târiz için Hazret-i Mevlânâ bu fıkrayı naklettikten sonra diyor ki:

14634

ای تواضع برده پیش ابلهان
وی تکبر برده پیش شهان

«Ey abtal kişilere karşı mütevâzi davranıp da, mânevî pâdişah durumundaki kimselere karşı azametli davranan!»

Senin hâlin de tıpkı böyle aksine ve tersinedir.

14635

آن تکبر برخسان خوبست وجست
هین مهر و معکوس عکسش بنداست

«O sattığın azamet ve gösterdiğin kibir, bir takım alçaklara karşı ise, güzel ve lâyıktır. Fakat, kendine gel, tersine hareket etme; bu senin yolunu bağlar.»

14636

از پی سوراخ بینی رست گل
بو وظیفه بینی آمد ای عتل

«Gülün bitip yetişmesi, burun içindir. Çünkü ey kaba ve inatçı kimse, koku almak burunun vazifesidir.»

14637

بوی گل بهر مشامست ای دلیر
جای آن بونبست این سوراخ زیر

«Ey yiğit; gül kokusu burun içindir. Alt taraftaki delik, o kokunun yeri değildir.»

14638

کی ازینجا بوی خلد آید ترا
بوز موضع جوا گر باید ترا

«O delikten sana nasıl Cennet kokusu gelir? Eğer koku istiyorsan yerinden ara!»

14639

همچنین حب الوطن باشد درست
تو وطن بشناس ای خواجه نخست

«Bunun gibi (vatani sevmek imandandır.) hadisi de doğrudur ama efendi, önce iyice vatani tanı!»

Hazret-i Mevlânâ göldeki balıkların fıkrasına dönerek diyor ki:

14640

گفت آن ماهی زیرک ره کنم
دل زرای مشور نشان بر کنم

«O zekî balık kendi kendine dedi ki: Arkadaşlara danışmadan, şunların reyine uymadan Denize bir yol buluyum.»

14641

نیست وقت مشورت هین راه کن
چون علی توآم اندر چاه کن

«Danışma vakti değildir. Kalk yola çık, Ali gibi kuyu içine âh et.»

Derler ki, Aleyhissalât Efendimiz Hazret-i Ali'ye bir sır söylemiş ve kimseye açmamasını tenbih buyurmuş. Cenâb-ı Mürtezâ gölde bir kuyu görmüş. Ona doğru eğilerek bir «Huu...» demiş... Kuyunun suyu o «HUUU...» ya tahammül edemeyerek kan kesilmiş. Sonra oradan bir müfreze ile geçen Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri kuyudan su çekilmesini emreylemiş. Su kan olarak zuhûr eyleyince Risâletpenâh Efendimiz: «Anlaşılan benim söylediğim sırrı, Ali, kuyuya ifşâ etmiş» buyurmuş. Diğer bir rivâyete göre, kuyuda bir kamış bitmiş, çobanın biri o kamışı kesmiş, kaval yapmış. Kavalı çalarken Resûlullah Efendimiz se-

sini işitince: «Ali'ye söylediğim sır» buyurmuş. Bu mevzu ile ilgili olarak Şeyh Attâr (Kuddise sirruhû) Mantık'ut-Tayr'ında buyurur ki: «Hazret-i Peygamber yolda bir yere inip, askere, kuyudan su getir, dedi.

Biri su çekmeye gitti ve koşarak gelip: Kuyu kanla doludur, suyu yoktur dedi.

Âgâh olanlardan biri bunu işitince dedi ki: Hazret-i Mürtezâ, sırlarını kuyuya söylemiş olmalı.»

14642

چاه چون بشنید آن تابش نبود
لاجرم پر خون شد و آبش نبود

«Kuyu o sırrı işitince şüphesiz tâkat getiremedi de kan kesildi ve suyu kalmadı.»

Temâmiyle sâbit olmayan bu fıkranın bu kadar şüyûuna göre bir aslı olmalı, pek de garip görülmemeli. Hazret-i Ali gibi irfân havsalası, bahr-i muhitlerden geniş bir kâmil ârif'i, Peygamberin, men edişine rağmen, tâkatını kesen ve gidip kuyuya söylemeye mecbur eden o dehşetli sır, kuyunun suyunu da kana çevirebilir. Allahın kudreti karşısında olmaz olmaz. O, dilediğini yapandır.

14643

محرم آن آه کیا بست بس
شب رو و پنهان روی کن چون عسس

«Ali'nin çekmiş olduğu âhın mahremi çok azdır. Öyle bir mahrem bulmak istersen geceleri git, hem de bekci gibi, gizlice yürü ve kimseye sırrını açma!»

14644

سوی دریا عزم کن زین آبگیر
بحر جو و ترک این گرداب گیر

«Bu gölden — yâni Dünyâdan — deniz tarafına — yâni hakikat der-yâsına — azmet. Denizi ara ve bu girdâbı bırak!»

Hubbül-vatan diye bu fenâ dünyâsına bağlanıp kalma!

سنیسه را پا کرد و می رفت آن حذور
از مقام باخطر تا بحر نور

«Balıklardan çok sakınan zekî balık, göğsünü ayak gibi kullandı — yâni sürünerek ve atılarak — o muhâtaralı gölden nûr denizine kadar gitti.»

همجو آهو کز پی اوسک بود
می دود تا در تنش یک رک بود

«Köpek kovalayan ve cesedinde kopmamış bir damar kalıncaya kadar koşan bir ceylan gibi sür'atle hareket etti.»

خواب خر گوش و سک اندر پی خطاست
خواب خود در چشم ترسندہ کجاست

«Ardında köpek kovalarken tavşan uykusu pek büyük bir hatâdır. Zâten korkan bir göze uyku girmez.»

Tavşan, diğer hayvanların hilâfına, gözü açık uyur; görenler uyanık sanırlar. Onun gibi, bazı gâfil insanlar da vardır ki sûretâ uyanık ve gözleri açık bulunduğu halde gaflet uykusu içindedirler. Halbuki izimizi bulan ve bizi avlamak isteyen bir yaman avcı vardır ki ölümdür. Ne vakit yakalayacağı, ne zaman üstümüze saldıracağı da belli değildir. Böyle bir tehlike içinde bulunduğumuzu bilip dururken, tavşan gibi gözü açık uymak, yâni gaflet uykusuna dalmak akıllı işi değildir. Zâten korku çeken bir kimsenin uyumaması tabii bir haldir. O halde ne yapmalı? O zeki balık gibi tehlike gölünden sıçramalı, çalışa, çabalaya nûr, hayat ve emn ü emân deryâsına atılmalıdır.

رفت آن ماهی ره دریا گرفت
راه دور و پهنه پهن گرفت

«O balık gölden gitti, uzak ve geniş bir yolu, deniz yolunu tuttu.»

رنجها بسیار دید و عاقبت
رفت آخر سوی امن و عافیت

«Vâkıa bir çok sıkıntı çekti, fakat sonunda emniyet ve âfiyet yurdunu buldu.»

Böyle olması da ilâhî bir vaaddir. Nitekim. Cenâb-ı Hak:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

Yâni: «Bizim için mücâhedede bulunanları mutlaka hidâyet yollarımıza sevkederiz¹⁹» buyurmuştur.

خوشتن افکند در دریای ژرف
که نیابد حدانرا هیچ طرف

«Kendini öyle geniş bir deryâya attı ki onun kenâr ve kıyısını bu gözle görmeğe imkân yok...»

پس چو صیادان بیا وردند دام
نیم عاقل را ازان شد تلخ کام

«Derken, balıkçılar ağı getirdiler... Yarı akıllı olan balığın ağzının tadı kaçtı.»

گفت آه من فوت کردم فرصه را
چون نگشتم همره عاقل چرا

«Bir âh çekerek dedi ki: Ben fırsatı kaçırdım. Nasıl oldu da akıllı arkadaşla yoldaşlık etmedim?»

Kureyş'in ileri gelenlerinden ve Aleyhissalâtü Vesellâm Efendimize kö-
tû muâmelede bulunanlardan bir (Ukbe bin Ebî Muayt) vardı ki bir sefer-
den avdetinde bir ziyâfet tertip eyleyerek eşrâf ile birlikte Resulullah
Efendimizi de dâvet etmişti. Zât-i Risâlet, dâvete icâbet buyurduysa da
sofraya oturmadı ve Ukbe'nin ricâsına da: «İmâna gelmeyince yemeğinden
yemem» buyurdu.

Bunun üzerine Ukbe, Kelime-i Şehâdet getirdi. Resûlullah Efendimiz
de yemeğinden yedi. Ukbe'nin Kelime-i Şehâdet getirdiği duyuldu. Dost-
larından Übey Bin Halef:

— Sen de mi Muhammedin dinine girdin? diye sordu. Ukbe:

— Hayır, girmedim. Yemekten yemediği için istediği sözü söyleyiver-
dim, cevâbını verdi.

Übey Bin Halef:

— Eğer O'nun yüzüne tükürmezsen bir daha seninle konuşmam! de-
di. Ukbe:

— Merek etme, yaparım! diyerek küstahça bir taahhüde bulundu ve
dediğini yaptı. Lâkin tükürüğü kendi yüzüne düşüp utanmayan yüzünü kı-
zarttı. O küstahlık nişanı idâm edilinceye kadar da murdar yüzünde kaldı.

Cenâb-ı Hak, Furkân Sûresinde o habisin Kıyâmet gününde nasıl teel-
lüm ve teessüf edeceğini şu sûretle hikâye buyuruyor:

وَيَوْمَ بَعْضُ الظَّالِمِ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ
مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ۝ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فَلَانًا خَلِيلًا
۝ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ
لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ۝

Yâni: «Ogün (her) zâlim (nedametle) iki elini ısırp: Ne olurdu, ben
o Peygamberin maiyyetinde (Allaha) bir yol édineydim, diyecektir. Ne
yazık bana! Keşki fülânı dost tutmasaydım. Andolsun ki beni zikirden,
hem o (bir devlet gibi) bana (Allah tarafından) geldikten sonra, o saptır-
dı. Şeytan, insanı (başına bir belâ gelince) yapayalnız ve yardımsız bira-
kandır²⁰.»

(20) Sûrei Furkan : 27-29.

İşte o gâfil balığın: «Fırsat zamanını kaçırdım, vakit varken gölden
çıkıp denize kaçmadım» demesi gibi, Ukbe habisi de Kıyâmette, böyle ne-
dâmet gösterecektir.

Yine o balık diyor ki:

14653

نا کھان رفت ودلیکن چون رفت

می بایستم شدن در پی بتفت

«Arkadaşım gitti, lâkin o giderken bana da ardınca ve sür'atle git-
mek gerekti.»

Hazret-i Mevlânâ nasihat olarak buyuruyor ki:

14654

بر گذشته حسر آوردن خطاست

باز ناید رفته آن باد هواست

«Geçmişe hasret çekmek hatâdır. Gitiş olan geri gelmez, çünkü o bir
rüzgârdır.»

«TUTULMUŞ BİR KUŞUN: GEÇMİŞE PIŞMAN OLMA, VAKTİN
KIYMETİNİ BİL, BUNDAN İSTİFÂDEYE ÇALIŞ, PIŞMANLIKLARLA
ZAMAN GEÇİRME DİYE NASİHATI»

14655

آن یکی مرغی گرفت از مکرو دام

مرغ او را گفت ای خواجه هام

«Kuşun biri hile ve tuzakla yakalanmıştı. Kuş, tutana dedi ki: Hey
büyük efendi!»

توبی گاوان و میشان خورده
توبی اشتر بقران کرده

«Sen bir çok sığır ve koyun yemişsin, bir çok deve kurban etmişsin-
dir.»

تونکردی سیر زانها در زمن
هم نگردی سیراز اجزای من

«Sen onların etlerinden bile doymadın... Benimle de doymazsın sen!...»

هل مرا که تاسه پندت بردهم
تا بدانی زیرکم یا ابلهم

«Beni salıver de sana üç öğüt vereyim. Bak bakalım, aptal mıyım,
akıllı mıyım?»

اول آن پندی دهم بردست تو
ثانیس بر بام کهکل بست تو

«Birinci öğütümü senin elinde, ikincisini şu samanla karışık balçıktan
yapılma damının üstünde vereyim.»

آن سوم پندت دهم من بر درخت
که ازین سه پندگردی نیکبخت

«Üçüncü öğütümü de ağacın üstünde takrir ederim. Bu üç öğütümle
mes'ûd olursun.»

آنچه بردستت آنت آن سخن
که محالی را زکس باورمکن

«Elindeyken vereceğim öğüt şudur: Olmıyacak söze, kim söylerse söy-
lesin inanma!...»

بر کفش چون گفت اول پند زفت
گشت آزاد و بران دیوار رفت

«Kendini yakalamış olanın eli üstünde bu büyük öğütü verince kur-
tuldu ve duvarın üstüne uçup dedi ki:»

گفت دیگر برگزیده غم مخور
چون ز تو بگذشت زان حسرت مهر

«Geçmiş gitmiş şeye gam yeme, bir şey senden geçtikten sonra onun
hasretini çekme!»

بعد ازان گفتش که در جسمم کتیم
ده درم سنگست یک دریتیم

«Ondan sonra da dedi ki: Benim cismimde on dirhem ağırlığında ga-
yet değerli bir inci vardı.»

دولت تو بخت فرزندان تو
بود آن گوهر بحق جان تو

«O inci, seni de, çocuklarını da devlet ve saadete erıştirirdi... O inci
senin Hakkındı.»

فوت کردی در که روزی آن نبود
که نباشد مثل آن در در وجود

«Öyle bir inci kaçırдың ki varlık âleminde bir eşi yoktu.»

آنچنان که وقت زادن حامله
ناله دارد خواجه شد در غلغله

«Gebe bir kadının doğuracağı vakit yaptığı gibi, adam da bir feryâd kopardı.»

مرغ گفتش فی نصیحت کردم
که مبادا برگزیده دی غمت

«Kuş dedi ki: Sana nasihat etmedim miydi, geçen bir şeye teessüf etme demedim miydi?»

چون گذشت و رفت چون غم میخوری
یا نکردی فهم پندم یا کری

«Mâdem ki inci elinden gitti, neye gam yiyorsun? Sözümü anlamadın mı, yoksa sağır mısın?»

وان دوم پندم بگفتم ای جمال
هیچ تو باورمکن پند محال

«Sonra bir de sana, olmayacak söze sakın inanma demedim mi? Bu ikinci öğütüm değil miydi? muhalin vukuuna inanma demiştim.»

من نیم خودسه درم سنگ ای اسد
ده درم سنگ در درونم چون بود

«Ey arslan; benim kendim üç dirhem gelmezken, içimde on dirhemlik inci nasıl bulunabilir?»

خواجه باز آمد بخود گفتا که هین
باز گوآن پند خوب سیومین

«Adam, kendine geldi de dedi ki: Haydi bakalım o üçüncü güzel öğütü de söyle!»

گفت آری خوش عمل کردی بدان
تابگویم پند ثالث رایگان

«Kuş dedi ki: Evet, Allah için o ikisini iyi tuttun da üçüncüsünü sana bedava söyleyeceğim ha!...»

پند گفتن باجهول خوابناک
تخم افگندن بود درشوره خاک

«Gaflet uykusunda olan bir câhile öğüt vermek, çorak bir yere tohum ekmek olur.»

چاک حق وجهل نپذیرد رفو
تخم حکمت کم دهش ای پندگو

«Ahmaklık ve câhillik yırtığı yama kabul etmez. Ey öğüt verecek olan; öyle ahmak bir câhile hikmet söyleme!»

Yine balık fıkrasına dönülüyor:

گفت ماهی دگر وقت بلا
چونکه ماند از سایه عاقل جدا

«İkinci balık, akıllı arkadaşının gölgesinden mahrûm kalıp da belâya mârûz olunca dedi ki:»

14677

کوسوی دریا شد و از غم عتیق
فوت شد از من چنان نیکور فیق

«O, denize gitti ve gamdan kurtuldu. Ben öyle iyi bir dostu kaybettim.»

14678

لیک زان نندیشم و برخود زخم
خویشتن را این زمان مرده کنم

«Lâkin şimdi onu düşünmeyi bırakayım da kendime bir çâre bulayım. Şimdi kendimi ölü göstereyim ben.»

14679

بش برآرم اشکم خود بر زبر
بشت زیر و میروم بر آب بر

«Karnımı yukarıya, sırtımı aşağıya çevireyim de suda öyle durayım.»

14680

میروم بروی چنانکه خس رود
نی بسباحی چنانکه کس رود

«Suyun üstünde çörcöp gibi şeylerin durduğu gibi durayım, her balığın yüzdüğü gibi yüzmeyeyim.»

مرده کرده خویش بسپارم بآب
مرک پیش از مرک امنست از عذاب

«Kendimi ölü hâlinde suya bırakayım. Ölümünden evvel ölüş, azâbdan emin oluşturm.»

14682

مرک پیش از مرک امنست ای فتا
ایچنین فرمود مارا مصطفای

«Yiğidim; ölümünden evvel ölüş, ölümünden kurtuluştur. Hazret-i Mustafâ (S.A.V.) bize böyle buyurmuştur.»

14683

گفت موتو ا کلام من قبل ان
یائی الموت تموتوا بالفتن

«Demîştir ki: Size ölüm, sınamalarla gelmeden, hepiniz ölünüz!...»

Şöyle bir Hadîs-i Şerîf rivâyet olunur: «Muhâsebenize bakılmadan evvel, siz kendi muhâsebenizi görünüz, amelleriniz mîzâna konmadan evvel onları kendiniz tartınız ve mev'ûd ecel gelmeden önce kendinizi ölü yerine koyunuz.»

Bir muhâsebeci tuttuğu defteri her gün gözden geçirir, yanlış varsa doğrultur ve gelecek bir müfettişin karşısına çekinmeksizin çıkar. Bir kimse de günlük hareketlerinin hesabını her gece yatarken kendi yapar da yaptığı iyiliklere hamd ve kötülüklerine de istiğfâr eylerse ecel müfettişinden ve Kıyâmet muhâsebesinden kolay kurtulur. Zâten bu hâl tarikat şeraitindendir. Adına (muhâsebe-i nefis) derler.

Bahse gelelim:

14684

همچنان مردشکم بالا فکند
آب می بردش نشیب و گه بلند

«Balık, dediği gibi güyâ öldü, karnımı yukarıya çevirdi. Su, onu aşağı, yukarı götürdü.»

هریکی زان قاصدان بس غصه برد
که دریا ماهی بهتر بمرد

«Balıkçılar: Eyvah, böyle iyi bir balık ölmüş, diye çok esflendiler.»

شاد می شد او ازان گفت دریغ
که رفت این بازم دستم زتینغ

«Balıkçılarım teessüfünü işiten balık sevindi. Oynadığım şu oyunla kılıçtan kurtuldum galiba dedi.»

پس گرفتش يك صیاد ارچند
بس بروقف کرد و برخاکش فکند

«Sonra, balıkçılardan biri onu tuttu. Tûh, yazıklar olsun; ölmüş, diyerek yere attı.»

غلط غلطان رفت پنهان اندر آب
ماند آن احمق می کرد اضطراب

«Balık, sürüne sürüne suya gidip gizlendi. Öbür ahmak balık ise, orada kalıp debelendi.»

ازچپ واز راست میجست آن سلیم
تا که بجهد خویش برهاند کلیم

«Kendini kurtarabilmek için sağa sola sığıyordu.»

دام افکندند اندر دام ماند
احمق اورا دران آتش نشاند

«Balıkçılar ağ attılar. Balık ağ içinde kaldı. Ahmaklık işte onu böylece ateşe attı.»

برسر آتش پشت تابه
باحاقت گشت اوهمخوابه

«Ateş üstündeki kızgın tavanın içinde ahmaklığı dolayısıyla yanmaya ve kızarmaya mecbur oldu.»

Allaha ve O'nun peygamberiyle tebliğ ettiği DİN'e inanmayanlar da ahmaklıkları yüzünden Cehennemde aynen böyle olacaklardır.

اوهمی جوشید ازتف سیر
عقل می گفتش الم یأتک نذیر

«Balık tavanın içinde ateşin hararetiyle kızarıırken aklı: (Sana bir haberci ve halden korkutucu gelmedi mi?) diyordu.»

آن همی گفت ازشکنجه وزبلا
همچو جان کافران قالوا بلی

«Ahmak balık, o işkencenin, o belânın içinde, Ahirette kâfirlerin diyecekleri gibi: (Evet, geldi) diyordu.»

Hazret-i Pir burada, (Tebâreke Sûresi)ndeki şu âyetlere işâret buyuruyor:

«BİR AHMAĞINI BELAYA TUTULDUĞU VE NÂDİİ OLDUĞU SIRADA ETTİĞİ AHD'İN FAYDASI YOKTUR. NİTEKİM SUBH-İ KÂZİBİN DE VEFÂSİ YOKTUR. BÖYLE OLDUĞU (ONLAR YALANCIDIRLAR) ÂYETİNDE BEYAN BUYURULMUŞTUR.»

Subh-i kâzib, asıl sabah olmadan evvel şark tarafında hafifce ve üçgen şeklinde görülen aydınlıktır ki biraz sonra kaybolur. Ondan sonra şark ufkunun üstünde müstatil ziyâlar peydâ olur ki o da subh-i sâdıkın başlangıcıdır.

İşâret buyurulan âyetler şunlardır:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَانْزِلْ إِلَيْهِ لَأُؤْمِنُوا بِهِ أَحَاطَ إِذَا جَاؤُكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْوَنُ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ۝ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَقُولُ عَلَى الْغَارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نَكُتِبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝ بَلْ بَالَاهُم مَّا كَانُوا يَخْشَوْنَ مِنْ قَبْلِ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝

Yâni: «İçlerinden sana kulak verip de (okuduğun Kur'ânı) dinleyenler vardır. Halbuki biz, onu iyice anlayabilmelerine mani' olmak için yüreklerinin üstüne perdeler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Onlar (istedikleri) her mu'cizeyi görseler yine ona inanmazlar. Hatta o küfredenler sana geldikleri zaman seninle çekişmeye kalkışarak: Bu (Kur'an) eskilerin masallarından başka (bir şey) değildir, derler. Onlar, hem (insanları) bundan (peygambere yaklaşmaktan) vaz geçirmeye çalışırlar, hem kendileri ondan uzaklaşırlar. Onlar bilmeyerek kendilerinden başkasını helâke sürüklemiş olmuyorlar. Onlar ateşin karşısında durdurulup da: Ah bize ne olurdu, (dünyâya) bir geri döndürülseydik, Rabbimizin

وَالَّذِينَ كَفَرُوا
بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ دُونَ الْمَصِيرِ ۝ إِذَا الْقَوَا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا
شَهيقًا وَهِيَ تَفُورُ ۝ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ
خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝ قَالُوا لَوْلَا قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ
اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝

Yâni: «Rablerine küfredenler için de (böyle) cehennem azabı vardır. O, ne kötü dönüşür! Onun içine atıldıkları zaman onun kaynar haldeki bed sesini işitirler. Öfkesinden hemen hemen çatlayacak gibi olur o. (Onlardan) her gruh, içine atıldıkça kendilerine belgileri sorarlar: Size (bu) azâb ile korkutan (bir peygamber) gelmedi mi? Onlar: Evet, derler, gerçek bize, (bu) azâb ile korkutan peygamber gelmiştir. Fakat biz (onları) yalan saydık, ve Allah hiç bir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik²¹.»

14694

باز می گفت او که در این بار من
وارهم زین محنت کردن شکن

«Tekrar o balık diyordu ki: Eğer bu boyun kıran mihnetten — yâni tavada kızarmak azâbından — kurtulursam,»

14695

من نسازم جزید ریایی وطن
آبدیرا نسازم هم سکن

«Denizden başka bir yeri yurt itti haz etmeyeyim, bir gölcüğü kendime mesken yapmayayım.»

İşte îmân-ı yeis buna derler.

(21) Sûrei Mülk: 6-9.

(22) Sûrei En'am: 25-28.

âyetlerini yalan saymasaydık, îmân edenlerden olsaydık, dedikleri zaman (onları) bir görsen! Hayır ötedenberi gizleyegeldikleri şeyler, açıkça karışlarına dikilip çıktı(ğından böyle söylüyorlar. Yoksa) geri gönderilseler bile yine vaz geçirilmek istendikleri şeylere dönecekler. Çünkü onlar, şüphesiz yalancılardır²²»

14696

عقل می گفتش حماقت باتواست
باحماقت عهدرا آید شکست

«Bu azabdan kurtulsam denize gideyim diyen balığa akıl diyor ki : Sende ahmaklık vardır. Edilen ahd, hamâkat yüzünden bozulur.»

14697

عقل را یاد آید از پیمان خود
پردۀ نسیان بد راند خرد

«Akıl, yaptığı ahdi hatırlar ve nisyan (unutma) perdesini yırtar.»

14698

چونکه عقلت نیست غفلت میرتست
دشمن و باطل کن تدبیرتست

«Akıl olmayınca gaflet ve unutkanlık sana hâkim olur... Sana düşmanlık eder, tedbirini bozar.»

Cenâb-ı Pîr bir misâl getiriyor:

14699

از کمی عقل پروانه خسیس
یاد نارد ز آتش وسوزو خسیس

«Âdi bir pervâne, aklının noksanlığından, ateşin yakıcı olduğunu hatırlamaz.»

Mum alevine atılıp da:

14700

چونکه برش سوخت توبه می کند
آزو نسیانش بر آتش می زند

«Kanadı yanınca tevbe eder. Fakat hırsı ve noksânı tekrar mumun alevine saldırtır.»

14701

ضبط و درك و حافظی و یاد داشت
عقل را باشد که عقل آنرا بر فراشت

«Zabt, idrâk, hıfz ve hatırlama akıl ile olur. Akıl bunların derecesini yükseltir.»

14702

چونکه گوهر نیست تابش چون بود
چون مذکر نیست را یا بش چون بود

«Bir yerde elmas bulunmazsa parıltısı nasıl olur? Hatırlatan olmanınca tevbe ve rücû nasıl vukûa gelir?»

14703

این معنی هم ز بی عقلی اوست
که نبیند کان حماقت را چه خوست

«Bu vakitsiz istek de — meselâ balığın kızarıırken tavadan kurtulmak istemesi, ehl-i Cehennemin Dünyâya avdetle ibâdet talebinde bulunması da — akılsızlıktandır. Çünkü ahmaklığın nasıl bir huyu vardır! Göremez ki?»

14704

آن ندامت از نتیجه رنج بود
نه ز عقل روشن چون گنج بود

«Onların o nedâmetleri, azâb neticesidir; yoksa hazîne gibi parlak bir aklın ihtarı değildir.»

چونکه شدرنج آن ندامت شد عدم
می نیرزد خاک آن تو به وندم

«Mihnet — meselâ hastalık ve meşakkat — zâil olunca o nedâmet de mahvolur. Öyle bir tevbe ve nedâmet toprağa bile değmez.»

آن ندم ازظلمت غم بست بار
پس کلام الیل یحوه النهار

«O nedâmet, gam ve keder karanlığı dolayısıyla yükünü bağladı. Gam ve keder zâil olunca tevbe ve nedâmet de unutulur. — Yâni gündüz geldi mi gecenin sözünü muhveder — »

چون برفت آن ظلمت و غم گشت خوش
هم رود از دل نتیجه وزاد هاش

«O gam karanlığı gitti de hoşluk vakti geldi mi, ahmağın gönlünden de o derdin doğurduğu nedâmet geçip gider!»

می کند او توبه و پیر خرد
بانگ لوردوا لعدوا می زند

«Ahmak tevbe eder, bir şeyi bir daha yapmamaya azmeyler; fakat ihtiyar ve tecrübekâr akıl (ولوردولعدوا) diye haykırır.»

عقل ضد شهوتست ای پهلوان
آنکه شهوت می تند عقلش مخوان

«Ey seyr ü sülûk pehlivânı; akıl, şehvetin zıddıdır: bir kimse ki şehvet esiridir, ona akıllı deme.»

وهم خوانش آنکه شهوت را گداست
وهم قلب تقدز عقلهاست

«Şehvet dilencisi olan kimsede bulunana akıl değil, vehim de. Vehim, nakid altın gibi olan akılların kalpidir.»

بی محک پیدانگردد وهم وعقل
مردورا سوی محک کن زود نقل

«Vehim ile aklın mâhiyyeti mehenksiz meydana çıkmaz. Her ilisini de çabucak mehenk bulunan yere götürüp tecrübe et.»

این محک قرآن و حال انبیا
چون محک هر قلب را گوید بیا

«Akıl ile vehmin miyâr ve mehenk'i Kur'ân ile Peygamberin hâlidir. Bunlara tatbik edilince akıl mı, vehim mi olduğu meydana çıkar. Mehenk taşı zâten kalp olanlara gelin diye meydan okur.»

تا بیتی خویشرا زآسیب من
که نه اهل فراز و شیب من

«Gel der, kalpa, gel de benim yüzümden ne hale girdiğini gör... Çün ki sen benim ne inşimin ehlinin, ne çıkışımın...»

عقل را کراۀ سازد ذوقم
همچو زر باشد در آتش اوبسیم

«Aklı, meselâ, bir destere iki parça etse, o, ateşte gülen altın gibi yine hususiyetini muhâfaza eder.»

وهم صفرعون عالم سوز را
عقل صاموسی جان افروز را

«Vehim, dünyaları yakan Fir'avuna ve benzerlerine; akıl da, ruhları parlatan Mûsâ'ya ve emsâline mahsustur.»

رفت موسی بر طریق نیستی
گفت فرعونش بگو تو کیستی

«Hazret-i Mûsâ, Fir'avunu dâvet ederken yokluk tarikine gitmiş, — yâni tevâzû ve mahviyet göstermiş — ti. Fir'avun O'na: Kimsin? söyle, dedi.»

گفت من عظم رسول ذوالجلال
حجة الله امام ازضلال

«Hazret-i Mûsâ cevap verdi: Ben Allah Zü'l-Celâl'in resûlü olan Akl'ım, sapıklıktan emin olmak için Hakk'ın bir hüccetiyim.»

گفت نی خامش رها کن های وهو
نسبت و نام قدیمت را بگو

«Fir'avun dedi ki: Sus, bu sözleri bırak da sen eski adını ve nisbetini söyle.»

گفت که نسبت مرا از خاکدانش
نام اصلم کمترین بندگانش

«Mûsâ dedi ki: Benim nisbetim Allah'ın Arzınadır, — yâni şu toprağa mensubum! — Asıl adım da: (Allah'ın âciz kulu)dur.»

بنده ام من بنده زاده گردکار
زاده پشت عبیدش وزجوار

«Ben Hakk'ın kulu ve kul oğluyum. Onun kulları sulbünden ve câriyeleri rahminden doğmuşum.»

نسبت اصلم زخاک و آب و گل
آب و گل را داد یزدان جان و دل

«Asıl mensub olduğum topraktır; su ve balçıktır. Fakat, Allah çamura canla gönül ihsan etmiştir.»

اصل ما واصل جمله سرکشان
هست از خاکی و آنرا صد نشان

«Bizim de, bütün serkeş ve âsî olanların aslı topraktır. Buna da yüzlerce şahid ve nişân vardır.»

که مدد از خاک می گیرد تنت

از غذای خاک پیچد گردنت

«Bedenin, topraktan imdâd görür. Topraktan yetişen gıdâdan, boynunun çevrildiği, yâni yüz çevirip yemediğin olur mu?»

14724

چون رودجان می شود او باز خاک

اندران گور مخوف سہمناک

«Ruh gidince, beden de, o korkunç kabir içinde yine toprak olur gider.»

Rivâyet edilir ki Hazret-i Ömer (Radiyallâhü Anh) mahşer konuşmalarından müteessir olmaz, fakat kabir zikredilince benzi uçarmış. Bunun sebebini sormuşlar. Cevab vermiş ki: Mahşerde bir çok halk vardır. Belâ umûmîleşince insan mütesellî olmasa bile, yalnızlığı ayrı bir ızdırab verir. Şu da var ki Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz: «Kabir, Âhiret menzillerinin evvelidir. Ondan necât bulana sonrası kolaydır. Kurtulamayana ise sonrası daha şiddetlidir.» buyurmuştur.

14725

گفت غیر این نسب نامیت هست

مرترا آن نام خود اولیترست

«Fir'avun dedi ki: Bundan başka senin bir adın daha var. O ad, sana daha âlâ yaraşır.»

14726

بندۀ فرعون و بندۀ بندگان

که از پرورد اول جسم وجانش

«Sen, Fir'avunun kulu ve bendesinin bendesin. Onun bedeni ve rûhu Fir'avunun nimetiyle beslenmişti.»

Hazret-i Mûsâ'nın pederi İmrân, Fir'avunun saray memurlarından idi. Fir'avun bu sözüyle ona işâret etmek; sen benim nimetimle yaşayan bir kulun sulbünden geldin, demek istemiştir.

بندۀ باغی و طامعی و ظلوم

زین وطن بگریخته از فعل شوم

«Sen âsi, azgın ve zâlim bir kimsesin. Meş'ûm bir fiilin dolayısıyla bu vatandan kaçmıştın.»

14728

خونی و غداری و حق ناشناس

هم برین اوصاف خود می کن قیاس

«Sen kanlı, gaddâr, hakkı tanımaz bir şahıssın. Diğer sıfatlarını bunlara kıyas eyle.»

Hazret-i Mûsâ, Fir'avunun sarayında büyümeyle, bir prens gibi yaşamakla beraber, Benî İsrâilden olduğunu biliyor, mümkün olduğu kadar onlara yardım ediyordu.

Bir gün Kıbtî memurlarından birinin, Benî İsrâilden birini, götürmek için sürüklediğini gördü. Yahudi Hazret-i Mûsâdan yardım istedi. O da kıbtîye onu bırakmasını söyledi. Kıbtî, Fir'avunun fermanından bahisle bırakmadı. Mûsâ Aleyhisselâm güçlü kuvvetli bir zât idi. Kıbtînin göğsüne bir yumruk vurdu. Herifin canı çıkıverdi.

Hazret-i Mûsâ beklenmedik bu hadiseden korktu. Kacıp, gizlendi. Ertesi gün meydana çıktı. Yine bir gün evvelki yahudi, angaryadan kurtulmak için memurun elinden kaçmaya çalışıyordu. yine Hazret-i Mûsâ'dan yardım istedi. Fakat Mûsâ bu sefer onu tekdi etti. Bunun üzerine yahudi: «Dün birini öldürdüğün gibi bugün de beni mi öldürecekisin?» diye haykırmaya başladı. Bundan çekinen Hazret-i Mûsâ Mısır'dan çıktı. Fir'avunun idâresinde olmayan Medyen diyârına gitti. Orada Şuayb Aleyhisselâma çobanlık yaptı. Sonra dâmâdı oldu. Senelerden sonra Mısır'a gitmek için haremiyle yola çıktı. Tûr-i Sînâ'da kendisine peygamberlik verildi. Ve Fir'avunu Tevhîd'e dâvete memur oldu. Fir'avun, Hazret-i Mûsâ'yı tanıdığı halde tanımamış gibi davranıyor, ondan itizar bekliyor ve bu sebeble böyle sözler söylüyor, kendinin ulûhiyetinden de bahsediyordu:

14729

گفت حاشا که بود بآن ملک

در خداوندی کسی دیگر شریک

«Hazret-i Mûsâ dedi ki: Melik-i Vahîd olan Cenâb-ı Hakk'ın, ulûhiyetinde, hâşâ şeriki yoktur.»

واحد اندر ملك او را يارنى
بند گانش راجز اوسالارنى

«O Allah birdir, mülkünde eşi ve şeriki yoktur. Kulları için O'ndan başka bir Rab mevcûd değildir.»

نیست خلقش را دگر کس مالکی
شرکتش دعوی کند جز هالکی

«Cenâb-ı Hakk'ın mahlûkâtına başka biri mâlik ve sâhib değildir. O'na şerîklik iddiâsında bulunan helâk olur.»

نقش او کر دست نقاش من اوست
غیر اگر دعوی کند او ظلم جوست

«Halkı o yaratmış, beni nakşeden, bana bu sûreti veren de O'dur. Bir başkası bu dâvâyâ kalkışırsa, zâlimdir.»

توننائی ابروی من ساختن
چون توانی جان من بشناختن

«Sen benim bir kaşımı yapamazken, nasıl olur da beni yarattığını söyleyebilirsin?»

بلکه آن غدار وان طاغی تویی
که کنی باحق تودعوی دویی

«Asıl o gaddar, o azgın sensin ki Allah'a karşı ikilik, yâni şeriklik dâvâsında bulunuyorsun.»

گر بکشم من عوانی را بسهر
نی برای نفس کستم، نی بلهو

«Eğer bir memuru yanıklıkla öldürdümse, onu nefsim için, bir oyun ve bir iş olsun diye öldürmedim.»

من زدم مشتی واونا که فتاد
آنکه جانش خود بند جانی بداد

«Ben ona bir yumruk vurdum, o ansızın düştü ve öldü. Kendisinde ilâhî bir ruh bulunmayan o herif can verdi, geberdi gitti...»

من سکی کستم تو مرسل زادگان
صد هزاران طفل بی جرم وزیان

«Ben bir köpek öldürdüm... Fakat sen, peygamberzâde olan Beni İsrâilden kabahati ve zararı olmayan yüzbinlerce mâsûm öldürttün.»

کشته خوانشان در گردنت
تاچه آید بر توزین خون خوردنت

«Onları öldürttün ve kanları senin boynundadır. Bu hunharlıktan dolayı başına bakalım neler gelecektir?»

کشته ذریت یعقوب را
بر امید قتل من مطلوب را

«Beni öldürmek için, Yâkûb Aleyhisselâmın zürriyetini, yâni O'nun neslinden gelen bütün çocukları öldürttün.»

14740

کوری توحق مرا خود برگزید
سرنگون شد آنچه نفست می بزد

«Senin körlüğünle, — yâni sana rağmen — Allah beni ihtiyar etti; senin hayalen pişirdiğin tedbiri tepetaklak etti.»

14741

گفت آنهارا بهل بی هیچ شک
این بود حق من و نان و نمک

«Fir'avun dedi ki: Bunları bırak; benim senin üzerindeki tuz, ekmek hakkım bu mudur?»

14742

که مرا پیش حشر خوری کنی
روز روشن بر دلم تاری کنی

«Beni halka karşı tahkir ediyorsun, aydınlık bir günü kalbime karartıyorsun.»

Hazret-i Mûsâ Fir'avunun sarayında büyümüş olduğundan, Hazret-i Mûsâ'nın başına kakmak istiyordu.

14743

گفت خواری قیامت صعب تر
گر نداری پاس من در خیر و شر

«Hazret-i Mûsâ dedi ki: Hayır ve şerde, — yâni hayrı işleyip şerri terk etmekte — beni dinlemezsen, Kıyâmetteki halin bundan çok beter olacaktır.»

14744

زخم کیکی رانمی تانی کشید
زخم ماریرا توجون خواهی چشید

«Sen bir pirenin ısırmasına dayanamıyorsun, Âhirette yılan sokmasına nasıl tahammül edebileceksin?»

14745

ظاهراً کارتو ویران می کنم
لیک خاریرا کلبستان می کنم

«Görünüşte senin ulûhiyyet dâvânı baltalıyorum, hakikatte ise, senin gibi bir dikenî gül bahçesi haline getirmeye çalışıyorum.»

«YAPILMA, YIKILMADADIR; TOPLULUK DAĞINIKLIKTAKİ;
SAĞLAMLIK KIRILMADA... MURAT MURATSIZLIKTADIR; VARLIK
YOKLUKTA. HERŞEY BUNA BENZER... ÖBÜR ZİTLAR VE
EŞLER DE HEP BUNLAR GİBİDİR.»

14746

آن یکی آمد زمین را می شکافت
ابلهی فریاد کرد و بر نتافت

«Biri gelip bir araziyi yarıyor, yâni sürüyordu. Ahmaklardan biri dayanamadı feryâda başladı.»

14747

کین زمین را از چه ویران میکنی
می شکافی و پریشان می کنی

«Dedi ki: Bu araziyi neden harab ediyorsun? Sathını yarıyorsun, topraklarını dağıtıyorsun?»

14748

گفت ای ابله تو این بر من مهران
تو عمارت از خرابی باز دان

«Tarla süren dedi ki: Hey budala! Bana isnâd ve iftirâ da bulunma. Sen, yapılmayı yıkılmada bil!...»

کی بود گلزار و کند منار این
تانه گردد زشت و ویران این زمین

«Bu arazi kazılıp, vîrân ve çirkin olmadıkça nasıl gül bahçesi ve buğday tarlası haline gelebilir?»

کی بود بستان کشت و برک و بر
تا نگردد نظم از زیر وزر

«Düzeni alt-üst edilmedikçe, nasıl olur da mahsul, ekin ve meyve bahçesi olabilir?»

تا بشکافی بدشت ریش چغز
کی شود نیکو و کی گردید نغز

«İçi iltihaplı bir yara, neşterle değilmedikçe nasıl iyileşir ve nasıl kapanır?»

تا نسوز دخلطه‌هایت ازدوا
کی رود شورش، کجا آید شفا

«İçindeki, ahlât-ı fâside — meselâ balgam — ilâçla yanıp sökmeyince rahatsızlık nasıl gider, şifâ nasıl gelir?»

پاره پاره کرده درزی جامه را
کس زند آن درزی علامه را

«Terzi, elbiselik kumaşı parça parça kesti diye, bir kimse o san'atını bilen terziye:»

که چرا این اطلس بگریده را
بر دریدی چه کنم بدریده را

«Bu kıymetli atlası niçin parçaladın, ben parçalanmış kumaşı ne yapayım der mi?»

همچنای کهنه کا بادان کنند
نی که اول کهنه را ویران کنند

«Tâmir edilecek eski binayı evvelâ yıkmazlar mı?»

همچنین نجار وحداد و قصاب
هست شان پیش از عمارتها خراب

«Böylece dülgerin de, demircinin de, kasabın da işi yapmaktan evvel yıkmaktır.»

آن هلیله و آن بلبله کوفتن
زان تلف کردند معموری تن

«(Halile) ve (belile)nin havadan dökülüp ezilmesi, bedeninin mâmûr olması — kabız illetinden kurtulması — içindir.»

تا نکوبی کندم اندر آسیا
کی شود آراسته زان خوان ما

«Buğday, değirmende öğütülüp ezilmese idi nasıl'ekmek olur da soframızı süslerdi?»

14759

این تقاضا کرد آن نان و نمک
که زشستت و ارهاشم ای سمک

«Ey balık gibi cehâlet denizinde yüzen Fir'avun, sarayında yediğim tuz ve ekmek, gelip de seni oltaya tutulmaktan kurtarmamı iktizâ etti.»

14760

گرپذیری پند موسی واری
از چنین شست بدنامنتی

«Eğer Mûsânın nasihatını kabul edersen, çirkin ve sonu gelmez bir oltadan — yâni azâb-ı İlâhiden — kurtulursun.»

14761

بسکه خود را کرده بندهوا
کرمی را کرده تو از دها

«Şen kendini, hevâ ve hevese o kadar bağlamışsın ki küçük bir kurdu ejderhâ yapmışsın.»

Yâni, nefsin arzusunu yerine getire getire onu azdırmışsın.

14762

اژدها را از دها آورده ام
تا باصلاح آورم من دمیلم

«Seni islâh etmek için, ejderhâ gibi olan nefsin karşı ben de mûci-ze ejderhâsını getirdim.»

14763

تادم آن ازدم این بشکنند
مار من آن ازدها را برکنند

«Tâ ki onun nefesi bunun nefesiyle tutulsun ve benim yılan olan asâm o ejderhayı tutup koparsın.»

14764

گر رضادادی رهیدی زین دوما
ورنه از جانت برارد اودمار

«Benim dâvetimi kabul eder ve Allahın kulu olmaya râzî olursan nefis ejderhâsından kurtulursun, yoksa o nefis ejderhâsı seni helâk eder.»

14765

گفت الحق سخت استاجادویی
که در افتادی بمکر اینجا دویی

«Fir'avun dedi ki: Hakikaten usta bir sihirbazmışsın. Bu memleket halkını ikiye ayırdın.»

14766

خلق يك دل را تو کردی دو گروه
جادوی رخنه کند در سنک و کوه

«Gönlü bir olan halkı sen iki bölüğe ayırdın. Öyledir; büyüçülük, dağa taşa bile tesir eder... Onları bile yarar ve yıkar!...»

«MÛSÂ ALEYHİSSELÂMIN BÜYÜCÜLÜĞÜ
KENDİSİNDEN NEFYETMESİ»

14767

گفت هستم غرق پیغام خدا
جادوی که دید بانام خدا

«Hazreti Mûsâ dedi ki: Ben İlâhî vahye garkolmuşum. Allahın adiyle büyüçülük hiç görülmüş şey midir?»

غفلست و کفرست مایه جادوی

مشعله دینست جان موسی

«Büyücülüğün temeli gaflet ve küfürdür. Mûsânın rûhu ise din meş'-alesidir.»

من بجادویان چه مانم ای وقیح

کزدم پر رشک می کردد مسیح

«A terbiyesiz; ben nasıl büyücülere benzerim? Nefesime Mesih bile gıpta eder.»

من بجادویان چه مانم ای جنب

که زجانم نور می گیرد کتب

«A cenâbet! ben büyücülere nasıl benzerim? Kitaplar benim rûhum-dan nûr alır.»

چون تو با پر هوا بر می پری

لاجرم بر من گمان بدبری

«Sen hevâ ve heves kanadiyle uçtuğun için şüphesiz bana sûy-i zanda bulunuyorsun.»

هر کرا افعال دیو و دد بود

بر کریمانش گمان بد بود

«Her kimin işi şeytanca ve canavarca olursa, elbette kerem sâhibleri hakkında şüphelenir.»

چون تو جزء عالمی هر چون بوی

کل را بروصف خود بینی غوی

«Sen âlemin bir cüz'ü olduğun için, küllün olan âlemi de kendin gibi sapık görürsün.»

چون تو برگردی همی گردد سرت

خانه را گردنده بیند منظرت

«Döndün de başın döndü mü, gözüne ev de dönüyor görünür!»

کرتوباشی تنگدل از ملحمه

تنگ بینی جمله دنیا را همه

«Bir felâketten senin canın sıkılır ve kalbin daralırsa, bütün Dünyayı müteessir ve gam içinde görürsün.»

ورتو خوش باشی بکام دوستان

این جهان بنمایدت چون گلستان

«Dostların arzu ettiği gibi hoş olursan da bu Dünyâ sana bir gül bahçesi gibi görünür.»

ای بسا کس رفته در شام و عراق

او ندیده هیچ جز کفر و هفاق

«Ne kadar kimse vardır ki Şam'a, Irak'a gitmiş, oralarda küfürden ve nifaktan başka hiç bir şey görmemiştir.»

وی بسا کس رفته در هند وهری
او ندیده جز مکر بیع وشری

«Çok kimse vardır ki Hindistan'a, Herat'a kadar gitmiş, oralarda alış-veriştten başka bir şey görmemiştir.»

وی بسا کس رفته ترکستان وچین
او ندیده جز مگر مکرو کین

«Kezâ, niceleri de vardır ki Çin'e ve Türkistan'a gitmiş, oralarda hileden ve tuzaktan başka bir şey görmemiştir.»

چون ندارد مدرکی جز رنگ و بو
جله اقلیمهارا گویجو

«Sefere giden, renk ve kokudan — yâni sûrî şeylerden — başkasını görmezse, isterse bütün Dünyâyı dolaşsın, hep bunu görür.»

İnsanın kendi nasılsa her tarafı öyle görür.

کاو در بغداد آمد ناگهان
بگذرد او زین سران تا آن سران

«Meselâ bir öküz, Bağdad'a gelir ve şehrin bir başından o bir başına kadar gider.»

از همه عیش و خوشیا و مزه
اونبند جز که قشر خرز

«Oradaki hoş ve lezzetli nimetlerden yalnız kavun ve karpuz kabuklarını görür.»

که بود افتاده برره باخشیش
لایق سیران گاوی باخریش

«Kezâ, yollarda dökülen samanları, yâhud ötede, berideki otları görür. Öküzün ve merkebin seyrine lâayık olan budur.»

خشک برمیخ صبیعت چون قدید
بسته اسباب جانس لایزید

«Tabiat çivisine, kurumuş et gibi asılı kalan kişinin canı sebeblere bağlanmıştır... Bundan ötesini göremez.»

وان فضای خرق اسباب علل
هست ارض الله ای صدر اجل

«Baş köşede oturan ulu kişi, sebeblerin kalktığı ova, Allah'ın geniş yeryüzüdür.»

هر زمان مبدل شود چون نقش، جان
نو بنوبند جهانی در عیان

«O (Arzullâh-ı vâsia)da rûh (can) her an sûret değiştirir. Her an yeni yeni alemler görür.»

کر بود فردوس وانهار بهشت
چون فسرده يك صفت شد گشت زشت

«Eğer cennetlerin en âlâsı olan (Cennet'ül-Firdevs) ile cennetlerdeki nehirler donmuş bir halde kalsalar, Cennet ehlinin nazarında çirkin görünürlerdi.»

Çünkü insan yeknesaklıktan çabuk bıkar. Onun için o (Arzullâh-ı vâsia) âlemindeki manzaralar dâimâ tebeddül eder.

«İNSANIN HER HİSSİ BAŞKA ŞEYLER İDRÂK EDER VE ÖBÜR HİSSİN İDRÂK ETTİKLERİNDEN BİHÂBERDİR... NİTEKİM HER USTA SANATKÂR'DA, BAŞKA BİR SAN'ATTA USTA OLAN SANATKÂRIN SAN'ATINA ACEMİDİR, O SAN'ATTAN BİHÂBERDİR. FAKAT BİR HİSSİN, ÖBÜR HİSLERİN İDRÂKLERİNDEN BİHÂBER OLMASI, ÖBÜR HİSLERİN OLMADIĞINA DELİL DEĞİLDİR... VAKIA HER HİS, DİĞER HİSLERİN İDRÂK ETTİKLERİNİ, HER SAN'ATKÂR, ÖBÜR SAN'ATKÂRLARIN SANATINI HAL BAKIMINDAN İNKÂR EDER... EDER AMA, BURADA İNKÂR, EDER DEMEKTEKİ MAKSADIMIZ, SADECE O İDRÂKİ, O SAN'ATI BİLMEZ DEMEKTİR.»

14788

چنبر دید جهان ادراک تست
پردۀ پا کان حس ناپاک تست

«Senin Dünyâyı görüşün, idrâkinin vüs'atine göredir. Pâk ve musaf-fâ olan Evliyâullâhı görüp tanımına perde olan da senin nâpâk olan id-râkindir.»

14789

مدتی حس را بشو ز آب عیان
اینچنین دان جامه شوی صوفیان

«Bir müddet duygunu görüş suyuyla yıka... Zira sûfiyyenin çamaşır yıkaması böyledir.»

Molla Câmi (Kuddise sirruhu) der ki; «Gözün bir nâmahremsine bakmak sûretiyle cünûp olunca o göze nedâmet ağlamasıyla guslettir.»

Ey sâlik; sen de böyle göz yaşıyla gusledip de:

14790

چون تو گشتی پاک پرده برکنند
جان پاکان حویس برتومی زنند

«Pâk olunca gözündeki gâflet perdesini kaldırırlar. Pâk ve sâf olan zevâtın ruhları sana kendilerini gösterirler.»

14791

جله عالم گر بود نور و صور
چشم را باشد از آن خوبی خبر

«Bütün âlem nûr ve nakış olsa o güzellikten ancak gözün haberi olur.»

Diğer âzâ ve hisler onları müşâhede edemez.

14792

چشم بستی گوش می آری به پیش
تا نمانی زلف و رخساره به پیش

«Meselâ gözünü kapayıp da, zülfünü ve yanağını iyice gör diye kula-ğın, bir güzele karşı tutsan;»

14793

گوش گوید من بصورت ننگرم
صورت اربانگی زند من بشنوم

«Kulak sana lisân-ı hâl ile der ki: Ben sûreti göremem, ancak sûret ses çıkarırsa onu işitirim.»

14794

عالم من لیک اندر فن خویش
فن من جز حرف و صوتی نیست پیش

«Ben kendi fennimde âlimim. Fennim ise, harfî ve sesi işitip anlamak-tan fazla değildir.»

14795

هین بیا بینی بین این خوب را
نیست بینی در خور این مطلوب را

«Ey burun; gel de şu güzeli gör desen, burun bu talebe lâıyk ve kâ-biliyyetli değildir.»

Burun da sana der ki:

14796

کر بود مشک و کلابی بو برم
فن من اینست و علم و مخبرم

«Eğer misk ve gül suyu olursa kokularını duyarım. Benim fennim, il-
mim ve haberim budur.»

14797

کی بینم من رخ آن سیم ساق
هین مکن تکلیف مالیس یطاق

«Ben o baldırı gümüşe benziyen güzelin yanağını nasıl görebilirim?
Bunu anla da bana yapamıyacağım şeyi teklif etme!»

14798

باز حس کثر نبیند غیر کثر
خواه کثر غز پیش او یا راست غز

«Doğru olmayan his ise eğriden başka bir şey göremez. Onun önüne
ister eğri getir, ister doğru müsavidir.»

14799

چشم احوال از یکی دیدن یقین
دانکه معزولست ای خواجه معین

«Hocam; şaşu bir göz, biri iki gördüğü için, hakikati görmekten azle-
dilmıştır.»

Hazret-i Mevlânâ bu hakâyıkın beyânından sonra Hazret-i Mûsâ ile
Fir'avunun muhâveresine dönüyor, Fir'avun'un Kelîmullâh Hazretlerine
büyücü demesine karşı Mûsâ Aleyhisselâm lisânından cevap olmak üze-
re diyor ki:

14800

توکه فرعونى همه مبرى و رزق
مرمرا از خودنى دانی توفرق

«Sen de Fir'avunsun, hileden ve riyâ'dan ibâretsin. Bundan dolayı
kendini benden farklı görmüyorsun.»

Bana bakıp kendini görüyorsun.

14801

بنگر اندرمن زمن يك ساعتی
تا وراى کون بینى ساحتی

«Bir an kendini terket ve bana benim gözümünden bak da, kâinâtın fev-
künde bir âlem gör!»

14802

وارهی از تنگی وازنک و نام
عشق اندر عشق بینى والسلام

«Darlıktan da kurtul, nam ve şöhretten de... Aşk içindeki aşkı gör ves-
selâm...»

14803

بس بدانی چونکه رستی از بدن
کوش و بینى چشم می داندشدن

«Bil ki, beden habsinden kurtuldun mu kulağın da göz olur, burnun
da...»

Kur'ân-ı Kerîmde Yâsin Sûresinde buyuruluyor ki:

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ

أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٢٥﴾

Yâni: «Ogün, ağızlarının üstüne mühür basarız. Ne irtikâb ediyor idiy-
seler, bize elleri söyler, ayakları da şahadet eder²³.»

Şu âyet-i Kerîme, kendilerinde söz söyleme kâbiliyeti olmayan elin
ve ayağın Kudret-i İlâhî ile dile gelip şehâdetde bulunacaklarını haber ve-
riyor. Binâenaleyh bu dünyâda benlik kaydından kurtulan ve: (Mûtû kab-

le ente mûtû) yâni (Ölmeden evvel ölünüz) emr-i Peygamberisine uy-
muş zevâtın da her uzvu görür ve işitir.

14804

راست گفتست آن شه شیرین زبان
چشم گردد موعوی عارفان

«Âriflerin her kılı göz kesilir diyen o tatlı dilli padişah doğru söy-
lemiştir.

Beyitteki (Şâh-ı şîrîn-i zebân) dan maksûd olan ya (Hakîm-i Senâyi),
yâhud (Şeyh-i Attâr) Hazretleridir. Çünkü Cenâb-ı Pîr ekseriyâ onların
sözleriyle istişhad eder.

14805

چشم را چشمی نبود اول یقین
در رحم بود او جنین گوشتین

«Göz, evvelce göz değildi... O, ana rahminde etten ibâret bir cenîn
idi.»

14806

علت دیدن مدان پیه ای پسر
ورنه خواب اندر ندیدی کس صور

«Oğul; bir yağ parçasını görme sebebi sanma. Görme hassası Allahın
o yağ parçasına bir ihsanıdır. Öyle olmasaydı hiç kimse rüyada görülen
şeyleri göremezdi.»

14807

آن پری و دیو می بیند شبیه
نیست اندر دیده گاه هر دو پیه

«Cin ve şeytan da insan gibi görür. Fakat ikisinin gözünde de yağ par-
çasına benzer birşey yoktur.»

14808

نور را بایه خود نسبت نبود
نسبتش بخشید خلاق و دود

«Nûrun hakikatte yağ parçası ile münâsebeti yoktur. Fakat, yaratıcı
ve sevgi ihsan edici Allah bu münâsebeti bağışlamıştır.»

14809

آدم از خاکست کی ماند بخاک
جنی از نارست بی هیچ اشتراک

«Âdem topraktan yaratılmışken toprağa hiç benzer mi? Cinler âteş-
ten yaratılmış iken, onlarla ateş arasında hiç bir münasebet yoktur.»

14810

نیست خود مانند آتش آن پری
گرچه اصلش اوست چون می بگری

«Cin'nin aslı ateştir; fakat dikkat edersen ateşe hiç benzemez.»

14811

صراغ از بادست کی ماند بباد
نامناسب را خدانسبت بداد

«Kuş havadan yaratılmış olmakla beraber havaya nerden benzer?
Cenâb-ı Hak, aralarında nisbet bulunmayan şeylere bir münâsebet ver-
miştir.

Eskiden kuşlar havadan yaratıldı diye bir zan vardı. Hazret-i Mevlâ-
nâ da zamânın zannına göre misâl îrâd ediyor.

14812

نسبت این فرعها با اصلها
هست بچون ارچه دادش وصلها

«Bu fûrûât'ın asıllarıyla — yâni insanların toprak, cinlerin ateş, kuş-
ların hava ile münasebeti vardır... Allah onlara bu münâsebeti vermiş-
tir; Fakat bu münasebete akıl ermez, keyfiyeti bilinmez.»

14813

آدمی چون زاده خاکی هب است
این پسر را باید نسبت چراست

«İnsan, mâdemki hiçbir kıymeti olmayan topraktan meydana gelmiştir... O halde; bu çocuğun babası olan toprağa, nisbet edilmesi nedendir?»

14814

نسبتی گر هستی مخفی از خرد
هست بیچون و خردکی بی پرد

«Bir münâsebet varsa bile akıldan gizlidir, keyfiyetine akıl ermez. Akıl bu münasebetin izini nerden bulacak?»

14815

باد را بی چشم اگر بینش نداد
فرق چون می کرد اندر قوم عاد

«Eğer Allah, rüzgâra göz vermemiş olsaydı Âd kavminin mü'min ve müşrik olanlarını nasıl ayırd edebilirdi?»

14816

آتش نمرود را گر چشم نیست
با خلیاش چون تبخیم کری نیست

«Nemrud'un yaktırdığı ateşin kendine göre gözü olmasaydı Halilullah olan İbrâhîm Aleyhisselâmı yakmamak için nasıl tekellüf gösterirdi?»

14817

کر نه گوه و سنگ بادیدار شد
پس چرا داود را او یار شد

«Dağ ve taşların görür gözü ve işitir kulağı olmasaydı Dâvûd Aleyhisselâm Zebûr okurken O'nun âvâzına sadâ verir, akisler yapar mıydı?»

14818

این زمین را گر نبودی چشم جان
از چه قارو زافرو خورد آنچنان

«Eğer şu zemînin can gözü yok idiyse Kârûn'u o sûretle neden yutmuştu?»

14819

گر نبودی چشم دل خانه را
چون بدیدی هجر آن فرزانه را

«Eğer Hannâne direğinin gönül gözü olmasaydı, âkil ve hikmet-âşînâ olan Resûl-i Ekrem'in ayrılığını nasıl görürdü?»

14820

سنگ ریزه گر نبودی دیده ور
چون گواهی دادی اندر مشد در

«Eğer taş parçaları görür olmasaydı, Zât-ı Risâlet'in nübüvvetine Ebû Cehil'in avucu içinde nasıl şehâdet ederdi?»

14821

ای خرد برکش تو پر وبالها
سوره برخوان زلزلت زلزالها

«Ey akıl, sen idrâk ve fehim kanadlarını aç da (İzâ zülziletil arzu zilzâleha) sûresini oku!»

14822

در قیامت این زمین نیک و بد
کی زناده گواهیها دهد

«Bu arz, iyiliğe ve kötülüğe dâir Kıyâmette şehâdet edecektir. Görmeseydi, görmediği şeylere nasıl şehâdet edebilirdi?»

کی تھمت حالها واخبارها

تظهر الارض لنا اسرارها

«Arz Kıyâmet gününde hâlini, haberlerini ve sırlarını bize izhâr edecektir. Onda kendisine mahsus bir görüş bulunmasaydı bunu nasıl yapabilirdi?»

(Sûre-i Zilzâl)e işâret ediliyor:

Cenâbı Hak buyuruyor ki :

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَشْقَالَهَا ﴿٢﴾
وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُخْبِتُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾
إِنَّ زِلْزَلَهُ أَوْحِيَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ ﴿٦﴾
أَسْتَأْذِنًا لِّرَبِّهِمْ أَوْ لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٧﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا ﴿٨﴾
يَرَهُ ﴿٩﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿١٠﴾

Yâni: «Yer, kendisine ait şiddetli bir sarsıntı ile zelzeleye uğratıldığı zaman, yer bütün ağırlıklarını (dışarıya fırlatıp) çıkardığı, insan “Buna ne oluyor?” dediği (zaman), o gün (yer) bütün haberlerini anlatacaktır. Çünkü Rabbi kendisine (o vech ile) vahy etmiştir. O gün insanlar, amel-leri (nin karşılığı) kendilerine gösterilmek için, dağınık dağınık dönecek (ler) dir. İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor (idiy) se onu(n sevabını) görecektir, kim de zerre ağırlığınca şer yapıyor (idiy) se onu(n cezasını) görecektir²⁴.»

Hazret-i Mevlânâ şu hakikatlerin beyânından sonra Hz. Mûsâ ile Fir'avun'un mükâlemesine dönerek, Kelimullah lisânından diyor ki:

14824

این فرستادن مرا پیش تو میر

هست برهانی که شد مرسل خیر

«Senin gibi cebbâr ve kakhâr bir hükümdâra Allah'ın beni böyle si-

(24) Sûrei Zilzâl : 1-8.

lâhsız ve askersiz göndermesi delâlet eder ki gönderen Hak, senin de, benim de hallerimizden haberdârdır.»

Ve bilir ki :

14825

ایچنین دار وچنین ناسور را

هست درخور ازین میسور را

«Böyle bir ilâç, böyle onulmaz bir yarayı iyileştirmek için münâsibdir.»

Yâni sende onulmaz bir küfür ve mâsiyet yarası vardır. Bende de ejderhâ olan bir asâ var. O ilâç, senin yarana iyi gelecek yâhud helâkine sebeb olacaktır.

14826

واقعاتی دیده بودی پیش ازین
که خدا خواهد مرا کردن گرین

«Sen bundan evvel bir takım rüyâlar görmüştün. Onlar Allah'ın beni seçip göndereceğine delâlet ediyordu.»

14827

من عصاو نور بگرتم بدست
شاخ گستاخ ترا خواهم شکست

«Ben, elimdeki asâ ve yed-i beyzâ ile senin küstah burnunu kıracağım.»

Yed-i beyzâ: Kelimullâhın diğer bir mucizesiydi ki; elini koymuna sokup çıkarınca gözleri kamaştıracak bir nûr neşrederdi.

14828

واقعاتی سهمگین از بهر این
گونه گونه می نمودت رب دین

«Bunun için Cenâb-ı Hak, sana türlü türlü korkunç rüyâlar göstermişti.»

در خور سربد وطفیان تو
تا بدانی کوست درخورد آن تو

«O rüyâlar senin kötü kalbine ve taşkın tuğyânına lâıyktı. Bunlar sana, o korkunç neticeye lâıyık olduğunu bildirmek için gösterilmişti.»

14830

تا بدانی کو حکیمست وخبیر
مصالح امراض درمان ناپذیر

«O rüyâlar Allahın (Hakim), (Habir) ve tedâvi kabul etmeyen hastalıkları iyileştiren bir kudret olduğunu sana anlatmak içindi.»

14831

توبتایلات می گشتی ازان
کوروکر کین هست از خواب گران

«Sen, bu rüyâları, ağırlık basmasından görünmüştür diye bâtil tevil-ler ile kör ve sağır oldun. O mânevî işâretleri anlamadın.»

14832

وان طیب وآن منجم در لمع
دیده تعبیرش بیوشید از طمع

«Rüyânı naklettiğin hakim ve müneccimler de zekâ nuru ile onun tâbirini gördüler, lâkin tamahlarından hakikati sana söylemediler.»

14833

گفت دور از دولت واز شاهیت
که در آید غصه در آگاهیت

«Senin âgâhlığına bir gussa ve keder gelmesi devletinden ve hükümdarlığından uzak olsun.»

از غدای مختلف یا از طعام
طبع شوریده همی بیند منام

«Muhtelif gıdalardan, yâhut hazmı zor yemeklerden mizac bozulunca insan karışık rüyâlar görür, dediler...»

14835

زانکه دید اوکه نصیحت جوئه
تندو خونخواری و مسکین جوئه

«Çünkü rüyândan anlamışlardı ki: Sen, nasihat dinlemez, şirret ve bîcâre kanı döken bir zâlimsin.»

14836

پادشاهان خون کنند از مصلحت
لیک رحمتشان فزونست از عنّت

«Pâdişahlar, memleketin salâhı için kan dökerler, ama, onların merhameti, şiddetlerinden fazladır.»

14837

شاه را بایدکه باشد خوی رب
رحمت اوسبق دارد بر غضب

«Şâhın, İlâhi ahlâk ile ahlâklanması ve merhameti, gazab ve hiddetini geçmiş bulunması gerektir.»

Cenâb-ı Hak, Hazret-i Dâvûd'a hitâben buyuruyor ki :

يَا دَاوُدُ

إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٦٦﴾

Yâni: «Ey Dâvud, biz seni yer yüzünde bir halife yaptık. Ohalde insanlar arasında hak (ve adâlet) le hükmet. (Hükümünde) hevâ (ve heves) e (hissiyâtına) tâbî' olma ki bu, seni Allah yolundan sapdırır. Çünkü Allah yolundan sapanlar (yok mu) hesap gününü unutdukları için onlara pek çetin bir azâb vardır²⁵.»

Halife: Birinin yerine geçip halkı idâre eden demektir. Nitekim Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan Bin Ali (Ridvân'üllâhi aleyhim ecmeîn) hazarâtından her birine halife, rüşd ve doğruluk ile idâre-i ümûr eylediklerinden hepsine birden (Hulefâ-i Râşidîn) denilir. Dâvud Aleyhisselâmın hilâfeti, ya Allah'ın adâletini icrâyâ vekil olması, yâhud kendisinden evvelki peygamberlerin halêfi bulunması dolayısıyledir.

Molla Câmî (Kuddise sirruhu) (Silsilet'üz-Zeheb) isimli eserde, şöyle demektedir: «Kur'ân âyetlerini dinle! Cenâb-ı Hak, Dâvûd Aleyyhisselâma şöyle hitâb etmiştir.»

«Seni, şunun için, halifelik ve hükümdarlık verib halka gönderdik ki:»

«Mülkün, devletin temelini adâletle tesis edesin ve insanlar arasında adâlet ile hükmeyleyesin.»

«Her kim adâletinden mestûr ve mehcûr olursa halifelik makamından mânen uzaklaşır.»

«Zulûmkârlıkta şeytandan ders alan bir herife akıl, nasıl halife diyebilir?»

«Benden sonraki hilâfet, otuz senedir. Ondan sonra ısıracı — yâni zâlim — bir hükümdârlık olacaktır» hadîs-i şerifi mûcibince, asıl Hilâfet-i Nebiyye'nin müddeti tam otuz senedir. Bu müddet hicretin 41. yılında Hazret-i Peygamberin torunu Hasan Bin Ali (Radiyallâhü anhûmâ) nin müslüman kanı dökülmemesi için hilâfetten istifâsı ve (Muâviye Bin Ebî Süfyân) a biat etmesi üzerine son bulmuş, ondan sonra Emeviyye, daha sonra Abbâsî, Fâtımiyye ve nihâyet Osmanlı devletleri teşekkül etmiş, bunlar da lafzen (Halife) ünvanlarını takınmışlardı. Fakat hakikatte Emevîlerden (Ömer Bin Abd'ul-Azîz) den başkası o ünvanâ lâıyk değildi. Hele son halife Abdülmecid Efendinin halifeliği karagöz göstermeliği kabilinden bir şeydi.

Çünkü halife olan da (tenfiz-i ahkâm) kudreti bulunması şarttır. O zavallının elinde ise hiç bir kudret yoktu. Hattâ Mısırdaki Abbâsî halifeleri, Kölemenlerin emri altında oldukları halde, hükümdâr değışince halifenin yanına gider, onun eliyle kılınç kuşanır ve hükümdârlık etmeye ondan izin alırdı.

Bahse dönelim :

(25) Sürei Sâd : 26.

14838

نی غضب غالب بود مانند دیو

نی ضرورت خون کند از بهر دیو

«Hükümdâra, şeytan gibi, gazab galib olup da nefsinin hiylesi için zârûret olmaksızın kan dökmemelidir.»

14839

نی حلیمی مخت وارتیز

که شود زن روسی زان وکنیز

«Kezâ namussuzlar gibi halim olması da doğru değildir... Çünkü, yerinde olmayan o hilim sebebiyle karısı da orospu olur, cariyesi de...»

14840

دیو خانه کرده بودی سینه را

قبله سازیده بودی کینه را

«Halbuki sen göğsünü şeytan yuvası, kin ve husumeti de kendine kılble yaptın.»

14841

شاخ تیزت بس چکرها را که خست

نک عصا ام شاج شوخت راشکست

«Senin keskin boynuzun bir çok ciğer delmişti. İşte benim asâm da senin o küstah boynuzunu kırdı.»

Hazret-i Mevlânâ yeni bir bahse giriyor ve diyor ki:

«DÜNYA EHLİ'NİN ALLAH EHLİNE SALDIRMALARI, GAYB ALEMİ-
NİN SINIRI OLAN NESİLLERİNE KADAR HÜCUM ETMELERİ, ON-
LARIN PUSUDA OLMALARINDAN GAFLETE DÜŞMELERİ... ZATEN
GAZİ DE SAVAŞA GİTMEZSE KÂFİRLER, MÜSLÜMAN ÜLKESİNE
HÜCUM EDER, ÇAPULDA BULUNURLAR...»

14842

حمله زدندا سپه جسمانیان
جانب قلعه و دزد روحانیان

«Cismânî olanlar — yâni rûhâniyetten nasîbi bulunmayanlar — rû-
hânîlerin din ve şeriat kalelerine saldırdılar.»

14843

تافرو گیرند در بندان غیب
تا کسی ناید ازان سوپاک جیب

«Bu saldırımları, onlardan pâk tînet bir kimse gelmesin diye, gayb
derbendlerini zabt içindir.»

14844

غازیان حمله غزا چون کم برند
کافران بر عکس حمله آورند

«Gâziler, gazâ ve cihad hamlesinde bulunmazlarsa, aksine olarak kâ-
firler hamle ederler.»

14845

غازیان غیب چون از حلم خویش
حمله ناوردند بر توزشت کیش

«Gayb gâzileri — yâni ahkâm-ı kader — hilim ve merhametlerinden,
senin gibi kötü gidişli bir herife hamle etmediler.»

Nitekim Kur'anda :

قُلْ تَتَعَبُوكُمْ فِيْهِ لَقِيْلًا اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ

Yâni: «(Habîbim) de ki: küfrünle biraz eğlenedur! Çünkü sen mu-
hakkak ateş yârânındansın²⁶.» buyurulmuştur.

Sen bu imhâle aldandın da :

14846

حمله بردی سوی در بندان غیب
تانیاید این طرف مردان غیب

«Bu tarafa, gayba mensûb bir kimse gelmesin diye, gayb derbendleri
olan ata bellerine ve ana rahimlerine pençe attın.»

14847

چنگ در صلب ورحا درزدی
تا که شارع را بگیرد ازبدی

«Sana zarar getirecek bir çocuk doğmasın diye, tenâsül yolunu tut-
mak ve sulbler ile rahimlere el uzatmak istedin.»

Mûsâ'nın vâlidesinin gebe kalacağını müneccimlerin haber verdikle-
ri gece Fir'avun, Benî İsrâîl erkekleriyle kadınlarını ayırtmıştı. Mevlânâ
ona işâret ediyor:

14848

چون بگیرد شهرمی که ذوالجلال
برکشادست از برای اتصال

«Allah Zü'l-Celâl'in soy ve sop yetişmesi için açmış olduğu yolu nasıl
kapatabilirsin?»

سدشدى دربندها را اى لجوج
كورى تو كورد سرهنكى خروج

«A inatçı, sen; gayb âleminin derbendlerini tuttun ama, sana körlük vermek için, bir er çıktı işte...»

14850

نك منم سرهنك هنكست بشكنم
نك بنامش نام ننگ بشكنم

«İşte o çıkan er benim. Senin kasdını, adını, sanını Allah'ın ismiyle kırıp, yokedeceğim.»

14851

توهلا دربندها را سخت بند
چند گاهى بر سبال خود بخند

«Sen, hele derbendleri tutadur da, bir müddet kendi bıyıklarına gül.»
Ve kaderin hükmüne mâni oldum! diye oyalan.

14852

سبالت را بر كند يك يك قدر
تا بدانى كالقدر يعمى الحذر

«Kadere karşı tedbir edip çekinmenin fayda vermediğini sana bildirmek için (Hükm-ü Kader), senin bıyıklarını tel tel koparacaktır.»

14853

سبالت توتيزتر يا قوم عاد
كه همى ترسيد از دشمنان بلاد

«Senin bıyığın — yâni şevket-i hükümetin — mi daha kuvvetlidir, yoksa Âd kavmi mi? Onların nefesinden bütün memleketler korkardı.»

Âd kavmi güçlü, kuvvetli, pehlivan vücutlu kimselermiş. Kur'an'da Hûd Aleyhisselâmın lisânından onlara hitâben:

وَزَا دَكُمۡ فِى الْخَلْقِ بَصۜطَةٌ

Yâni: «Size yaradılıştâ onlardan ziyâde boy bos (ve kuvvet) verdi²⁷» buyuruluyor.

14854

توستيزه روترى يا آن تمود
كه نيامد مثل ايشان در وجود

«Sen mi daha pek yüzlüsün, yoksa Semûd Kavmi mi? Küfürde inad ve ısrar etmekte onların bir misli vücuda gelmemiştî.»

14855

صد ازينها گر بگويم تو كرى
بشنوى و ناشنوده آورى

«Bunlar gibi binlerce misal getirsem de, sen sağırsın, işitirsin ve duymamış gibi davranırsın.»

14856

توبه كردم از سخن كانگيختم
بى سخن من دار ویت آميختم

«Artık söylediğim sözlerden tevbe ettim. Sözsüz olarak sana bir ilâc hazırladım.»

14857

كه هم بر ريش خامت تاپزد
يابسوزد ريش وريشت تا ابد

«Bu ilâcı senin ham yarana koyacağım, ya onu iyi edecek, yâhud ebediyyete kadar hem yararı, hem de sakalını yakacaktır.»

تا بدانی که خیرست ای عدو
می دهد هر چیز را در خورد او

«Ey Allah düşmanı; bilesin ki Cenâb-ı Hak, Habîr ve Hakîmdir. Her şeye, lâıyk olanı verir.»

کی کزی کردی و بنمودی توشر
که ندیدی لایقش در پی اثر

«Ne vakit doğru olmayan bir iş ve bir kötülük işledin de hemen ardından onun lâıykını görmedin?»

کی فرستادی دمی بر آسمان
نیکی کز پی ندیدی مثل آن

«Ne vakit semâya doğru bir nefes, bir duâ gönderdin de arkasından onun gibi bir iyilik görmedin?»

گر مراقب باشی و بیدار تو
هر دمی بینی جزای کار تو

«Eğer sen dikkatli ve uyanık bulunursan, yaptığın işlerin karşılığını her an görürsün.»

گر مراقب باشی و گیری رسن
حاجت نبود قیامت آمدن

«Eğer murakabe ve bekleyiş halinde olup dikkat etsen ve şariat ipini tutsan kıyâmeti beklemene lüzum kalmaz.»

Çünkü, hayır ve şer, her amelin âcil olan mükâfât ve mücâzâtı burada görülür.

آنکه رمزی را بداند او هیچ
حاجتش نبود که گویندش صریح

«Remz ve işaret-i iyice bilen kişiye açık söz söylemeye ihtiyâc kalmaz.»

Meselâ bir hayır işleyince, en hafifi gönlünde mânevî bir neş'e duyan; bir günâha girince de vicdânında bir azab hisseden kimse, onların Dünyâdaki mükâfât ve cezânın bir remzi olduğunu anlar. Âhirette ise burada duyduklarının en yükseğini duyup göreceğine imân eder. Binâenaleyh ona sarahaten anlatmaya lüzum kalmaz.

این بلا از گودنی آید ترا
که نگردی فهم نکته و رمزها

«Uğradığın bir belâ, nükteleri ve işaretleri ahmaklığından anlamadığın için gelir.»

از بدی چون دل سیاه و تیره شد
فهم کن اینجا شاید خیره شد

«Kötülükten kalbin kararır ve bulanırsa, onun bir azâb başlangıcı olduğunu burada anla! Şaşkınlığın lüzumu yoktur.»

Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: «Kul, bir günâha girince kalbinde kara bir pas nokta hasıl olur. Eğer tevbe ve istiğfâr ederse o pas noktası açılır, tekrar günâh işlerse pas artar ve tekrarladıkça karalık tekml kalbini ihata eder.»

«Her şeyin cilâsı vardır. Kalblerin cilâsı ise zikrullâhdır.» hadîs-i şerifi muktezâsınca kalbdeki pas, Allahın zikri ile cilâlanır. Binâenaleyh hasbel-beşeriyye bir günâha girilince derhal istiğfâr edilmeli ve derhal güzel bir amelde bulunulmalıdır. Çünkü Kur'ânda buyurulmuştur ki:»

إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ

Yâni: «Güzellikler (hayırlı ameller) kötülükleri (günahları) giderir²⁸.»

14866

ورنه خود-تیری شود آن تیرگی
در رسد در تو جزای چیرگی

«İşlediğin günahdan tövbe ve istiğfar et! Yoksa kalbindeki o bula-
nıklık ve karalık ok gibi olur da cür'etkârlığın cezâsı olarak sana sapla-
nır.»

14867

ور نیاید تیر از بخشایش
نی پی نادیدن آلاشت

«Eğer günah cezasının oku sana isâbet etmedi ise, Hak Teâlâ'nın lü-
tuf ve keremiyle müsâmaha buyurmasındandır.»

Yoksa senin mülevvesliğini görmediğinden değildir.

14868

هین مراقب باش گردل بادت
کز پی مرفعل چیزی زایدت

«Eğer sana kalb lâzımsa — yâni kalbinin münevver olmasını ister-
sen — dikkat et ve bekle! Zirâ, yaptığım her işin ardından senin için bir-
şey meydana gelir.»

14869

ور ازین افزون تراهمت بود
از مراقب کار بالاتر رود

«Eğer dikkat ve murakabe hususunda himmetin yüksek bulunursa o
mürâkabe feyziyle işin yükselir ve ileri gider.»

Beşerî fiiller hayır ve şer olmak üzere iki türlüdür. Hayırlı ameller
için mükâfât, şer işler için ceza vardır. Asıl mükâfât ve cezâ Ahirette gö-
rülecektir. Fakat onların başlangıcı olmak üzere her iki halin eserleri his-
sedilir. Mükâfâtın başlangıcı kalbde mânevî bir neş'e; cezâ başlangıcı ise
kalbde neş'esizlik sûretinde zuhûr eder ki, sûfiyye, birincisine (Bast), ikin-
cisine (Kabz) der. Mükâfât ve mücâzât-ı dünyeviyye bazan daha geniş ve

şiddetli olur. Bazan da bir kötülüğün Dünyevî cezâsı imhâl olunur, yâni bir
müddet zuhur etmez. «Cenâb-ı Hak zâlimi bir müddet cezâlandırmaz, ona
mühlet verir, fakat zaman gelip de yakaladı mı felâh vermez.» hadîs-i şerifi
mücibince Dünyevî cezâ'nın başlangıcı zuhûr etmeyebilir. Bunun sebebi,
Allahın o işi görmediği ve bilmediği değildir. Günahkârın ondan tevbe ve
istiğfâr etmesi, şâyed yapılan iş bir zulüm ise mazlûmun hakkını verip he-
lallaşması içindir. Binâenaleyh, her insanın hareket ve davranışına ve on-
ların neticelerine dikkat etmesi ve mutasavvifenin (Nefs muhasebesi) de-
dikleri harekette bulunması, işlediği iyiliklere şükretmesi, yaptığı kötü-
lükten tevbe ve istiğfâr etmesi gerektir. Böyle yapan bir kimse mânevi-
yâta ileri gider, dâimâ terakkî ve teâlî eder.

«İNSANIN TOPRAKTAN YARATILMIŞ BEDENİ, CEVHERİ İYİ BİR
DEMİRE BENZER, AYNA OLMAYA KABİLİYYETİ VARDIR. ONDA,
DAHA DÜNYADA İKEN, CENNET, CEHENNEM, KIYAMET VESAİR
HALLERİN HAYALEN DEĞİL, HAKİKATEN GÖRÜLMESİ KABİLDİR.»

14870

بس چو آهن گرچه تیره هیکلی
صیقلی کن صیقلی کن صیقلی

«Ey insan, topraktan yaratılmış olduğun için, sen de demir gibi ke-
sif ve paslı bir vücudsun. Onun için kendini zikrullah nuruyla cilâlandır,
cilâlandır, cilâlandır.»

14871

تادلت آینه گردد پرصور
اندر و مرسو ملیحی سیمبر

«Kalbin ayna gibi münevver olsun da sana bir çok sûretler ve gü-
müş göğüslü güzeller göstereyim.»

Sürersen mâsivallâhu,
Bulurşun Hakkı billahî.
Taleb kıl vechullâhu
Gönül, mir'ât-ı Rahmândır.

Evet, Gönül, mir'ât-ı İlâhîdir. Fakat onun sathında, Rabbanî tecellîlerin görünmesi ve görülmesi için o sathın cilâlı olması lâzımdır. Paslı ay-naların akisleri göstermediği gibi, Dünyâ ve onun içindekilere meyl pası da gönül aynasını görmez ve göstermez bir hâle getirir.

14872

آهن ارچه تیره وبی نور بود
صیقلی آن تیرگی ازوی زدود

«Demir kesif ve nursuz olmakla beraber (Zikr-i İlâhî) cilâsı, o kesâ-feti ve o nursuzluğu ondan giderir.»

Hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: «Her şeyin cilâsı vardır. Kalbin ci-lâsı ise zikrullâhdır.» Onun için kalbinin pasını gidermek ve orada Hakkın tecellilerini görmek isteyenler, (zikrullah) ile meşgul olmalıdırlar.

Zikir: Cenâb-ı Hakkı anmak demektir; lisânî, kalbî ve hakiki olmak üzere üç türdür.

Zikr-i lisânî; Esmâullahdan birini, kâmil bir şeyhden me'zûn olarak, okumaktır. Erbâb-ı tarîkin ekseri (Lâ ilâhe illallah) Kelime-i Tevhidi ile başlarlar. Sonra sâlikin terakkisine göre virdini değiştirirler. Hadis-i Şe-rifte: «Benim söylediğim ve benden evvelki peygamberlerin söyledikleri sözlerin efdali (la ilâhe illallahdır)» buyurulmuştur.

Mevlânâ Câmî (Kuddise sirruhû) der ki:

«Vakitli vakitsiz, yâni her vakit (lâ ilâhe illallah) demeyi kendine vird edersen»

«Hakkın nûru zuhur ederek senden varlık zulmetini uzaklaştırır.»

«Yerde ve gökte Allahın varlığına kimseyi şerik bulamaz olursun.»

«Senin müşâhede gözüne Allahın hüviyetinden başka hiç bir şey gö-rünmez.»

«Rûhunun kulağı (Allahdan başka bir vücûd-u vâcib yoktur) nidâsını her taraftan işitir.»

«Fakat hevâ hevesle bu makama gelemesin ve (lâ) dan geçmeyince (Hû)ya erişemezsin.»

Bu makama vâsıl olanların (lâ ilâhe illallah) demeleri (lâ mevcûde illallah) yâni «Hakiki varlıkla muttasıf Allahdan başka kimse yoktur» meâlini ifâde eder.

Hakikat ehlinin büyüklerinden bazıları da (İsm-i celâl)i, yâni (Allah) kelime-i mukaddesini vird edinmişler ve müridlerini ancak bu isimle ter-biye eylemişlerdir. (Cüneyd-i Bağdâdî)nin dayısı ve şeyhi (Seriyyi Sa-katî), (Şeyh'ül-Ekber Muhyiddin Arabî) ve şeyhlerinden (Ebû'l-Abbâs) ile (Ebû Medyen) hazarâtı bu cümledendir. Bu zevât-ı Kirâm, Kelime-i

Tevhîdin nefy ile isbâtı hâvî olduğuna dikkat ederek, (lâ) yâhud (lâ ilâhe) deyip (İllallah) diyemeden evvel ölmeden korktukları için (Kelime-i Tev-hid)i bırakmışlar ve yalnız (İsm-i celâl) ile meşgûl olmuşlardır.

Hazret-i Mevlânâ da böyledir. Mevlevilikte beş vakit namazdan son-ra üçer defa Kelime-i Tevhid, vird-i mahsûs olarak da, İsm-i celâl oku-nurdu. Sadrüddin Konevî (Kuddise sirruhu) demiştir ki: «İsm-i Celâl'den elifi kaldırırsan (lillâh), elifle beraber birinci lâmu kaldırırsan (lehû) olur. İkinci lâmu da kaldırırsan (hû) kalır ki hüviyyet-i zâta işârettir. (Kul hü-vallâhü ehad) âyet-i kerimesinde olduğu gibi (Huve) de vâv işbâ, yâni (hâ) yı uzunca okutmak içindir. Asıl ism-i İlâhî (Hû) dan ibârettir. Ve dikkat edilirse her canlı her nefeste bunu gayr-i irâdî olarak söylemek-tedir. Eğer bunu zevken bilirse o kimse (Zikr-i dâimî) ashâbındandır.

(Zikr-i kalbî) ye gelince: Zikrin yalnız lisanda kalmaması ve zik-redilen isim sâhibinin kalbde hazır olduğunun zevken bilinmesidir. Haz-ret-i Mevlânâ Mesnevîde buyururlar ki:

«Hakikatsiz bir isim gördün mü, yâhud gül lafzının kâfı ile lâmindan gül topladın mı?»

«İsmi okudun, git de onun müsemmâsını ara! Kameri gökte bil, dere-nin suyunda aksini görüp de onu ay sanma!»

«Eğer harften ve harflerin teşkil ettiği isimden geçip de (Zât-ı müsem-mâ) yı bulmak dilersen kendini kendiliğinden temâmen temizle!»

Zikr-i hakiki ise: Zikreden nazarında, (zikreden) (zikredilen) ve (zikr)in birlenmesidir ki bu hâl, târif ile değil, ancak zevk ile ve o mer-tebeyi bulmakla anlaşılabilir. Cenâb-ı Hak lutuf ve keremiyle o neşveyi cümlemize tattırsın.

Evet, zikrullâh, kalblerin cilâsıdır:

14873

صیقلی دید آهن و خوش کردرو
تا که صورتها توان دیدن درو

«Bir ayna, demirden de olsa, cilâlanınca sathı parlar ve güzelleşir ve orada bütün sûretler görülebilir.»

14874

گرتن خاکی غلیظ وتیره است
صیقلش کن زانکه صیقل گیره است

«Toprağa mensûb olan beden, kaba ve kesif ise de, sen onu cilâlamaya çalış. Zirâ cilâ kabul eder.

تادرو اشكال غیبی رو دهد
عکس حوری و ملک دروی جهد

«Tâki onda mânevî sûretler görünsün; hûrilerin, meleklerin akisleri onda müşâhede edilsin.»

14876

صیقل عقلت بدان دادست حق
که بدو روشن شود دلرا ورق

«Gönül yaprağı parlasın diye Allah sana, bil ki, akıl cilâsı vermiştir.»

14877

صیقلی رابسته ای بی نماز
وان هوارا کرده دودت باز

«Ey bînamaz kimse; sen ise akıllı bağlamış, hevâ ve hevesin iki elini de serbest bırakmışsın.»

Aklın bağı olduğu için kalbini cilâlandırıramıyor, hevâ ve hevesin serbest bulunduğu için türlü isyân lekesiyle kalbini karartıyorsun.

14878

گر هوارا بند نهاده شود
صیقلی را دست بکشاده شود

«Eğer hevâ ve hevesin elleri bağlanmış, cilâcı olan kalbin elleri serbest bulunsaydı.»

14879

آهنی کاینه غیبی بدی
جمله صورتها درو مرسل شدی

«Demir gibi olan kalb, gayb aynası olur ve bütün sûretler orada görünürdü.»

تیره کردی زنک دادی در نهاد
این بود یسوعون فی الارض الفساد

«Ey fâsık; sen kalb aynasını bulandırdın, saf tabiatını paslandırdın. İşte, (Yes'avne filarzıl fesad) âyetinin hakiki mânâsı budur.»

Bu beyt ile Mâide Sûresindeki bir âyete telmih ediliyor ki, nûzul sebebi şöyle rivâyet edilmiştir: Hicretin altıncı yılında bedevilerden bir kaç kişi Hazret-i Peygamberin huzuruna gelip müslüman oldular ve Medine'de kaldılar. Fakat şehrin havasıyla imtizac edemediklerinden hastalandılar. Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz onları (Cebel'ül-Îr) de otlamakta olan sütlü develerin yanına gönderdi. Hava değişimi neticesinde iyileştiler. Sonra küfrân-ı nimete kalkıştılar. Resûlullâhın on beş devesini iyileştirdi. Resûlullâhın âzadlığı olup develere nezâret eden Yesâr (Radyallahü anh) bir kaç kişi ile bunları tâkip ederek yetişti ve onlarla çarpıştı. Fakat şakiler (Yessâr)ı yakaladılar. Ellerini, ayaklarını kesmek, gözlerine ve diline diken batırmak suretiyle şehid ettiler. Aleyyhis-selât Efendimiz bu cinâyeti haber alınca yirmi süvârî ile (Gürz bin Câbir)i onların üzerine yolladı. Gürz müfrezesi bu herifleri tutup bağladı. Yaptıkları cinâyetin cezâsı aynı sûretle kendilerine tatbik edildi.

انما
جَزَاؤُ الَّذِينَ يُجَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي
الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ
أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ
ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٩﴾

Yâni: «Allah ve Rasûlüne (mü'minlere) harb açanların, yeryüzünde (yol kesmek suretiyle) fesadçılığa koşanların cezâsı, ancak öldürülme-leri, ya asılmaları, yahud (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çapraz vâri kesilmesi, yahud da (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu, onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Âhirette ise onlara (başkaca) pek büyük bir azab da vardır²⁹.»

Hazret-i Mevlânâ, nefsin, hevâ ve hevesin bedende akıl ve ruh ile muhâlefetini ve muhârebesini, yeryüzünde fesad çıkartmaya benzetiyor da diyor ki:

14881

بر مشوران تا شود این آب صاف
واندر وین ماه واختر در طواف

«Gönül nehrinin suyunu bulandırma ki durulsun da orada, Kameri de, yıldızları da tavaf eder bir halde müşâhede edesin.»

14882

زانکه مرادم هست همچون آب جو
چون شو دتیره نبینی قهراو

«Çünkü insan, dere suyu gibidir. Bulanık olursa dibini göremezsin.»

14883

قهر جو پر گوهرست و پر زدر
هین مکن تیره که هست اوصاف و حر

«Derenin dibi inci ve altınla doludur. Sakın saf ve duru olan o dereyi bulandırma!»

14884

جان مرادم هست مانند هوا
چون بگرد آمیخت شد پرده سها

«İnsan ruhu havâ gibidir; tozla karışırsa gök yüzüne perde olur, gökyüzünü göstermez...»

14885

مانع آید اوزدید آفتاب
چونکه گردش رفت شد صاف و ناب

«O perde güneşi görmeye mâni olur. Fakat tozu gitti mi sâf ve parlak bir hale gelir.»

Yâni insan rûhu esâsen herrâk bir su ve saf bir hava gibidir. Fakat mâsiyet ile bulanınca ve günah ile tozlanınca hiçbir şey göstermez olur. Mâneviyât incilerini ve hakikat nurlarını görebilmek için o suyu durultmak ve havayı tasfiye etmek lâzımdır.

Bu hakikatlerin beyânından sonra Hazret-i Mevlânâ Mûsâ Aleyhis-selâm lisanından Firavun'a ve o meşrebde olanlara hitaben diyor ki:

14886

با کمال تیرگی حق واقعات
می نمودت تاروی راه نجات

«Ruhun son derece bulanık olmakla beraber, kurtuluş yoluna gitmen için, Allah sana bir çok rüyâ gösterdi.»

Enes bin Mâlik (Radiyallâhü anh) in rivâyet ettiği bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: «Cenâb-ı Hak, bir kulu hakkında hayır murad ederse onu rüyâsında ikaz eyler.»

Bu hadis-i şerif mûcibince insan, gördüğü korkulu bir rüyânın işlediği bir günahdan dolayı mânevî bir itâb olduğunu anlamalı ve hemen tevbe ve istiğfâr ederek Gafûr ve Rahîm olan Allah'a yalvarmalıdır.

«FİRAVUN'UN SIRLARINI VE RÜYALARINI, ALLAHIN (HABİR) VE (ALİM) OLDUĞUNA İMAN ETMESİ, HİÇ OLMAZSA ŞEK VE ŞÜPHE SİNİ İZALE EYLEMESİ İÇİN, MUSA ALEYHİSSELAMIN APAÇIK OLARAK ANLATMASI»

14887

زآهن تیره بقدرت می نمود
واقعاتی که در آخر خواست بود

«Kâdir-i Mutlâk olan Allah-ı Zü'l-Celâl, senin paslı demir gibi olan kalbine sonunda olacak olan şeyleri göstermişti.»

14888

تا کنی کمتر تو آن ظلم و بدی
آن همی دیدی و بدتر می شدی

«O vâkıaları görmeyen, yaptığın zulmü ve kötülüğü yapmaman için

İlâhî bir tenbîh idi. Sende, o rüyaları gördüğün halde, daha ziyâde kötüleşiyordun.»

14889

نقشهای زشت خوابت می نمود
می رمیدی زان و آن نقش تو بود

«Allah sana rüyada bir takım çirkin nakışlar, sûretler gösterdi. Sen onlardan ürküyordun. Halbuki o nakışlar, sendeki kötülüklerin sûreti idi.»

14890

همچو آن زنگی که در آینه دید
روی خود را زشت و برآینه رید

«Hani, aynada çirkin ve siyah yüzünü görünce kızıp, aynayı pisliyen zenci gibi...»

14891

که چه زشتی لایق این و بس
زشتیم آن تو است ای کورخس

«Tükürmüş ve demiş ki: Ne kadar çirkinsin, sana lâıyk olan budur. Ayna da cevap verir ki: Ey kör ahmak; bendeki çirkinlik sendendir.»

14892

این جفا بر روی زشتت می کنی
نیست بر من زانکه هستم روشنی

«Şu yaptığın terbiyesizliği bana değil, kendi çirkin suratına yapmış oldun. Çünkü ben parlak bir aynayım.»

Hazret-i Mısri Niyâzi (Kuddise sirruhu) der ki :

«Halk içre bir âyineyim, herkes bakar bir ân görür,
Her ne görür kendin görür, ger yahşi ger yemân görür.»

Evet, nebiler ve veliler mücellâ bir ayna gibidirler. Onlara bakanlar, kendilerinin aklislerini müşâhede ederler. Nitekim Ebû Cehil, Vech-i Saâ-

det'e bakmış: Ne kadar çirkin! hezeyânını atmış. Sıddık-ı Ekber hazretleri ise: Ne güzel ve ne mübarek bir cemâl, demişti. Aleyhisselât Efendimiz ise her ikisine de: «Doğru söyledin» dedikten sonra: «Ben cilâlanmış bir ayna gibiyim. Bana bakanlar kendilerini görürler» buyurmuştu.

Rüyâda görülen çirkinlikler de görenin çirkin hallerinden ibârettir.

14893

گاه می دیدی لباست سوخته
که دهان و چشم تو بردوخته

«Ey Firavun; bazan elbiseni yanmış, bazan da ağzını ve gözünü dikilmiş görmüştün.»

14894

گاه حیوان قاصد جانت شده
که سر خود را بدنجان دده

«Bazan bir hayvanın kanını içmeye kasd ettiğini, bazan başının bir canavarın dişleri arasında bulunduğunu müşâhede etmiştin.»

14895

که نگون اندر میان آبریز
که غریب سیل خون آمیز تیز

«Bazan baş aşağı asılmış, bazan coşkun akan kan selinde boğulmuş-tun.»

14896

که ندات آمد از ن چرخ نقی
که شقی و شقی و شقی

«Bazan bu temiz semâdan sana: Şâkisin, şakisin, şakisin! diye ses gel-mişti.»

که ندا آمد صریحاً از جبال
که بروهستی ز اصحاب ضلال

«Bazan dağlardan: Git, dalâlet ve sapıklık ashâbındansın! diye sana açıktan açığa nidâ edilmmişti.»

که ندای آمدت از مرجماد
که ابد فرعون در دوزخ فتاد

«Bazan taş, toprak gibi cemâdattan: Firavun ebedî olarak Cehenneme düştü, diye sesler işitmiştin.»

زان بترها که نمی گویم ز شرم
تا نکردد طبع معکوس تو گرم

«Bunlardan daha beterleri var ki söylemeye utanıyorum ve senin aksi tabiatın büsbütün tersleşmesin diye söylemiyorum.»

اندکی گفتم بتوای ناپذیر
زانکه دانی که هستم من خیر

«Ey nasihat kabul etmeyen Firavun; sana gördüğün rüyâların birazını söyledim. Bu biraz söylediklerimden anlarsın ki ben o vâkıaların hepsini biliyorum.»

خوشتن را کوری کردی ومات
تا نیندیش ز خواب و واقعات

«Sen ise o rüyaları düşünmemek için kendini görmez ve anlamaz bir hale getirdin.»

چند بگریزی نک آمد پیش تو
کورکی ادراک مکر اندیش تو

«Senin mekr ve hiyle düşünen idrâkinin körlüğü işte karşına geldi. Daha ne vakte kadar kaçacaksın?»

Rüyâlar, Allah tarafından insanlara bir ihtardır. Bu da iki kısımdır. Bir kısmı gâyet açık ve anlaşılır bir sûrette olur. Bir kısmı ise tâbir ve te'vile muhtâc bulunur. Tâbir, ayrıca bir ilimdir. Onu erbâbı olanlar anlar ve anlatır. Meselâ Hazret-i Yûsuf zamanındaki Firavun, yedi zayıf sığırın yedi besili sığırı yediğini görmüş; bunun, yedi senelik bolluktan sonra yedi kıtlık senesi geleceğine işâret olduğunu Hazret-i Yûsuf haber vermiştir. Bu rüyâ ve tâbiri Kur'ân-ı Kerimde hikâye edildiği cihetle dinen inkâr edilemez. Bazan latife tarzında edilmiş tâbirler de vardır. Herifin biri; vezinsiz, kâfiyesiz ve mânâsız olmak üzere gûyâ bir beyt söylemiş. Sonra Mevlânâ Câmî'ye gitmiş:

— Bir beyit söylemiştim. Rüyamda Hızır Aleyhisselâmı gördüm. Ağzıma tükürmek suretiyle takdir etti, demiş. Hazret-i Câmî, beyti okutup dinledikten sonra:

— Hızır, senin yüzüne tükürecekmiş; ağzın açık bulunduğu için tükürüğü oraya düşmüş! lâtifesinde bulunmuş.

Mesnevî Şârihi Şeyh İsmâil Ankaravî, Firavun'un gördüğü hikâye edilen rüyâları şöylece tâbir ediyor:

«Rüyâda elbisesini yanmış görmek; imân ve takvâ libâsının, yâhud ırz ve nâmus mahfazasının zâil olması; ağzın ve gözün dikilmesi, hak söz söylememek ve Kâinâtta ibret alınacak şeyleri görmemek demektir. Bir hayvanın hücumuna uğramak, sıfat-ı hayvâniyyesinin galebesine; başını bir hayvanın dişleri arasında müşâhede etmek, (Nefs-i emmâre)nin gâlibiyetine ve rûhun mağlûbiyyetine işârettir. Baş aşağı abdesthâneye asılmak, tamâmiyle şehvet necâsetine batmaktır. Başı yukarıya doğru olursa bir parçacık olsun imân ve tâata meyli bulunduğu delâlet eder. Kan selinde boğulmak ise, İsyân ve tuğyânı artıp haksız yere kan dökeceğine alâmet olur.

Şu da var ki rüyâlar, görenin haline göre tabir olunur. Meselâ sâlih bir kimsenin elbisesini yanmış görmesi kendisinin varlık kaydından kurtulmuş olmasına delâlet eder.»

Hulâsa: İnsan gördüğü bir rüyâyı, erbâbını bulup onlara tâbir ettirmelidir ki hastalığın mütehassıs bir hekim tarafından teşhisi mümkün olsun...

«TEVBE KAPISI DAİMA AÇIKTIR.»

Tevbe kelimesi; lügatte rücû mânâsınadır. Şer'î lisanda: Bir kimse- nin, işlediği günahı nedâmet duyması ve günâhının afvî için Allah'a yalvarmasıdır. Hadis-i Şerifte: «Tevbe, pişmanlıktan ibârettir.» buyurulmuştur.

Hazret-i Mevlânâ bir rubâisinde lisân-ı Hakk'a tercümân olarak der ki «Nedâmet edip dön, gel. Her ne olursan, hattâ kâfir, fâsık, putperest de olsan dön, gel. Bizim kapımız ümitsizlik kapısı değildir. Tevbemi yüz defa bozmuş olsan bile yine tevbe ederek gel.» Artık Allah'ın afv ve mağfiretindeki genişliği anlamalı da, ümitsizliği bırakarak, her an tevbe kapısına sığınmalıdır.

14903

هین ممکن زین پس فرا گیر احتراز
که ز بخشایش در توبه ست باز

«Ey Firavun; aklını başına al da bundan sonra küfürden ve zulümden sakın! Allahın lütuf ve keremiyle tevbe kapısı apaçıktır.»

Nitekim Hadis-i Şerifte: «Günahdan tevbe eden, günah etmemiş gibidir.» buyurulmuştur. Kezâ taraf-ı Nebevîden: «Bir seyyieden sonra bir hasene işle ki o seyyieyi mahvetsin.» tavsiyesinde bulunulmuştur.

14904

توبه را از جانب مغرب دری
باز باشد تا قیامت بروری

«Mağrib tarafında bir tevbe kapısı vardır ki Kıyâmete kadar açıktır.»

14905

تا ز مغرب برزند سر آفتاب
باز باشد آن در ازوی رومتاب

«Güneş mağribden doğuncaya kadar o kapı açık bulunacaktır. Ey günahkâr kimse; ondan yüz çevirme.»

Yâni tevbe ve istiğfâr etmekten fâriğ olma.

Hadis-i Şerifte: «Bir kimse, Güneş mağrib taraftan doğmadan evvel

tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder» buyurulmuş, Hazret-i Ömer (Radiyallâhü anh) in: «Yâ Resûlallah, tevbe kapısı nedir?» suâlüne de:

«Tevbe kapısı mağrib cihetinin ardındadır. Altın, inci ve yakut ile süslü iki kanadı vardır. Bu kanadların arası süratle giden bir süvârînin yürüyüşüyle kırk senelik yoldur. Allahın onu yarattığı andan, Güneşin mağrib cihetinden doğmasına kadar açık kalacaktır.» izahında bulunmuştu.

Bu kapının mevcudiyeti ile vüs'atî muhakkak olmakla beraber, keyfiyeti ve mevkîi meçhuldür. Her halde bizim bildiğimiz garb cihetinde değildir, mânevî bir makamdadır. Garb cihetinde diye târif buyurulması, Güneşin garbda gurub ederek gözden kayboluşu gibi tevbe edenlerin günâhının da orada kaybolmasından kinâye olsa gerektir. Kapı kanadlarının; altından, inci ve yakutla müzeyyen bulunması da Allahın rahmet ve mağfiretine işârettir. Kapının genişliği (Merhamet-i İlâhiyye)nin sınırı olmayan vüs'atine delâlet eder.

Güneşin garb tarafından doğması da Kıyâmet alâmetlerindendir. Demek ki Kıyâmet gelinceye ve onun alâmetlerinden bulunan Güneş'in mağribden doğuşu hâdisesi vuku buluncaya kadar tevbe kapısı, açık duracak ve günahkârların tevbesi kabul olunacaktır.

Kur'ân-ı Kerimde:

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ

Yâni: «Güneş dürül (üb söndürül) düğü zaman³⁰» buyurulmuştur.

Astronomi bilginlerimizden merhûm Abdurrahman Paşanın (Mahfel) Mecmûasında yazdığına göre Arzımıza Kıyâmete yakın bir seyyâre çarpacak, bu müsâdeme ile Arz'ın mihveri değişecek, ondan sonra Güneş, şarktan garba doğru bir kavs teşkil eyleyen seyir ve hareketi yerine, başa sarık sarılır gibi, ufuk üzerinde dolanır görülecektir. Vukuu muhakkak olan bu hâdiseyi bilir bilmez ve anlar anlamaz şimdi inkâra kalkanlar, eğer o zamana yetişebilirlerse gözleriyle görecekle ve bilmecebûriyye tasdik edeceklerdir. Fakat gecikmiş ve zamanı geçmiş olan bu tasdikî kenâdileri için faydası olmayacaktır. Çünkü tevbe kapısı o vakit kapalı bulunacaktır.

(30) Sûrei Tekvîr: 1.

هشت جنت را زرحمت هشت در
يك در توبه ست ازان هشت ای بسر

«Oğul; sekiz cennetin (Merhamet-i İlâhiyye) eseri olarak sekiz kapısı vardır ki (Bâb-ı tevbe) de o kapılardan biridir.»

Hikmet-i Rabbâniyye, Dünyâyı (Dâr'ül-amel) Ahireti, (Dâr'ül-cezâ) olmak üzere yaratmıştır.

Cezâ kelimesi; hem mükâfât, hem mücâzât mânâlarını ifâde eder. Dünyâda işlenen kötü amellerin cezâsı ve yapılan iyiliklerin mükâfâtı Ukbâ'da görülecektir. Cezâ görülecek yer Cehennem, mükâfât görülecek yer de Cennettir. Allahın merhametindeki büyüklük ve genişlik şundan anlaşılmalıdır ki Cehennem yedi kısım, Cennet sekiz kısımdır. Yâni cezâ çekilecek yerden, mükâfât görülecek yer daha geniş ve daha fazladır.

Cennet denilen (Dâr'ül-mükâfât) sekiz kısımdır ki isimleri şöyledir: 1 — And, 2 — Vesîle, 3 — Firdevs, 4 — Huld, 5 — Naîm, 6 — Me'vâ, 7 — Dâr'üs-selâm, 8 — Dâr'ül-karâr.

Bu sekiz cennetin sekiz kapısı vardır ki onların isimleri şöyledir:

- 1 — Bâb'üt-tevbe: Tevbekâr olanlar bu kapıdan Cennete gireceklerdir.
- 2 — Bâb-ı zekât: Zekât verenler bu kapıdan Cennete gireceklerdir.
- 3 — Bâb-ı salât: Namaz kılanlar bu kapıdan Cennete gireceklerdir.
- 4 — Bâb-ı reyyân: Oruç tutanlar bu kapıdan Cennete gireceklerdir.
- 5 — Bâb-ı hac: Hacca gidenler bu kapıdan Cennet egireceklerdir.
- 6 — Bâb-ı cihâd: Din yolunda cihad edenler bu kapıdan Cennete gireceklerdir.
- 7 — Bâb-ı verâ': Allahdan korkan ve günah işlemekten sakınanlar bu kapıdan Cennete gireceklerdir.
- 8 — Bâb'üs-sılâ: Sıla-i rahim edenler, hısımlarını, akrabalarını görüp gözetmeler bu kapıdan Cennete gireceklerdir.

Bir mü'minde zikrolunan sıfatlardan hangisi galib ise (Fazl-ı İlâhî) ve (Lutf-u Rabbani) ile o sıfata âid kapıdan Cennete girecektir. Şu da hatırla bulunsun ki Cennete girmek nimet-i uzmâsı, hiç bir amel ile elde edilemez. Ona ancak Allahın lutf ve keremiyle nâil olunabilir. İyi hal-ler, insan, Fazl-ı İlâhî ile Cennete girdikten sonra oradaki derecelere sebebdır. Yâni Cennete giriş Hakkın keremi, oradaki nimetler ise iyi ameller neticesidir.

Bundan sonra Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

آن همه که باز شد گاهی فراز
وان در توبه نباشد جز که باز

«Cennetin yedi kapısı bazan açık bazan kapalı bulunur. Tevbe kapısı ise dâimâ açık bulunur.»

هین غنیمت دار در بازست زود
رخت آنجا کش بکوری حسود

«Âgâh ol ve uyanık bulun da, hasedkâr olan Şeytana rağmen, eşyânı hemen Tevbe Kapısı'na götür.»

Yâni günahlarına tevbe ve istiğfâr ederek onları tekrar yapmamaya gayret et.

«MÛSÂ ALEYHİSSELAMIN FİRAVUN'A: "BENDEN BİR NASİHAT KABUL ET, KARŞILIK OLARAK DÖRT FAZİLET AL" DEMESİ: FİRAVUN'UN DA: "O DÖRT FAZİLET NEDİR?" DİYE SORMASI»

هین زمین بپذیر يك چیز بيار
بس زمن بستان عوض آنرا چهار

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki: Dikkat et, benden bir öğüt kabul ve tatbik et ve karşılık olarak dört fazilet kazan!»

گفت ای مرسی کدامت آن یکی
شرح کن با من ازان يك اندکی

«Firavun sordu: Ey Mûsâ! o bir öğüt nedir? Onu bana biraz şerhet.»

گفت آن يك كه بگویی آشكار
که خدایی نیست غیر کردگار

«Hazret-i Mûsâ cevab verdi: O bir şey; Allahdan başka mâbûd yoktur diye açık olarak Hakkın birliğini ikrâr ve benim nübüvvetimi tasdik etmektedir.»

Böylece, Hazret-i Mûsâ, Firavunu, evvelâ Allah'ın varlığına ve birliğine inanıp îmânını insanlara karşı açıkça ikrâra dâvet etmiş, ondan sonra Evsâf-ı İlâhiyye'den bir kısmını şöylece beyan etmiştir:

خالق افلاك وانجم برعلا
مردم و دیو و پری و مرغرا

«O Mâbûd-i Yegâne, Semâda feleklerin ve yıldızların, yerde de insanların, şeytanların, cinlerin ve kuşların Hâlik'ıdır.»

خالق دریا ودشت و کوه و تپه
ملکت اوبی حد و اوبی شبیه

«Denizi, kıyı, dağı ve ovayı yaratan O Zât ü Ecell ü Âlâ'dır. Mülkünü sınırlı, Zât'ının benzeri yoktur.»

گفت ای موسی کدامست آن چهار
که عوض بدی مرا برگویار

«Firavun dedi ki: Ey Mûsâ; bana bire karşı vereceğin dört şey nedir? Onları da söyle bakalım.»

تا بود از لطف آن وعده حسن
سست گردد چارمیخ کفر من

«Ki o güzel vaadin letâfetiyle benim sağlam, mihlanmış olan küfrüm gevşesin.»

بوکه زان خوش وعده های مفتنم
بر کشاید قفل کفر صدمنم

«Belki, ganimet sayılacak o güzel vaadlerin tesiriyle, yüz batman ağırlığındaki küfür kilidim açılır.»

بوکه از تأثیر جوی انگین
شهد گردد در تنم این زهر کین

«Belki bal nehri gibi olan o vaadlerin tesiriyle, tenimdeki kin zehri bala tebeddül eder.»

باز عکس جوی آن پاکیزه شبر
پرورش یابد دمی عقل اسیر

«Yâhud esir olan aklım, o saf süt ırmağının tesirinin aksedişi ile gıdalanır.»

یا بود کز عکس آن جوه های خمر
مست گردم بوبرم از ذوق امر

«Yahud o şarab nehirlerinin aksedişinden mest olurum da emre itaat zevkinden bir koku duyarım.»

یا بود کز لطف آن جوه های آب
تازگی یابد تن شوره خراب

«Yâhud o su ırmaklarının letâfetinden şu çorak ve harab bedenim tazelenir.»

14921

شوره ام را سبزه پیدا شود
خار زارم جنة المأوى شود

«Çoraklığım üzerinde bir yeşillik meydana gelir ve dikenliğim (Cennet'ül-me'vâ) olur.»

14922

بوکه از عکس بهشت و چار جو
جان شود از یاری حق یار جو

«Belki Cennetin ve oradaki dört nehrin aksi ve Allahın tevfiğiyle ruh, Hakiki Dostun tâlibi olur.»

Sûre-i Muhammed'de buyurulmuştur ki :

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا
أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ
لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ

Yâni: «(Şirkden) sakınanlara va'd olunan Cennet'in sıfatı. (şudur): İçinde rengi, kokusu, hiçbir vasfı, bozulmayan sudan ırmaklar, tadına halâl gelmeyen süttan ırmaklar, içenlere lezzet veren şarabdan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her (çeşidi) onlarıdır. (Üstelik) Rablerinden de mağfiret vardır³¹.»

Hüseyin Vâz'ın tefsirinde denilmiştir ki: Erbâb-ı işârete göre, Cennette böyle dört nehir olduğu gibi, ârifin kalbinde de (Înâbet suyu), (safvet sütü), (Muhabbet şarabı) ve (Meveddet balı) gibi nehirler cereyan etmektedir. Bahr'ül-Hakâyık tefsirinde beyan edilmiştir ki: Su nehri, (Hayat-ı kalbe), süt nehri, (Asl-ı fitrat)a, şarab nehri, (Aşk-ı İlâhî)ye, bal nehri de, (Kurbîyet-i İlâhî)yeye işârettir.

(31) Sûrei Muhammed : 15.

Hazret-i Mevlânâ da Mesnevînin diğer bir yerinde buyurmuştur ki:

«Kalbindeki mânevî hayat, Cennetteki su nehridir. Yine oradaki süt nehri, senin mehir ve şefkatindir.»
«Senin tâat ve ibâdetten duyduğun zevk, Cennetin bal nehri, Mestliğin ve mânevî zevklerin de yine oradaki şarab nehridir.»

Fir'avn lisânından beyânâta devam ediliyor:

14923

آنچنان کز عکس دوزخ گشته ام
آتش و در قهر حق آغشته ام

«Ben Cehennemin aksiyle öyle ateş kesilmiş ve Allahın kahrına o derece gark olmuşum ki;»

14924

که ز عکس مار دوزخ همچو مار
گشته ام براهل جنت زهرا

«Bazan Cehennem yılanının aksiyle, Cennet ehli olan mü'minlere, yılan gibi zehir yağıdırıyorum.»

14925

که ز عکس جوشش آب جحیم
آب ظلم کرده خلقتا نارامیم

«Bazan da Cehennemdeki kaynar suyun aks-i tesiriyle zulüm suyum, halkı pişiriyor ve çürütüyor.»

14926

من ز عکس زمهریرم زمهریر
یاز عکس آن سعیرم چون سعیر

«Ben soğuk Cehennemin aksinden bir zemheriyim, yâhud sıcak Cehennemin tesiriyle de yakıcı Cehennem olmuşum.»

دوزخ درویش مظلوم کنون
وای آنکه یاغش ناگه زبون

«Ben mazlûm fakirlerin Cehennemi olmuşum. Zebûn ve kimsesiz bulduğum bîçârelerin vay hâline!»

Firavun'un bu itiraflarından sonra:

«FİRÂVUN İMAN EDECEK OLURSA MÜKÂFAT OLARAK
KAZANACAĞI DÖRT FAZİLETİN, MÛSÂ ALEYHİSSELÂM
TARAFINDAN ŞERHEDİLMESİ»

14928

گفت موسی اولین آن چهار
صحتی باشد تنّت را پایدار

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki: O dört fazîletin birincisi: Bedende dâimî bir sıhhat ve âfiyet bulunur.»

14929

این عللهایی که درطب گفته اند
دور باشد از تنّت ای ارجمند

«Tıbda bahsedilen hastalıklar, bedeninden uzak kalır.»

14930

ثانیاً باشد ترا عمر دراز
که اجل دارد ز عمرت احتراز

«İkincisi: Ömrün uzak olur, âdetâ eccl, hayatından çekilir.»

وین نباشد بعد عمر مستوی
که بنا کام از جهان بیرون روی

«Sıhhatle geçen bir ömürden sonra muradına ermeksizin Dünyâdan gitmezsın.»

14932

بلکه خواهان اجل چون طفل شیر
نی زرنجی که ترا دارد اسیر

«Ölümün de, seni bîzar edecek bir hastalıktan değil; süt emen bir çocuğun sütü istediği gibi, kendi isteğince olur.»

14933

مرک چوباشی و نی از عجز و رنج
بلکه بینی در خراب خانه گنج

«Ölümü ararsın ama hastalıktan ve âcizlikten değil, belki beden evinin harabesinde defineyi gördüğünden!...»

14934

پس بدست خویش گیری تیشه
می زنی بر خانه بی اندیشه

«O defineyi bulmak için beden hânesine tereddüd etmeksizin kendi elinle kazma vurup yıkarsın.»

14935

که حجاب گنج بینی خانه را
مانع صد خرمن این یک دانه را

«Çünkü bu vücud hânesini o defineye ve bu bir tek dâneyi yüzlerce harman buğdaya mâni ve hâil görürsün.»

14936

پس در آتش افکشی این دانه را
پیش گیری پیشه مردانه را

«O yüzlerce harmanı elde etmek — yâni ebedî niğmete ulaşmak — için o beden dânesini yakar ve o hususta (Merdân-ı İlâhî)nin sünnetine iktidâ edersin.»

14937

ای بیک برکی زباغی مانده
همچو کرمی برکش از باغ رانده

«Ey bir yaprağın tamâıyla bir bağdan mahrum kalan; bir kurt gibi, bir yaprak yüzünden bağdan kovulan.»

Yâni bakî nimetler karşısında senin bedeninin geniş bir bağın içindeki bir yaprak mesâbesindedir. Sen de o yaprak hırsıyla bağın sâir meyvelerinden mahrûm kalmış bir kurtcağıza benzersin.

14938

چون کرم این کرم را بیدار کرد
اژدهای جهل را این کرم خورد

«Allahın lutuf ve keremi o kurtcuğu uyandırınca, o kurtcağız, gaflet ejderhâsını yer ve izâle eder.»

14939

کرم کرمی شد پراز میوه درخت
آنچنین تبدیل گردد نیک بخت

«O kurtcağız, meyve ile dolu bir üzüm çubuğu haline girer. Talihli ve ilâhî tenbih'e nâil olan kimseler de böyle olur.»

«(BEN BİR GİZLİ HAZİNE İDİM. BİLİNMEYİ ARZU ETTİM) HADİS-İ KUDSİSİNİN TEFSİRİ»

14940

خانه برکن کنز عقیق این ین
صد هزاران خانه شاید ساختن

«Evin — yâni varlığın — temelini sök ki, bulacağın Yemen'in hakik taşiyle yüz binlerce ev yapmak kabildir.»

14941

کنج زیرخانه است و چاره نیست
از خرابی هین میندیش و مأیست

«Define evin altındadır, onu bulmak için evi yıkmaktan başka çare yoktur. Binâenaleyh evin harab olacağını düşünme ve durma!»

14942

که هزاران خانه از یک نقد کنج
تان عمارت کردی تکلیف ورنج

«O define nakdi, külfetsiz ve meşakkatsiz olarak sana binlerce ev yapar.»

14943

عاقبت این خانه خود ویران شود
کنج از زیرش یقین عریان شود

«Zaten sonunda bu cesed evi mutlaka harab olacak ve altındaki define meydana çıkacaktır.»

14944

لیک آن تو نباشد زانکه روح
مزد ویران کردندش آن فتوح

«Fakat o definenin o zaman meydana çıkması sana âid olmaz. Çünkü ruh için olacak o fütûhât, varlık evini harab etmenin ücretidir.»

چون نکرد آن کار مزدش هست لا
لیس للانسان الا ماسی

«Bir kimse çalışmazsa, onun ücreti yoktur. Çünkü, İnsan için ancak iş-
lediği hayırlı işin ücreti, yâni sevâbı vardır.»

Şu beyitlerin hulâsası: İnsan bedeninin altında bir hazine gizlidir. O
hazineyi elde etmek için bedenın yıkılması, yâni riyâzet ve mücâhede ile
zayıflayıp harab olması lâzımdır. Bu suretle insan fâni bir varlığa bağlan-
maktan kurtulur; yâni «Ölmeden evvel ölü» sırrına mazhar olur ve Rab-
banî define olan bâkî hayata kavuşur. Zaten, fâni vücud mutlaka harab
olacaktır. Fakat bu tabîî harabı, sâhibine bir şey kazandırmaz. Tabîî ola-
rak harabı, yâni ecel-i mev'ûd gelince :

دست خای بعد ازان توکای دریغ
ایچنین ماهی نهان شد زیر میغ

«Teessüfünden, elini ısıtır ve: vâh yazık ki böyle bir ay, bulut altında
gizlendi dersin.»

خانه اجرت گرفتی با کری
نیست ملک تو بیعی یاشری

«Meselâ sen bir evi ücretle kirâlar, yâhud alım satımla elde edersin,
fakat o ev, senin değildir.»

این کویرا مدت او تا اجل
تا درین مدت کنی دروی عمل

«Bu evin kira müddeti, dâhilinde çalışmak şartıyla, ecel gelinceye ka-
dardır.»

Yâni senin vücudun, ömrünün hitamına kadar içinde çalışmak şartı-
le, sana verilmiş bir kira evidir. Kirası da onun içinde çalışman ve altın-

daki defineyi arayıp bulman ve bulacağın hazine ile o evi yeniden yapman-
dır. Kirayı vermez, yâni icâr ve isticâr şartına riâyet etmezsen, zâten mül-
kûn olmayan o evden istifâde edemez ve altındaki defineyi ele geçiremez-
sin.

پاره دوزی میکنی اندر دکان
زیر این دکان تو مدفون دوکان

«Sen bu beden dükkânında eskicilik yapıyorsun. Halbuki dükkânın
altında iki mâden gömülüdür.»

Dükkândan maksad; İnsan bedeni, eskicilikden murad ise bedenın tâ-
miri ve beslenmesi, ara sıra ârız olan hastalıkların tedâvisi için ilâçlar alın-
masıdır. Altında gizli iki mâden bulunması da; Tecelliyât-ı Zâtiyye ve sı-
fâtiyye demektir. İnsanın mücâhedeler ile meşgul olması, o tecelliyâta
mazhar olması temennisidir.

هست این دکان کرای زود باش
تیشه بستان و تکش رامی تراش

«Bu dükkân, kiralık bir yer gibi, âriyettir. Çabuk davran, kazmayı eli-
ne al ve onun dibini ve temelini kaz.»

Yâni mücâhede etmekten bir an geri kalma.

Cenâb-ı Hak:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

Yâni: «Bizim için mücâhede bulunanları mutlaka hidayet yolları-
mıza sevkederiz³²» buyurmuştur.

Ey varlık dükkânının kiracısı, sen de onun altındaki defineleri, mâ-
denleri bulmaya uğraşırsan muhakkak surette elde edersin. Çalış ki:

(32) Sûrei Ankebut : 69.

14951

تا که تیشه ناگهان برکان نسی
از دکان و پاره دوزی واری

«Ansızın kazmayı mâdene tesâdüf ettirir, dükkânda, eskicilik edip pa-
buç yapmaktan kurtulursun.»

14952

پاره دوزی چیست خورد آب و نان
میزی این پاره برداق کران

«Yamacılık etmek nedir? Ekmek yemek ve su içmektir. Bu yamalarla
köhne hırkanı yamar durursun.»

14953

هرزمانی درد این داق تنت
پاره بروی میزنی زین خوردنت

«Bu beden hırkası, her an yırtılmaktadır. Sen yiyip içmekle ona yama
dökmektesin.»

14954

ای ز نسل پادشاه کامیار
با خود آ زین پاره دوزی ننگ دار

«Ey talihi yâver pâdişah neslinden gelmiş olan, kendine gel de bu ya-
macılıktan utan!»

14955

پاره برکن ازیں قعر دکان
تا برآرد سربه پیش تودوکان

«Bu dükkânın dibini biraz kazda, o iki mâden senin karşında baş gös-
tersin.»

Hadîs-i Şerifte: «Ben Allah'ın nûrundan yaratıldım, mü'minler de benim
nûrumdan yaratıldı.» buyurulmuştur. Bu münâsebetle beytteki (Pâdşâh-ı

Kâmiyâr) Peygamber-i Muhtâr Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleridir
ki mânevî ceddimizdir. Yahud Halifetullah olan Âdem Aleyhisselâmdır ki
maddeten Ebû'l-beşer'dir. Böyle mânevî ve maddî iki büyük padişâhın nes-
linden geldiğin halde şu köhne varlık hırkasını hergün yiyip içmekle ya-
mamaktan utanmıyor musun? Halbuki sende bir hazîne gizlidir. Cesed
dükkânını mücâhede kazmasıyla eşelâ de o hazineyi elde et. O mânevî ser-
vetle ebedî refaha nâil ol!

14956

پیش ازیں کین مهلت خانه کری
آخر آید تونبردی زوبری

«Bu kirâhânenin müddeti tamam olup da sen ondan istifâde etmemiş
isen.»

Ev sâhibi seni oradan çıkarır. O vakit:

14957

توز حسرت گاه بر سرمیزی
گاه ریش خام خود برمیکنی

«Sen tehassürle gâh başına vurur, gâh sakalını yolar;»

14958

کای دریغا آن من بود این دکان
کور بودم بر نخوردم زین مکان

«Vâh yazık! bu dükkânımken ondan istifâde edemedim, dersin.»

«İNSANIN KENDİ TABİATINDAKİ ZEKÂ VE DÜŞÜNCELERİNE
MAĞRUR OLMASI VE NEBİLER İLMİ OLAN
GAYB İLMİNİ ARAMAMASI»

14959

دیدم اندر خانه من نقش و نگار
بودم اندر عشق خانه بی قرار

«Ev — yâhud dükkân — sâhibinin çıkardığı kirâcı der ki: Ben evin
içinde güzel nakışlar gördüm de onun aşkıyle kararsız oldum.»

14960

بودم از گنج نهانی بی خبر
ورنه دستنبوی من بودی تبر

«Evdeki gizli hazînedan haberim yoktu. Yoksa kazma, benim elimde çiçek demeti olurdu.»

Yâni evi kazıp defineyi bulmak için kazma elimden düşmezdi.

14961

آه اگر داد تبر را دادمی
این زمان غم را تبر را دادمی

«Âh, eğer kazmanın hakkını verip evi kazaydım, şimdi gamdan, kederden berî olurdum.»

14962

چشم را بر نقش می انداختم
همچو طفلان عشقهایی باخم

«Gözümü evin nakışlarına bağladım, çocuklar gibi, aşk oyunlarına dalıp kalmıştım.»

14963

بس نگو گفت آن حکیم کامیار
که توفلی خانه بر نقش و نگار

«Hakîm Senâyi (Kuddise sirruhû) çok güzel söylemiş ve demiştir ki: Sen bir çocuksun, bulunduğun ev de nakış ve resimlerle doludur.»

14964

در آلهی نامه بس اندر ز کرد
که برار از دودمان خویش کرد

«Hazret-i Senâyi, (İlâhînâme) sinde: Kendi varlığından toz kopar — yâni geç — diye çok tavsiyede bulunmuştur.»

İlâhînâme, Hakîm Senâyi'nin manzûm bir eseridir ki, Mesnevi-i Şerîf'in tanziminden evvel, İhvân-ı mevleviyye tarafından okunurdu. Nâzım-ı Ârifi, ümmetin büyüklerindendir. Hazret-i Mevlânâ, O'nu Şeyh Attâr'a tercih etmiştir. Dersimizin ibtidâlarında Hazret-i Hakîm'e dâir mâlûmât verilmişti. Hazret-i Mevlânâ şu hakâyıkı beyân ettikten sonra Mûsâ ve Firavun bahsine avdetle Firavun'un lisânından diyor ki:

14965

بس کن ای موسی بگو وعدهٔ سوم
که دل من را اضطرابش گشت گم

«Ey Mûsâ, bu kadar yetişir. Üçüncü vaad'i söyle. Kalbim onu beklemekten muztarib oldu.»

14966

گفت موسی آن سوم ملک دوتو
دو جهانی خالص از خصم وعدو

«Hazret-i Mûsâ buyurdu ki: Üçüncüsü, Dûnyâda ve Âhirette, düşmandan arınmış devlet ve saltanatına nail olursun.»

14967

بیشترزان ملک که ا کنون داشتی
کان بد اندر جنگ و این در آشتی

«Öyle bir devlet ve hükümet ki bugünkü mülkünden çok daha büyüktür. Şimdiki devletin cenk içindedir. O devlet ise ebedî sulh içersindedir.»

14968

آنکه در جنگی چنین ملکی دهد
بنگر اندر صلح خوانت چون نهد

«Cenk hâlinde bulunduğun Allah, sana böyle bir mülk verirse, sulh olunca sana nasıl bir nimet sofrası kuracağını düşün.»

آن کرم کاندَر جفا اینہا داد
دروفا بنگر چه باشد افتقاد

«Kerem-i İlâhî, senin cefâna karşı bunları verenin, vefâkârlığına mukabil seni nasıl görüp gözeteceğini kıyas et.»

گفت ای موسی چهارم چیست زود
باز کو صبرم شد و حرصم فزود

«Firavun dedi ki: Ey Mûsâ! dördüncüsü nedir? Çabuk söyle, sabrım kalması, hırsım arttı.»

گفت چارم آنکہ تومانی جوان
موی همچون قیر ورخ چون ارغوان

«Mûsâ dedi ki: Dördüncüsü, saçın katran gibi siyah, yüzün erguvan çiçeği gibi kırmızı olarak genç kalırsın.»

رنگ و بودر پیش مابس کاسدست
لیک توپستی سخن کودیم پست

«Renk ve koku gibi arazların indimizde değeri yoktur. Lâkin sen aşağı bir mahlûk olduğun için ben de aşağı alemden konuşuyorum.»

افتخار از رنگ و بو از مکان
هست شادی و فریب کودکان

«Renkle, kokuyla ve mevki ile öğünmek çocukları aldatır ve sevin-dirir.»

«İNSANLARA KENDİ AKLINIZA GÖRE DEĞİL, ONLARIN AKILLARI ERECEK ŞEKİLDE SÖYLEYİNİZ Kİ ALLAH'I VE PEYGAMBER'I TEKZİB ETMESİNLER» HADİSİ»

چونکہ با کودک سروکارم فتاد
هم زبان کودکان باید کشاد

«Çocuklarla konuşmaya mecbur olunca onların lisâniyle söylemelidir.»

کہ برو کتاب تا مرغت خرم
یا مویز وجوز و فستیق آورم

«Mektebe git de sana bir kuş alayım, yâhut, kuş üzümü, ceviz ve fıstık getireyim demelidir.»

Hazret-i Mûsâ, Firavun'a bir çok vaadlerde bulunmuştu. O vaadler: çok yaşayacağı, hastalık, gam ve keder görmeyeceği gibi şeylerden ibâretti. Böyle olmasının sebebi; Firavun'un yaşca ileri bulunmakla beraber, idrâk itibariyle çocuktan farklı bulunmamasıydı.

جز شباب تن نمی دانی بگیر
این جوانی را بگیرای خرشعیر

«Ey Firavun; sen bedeninin genç kalmasından başka bir şey bilmezsin. Ey eşek tabiatlı gençliği arpa farzet.»

Yâni eşek arpayı ne kadar severse, sen de genç kalmayı o kadar arzu ediyorsun.

هیچ ازنگی نیفتد بر رخت
تازه ماند آن شباب فرخت

«Nasihatimi kabul ederek îmâna geldiğin takdirde yüzün buruşmayacak ve mes'ûd gençliğin tâze ve dâîmi kalacaktır.»

14973

نه نژند پريت آيد برو
نی قد چون سرو تو گردد دوتو

«Ne yüzüne ihtiyarlık alâmeti gelecek, ne de servi gibi olan boyun iki kat olacaktır.»

14979

نی شود زور جوانی از تو کم
نی بدندانها خللها یا الم

«Ne senden gençlik kuvveti eksilecek, ne de dişlerin ağrıyıp dökülecektir.»

14980

نی کمی در شهوت و طمٹ بعال
که زنار آید از ضعف ملال

«Ne kadınların erkekten nefretine sebeb olan cinsî gevşekliği, ne de kadına yaklaşmamak derdini görürsün.»

14981

آنچنان بگشایدت فرشباب
که کشود آن مرده عکاشه باب

«Resûlullâhın müjdesinden (Ukkâşe)ye gelen zindelik ve hayâtiyet gibi, sende de gençlik neş'esi devam edecektir.»

Ukkâşe (Radiyahü anh) ashâb-ı güzînden bir zâttır ki, Peygamber efendimiz tarafından Cennetle müjdelendi. Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz, Hicretin 11. senesi Rebîülevvel ayı içinde irtihal buyuracağını, Safer ayında vahiyle haber almış, Likâ-yı İlâhiye fevkalâde istiyâkı bulunduğundan: «Her kim bana safer ayının çıktığını tebşîr ederse ben de onu Cennetle müjdelerim.» buyurmuştu.

Ukkâşe: «Yâ Resûlallah, safer çıktı» diye haber verdi. Zât-ı Risâlet de O'nu Cennetle müjdeledi. Sonra Cennetle müjdelenen Ukkâşe, Yemâme harbinde şehîd oldu ve Resûlullâhın verdiği haber tahakkuk etti.

Hazret-i Mevlânâ, bu hadîsin meâlîni ve hâdisenin vukuunu anlatıyor:

14982

احمد آخر زمانرا انتقال
در ربیع اول آمد بی جدال

«Âhir zaman Peygamberi Hazret-i Ahmed Aleyhisselâtü Vesselâm'ın Bekâ Alemine intikâli, ihtilâfsız olarak Rebîülevvel ayının içinde olacaktır.»

14983

چون خبریابد دلش زین وقت نقل
عاشق آن وقت گردد او بعقل

«Resûlullah Hazretlerinin kalbi, bu göç zamanını haber alınca can ve gönülden o vakta aşık oldu.»

14984

چون صفر آید شود شاد از صفر
که پس این ماه میسازم سفر

«Bu aydan sonra Âhirete sefer edeceğim, diye Saferin girmesinden sevin-di.»

14985

هر شبی تاروز زین شوق هدی
ای رقیق راه اعلی می زدی

«Her gece bu kavuşmanın istiyâkiyle sabahlara kadar: (Ey yüceler-den yüce refikim) der dururdu.»

Nitekim (Emr-i Hak) vâki olmadan son sözleri (Allahümme refikûl âlâ) olmuştu.»

گفت هر کس که مرا مژده دهد
چون صفر پای از جهان بیرون نهد

«Ve buyururdu ki: Saferin çıkıp gittiğini bana kim müjdelerse;»

که صفر بگذشت و شد ماه ربیع
مژده در باشم مرا اورا و شفیع

«Safer geçti, Rebiülevvel oldu derse, ben de ona Cennet müjdesini veririm ve Şefâatçisi olurum.»

گفت عکاشه صفر بگذشت و رفت
گفت جنت مهترای شیر زفت

«Ukkâşe: Yâ Resûlallah; Safer çıktı, gitti dedi. Resûl-i Ekrem de: (Ey ulu aslan Cennet senindir), buyurdu.»

دیگری آمد که بگذشت آن صفر
گفت عکاشه پرد از مژده بر

«Ashâbdan diğer biri gelip; yâ Resûlallâh Safer çıktı, deyince Hazret-i Peygamber: (Müjdeyi Ukkâşe aldı) cevabını verdi.»

بس رجال از نقل عالم شادمان
وز بقایش شادمان این کودکان

«Hak Erleri, bu Alemden intikâl etmekle sevinirler. Bu çocuklar — yâni çocuk gibi gâfil bulunanlar — ise burada kalmaktan şâd olurlar.»

چونکه آب خوش ندید آن مرغ کور
پیش او کوثر نماید آب شور

«İyi suyun tadını tatmayan kör kuşa, acı ve tuzlu su (Kevser) gibi gelir.»

Dünyâya bağlı ve Ahiret nimetlerinden gâfil bulunanlar da o kör kuş gibi, Dünyâ ve içindekileri, öyle lezzetli bulurlar.

همچنین موسی کرامت می شمرد
که نکردد آب اقبال تو درد

«Mûsâ Aleyhisselâm böylece kerâmetleri — yâni Firavun'un îman ettiği takdirde nâil olacağı (Kerem-i İlâhî) yi saydı döktü ve: Allah'ın birliğini ve benim nübüvvetimi tasdik et de ikbâl ve seâdetin bulanmasın dedi.»

گفت احسنت ونگوگفتی ولیک
تا کنم من مشورت بابار نیک

«Firavun dedi ki: Yâ Mûsâ! iyi vaadlerde bulundun ve güzel söyledin. Fakat müsâde et de ben iyi bir dost ile müşâverede bulunayım.»

«MÛSÂ ALEYHİSSELAMI TASDİK HUSUSUNDA FIR'AVUNUN ZEVCESİ ÂSİYE İLE MÛŞÂVERESİ»

باز گفت او این سخن با آسیه
گفت جان افشان برین ای دل سیه

«Firavun, Hazret-i Mûsâ'nın sözlerini Âsiyeye nakletti ve fikrini sor-du. O da: Ey kalbi kararımış olan; bu vaadleri canla başla kabul et dedi.»

Ve şu sûretle nasihate devam etti:

14995

بس عنایتهاست متن این مقال
زود دریاب ای شه نیکو خصال

«Bu sözlerde ne büyük inayetler vardır. Ey iyi huylu hükümdâr; çabuk onları tasdik eyle!»

14996

وقت کشت آمد زهی پرسود گشت
این بگفت و گریه کرد و گرم گشت

«Ekim zamanı geldi... hem de ne faydalı ekim ya!... Bu sözleri söyledi ve iştihakından ağlamağa başladı.»

14997

برجهید از جاد میگفت بخ لک
آفتابی تاج کشتست ای کلک

«Yerinden sıçradı ve: Ne mutlu sana ey kelceğiz, Güneş senin başına tâc oluyor, dedi.»

14998

عیب کل را خود بپوشاند کله
خاصه چون باشد کله خورشید و مه

«Kelin aybını külâh örter. Hususiyle o külâh, Güneş ve Ay kadar parlak olursa...»

14999

هم دران مجلس که بشنیدی تو این
چو نگفتی آری و صد آفرین

«Mûsâ'nın bu sözlerini işittiğin mecliste nasıl oldu da O'nu tasdik etmedin ve yüzlerce teşekkürde bulunmadın?»

15000

این سخن در گوش خورشید آمدی
سرنگون بر بوی این زیر آمدی

«Bu sözler, bu vaadler, eğer Güneşin kulağına söylenmiş olsaydı onlara nâil olmak ümidiyle baş aşağı yere inerdi.»

15001

هیچ میدانی چه وعده است و چه داد
میکند ابلیس را حق افتاد

«Bu vaad ve bu lütuf nedir, biliyor musun? Allahın, Şeytanı, afvetmesi için yoklaması kabilindendir.»

15002

چون بدین لطف آن کریمت بازخواند
ای عجب چون زهره ات برجای ماند

«O kerîm olan Allah — Kelîmi vâsıtasiyle — seni bu lutfâ dâvet ettiği vakit nasıl oldu da sürûrundan ödün kopmadı? Şaşılacak şey!...»

15003

زهره ات ندیدد تازان زهره ات
بودی اندر هر دو عالم بهر هات

«Yüreğini nasıl eritmedi bu? Eritseydi her iki cihanda da nasib alırdın...»

15004

زهره کان بهر حق کان بردرد
چون شهیدان از دو عالم بر خورد

«Bir kimsenin yüreği Allah için erirse; O, şehitler gibi iki Alemdede lutfâ mazhar olur.»

15005

غافل هم حکمتست و این عما
تا بماند لیک تا این چرا

«Gaflet dolayısıyla bu kör oluşun da bir hikmeti var... Var ama neden bu dereceye kadar olsun?»

15006

غافل هم حکمتست و نعمتست
تا ببرد زود سرمایه زدست

«Hayat sermâyesinin birden bire elden uçup gitmemesi için, gaflet; hem hikmet, hem de nimettir.»

15007

لیک نی چندان که تاسوزی شود
زهر جان و عقل رنجوری شود

«Lâkin, rûhun ve aklın zehri olup da, onulmaz bir yara haline gelinceye kadar değil.»

15008

خود که باید اینچنین بازار را
که بیک گل می خرد گلزار را

«Bir gül mukâbilinde bir gülzârın satın alınabileceği böyle bir kerem pazarlığını kim bulmuştur?»

Yâni sana sadece bir îmân teklif ediliyor, karşılık olarak, bütün bir Dünyâ ve Ahiret seâdeti ve nimeti vaadediliyor.

15009

دانه را صد در حستان عوض
حبه را آمده صدکان عوض

«Bir dâneye karşılık yüzlerce bahçe ve habbe kadar bir altına karşılık, sana yüzlerce altın mâdeni veriliyor.»

15010

کان لله دان آمد حبه است
تا که کان الله له آید بدست

«(Kim Allahın olursa, Allah da onun olur) hadisindeki (Kim Allahın olursa), o habbeyi vermek; (Allah da onun olur) ise karşılığını almaktır.»

Hadis-i şerifin meâline göre : Her kim herhangi birşeyi Allah için işlerse, karşılığında, Allah da onun her dileğini verir denilmek istenmektedir.

15011

زانکه این هوی ضعیف بی قرار
هست شدزان هوی رب پایدار

«Çünkü bu zayıf ve fânî olan varlık, Ezelî ve Ebedî olan Allah'ın varlığından meydana gelmiştir.»

15012

هوی فانی چونکه خود با او سپرد
گشت باقی دائم و هرگز نبرد

«Fânî varlık, kendisini bâkî varlığa teslim edince oda bâkî ve lâyemût olur.»

Fânî olan beşerî varlığın, İlâhî varlığa tesliminde ölümsüzlüğü bulması, kulun, hâşâ Allah olması demek değildir. Zira denilmiştir ki:

(Hâdis, Kadîme yaklaşıncâ eseri kalmaz) Yâni sonradan yaratılmış olan bir varlık, Ezelî ve Ebedî olan bir varlığa (Halik'a) kavuştuğu zaman kendi varlığını kaybeder. Maksudı temâmiyle ifâde edemeyen bir benzetme ile denilebilir ki: Denize düşen bir damla suyun vücûdu kalmaz, denizde mahvolur gider.

15013

همچو قطره خائف از باد وز خاک
که فنا گردد بدین مردو هلاک

«Meselâ, rüzgâr ve topraktan korkan ve bu ikisi yüzünden helâk olan katre gibi...»

Zirâ, rüzgâr onu kurutur, toprak da emer.

15014

چون باصل خود که دریا بود جست
از تف خورشید و باد و خاک رست

«Fakat o katre, aslı olan denize sığrayabilirse, Güneşin harâretinden de kurtulur, yelden ve topraktânda!...»

15015

ظاهرش گم گشت در دریا وایک
دآب او معصوم ویا برجاونیک

«O katrenin zâhiri denizde mahvolur. Lâkin zâtı ve hakikati mahfûz ve dâimî olarak kalır.»

İşte (Kim Allahın olursa, Allah da onun olur.) bu demektir. Ve bu, sıfatlarını Hakk'ın sıfatlarında, zâtını Hakk'ın zâtında fânî kılmak ve mahveylemektir. Bundan hulûl mânâsı çıkmaz. Çünkü hulûl için bir hâl, bir de mahal; yâni bir girecek, bir de girilecek yer olmak üzere iki şey lâzımdır. Hak'ta fânî oluşda fânî varlık kalmayacağı için ikilik de yok demektir. Binâenaleyh:

15016

هین بده ای قطره خود را بی ندم
تابیابی در بهای قطره یم

«Ey katre kendine gel de, pişman olmaksızın varlığını Hakk'a ver... Ver de bir katreye karşılık uçsuz bucaksız denizi bul!...»

15017

خود کرا آید چنین دولت بدست
قطره را بحری تقاضا گرش دست

«Denizin damlaya tâlib olması gibi bir devlet, kimin eline geçmişdir?»

15018

الله زود بفروش و بخر
قطره ده بحر پر گوهر ببر

«Allah hakkı için, Allah hakkı için çabuk bu alış verişini yap. Bir damla ver, karşılık olarak inci dolu bir deniz al.»

15019

لطف اندر لطف این گم می شود
کاسفلی بر چرخ هفتم می شود

«Bu alış veriş, süflî bir mahlûkun yedinci kat göğsü çıkması gibidir. Lütuf bile bu lutfun içinde kaybolur.»

15020

هین که یک بازی فتادت بوالعجب
هیچ طالب این نیابد در طلب

«Aklını başına al, sana acâyib bir teklif olmuş. Hiç bir tâlib bunu arayıp bulamaz!»

15021

گفت باهامان بگویم ای ستیر
شاهرا لازم بود رأی وزیر

«Âsiye'nin bu teşvikleri üzerine Firavun dedi ki: Bunu Hâmân ile de bir konuşayım. Çünkü pâdişaha vezirin re'yi lâzımdır.»

Hâmân: Firavun'un veziri olup, dalâlette kalmış bir herifti.

15022

گفت باهامان مگو این راز را
کور کم پیری چه داند بازا

«Âsiye dedi ki: bu sırrı Hâmân'a söyleme! Kör bir koca karı, doğan kuşunun kıymetini ne bilir?»

Hikâyenin hulâsası şudur: Pâdişahın avcı kuşlarından biri saraydan kaçmış, bir kocakarı'nın kulübesine gitmiş. Kocakarı; hayvanın tırnaklarını kesmiş, ye diye önüne tutmaç hamuruyla suyunu koymuş. Doğan onları yiyip içmediği için kocakarı hiddetlenmiş, hayvanın başına sıcak çorba boşaltıp tüylerini dökmüş. Sonra tesâdüfen oradan geçen pâdişah, doğanın kocakarının elinden kurtarmış.

Âsiye, Firavunun vezîrini işte bu kocakarıya benzetiyor. «Kocakarı doğanın kıymetini bilmediği gibi, Hâmân da sana yapılan teklifin ulviyetini takdir edemez. Binâenaleyh bu hususta onunla müşâverede bulunma» dedikten sonra diyor ki:

15023

بازا سپیدی بکم پیری دهی
او برد ناختش بره می

«Beyaz ve avcı bir doğanı kocakarıya verirsen karı, iyilik olsun diye hayvanın pençesindeki tırnaklarını keser.»

15024

ناختی که اصل کارست وشکار
کورکم پیرک برد کور وار

«O tırnaklar kuşun avlanma ve vuruşma âleti iken, kör kocakarı bunu bilmediği için, onları körcesine keser.»

15025

که کجا بودست مادر که ترا
ناختت زینسان درآزست ای کیا

«Annen nerede idi ki bakmamış da tırnakların bu kadar uzamış, der.»

15026

ناخن ومنقار و پرش بزبرید
وقت مهر این می کند زال پلید

«O alçak kocakarı, kuşun tırnağını, gagasını, kanadını keser; şefkat gösteriyorum diye, böyle ziyankârlık eder.»

15027

چونکه تماجش دهد او کم خورد
خشم کبرد مهرهارا بردرد

«Kuşa tutmaç verir; hayvan yemeyince, karı hiddetlenir, şefkat ve muhabbetini değiştirir.»

Tutmaç : Bir nevi hamur yemeğidir.

15028

که چنین تماج بختم بر تو
توتکبر می نمای وعتو

«Der ki: Ben senin için böyle bir tutmaç pişirdim, sen ise kibarlık satıyor ve azamet taslıyorsun.»

15029

توسزای آنچنین رنج وبلا
نعمت واقبال کی سازد ترا

«Sen uğradığın belâ ve meşakkate lâyıkmışsın. Nimet ve saâdet sana nasıl yaraşır?»

15030

آب تماجش دهد این را بکیر
کرمی خواهی که نوشی زان فطیر

«Kuşa tutmaç suyu verir de: Eğer hamurdan yemek istemezsen al bundan iç der.»

15031

آب تماجش نگیرد طبع باز
زل پررنجه شود خشمش دراز

«Doğanın tabiatı tutmaç suyunu kabul etmez. Bu defâ, kocakarı hiddetlenir ve gazâbı artar.»

Efendimize nazar değdirmek için bunlara mürâcaat ettiler. O münâsebetle (Kalem) sûresindeki şu âyet-i kerîme nâzil oldu:

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيَقُولُنَّ إِنَّا بَصَرٌ رِهْمًا سَمِعُوا
الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَجُنُّونَ ۖ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٣٥﴾

Yâni: «Hakıykat, o küfredenler zikri işitdikleri zaman az kaldı seni gözleriyle yıkacaklardı. Hâlâ da (kin ve hasedlerinden) “O mutlakâ bir mecnundur” diyorlar. Halbuki o (Kur'an bütün) âlemler için (mahz-ı) şerefden başka (bir şey) değildi³⁵».

Hasan-ı Basrî (Rahimehullâh): «Bu âyet-i kerîme, nazar değmesi için bir devâdır» demiştir. Elmalılı Hamdi Efendi Merhûm Tefsirinde bu âyet-i kerîmenin tavihiinde der ki: «Öfkenin bedende bir hükmü olduğu gibi gözlerin de karşılardakine bakışlarına göre iyi veya kötü bir hükmü vardır. Kimi elektrik gibi dokunur, çarpar, miknatıslar, manyetize eder. Kimi meclûb olur, kimi de aldığı tesirle hasedinden bir kazaya düşer, türlü sû-ikad'a, hîlelere kalkışır ki, maddî veya mânevî, bunun hangisi olursa olsun hedefine eriştiği takdirde (isâbet-i ayn), (göz değmesi) veya (nazar) tâbir olunur. Bunun hakkında uzun uzadıya söz söylenilmiş; inkâr edenler, isbât edenler olmuş ise de biz tafsiline lüzum görmeyerek bu kadarla iktifâ ediyoruz. Keyfiyeti ne suretle olursa olsun, (isâbet-i ayn) vardır.»

15036

چشم دریا بسطی کز بسط او
مردو عالم می نماید تارمو

«Enbiyâ ve Evliyânın gözleri deniz kadar geniştir. O genişlik dolayısıyla iki âlem, Dünyâ ve Ahiret onlara bir kıl teli gibi görünür.»

15037

کرهزاران جرخ در چشمش رود
همچو چشمه پیش قلزم کم شود

«Binlerce gökyüzü o gözlere girecek olsa, denize karşı bir çeşme gibi kalır.»

(35) Sûrei Kalem : 51-52.

15038

چشم یکنشته ازین محسوسها
یافته از غیب بی بوسها

O göz, bu hisler alemine ait şeylerden geçti mi, gayb alemini görür de bu kabiliyet yüzünden öpülür durur.»

15039

خود نمی یابم یکی گوشتی که من
نکته کویم ازان چشم حسن

«Hakikate istidatlı bir kulak bulamıyorum ki, o güzel göze dâir nük-teler söyleyim .

15040

می چکید آن آب محمود جلیل
می ربودی قطره اش را جبرئیل

«Eğer o yüce ve mukaddes gözden yaş damlasaydı, katresini Cebrâil Aleyhisselâm kapardı.»

15041

تا بمالد بر پر و منقار خویش
گر دهد دستوریش آن خوب کیش

«O hoş mezheb ve meşrepli nebî yâhud velinin müsâadesiyle kaptığı bu katreyi kanadına sürerdi.»

Evet, Allah yolunda dökülen göz yaşı o kadra kıymetlidir ki Hâmil-i Vahy-i Mübîn olan Cibrîl bile onu kanadına sürmekle teberrük etmek ister.

Her katresi bir gevher-i yektâdan eazdır
Allah için ol yaş ki akar dîde-i ter'den.

Şeyh-i Attâr (Kuddise sirruhu) (Makâlât-ı Ervâh) isimli kitabında der ki «Cüneyd-i Bağdâdî (Kuddise sirruhu) bir gün yolda giderken gökten meleklerin indiğini ve yerden bir şeyler kapıştığını gördü. Onlardan birine:

صالح اریکدم برآرد باشکوه

صد چنان ناکه بزاید متن کو

«Hazret-i Sâlih eğer bir ân o yüksek mertebesiyle duâ edecek olursa dağın karnı öyle yüzlerce deve doğurur.»

دل همی گوید خوش وهوش دار

ورنه در آیند غیرت پودوتار

«Gönül diyor ki: Sus, aklını başına al. Yoksa Gayret-i İlâhiyye varlık nescini çeker, yırtar.»

غیرتش را هست صدحلم نهان

ورنه سوزید ی بیکدم صد جهان

«Gayret-i İlâhiyyede yüzlerce müsâmağa ve hilim gizlidir, yoksa bir an içinde yüzlerce âlemi yakardı.»

Gayret: Kıskançlık demektir. Bilhassa âilesini bir takım mütecâvizlerden muhafaza duygusudur. Avrupa medeniyeti icabı ayıb sayılan bu his, müslümanlıkta bir fazilettir. Bundan dolayı ashabın büyüklerinden Sa'd Bin Ubâde (Radiyahü anh) hakkında taraf-ı risâletten: «Sa'd bin Ubâde kıskançtır, ben de kıskancım. Allah ise bizden daha kıskançtır. Kıskançlığı, dolayısıyla fuhşiyâtı haram kılmıştır.» buyurulmuştur. Esrâr-ı İlâhiyyenin ehli olmayanlara söylenilmesi de Gayret-i İlâhiyye mûcibi olur. Fakat yine o gayrette yüzlerce hilim ve müsâmağa bulunduğu için her hata ve kusura karşı Gazab-ı İlâhiyye zuhur etmez.

Hazret-i Mevlânâ bu hakikatleri beyan ettikten sonra kıssaya avdetle diyor ki:

نخوت شاهی گرفتش جای بند

تادل خود را زبند پند کند

«Pâdişahlık kibir ve azameti, Firavun'un kalbinde, nasihatın yerini tuttu da kalbini nasihat kaydından kopardı.»

Dedi ki:

— Kapaştığınız şey nedir? diye sordu. Melek cevap verdi ki:

— Allahın makbul bir kulu buradan geçerken ilâhî bir iştîyakla bir âh çekti ve gözünden bir kaç damla yaş döküldü. O vesîle ile, Hakk'ın Rahmet ve Mağfiretine nâil olalım diye o yaşları kapaşıyoruz.»

Hicretin 9. senesi içinde idi ki, bir Rum ordusunun Sûriye'den Medine üzerine yürüyeceği haberi alınmıştı. Aleyhisselât Efendimiz, onlar gelmeden evvel üstlerine yürümek için hazırlığa başladı. Halbuki Medine'de kıtlık vardı. Memleketin yegâne serveti ve medâr-ı maîseti olan hurmalar o yıl olmamıştı. Öyle bir zamanda ashâbın yardımıyla otuz bin kişilik bir ordu teşkil edildi ve Sûriye'deki Tebük mevkiine kadar gidildi. Orada epeyce müddet beklenildiyse de düşmandan bir eser zuhûr etmediği için, kemâl-i şân ve şerefle avdet buyuruldu. Bu sefer esnâsında fukarâ-yı sahâbeden yedi kişi Aleyhisselâtü Vesellâm Efendimize müracaatla, binecek, talebinde bulunmuşlar ve «Kendilerini bindirecek deve olmadığı» cevabını alınca ağlaya ağlaya dönmüşlerdi. Allah yolunda dökülen şu göz yaşlarının makbûl-i İlâhî olduğu Tevbe sûresinin (92) nci ayetinde: «Size bir binek bulamıyorum dedin ve bu uğurda kendileri harcayacak birşey bulamadılar da kederlerinden gözleri yaş dökme dökme döndüler» diye takdir buyurulmuştur. Sonra İbn-i Ömer, Abbâs Bin Abdul-Muttalib ve Osman Zî'n-Nûreyn (Radiyallâhü anhüm) yiyecek ve binecek vermişler ve onları beraber götürmüşlerdi. İşte o yedi kişinin göz yaşları da, meleklerin kapaşacakları cinsten idi.

باز گوید خشم کبیر ارفروخت

فرونور صبرو علم رانسوخت

«Doğan kuşu diyor ki: Kocakarının hiddeti alevlendiyse de benim sabır ve ilmimin nur ve ziyâsını yakmadı.»

باز جانم باز صد صورت تند

زخم بر ناکه نه بر صالح بود

«Rûhum tekrar yüz suret peydâ eder. Açılan yara deveye olur, Sâlih peygambere değil.»

Kocakarı, doğanın tırnaklarını ve kanadlarını kesmekle onu yaralamıştı. Fakat bu yara onun ruhuna değil, cisminde açılmıştı. Nasıl ki Semûd kavmi de Sâlih Aleyhisselâmı değil, onun devesinin sınırlarını keserek öldürmüşlerdi.

که کنم بارای هامن مشورت
کوست بشت ملک و قطب مقدرت

«Bir de Hâmânla müşâvere edeyim. Çünkü O, memleketin zahîri, kudret ve siyâsetinin kutbudur.»

Kur'an'da:

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ
لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥١﴾

Yâni: «Kötü kadınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlara (ve kötü sözlerle), temiz kadınlar (ve temiz kelimeler) ise temiz erkeklerle, temiz erkekler de temiz kadınlara (ve temiz kelimelere) yakışır. Bunlar (o temiz kadınlar ve temiz erkekler) o (iftiracıların) diyeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için bir mağfiret ve çok şerefli bir rızık vardır³⁶» denilmiştir.

Nitekim:

15049

مصطفارا رأى زن صديق رب
رأى زن بوجهل راشد بولهب

«Hazret-i Mustafâ Aleyhisselâmın müşâviri, Allah'ın siddîkı bulunan Hazreti Ebû Bekir (Radiyallâhü anı) idi, Ebû Cehil habîsine de onun gibi olan Ebû Leheb müşâvirlik ediyordu.»

(36) Sûrei Nûr: 26.

عرق جنسیت جنالش جذب کرد
کان نصیحتابه پیشش گشت سرد

«Firavun'u cinsiyet-i habîse o kadar cezhetti ki, Âsiye'nin vermiş olduğu o kadar nasihat, nazarında soğuk göründü.»

Hazret-i Mevlânâ, cinsiyet câzibesine dâir bir fıkra naklediyor:

«KÜÇÜK ÇOCUGU DAMA ÇIKIP SU OLUĞUNUN ÜZERİNDE
EMEKLİYEN VE DÜŞMEK TEHLİKESİNDE BULUNAN BİR KADININ
HAZRET-İ ALİ (KERREMALLAHÜ VECHE) DEN ÇÂRE ARAMASI»

15051

يك زنى آمد به پیش مرصی
گفت شد برناودان طفلی مرا

«Hazret-i Mürtezâ'ya bir kadın gelip dedi ki: Küçük çocuğum dama çıkarak su oluğunun üstüne kaymış.»

15052

گرش می خوانم نمی آید بدست
ورهم ترسد که افتد اوبه پست

«Çağırsam gelmeyecek, bıraksam yere düşeceğinden korkuyorum.»

15053

نیست عاقل تا که دریابد چوما
گر بگویم کز خطر سوی من آ

«Akli ermez ki tehlikeden kaç, yanıma gel diyeyim de anlasın.»

گفت طفلی را برآورم بیام
تا که بیند جنس خود را آن غلام

«Hazret-i Ali buyurdu ki: Diğer bir çocuğu dama çıkar da çocuğun onu görsün.»

سوی جنس آید سبک از ناودان
جنس برجنسست عاشق جاودان

O vakit oluğun üstünden dam tarafına gelir. Çünkü cins cinsine ebediyyen âşıktır.»

زن چنان کرد و چو دید آن طفل او
جنس خود خوش خوش بدو آورد رو

«Kadın Hazret-i Ali'nin dediğini yaptı — yâni dama bir çocuk çıkardı — Çocuğu, o çocuğu görünce, güzel güzel ona döndü.»

سوی بام آمد زمتن ناودان
جانب هر جنس را هم جنس دان

«Oluğun üstünden dama doğru geldi. Her cins, kendi cinsinden olanları çeker, bunu böyle bil!»

غز غزان آمد بسوی طفل طفل
وارهید او از قتادن سوی سفلی

«Çocuk emekleyerek obir çocuğun yanına geldi ve aşağıya düşmek tehlikesinden kurtuldu.»

زان بود جنس بشر پیغمبران
که بجنسیت رهند از ناودان

«Peygamberler de, kulları oluktan kurtarmak için insan olarak gönderilmişlerdir.»

پس بشر فرمود خود را مثلکم
تا بجنس آیندکم کردندکم

«Nitekim, Peygamberimiz (S.A.V.): (Ben de sizin gibi beşerim...) buyurdu ki maksad: Dâvet edilen insanların hemcinsleri tarafına gelmeleri ve bu vesîle ile zâyî olmamaları idi.»

Kur'ân-ı Kerîm'de Habîb-i Ekrem (S.A.V.) e hitâben:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ

Yâni: «Habîb-i Edibim; (müşriklere) söyle ki: Ben de sizin gibi beşerim, lâkin bana vahy olunur³⁷» buyurulmuştur.

زانکه جنسیت عجایب جاذبست
جاذب جنسست هر جا طالبست

«Çünkü cinsiyetin acâyib bir câzibesi vardır. Her nerede bir tâlib varsa talebedilen onun cinsidir.»

عیسی و ادریس بر گردون شدند
باملائک چونکی همجنس آمدند

«İsâ ve İdris (Aleyhimesselâm) fevkalâde bir riyâzetle melekler gibi yemez içmez bir hâle geldiklerinden ve âdetâ onlarla hemcins olduklarından semâya çıktılar.»

باز آن هاروت وماروت از بلند
جنس تن بودند زان زیر آمدند

«Yine Hârût ve Mârût ismindeki melekler, ten cinsinden oldukları için, semâdan zemîne indiler.»

Hârût ve Mârût, gûyâ, iki meleğin adı imiş. Bunlar insan şekline konulmuş ve Bâbil halkına sihirbazlık öğretmek için oraya indirilmiş. Sonra Zühre isminde bir kadına âşık olmuşlar, onun teklifiyle şarab içmişler ve semâyâ çıkmak için okudukları (İsm-i Âzam)ı sarhoşlukla öğretmişler. Kadın semâyâ çıkmış, Allah, onu Zühre Yıldızı yapmış, Hârût ile Mârût'u da Bâbil'de bir kuyu içine baş aşağı sarkıtmış. İslâm ülemâsının pek çoğu, bunun masal olduğunu, Kur'ân'da zikredilmesinin ise o masalın naklinden ibâret bulunduğunu söylemişlerdir. Hazret-i Mevlânâ'nın burada Hârût ve Mârût'tan bahsetmesi meşhûra binâendir.

İnsanlar riyâzet ve mücâhede ile letâfet peydâ ettikçe melekiyyet tabiatını, melekler de kesâfet peydâ edecek olursa, beşeriyyet tabiatını kesbederlermiş.

Cenâb-ı Pîr bunu isbât için: «İşte İsâ ile İdris beşer oldukları halde melekler gibi semâyâ alındılar. Hârût ile Mârût melek bulundukları halde zemîne indirildiler» diyor.

15064

کافران همجنس شیطان آمده
جانشان شاگرد شیطانان شده

«Kâfirler, şeytanın hemcinsi bulundukları için, ruhları şeytanların çırağı olmuştur.»

15065

صد هزاران خوی بد آموخته
دیده های عقل و دل بردخته

«Yine o kâfirler; şeytanlardan yüzbinlerce kötü huy öğrenmişler, hakikati görmemek için akıl ve kalb gözlerini âdetâ dikmişlerdir.»

کترین خوشان زشتی آن حسد
آن حسد که کردن ابلیس زد

«O kâfirlerin kötü huylarından en hafifi haseddir. O hased ki Şeytanın boynunu vurmuştur.»

Ve İlâhî Huzur'dan koğulmuştur.

15067

زان سکان آموخته حقد و حسد
که نخواهد خلق را ملک ابد

«O köpekten hasedi, çekememezliği öğrenmişlerdir de insanların ebedi bir mülke ve devlete nâil olmalarını istemezler.»

15068

هر کرا دیده کمال چپ و راست
از حسد قولنجش آمد دردخواست

«Kimde sağdan, soldan bir yücelik görürlerse hasedlerinden âdetâ kulunç illetine tutulurlar ve hastalanırlar.»

15069

زانکه هر بدبخت اخرمن سوخته
می نخواهد شمع کس اوروخته

«Zira harmanı yanmış her bedbaht, kimsenin mumunun yandığını istemez.»

Nitekim, Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:

يَرْبُدُونَ

لِطُفُوْا نُوْرَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُنِيرٌ نُّوْرِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٥٠﴾

Yâni: «Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmeye yelteniyorlar.

Halbuki Allah, kendi nûrunu (bizzat) tamamlayıcıdır, kâfirler hoş görme-
se de³³»

15070

هین کالی دست آور تاتوهم
از کال دیگران نفی بتم

«Ey hasedci herif; sen bir kemâl yücelik elde et ki, başkalarının ke-
mâlinde, gam ve kedere düşmeysin.»

15071

از خدای خواه دفع این حسد
تا خدایت وارهاوند از جسد

«Allah'dan bu hasedin defini istede Rabbın seni bu cesedden — yâni
bu hasûd varlığından — kurtarsın.»

15072

مهر ترا مشغولی بخشد درون
که نپردازی ازان سوی برون

«Temennî et, sana derûnî bir meşgûliyyet versin de, hâricle iştiğâl et-
mekten ve herkesin aybını görmekten seni çekip kurtarsın.»

15073

جرعه می را خدازان می دهد
که بدومست از دو عالم می رهد

«Cenâb-ı Hak, bir yudumcuk şaraba öyle bir hâssa, vermiştir ki, onu
içip sarhoş olan iki âlemin de endişesinden kurtulur.»

Sen de Aşk-ı İlâhî şarabıyla mest olursan herkese hased etmekten ve
halkın ayıb ve noksanını görmekten âzâd olursun.

Kezâ:

(38) Sûrei Saf: 8.

15074

خاصیت بنهاده در کف حشیش
کو زمانی می رهاند از خودیش

«Allah, bir avuç ota — yâni esrâra — öyle bir hâssa vermiştir ki onu
yiyen kendinden geçer ve hayran olur.»

15075

خواهرا یزدان بدانسان می کند
کز دوعالم فکررا برمی کند

«Allah uykuya da öyle bir tesir vermiştir ki, uyuyan kimsenin zihnini-
den Dünyâyı da, Ahireti de çıkarır.»

Şu misallerde görülen tesir gibi, Aşk-ı İlâhîde de bir tesir vardır ki o
zevki bulan Allah'dan başka herşeyi unuttur.

Aşkın hakîkîsi ve mecâzîsi vardır. **Hakîkî aşk:** Allah sevgisidir. **Mecâzî
aşk:** Mahlûkâtın birine tutulmaktır. İkincisi, birincisinin derecesinde ne-
zih ve âlî değilse de, iffet muhafaza edilmek şartıyla, onun da faydası var-
dır. Çünkü âşık tek kayda bağlar ve bir çok kayıddan kurtarır. Çünkü sev-
gisinden başka bir şey düşünemez. Bir mürşid-i kâmilin eliyle o ten kay-
dının koparılması da mümkündür ve hattâ kolaydır.

15076

کرد مجنونرا ز عشق پوستی
کونبشناسد عدواز دوستی

«Allah, bir deri aşkıdan — yâni Leylâ yüzünden — Mecnûn'u dost ve
düşmanı fark edemeyecek bir hâle getirmiştir.»

Mecnûn, son zamanlarında yalnız dostu, düşmanı değil, kendini hattâ
sevgilisini tanıyamayacak hale gelmiş, Leylâ'yı kendinde görmeye, yâni
kendini Leylâ farzetmeye başlamıştı.

Fakat aşkın da safı ve mülevvesi vardır. Nitekim şarabın da öyledir.

هست میهای شقاوت نفس را
که زره بیرون برد آن نحس را

Nefsi sarhoş edecek şekâvet şarabı vardır ki, içen menhûsu yoldan çıkarır.»

İşte bu, bazılarının aşk vehmettiği meyl-i nefsânîdir.

هست میهای سعادت عقل را
که بیابد منزل بی نقل را

«Akli mest edecek seâdet şarabı da vardır ki, insan, onun neş'esiyle menzil-i maksûdu bulur.»

İşte bu da aşk-ı sâfi ve (Hubb-i İlâhî)dir. Kur'an'da:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
يُحِبُّوْهُ

Yâni: «Kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği³⁹» buyruluyor.

Bu Rabbanî lutfu mazhar olan da, menzil-i maksudunu, hareketsiz ve intikalsiz olarak bulmuş demektir.

خیمه گردون ز سرمستی خویش
بر کندزان سوبگیرد راه پیش

«Mest-i İlâhî olan akıl, önüne felek kubbesi hâil olacak olsa, o sermestlik neş'esiyle onu devirir ve yoluna devam eder.»

(39) Sûrei Maide : 54.

هین بهر مستی دلا غره مشو
هست عیسی مست حق خرمت جو

«Kendine gel ey gönül de mağrûr olma. İsâ, Tanrı sarhoşudur, eşekse, arpa sarhoşudur.»

ایچنین می را بجوزین خما
مستیش نبود زکوة دمها

«Bu mezâhir küplerinden öyle bir şarab ara ve bul ki onun sarhoşluğunun sonu gelmesin.»

Yâni, fânî güzellere tutulmak ve onların aşkıyla mest olmak, hakiki bir mestlik değildir. Öyle bir şarab ile mest ol ki, bu mestliğin, fânî, gelip geçici olmasın.

زانکه مر معشوق چون خمیت پر
آن یکی درد ودگر صافی چودر

«Çünkü her sevilen şahıs ve şey, şarabla dolu küp gibidir. Lâkin o şarablardan bazıları tortudan ibârettir, bazıları ise inci gibi saf ve berraktır.»

می شناسا هین بخش با احتیاط
تامی یابی منزله ز اختلاط

«Ey şarab nev'ini tanıyan kimse, dikkat et! İçeceğin şarabı ihtiyat ile tat ki, karışıklıktan münezzeh olan (Şarab-ı Tahûr)u bulasın.»

مردو مستی می دهندت لیک
مستی ات آردکشان تارب دین

«Saf veya karışık, her iki küpdeki şarab da mest eder. Lâkin (Şarab-ı Tahûr)un mestliği seni Tanrıya kadar çeker, götürür.»

Fâriside şöyle bir beyt vardır: «Şarabla sarhoş olan nihayet sabahleyin ayılır; fakat, sâkinin mestî ancak Kıyâmet sabahında uyanır.»

İşte, Ezel ve Ebed sakisinin, mestî olup da O'nun Cemâlindeki (Şarâb-ı Tahûr)dan içmiş olanların mestliğı kendilerini Huzur-ı İlâhî'ye kadar götürür. İşte ey sâlik böyle bir şarab ile mest ol ki:

15085

تارهی از فکر و وسواس و حیل
بی عقل این عقل در رقص الجل

Vesvese ve hiyle fikrinden kurtulasın. Akıl bağı olmaksızın, deve gibi vecde gelip oynayasın.»

15086

انبیا چون جنس رو چند و ملک
مهر ملک را جذب کردند از فلک

«Peygamberler, ruh ve melek gibi saf ve mâsum oldukları için, felekten melekleri cezbetmişlerdir.»

Yâni: Nebilere, meleklerin gelip vahy getirmesi, safvet ve mâsûmiyetle aynı cinsten oldukları içindir.

15087

باد جنس آتش است و یار او
که بود آهنگ مردو بر علو

«Rüzgâr, ateşin cinsi ve onun dostudur. Çünkü her ikisinin kastı da yükseğedir.»

Rüzgâr yüksekten eser, ateşin alevi ve dumanı yükseğe doğru çıkar. Bu itibarla ikisi arasında cinsiyet alâkası vardır. Peygamberler ile meleklerde safvet ve ismet dolayısıyla mütecânisdirler. Onun için görüşür ve konuşurlar.

15088

چون بندى توست کوزى تى
در میان حوض یا جوی تى

«Boş bir kabın ağzını kapayıp da bir havuz'un ortasına, yâhud da bir derenin içine bıraksan.»

15089

تا قیامت آن فرو ناید به پست
که دلش خالیست و روی بادهست

«Kıyâmete kadar dibe batmaz. Çünkü içinde havadan başka bir şey yoktur.»

15090

میل بادش چون سوی بالا بود
ظرف خود را هم سوی بالا کشد

«Havanın meyli yükseğe olduğu için, kabını da yükseğe çeker ve batmaktan muhafaza eder.»

15091

باز آن جانها که جنس انبیاست
سوی ایشان کشکشان چون سایه هاست

«Nebilere hemcins olan ruhlar da, onların gölgesi gibi arkalarından koşarlar.»

Nitekim şöyle bir hadis-i şerif rivâyet edilir: «Ben, Allah nurundam, kâmil mü'minler de benim nûrumdandır». Mevlânâ'nın «Nebilere hemcins olan ruhlar» demesi bu hadîs-i şerifte bahsolunan kâmil mü'minlerdir.

15092

زانکه عقلش غالبست و بی زشک
عقل جنس آمد بخلق باملك

«Çünkü o kâmil mü'minlerin akılları nefislerine gâlibdir. Akılın yaratılıştaki melek cinsinden olduğunda da şüphe yoktur.»

وان هوای نفس غالب برعدو
نفس جنس اسفل آمد شد بدو

«Nefsin hevâ ve hevesi de düşmanlarına galibdir. Ancak, nefis, aşağılık cinstendir, aşağılık alemine gider.»

بود قبطی جنس فرعون ذمیم
بود قبطی جنس موسیٰ کلیم

«Kıbtîler, kötü Firavun'un, sıbtîler de Kelîmullah olan Mûsâ'nın cinsinden idiler.»

بودهامان جنستر فرعون را
برگزیدش برد تا صدر سر

«Hâmân, en yakın cinsi olduğu için, Firavun onu çekti ve sarayının vezirlik makamına kadar yükseltti.»

لاجرم از صدر تا قعرش کشید
که دو جنس دوزخند آن دو پلید

«Şüphesiz Hâmân da Firavun'u, makam-ı saltanattan, Cehennemine dibine kadar çekti. O kütüklerin ikisi de Cehennem cinsi idiler.»

مردو سوزنده چو دوزخ ضد نور
مردو چون دوزخ ز نور دل نفور

«Her ikisi de, Cehennem gibi, halkı yakıcı ve nurun zıddı idiler. Her ikisi de Cehennem gibi kalb nurundan nefret ediyorlardı.»

زانکه دوزخ گوید ای مؤمن توزود
برگذر که نورت آتش را ربود

«Çünkü, Cehennem, Kıyamette üstünden geçen ehl-i î mânâ diyecektir ki: Ey mü'min, çabuk geç ki senin nurun benim ateşimi söndürüyor!»

بگذر ای مؤمن که نورت می کشد
آتشم را چونکه دامن می کشد

«Geç ey mü'min, zîra, nurun eteğini sürüdü mü ateşimi mahvedecek, hemen geç!...»

Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz: «Cehennem, Kıyamette üstündeki sıratından geçen ehl-i î mânâ: Yâ mü'min, geç; zîra senin nurun benim ateşimi söndürdü diyecektir.» buyurmuştur.

می رمد آن دوزخی از نورم
زانکه طبع دوزخستش ای حنم

«Cehennemlik olan da nurdan ürker ve kaçır; çünkü onda Cehennem tabiatı vardır.»

Zamanımızda da bir takım dinsiz ve î mânsız, baykuş ve yarasa gibi herifler dinden, î mândan ürkmüyorlar mı? Onun nûruna tahammül edemedikleri için gözlerini kapayıp şikâyet etmiyorlar mı? Çünkü onlar da Cehennem tabiatlıdır. Dinin nûru tesiriyle kalblerindeki küfür ateşinin söneceğinden korkarlar.

دوزخ از مؤمن گریزد آنچنان
که گریزد مؤمن از دوزخ بجان

«Bir mü'minin Cehennemden sakındığı kadar Cehennem de ondan çekinir.»

زانکه جنس نار نبود نور او
ضد نار آمد حقیقت نور جو

«Çünkü mü'minin nûru, Cehennem ateşi cinsinden değildir. Hakikat nurunu arayan ve bulan bir mü'min, ateşin zıddıdır.»

در حدیث آمد که مؤمن در دعا
چون امان خواهد ز دوزخ از خدا

«Hadis-i Nebevîde vârid olmuştur ki: Bir mü'min Cehennemden halâs olmak için Allah'a duâ edince;»

دوزخ ازوی هم امان خواهد بجان
که خدایا دور دارم از فلان

«Cehennem de: Yâ Rabbî; falânı benden uzaklaştırsun diye candan, gönülden istekte bulunur.»

Hazret-i Mevlânâ'nın bahsettiği hadis-i şerif şudur: «Mü'min; İlâhî, bana Cehennemden amân ver, diye düâ edince, Cehennem de: Yâ Rabbî, beni ondan kurtar, temennisinde bulunur.»

جاذبه جنسیت است اکنون بین
که توجنس کیستی از کفر و دین

«Cinsiyette bir câzibe vardır. Yâni cins cinsi çeker. Şimdi sen kendine bak, küfür ve dinden hangisinin cinsi olduğunu gör.»

گر بهامان مائلی هامانی
ور بموسی مائلی سبحانی

«Eğer Hâmân'a meylin varsa Hâmân'a, Mûsâ'ya meylin varsa Sübhân'a mensûbsun.»

ور بهر دومائلی انگیزه
نفس و عقلی مردوان آمیزه

«Eğer ikisine de meylin varsa, nefsinle aklın bir birine karışmış demektir.»

مرد و جنگند هان و هان بگوش
تا شود بر نفس غالب عقل و هوش

«Bu suretle nefis ile akıl çarpışmaktadır. Dikkat ve yardım eyle ki, akıl ve şuûrun nefesine galebe çalsın.»

در جهان جنگ شادی این بسست
که بینی بر عدو مردم شکست

«Düşmanın, heran mağlûb olduğunu görmek, sevinmek için yeter.»

«Düşmanların düşmanı, senin dâhilinde olan nefsidir.» Hadis-i şerif-i mûcibince insan için en büyük düşman kendi nefsidir. Zira, sâhibini Dûnyâ cezâsı ve Ahiret azâbını mûcib olacak hareketlere sevkeder. Bî-nâenaleyh böyle bir düşmanın mağlûb olduğunu görmek, sevinilecek bir haldir.»

«FİRAVUN'UN, MUSA ALEYHİSSELAMA İMAN EDİP ETMEMESİ
HAKKINDA, HÂMÂN İLE MÜŞÂVEREDE BULUNMASI»

آن ستیزه رو بسختی عاقبت
گفت باهامان برای مشورت

«O inadcı Firavun nihâyet istişâre için Mûsâ Aleyhisselâmın teklifini Hâmân'a söyledi.»

15111

وعدہ های را آن کلیم الله را
گفت و محرم ساخت آن گمراه را

«Kelîmullahın vaadlerini anlatıp o sapık herifi mahrem ittihaz etti.»

15112

گفت باهامان چوتنها اش بدید
جست هامان و گریبانش درید

«Hâmân'ı yalnız bulunca Hazret-i Mûsâ ile olan konuşmasını anlattı. Hâmân bunları duyunca yerinden fırladı ve yakasını yırttı.»

15113

بانگها زد گریه ها کرد آن لعین
کوفت دستار وکله را بر زمین

«O mel'ûn haykırdı, ağladı, sarığını, külâhını başından çıkarıp yere attı.»

Ve dedi ki:

15114

کوچه گونه گفت اندر روی شاه
ایچنین کستاح آن حرف تباه

«Böyle bir küstah, öyle bâtil sözleri pâdişâhınızın yüzüne karşı söylemeye nasıl cesâret etti?»

15115

جمله عالم را مسح کرده تو
کار را با بخت چون زر کرده تو

«Sen bütün âlemi teshir etmiş, tâlihinin yardımıyla işini altın gibi revach bir hâle getirmiş büyük bir hükümdârsın.»

15116

از مشارق و زمغارب بی لجاج
سوی تو آرند سلطان خراج

«Şark ve garb pâdişahları, bahâne göstermeden ve inad etmeden, senin hazîne harac verirler.»

15117

پادشاهان لب همی مالند شاد
برستان خاک توای کیقباد

«Ey büyük şehinşâh; Dünya hükümdarları, senin kapının eşğini sevinerek öperler.»

15118

اسب باغی چون بیند اسب ما
رو بگرداند گریزد بی عصا

«Düşmanın atı, atımızı görünce döner, değneksiz ve kamçısız kaçar.»

15119

تا کنون معبود و مسجود جهان
بوده گردی کمینۀ بندگان

«Şimdiye kadar Alemin Mâbûdu idin, herkes sana secde ediyordu Bundan sonra kulların en hakîri mi olacaksın?»

15120

در هزار آتش شدن زین خوشترست
نه خدایندی شود بنده پرست

«Bin defa ateşe atılmak, bir hükümdârın koluna bende atılmasından daha hoştur.»

نی بکش اول مرا ای شاه چین
تا نبیند چشم من بر شاه این

«Ey kuşların dâne toplayıp yedikleri gibi hükümdarları mahvetmiş olan Firavun; hayır... bu işi yapma! Yapacaksan, evvelâ beni öldürt ki böyle bir hali gözüm görmesin.»

حسرو اول مرا کردن بزن
تا نبیند این مذلت چشم من

«Pâdişâhım; evvelâ benim kafamı kestir ki bu zilleti gözüm görmesin.»

خود نبودست و مبادا اینچنین
که زمین گردون شود، گردون زمین

«Semânın zemin, zeminin semâ olduğu şimdiye kadar görülmemiştir. Şimdiden sonra olmasın ve görülmesin.»

بندگان مان خواجه تاش ماشوند
بی دلائمان دل خراش ماشوند

«Kölelerimizin kapı yoldaşımız olması, tâbilerimizin gönlümüzü ya ralıyacak bir hâle gelmesi çekilir mi?»

چشم روشن دشمنان و دوست کور
گشت مارا پس گلستان قمر کور

«Düşmanlarımızın gözü aydın, dostlarımızın ise kör oldu. Gül bahçesi bizim mezarın dibi hâlini aldı.»

دوست از دشمن همی شناخت او
زرد را کورانه کثر می باخت او

«Hâmân dostu, düşmanı tanımıyor, körükörüne yanlış tavla oynuyor-du.»

دشمن تو جز تو نبود ای لعین
بیگنا ها ترا مگو دشمن بکین

«Hey mel'ûn; senin düşmanın senden başkası değildir. Günâhı olma-yanlara kin tutarak düşman deme!»

پیش تو این حالت بد دولتمست
که دوا دواول و آخرتست

«Sence bu kötü hal devlettir... Yâni evveli «Dev = koş», sonu da «Let = dayak ye» dir.»

گر ازین دولت نتازی خز خزان
این بهارت را همی آید خزان

«Bu devlet sandığın yaşayıştan velevki sürünmek suretiyle olsun Ahiret tarafına dönmeyecek olursan bu baharın elbette güz'e dönecektir.»

مشرق و مغرب چو توبس دیده اند
که سرایشان زتن بریده اند

«Senin gibi, başları kesilmiş ve bedenlerinden ayrılmış vezirleri şark da, garb da çok görmüştür.»

15131

مشرق ومغرب که نبود برقرار
چون کند آخر کسی را پایداد

«Şark ve Garb'ın kendileri bâkî olmayınca bir kimseyi nasıl ebedî kılabilirler?»

15132

تبدان فخر آوری کز ترس و بند
چاپلوسه گشت مردم دور

«Bir kaç kişinin, korkudan ve zindana girmekten ürkmeye yüzünden, yaltaklanmasından iftîhar ediyorsun.»

15133

هر کرا مردم سجودی می کند
زهر اندر جان او می آ کند

«İnsanlar, her kime tâzimen secde ederler ve karşısında yer öperlerse, onun canını zehirliyorlar demektir.»

Yâni onu kibir ve gurura sevkederler. Kibir ise insan için zehir gibi öldürücüdür.

15134

چونکه برگردد از آن ساجدش
داند او که زهر بود و موبدش

«Bir kere devlet, yüz çevirdi ve bahtı döndü mü, kendisine secde edenin kendisini zehirlediğini o da anlar.»

15135

ای خنک آنرا که ذلت نفسه
وای آن کز سرکشی شد چون که او

«Nefsini zelîl ve mutî kılan kimseye ne mutlu! Dağ gibi kafa tutup azamet satan kimsenin de vay hâline!»

Böyle kimseler için Sûre-i Esrâ'da:

وَلَا تَمْشِ
فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ
طُولًا

Yâni: «Yer (yüzün) de kibr-ü azametle yürüme. Çünkü (ne kadar bassan) arzı cidden yaramazsın, boyca da aslâ dağlara eremezsin⁴⁰» buyurulmuştur.

Mütevâzî olanlar da:

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ
الَّذِينَ يَسْتَوُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

Yâni: «O çok esirgeyenin (hâs) kulları, ki onlar yer yüzünde vekaar ve tevâzu ile yürürler. Kendilerine beyinsizler (hoşa gitmeyecek) lâflar attığı zaman, Selâmetle, de (yiyib geçe)rler⁴¹» diye medh edilmiştir.

15136

این تکبر زهر قاتل دان که هست
از می پرز هر گشت آن کیچ مست

«Kibir ve azametın öldürücü zehir olduğunu bil. O zehirli şarapla aptal ve ahmak kişi sarhoş olur.»

15137

چون می پر زهر نوشد مدبری
از طرب یکدم مجنبا ند سری

«Bir bedbaht zehirli şarabı içince neş'e bir müddet başını sallar, omuzlarını oynatır.»

(40) Sûrei Esra : 37.

(41) Sûrei Furkan : 63.

بعدیقدم زهر بر جانش فتد
زهر در جانش کند دادوستد

«Biraz sonra zehir, canına tesir eder; can alıp vermeye başlar!...»

Yâni onun helâkine sebep olur.

گرنداری زهر پشرا اعتقاد
کوچه زهر آمد نگر در قوم عاد

«Eğer kibir ve azametın zehir olduğuna inanmazsan Âd kavmine bak da gör. Onlara zehir neler etti.»

چونکه شاهی دست باید برشی
بکشدش یاباز دارد برچی

«Bir pâdişah diğer bir pâdişaha galib gelince ya onu öldürür, yâhud da bir zindana habseder.»

ور بیابد خسته افتاده را
مرهمش سازدشه و بدهد عطا

«Fakat, bir düşkün dertliyi görse, derdine merhem olur ve ona ihsanlarda bulunur!»

کرنه زهرست این تکبر بس چرا
گشت شه رابی گناه و بی خطا

«Eğer bu kibir zehir değilse, o gâlib pâdişah, mağlûb ve esir olmuş şahı kabahati yokken niçin öldürür?»

Onun kabahati ve helâk oluş sebebi, gâlib pâdişaha karşı kibir ve azamet göstermesidir.

وین دگر را بی خدمت چون نواخت
زین دو جنبش زهر را باید شناخت

«O düşkün dertliye, kendisine bir kullukta da bulunmadığı halde neden iltifat ediyor? İşte bu iki hareketten kibirin nasıl bir zehir olduğunu anlamalıdır.»

راهزن هر گر کدایی رانزد
کرک کرک مرده راهرگز کرد

«Yol kesen, aslâ bir yoksulu soymaz. Bir kurt ölü bir kurdu kat'iyen ısırmaz.»

خضر کشتی را برای آن شکست
تا تواند کشتی از خار رست

«Bir takım kötü kişilerin elinden kurtarabilmek için Hızır, gemiyi sakatlamıştı.»

Kur'an-ı Kerim'de hikâye buyurulduğu üzere Mûsâ ve Hızır Aley-himesselâm arkadaş olmuşlar ve bir gemiye binmişlerdi. Gemiciler bunlardan para almadıkları halde Hızır gemiden bir tahta koparmıştı. Bunun sebebi ise gemiyi tahrib etmek değil, ileride bekleyip sağlam gemileri zabteden zâlim bir hükümdârın gazabından kurtarmaktı. Bu münâsebetle Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

چون شکسته می رهد اشکسته شو
امن در فقرست اندر فقررو

«Mâdemki kırık olan kurtuluyor, sen de kırıl da aczini bil. Emniyet yokluktadır; sen de kibir ve gurura değil, yokluğa meylet!»

15147

آن کهی که داشت ورکان نقد چند
گشت باره باره از زخم کلند

«İçindeki mâtende bir parça altın, yâhud gümüş bulunan bir dağ, kazma ve külünk darbesiyle parça parça olur.»

15148

تینغ هر اوست کورا گردنیست
سایه کافکندهست بروی زخم نیست

«Kılıç, boynu olan insanı keser. Gölge ise yerlere döşenmiştir; boynu ve bedeni olmadığı için onun yaralanması ve kesilmesi de yoktur.»

Binâenaleyh ey sâlik; sen de gölge gibi mütevazi ve varlıksız ol ki kazâ kılincından boynunu kurtarasın.

15149

مهری نفطست و آتش ای غوی
ای برادر چون برآذرمی روی

«Ey sapık kimse; büyüklük ve gurur neft ile ateş gibidir. Böyle bir ateş üzerine nasıl gidiyorsun?»

15150

هرچه او هموار باشد بر زمین
تیرها را کی هدف باشد بین

«Zemîn ile müsavî olan bir şey, oklara hedef olur mu? Dikkat et!»

Ok'un olsun, tufengin olsun hedefleri dâimâ yüksekte olur. Ve ancak yüksekteki hedeflere ok, yâhud kurşun atılır. Toprak gibi yüksek olmayan şeyler ise hedef olmayacağı için ok ve kurşun yarısından emin bulunur. Harb siperlerinin toprak içinde bulunması da kezâ mermilerin isâbetinden mahfuz kalınması içindir.

15151

سر برآرد از زمین آنگاه او
چون هدفها زخم باشد بی رفو

«Yerden başını kaldırıp, varlık gösteren ve büyüklenen kimse ise, tedâvî olunmaz bir surette yaralanır.»

15152

زردبان خلق این ما و منیست
عاقبت زین زردبان افتادنیست

«Bu (biz) ve (ben)lik, yâni kibir ve azamet vehmi, halkın merdivenidir ki sonunda o merdivenden yuvarlanmak mukadderdir.»

15153

هرکه بالاتر رود ابله‌ترست
کاستخوان او بتر خواهد شکست

«Kim, merdivenin daha üstüne çıkarsa o daha ahmaktır. Çünkü, düş-tüğü vakit kemikleri daha beter kırılır.»

15154

این فروغت و اصولش آن بود
که ترفع شرکت یزدان بود

«Bu, merdivenden yuvarlanmak ve kemikleri kırılmak, kibir ve azamet cezâsının feridir, asılları ise şudur: Yücelik, Tanrıya şirk koşmadır.»

Nitekim bir Hadis-i Kudside: «Kibriyâ benim ridam, azamet de izârımdır. O hususlarda benimle münâzaaya kalkanı ateşime sokarım.» buyurulmuştur.

Ridâ ve İzâr: Arab kisvesidir ki birincisi ceket gibi omuzlara alınır, ikincisi peştemâl gibi bele sarılır. Ebû Hüreyre (Radyallâhü anh) diyor ki: «Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem ile orduları, sefer esnâsında tepelere çıktıkça tekbir getirirler, vâdilere indikçe Sübhânellâh derlerdi.»

Tepelere çıkmak bir nevi yükselmek olduğu, yükselmek ise Cenâb-ı Hakk'a mahsus buulduğu için Resûl-i Ekrem ve Ashâb-ı Kirâmı yüksek

yerlere çıkınca (Allahü Ekber) diyerek Allahın büyüklüğünü itiraf ederlerdi.

15155

چون نمردی ونگشتی زنده زو
باغی باشی بشرکت ملک جو

«Sen, ölmeden evvel ölüp, ilâhî lutfıyla tekrar dirilmedikçe Hükûmdâra karşı memleket istilâsına ve ortaklık dâvâsına kalkışmış bir düşman olursun.»

15156

چون بدو زنده شدی آن خود ویست
وحدت محضست آن شرکت کیست

«Onun lutfuyla dirilince ancak O kahr ve tam birlik zuhura gelir ve şirk ortadan kalkar.»

15157

شرح این درآینه اعمال جو
که نیابی فهم آن درگفت وگو

«Hak ile dirilişi âmel aynasında gör. Zira, bunu sözle ve dedi-kodu ile anlayamazsın.»

Kur'ân-ı Kerim'de:

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٤٢﴾

Yâni: Sana yakın (ölüm) gelinceye kadar da rabbine ibadet et⁴².» buyurulmuştur. Ne zaman o yakın geilsen Hak ile dirilmenin ne demek olduğu o zaman anlaşılır. Çünkü zevkiyâtandır. Sözle, târif ile anlaşılamaz.

(42) Sûrei Hicr: 99.

15158

کر بگویم آنچه دارم در درون
بس جگرها گردد اندر خال خون

«İçerimde bulunan ve bu bahse müteallik olan esrârı söylersem, pek çok ciğer kan olur.»

Yâni tahammül edemezler.

15159

بس کنم خود زیرا این بسست
بانگ دو کردم اگر درده کسست

«Bahsî kesiyorum; zekî olanlara bu kadar kâfidir. Ben iki defa seslendim. Eğer köyde adam varsa — yâni dinleyenler arasında anlayan mevcud ise — bu kadar söz yetişir.»

Hazret-i Mevlânâ bundan sonra Hâmân'ın Firavun'u sapıtması bahsine dönerek diyor ki:

15160

حاصل آن هامن بدان گفتار بد
ایچنین راهی بران فرعون زد

«Hulâsa, Hâmân, o kötü ve sapık sözleriyle Firavunun yolunu vurdu.»

15161

لقمه دولت رسیده تادهان
اوکلوی اویریدی ناگهان

«Devlet ve seâdet lokması Firavun'un ağzına kadar gelmişken, Hâmân, âdetâ onun boğazını keserek yutmasına meydan vermedi.»

15162

خرمن فرعون را داد او بیاد
هیچ شه را ایچنین صاحب مباد

«Hâmân, Firavunun harmanını yele verdi — Yâni dine girmekten ve imâna gelmekten mahrum bıraktı — Hiç bir pâdişâhın böyle bir vezîri olmasın!»

«MÛSÂ ALEYHİSSELAM'IN, HÂMÂN'IN SÖZLERİNİN TESİRİYLE
FİR'AVUN'UN İMANA GELMESİNDEN ÜMİT KESMESİ»

15163

گفت موسی لطف بنودیم وجود
خود خداوندیت را روزی نبود

«Hazret-i Mûsâ dedi ki: Biz lutfettik ve cömertlik gösterdik. Lâkin o
lutuf ve cömertlik sana ve hükûmetine nasib değilmiş.»

15164

آن خداوندی که نبودرا ستین
مروانی دست دان فی آستین

«Hakiki olmayan bir hükümdarlığın ne eli vardır, ne de yen'i!»

Yâni ne asl'ı vardır ne de fûrûu...

15165

آن خداوندی که دزدیده بود
بی دل و بی جان و بی دیده بود

«Hırsızlama olan bir saltanat gönülsüz, ruhsuz ve gözsüz — yâni te-
mamiyle eksikli — olur.»

15166

آن خداوندی که دادندت عوام
باز بستانند از تو همچو وام

«Halk, sana verdiği saltanatı, alacak tahsil eder gibi, yine senden ge-
ri alır.»

15167

ده خداوندی عاریت بحق
تا خداوندیت بخشد متفق

«İğreti hükümdarlığı Allaha ver ki; sana, herkesin kabul edip, râ-
zi olacağı bir devlet ihsan etsin.»

«ARAB BEYLERİNİN, MUSTAFA ALEYHİSSELAMA: «MÜLKÜ TAYİN
VE BİZE TAKSİM ET Kİ ARAMIZDA İHTİLÂF ÇIKMASIN» DEMELE-
Rİ; SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEMİN DE: «BEN BU BEYLİK
İŞİNDE HAK TARAFINDAN MEMURUM» BUYURMASI
VE İKİ TARAFIN MÜBAHASESİ»

15168

آن امیران عرب کرد آمدند
ز د پیمبر منازع می شدند

«Arab beyleri toplandılar ve huzur-ı peygamberîde münakaşa ettiler.»

Ve dediler ki :

15169

که تو میری هر یک از ما هم امیر
بخش کن این ملک بخش خود بگیر

«Sen bir emîrsin ve bizim her birimiz de birer emîrdir. O halde mem-
leketi taksim et ve hissene düşeni al!»

15170

هر یکی در بخش خود انصاف جو
توز بخش ما دودست خود بشو

«Her emîr kendi hissesine düşene râzî olsun. Sen de bizim hisseleri-
mizden el çek!»

15171

گفت میری مرصاحق داده است
سروری امر مطلق داده است

«Reşûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem buyurdu ki: Emirliği ba-
na Hak verdi, sizinkisi ise iğretidir.»

15172

کین قران احدثت و دور او
هین بگیری امرا اورا اتقوا

«Bu zaman, (devr-i Ahmedî) ve (zamân-ı Muhammedî)dir. Dikkat edin, onun emrini dinleyin, hilâfına hareket etmeden sakının.»

15173

قوم گفتندش که ما هم زان قضا
حاکیم و داد امیری مان خدا

«Gelen emirler dediler ki: Biz de Kazâ-yı İlâhî ile hâkimiz, bizim emirliğimizi de Hak vermiştir.»

15174

گفت لیکن مرصالحی ملک داد
مرشمارا عاریت از بهر زاد

«Resûl- Ekrem buyurdu ki: Cenâb-ı Hak, bâkî mülkü bana ihsan etti. Size ise, emîr oğlu olarak doğmanız itibariyle âriyet olarak verdi.»

15175

میری من تاقیامت باقیست
میری عاریتی خواهد شکست

«Benim emirliğim Kıyâmete kadar bâkîdir. Âriyet mülk ise, gelip geçecek ve elden çıkacaktır.»

15176

قوم گفتند ای امیر افزون مگو
چیز است حجت بر افزون جویی تو

«Emirler dediler ki: Ey emîr; fazla söyleme! Üstün olduğunu iddia ediyorsun. Delilin nedir?»

15177

در زمان ابری برآمد راسر
سیل آمد گشت آن اطراف پر

«O anda, Kahr-ı İlâhî ile, bir bulut gelip yağmur yağdırdı, seller akıp etrafı doldurdu.»

15178

رو بشهر آورد سیل بس مهیب
اهل شهر افغان کنان جمله رعیب

«Korkunç bir sel, şehre yüz tuttu. Şehirliler korkudan feryâda başladı.»

15179

گفت پیغمبر که وقت امتحان
آمد اکنون تا کمان گردد عیان

«Hazret-i Peygamber buyurdu ki: Zan ve şüphenin ortadan kalkarak, hakîkatin meydana çıkması için imtihan vakti geldi. Siz de hakîkî ve bâkî mülk sahibi iseniz şu seli durdurun.»

15180

هر امیری نیزه خود در فکند
تا شود در امتحان آن سیل بند

«Her emir, imtihanla seli durdurmak için, mızrağını suya attı!»

15181

بس قضیب انداخت دروی مصطفی
آن قضیب معجز قرمان روا

«Cenâb-ı Mustafa da, mucize gösteren ve fermânını kabul ettiren asâsını suya bıraktı.»

نیزه هارا همچو خاشاکي ربود
آب تیزسیل پر جوش عنود

«Coşkun ve inadcı selin sür'atle akan suları, mızrakları çörçöp gibi kaptı.»

نیزه ها کم گشت جله وان قضیب
بر سر آب ایستاده چون رقیب

«Mızrakların hepsi kayboldu. Asâ'yı peygamberi ise, etrafı gözetken bir gözcü gibi, suyun üstünde duruyordu.»

زاهتمام آن قضیب آن سیل زفت
رو بگر دانید آن سیلاب رفت

«O mübark asânın himmetiyle, o büyük ve coşkun sel, başka tarafa dönüp gitti.»

چون بدیدند ازوی آن امرعظیم
بس مقرر گشتند آن میران زیم

«O emirler; bu büyük mucizeyi görünce, Resûlullahın doğruluğunu tasdik ettiler.»

جز سه کس که حقد ایشان چیره بود
ساحرش گفتند و کاهن آن ججود

«Yalnız, hasedleri galib üç münkir, Zât-ı Risâlete: sihirbaz ve kâhin dediler.»

ملک پرست چنان باشد ضعیف
ملک پرورسته چنان باشد شریف

«İğreti emîrlik, böyle zayıf olur. Hakkın vergisi olan emîrlik ise böyle yücedir işte...»

نیزه هارا گرنیدی با قضیب
نامشان بین نام او بین ای نجیب

«Ey asil kişi, eğer o zamana yetişip de o mızraklarla asâyı görmedinse o emirlerle, Sultân'ül-Enbiyâ Efendimizin isimlerini gör!»

نامشانرا تیز سیل صرک برد
نام او دولت تیزش نمود

«Onların adını ölümün coşkun seli çoktan götürdü, fakat (Nâm-ı Nebvî) ve (Şer'-i Muhammedî) ölmedi.»

بمنج نوبت می زندش بردوام
همچنین هر روز تاروز قیام

«Bütün müslüman memleketlerinde, O'nun adına hergün beş defa nevbet vurulmaktadır ve Kıyâmete kadar da vurulacaktır.»

Nevbet: Hükümdarların ve emirlerin kapılarında çalınan çalgı demektir. Buradaki nevbet ise, beş vakit okunan (Ezân-ı Muhammedî)dir.

Hazret-i Mevlânâ bu hakikatleri beyan ettikten sonra, Mûsâ ve Fıravun kıssasına avdetle Mûsâ Aleyhisselâm lisâmından Fıravun'a hitâben diyor ki:

گر ترا عقاست کردم لطفا
ورخری آورده ام خرداعصا

«Eğer aklın varsa sana lutuflarda bulundum. Yok.. Eşek isen eşeğe sopa getirdim.»

15192

آنچنان زین آخرت بیرون کنم
کز عصا گوش و سرت پر خون کنم

«Öyle ki seni ahırından çıkaracağım, kulağını ve kafanı kana bulayacağım.»

15193

اندرین آخر خزان و صردمان
می نیابند از جفای تو امان

«Çünkü bu Dünyâ ahırındaki eşekler de, insanlar da senin cefâ ve cev-rinden emân bulamıyorlar.»

15194

ک عصا آورده‌ام بهر ادب
هر خیر را کون باشد مستجب

«Emre itaat ve icâbet etmeyen her eşeği terbiye için işte asâ getirdim.»
O asâ:

15195

اژدهای می شود در قهر تو
کاژدهای گشته در فعل و خو

«Seni kahretmek için ejderhâ olur. Çünkü sen de, işde ve huyda bir ej-derhâ kesilmişsin.»

15196

اژدهای کوهی تویی امان
لیک بنگر اژدهای آسمان

«Sen, aman vermez bir dağ ejderhâsısın. Lâkin benim asâma bak ki o, bir gökyüzü ejderhâsıdır.»

15197

این عصا از دوزخ آمد جاشی
که هلا بگریز اندر روشنی

«Bu asâ, sana: (Küfür karanlığından İmân aydınlığına kaç) demek için Cehennemden bir çeşni olarak geldi.»

15198

ورنه درمانی تودر دندان من
مخلصت نبود ز دربتان من

«Yoksa, benim dişlerim arasında kalırsın; kimse seni benim kahrım-dan kurtaramaz.»

«ALLAHIN KUDRETİNİ TANIYAN KİMSE CENNET VE CEHENNEM NEREDEDİR? DİYE SORMAZ.»

Hazret-i Mûsânın: «Bu asâ, Cehennemden bir çeşnîdir» buyurması üze-rine Cennet ve Cehennem nerededir? diye bir süâl vârid olması ihtimâline cevap olmak üzere Cenâb-ı Mevlânâ diyor ki:

15199

هر کجا خواهد خدا دوزخ کند
اوج را بر مرغ دام و فح کند

«Allah nereyi isterse Cehennem haline getirir, hattâ fezâyı uçan bir kuşa tuzak haline getirir.»

15200

هم زدندانت بر آرد دردها
تا بگویی دوزخست واژدها

«Sana öyle bir diş ağrısı verir ki, onun için, Cehennem azâbı ve ej-derhâ ısırması dersin.»

15201

یا کند آب دهانت را غسل
تا بگویی که بهشتت وحلل

«Yâhud ağzının suyunu, yâni tükürüğünü, bal gibi öyle bir tatlılaştırır ki, onun için Cennet nimeti ve hıl'ati tâbir edersin.»

15202

از بن دندان برویاندشکر
تا بدانی قوت حکم قدر

«Allah, Kaderi hükmündeki kudreti bildirmek için, dişlerinin dibinden sana şeker tattırır.»

15203

بس بدندان بی گناهان را مگر
فکر کن از ضربت نا محترز

«Gelecek ve kaçınmak imkânı bulunmayacak mânevî bir silleyi düşün de hîgünah olanları dişleme.»

Yâni onlara zulmetme...

15204

نیل را بر قبطیان حق خون کند
سبطیان را از بلا محصون کند

«Cenâb-ı Hak, Nil nehrini kıbtîler için kan hâline getirir, fakat Beni İsrâîl'i o belâdan mahfûz kılar.»

Hazret-i Mûsâ'nın mûcizesi olarak Mısırlıların uğradıkları belâlardan biri de Nil'in Kıbtîlere kan olması, Sıbtîlere ise su halinde kalması idi. Hat-tâ derler ki: Bir kıbtî bir kaptan beraber su içmek için yalvarmış, bir taşı ilki taraftan ağızlarına götürmüşler. Kıbtînin içeceği taraf kan, sıbtînin içeceği taraf su görünmüş. Bunun böyle olması:

15205

تا بدانی پیش حق تمیز هست
در میان هوشیار راه و مست

Cenâb-ı Hakkın yoldaki ayık ile sarhoşu ayırd edecek bir temyiz kudreti bulunduğunu anlamak içindir.»

15206

نیل تمیز از خدا آموختست
تا کشاد آن را و این را سخت بست

«Nil nehri ve Şab denizi, temyiz ve tefriki Allahdan öğrendiği için, Mûsâ'ya ve Benî İsrâîl'e açılıp yol vermiş; Firavun ile askerine de o yolu kapayıp kendilerini boğmuştur.»

15207

لطف حق عاقل کند مر نیل را
قهر او احمق کند قایل را

«Hakk'ın lutfu Nil nehrine idrak ve şuur verir. Kahrı ise Kaabil'i almak hâline getirir.»

Ki, kadın meselesinden dolayı öldürdüğü kardeşi Hâabil'in cesedini ne yapacağını bilememiş, günlerce sırtında taşıdıktan sonra bir karganın gagasıyla toprağı kazdığını, o çukura ölü bir kargayı gömdüğünü görmesiyle o da toprağı eşmiş ve sırtında taşıdığı cesedi oraya defnetmişti.

15208

در جمادات از کرم عقل آفرید
عقل از عاقلی بقر خود برید

«Allah, kerem ve lütfu ile cemâdâta (cansız şeylere) şuur ihsan eder, kahr ile de akıllının aklını izâle eyler.»

15209

در جماد از لطف عقلی شد بدید
وز نکال از عاقلان دانش رمید

«O'nun lütfuyla cemâdâtta akıl zâhir olur; kahr ve azâbiyle de akıllıların aklı kaçar.»

عقل چون باران با اسحق برینخت
عقل این سوخشم حق دید و گریخت

«Akıl, Hak'kın emri ile mahlûkâta yağmur gibi yağdı. Fakat, hakkın-
da Allah'ın gazabını gördüğü o fâsık ve mağdûb olanın başından kaçtı.»

ابروخورشید و مه و نجم بلند
جمله بر ترتیب آیند و روند

«Bulut, Güneş, Ay ve yüksek yıldızın hepsi de bir nizam üzere gelir-
ler, giderler.»

Yâni doğarlar ve batarlar.

هر یکی ناید مکرر در وقت خویش
که نه پس ماند ز هنگام و نه پیش

«Bunların her biri vaktinde doğar; doğuş zamanları ne geri kalır, ne
de evvel olur.»

Şu sayılan seyyarelerin, böyle, saatinde ve dakikasında doğup batmak
suretiyle muntazam hareketleri, o akıl yağmurundan hisse aldıklarını ve
bu hisse dolayısıyla Allah'ın emrine tamamiyle bağlı olduklarını bildirir.
Binâenaleyh, cemâdâta varıncaya kadar, bütün mahlûkâtın kendilerine gö-
re bir hayatı ve kendine göre bir şuuru ve aklı vardır.

چون نکردی فهم این را زانبیا
دانش آوردند در سنک و عصا

«Bu hali peygamberlerin mucizesinden nasıl oldu da anlamadın? On-
lar taş ve asâya ilim verdiler.»

Meselâ Ebû Cehil'in avucundaki taş parçaları lisâna gelmiş ve (La ilâhe
illallah Muhammeden rasûlullah) demiştir. Bir değnek olan asâda Hazret-i
Mûsâ'nın elinde büyük bir ejderhâ olmuş ve sihirbazların ortaya attık-
ları ipleri ve değnekleri yutmuştu.

تاجادات دگر را بی لباس
چون عصا و سنک داری از قیاس

«Diğer cemâdâtı da şeksiz, şüphesiz bir halde asâ ile taş parçalarına
kıyas et!»

Ki hepsinin bir anlayışı ve söyleyişi vardır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'-
de şöyle buyurulmuştur:

وَأَزْمِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ

Yâni: «Hiç birşey hâriç değil, hepsi O'na hamd ile tesbih eder. Fakat
siz, onların tesbihini iyi anlamazsınız⁴³.»

Hattâ en kızıl dinsizler bile istemedikleri ve farkına varmadıkları
halde nefes alıp verirken ağızlarından çıkan (He) harfi ile Allah'ı zikre-
derler.

طاعت سنک و عصا ظاهر شود
وزجادات دگر مخبر شود

«Taş parçalarının Hazret-i Peygambere ve asânın Hz. Mûsâ'ya itaat-
ları, diğer cemâdâtın da Emr-i İlâhî'ye mutî olduklarını bildirir.»

Ve onlar lisân-ı hâlâ ile der ki:

ما زیدان آگیم و طاییم
ما همه نی اتاقی ضاییم

«Biz Allah'ı biliriz ve O'na itaat ederiz. Tesâdüfî ve abes yere yara-
tılmamışız.»

15217

همچو آب نیل دانی وقت غرق
کومیان مردو امت کرد فرق

«Biz hepimiz Nil nehrine benzeriz. Zirâ o, batırıp boğacağı Firavun-la Benî İsrâîli ayırdetti.»

Firavun ve ordusunu boğdu, Benî İsrâîl'e yollar açıp karşıya geçmelerine müsâade etti.

15218

چون بدایش دانا وقت خسف
درحق قارون که قهرش کردنسف

«Kezâ bizi, Kaarûn'un yere geçeceği zaman O'nu kapıp helâk eden yer gibi, vâkıf bil!...»

15219

چون قرکه امربشید وشتافت
بس دونیمه گشت برجرخ و شکافت

«Ve yine bizi Kamer gibi farzet ki O, Resûlullâhın işâretini ve emrini işitince hemen yarıldı ve semâda iki parça göründü.»

15220

چون درخت و سنگ کاند هر مقام
مصطفی را کرد طاهر السلام

«Nerde bir ağaç ve taş varsa, Hz. Mustafa'yı görünce apaçık selâm vermişti ya... İşte cansızların hepsini de böyle bil, böyle tanı!...»

İşte burada nakledilen misallerin hepsi de, cansız şeylerde bir nevi idrak ve şuur bulunduğunu isbât eder.

«BİR MÜ'MİN İLE BİR FEYLESOFUN MÜBAHASE ETMESİ, ALLAH'I İNKÂR EDEN VE ÂLEME: EVVELİ YOK DİYEN BİR DEHRİNİN CEVÂBİ»

15221

دی یکی می گفت عالم حادثست
فانی است این چرخ حقیق وارثست

«Dün biri dedi ki: Âlem hâdistir, (sonradan yaratılmıştır), bu gökyüzü de fânî olup, Allah onun vârisidir.»

15222

فلسفی گفت چون دانی حدوث
حادثی ابرچون داند غیوث

«Bir feylesof ona sordu ki: Sen Dünyânın sonradan zuhûra geldiğini ne biliyorsun? Yağmur, bulutun sonradan yaratıldığını nasıl bilir?»

15223

ذره خودنیستی از انقلاب
توجه می دانی حدوث آفتاب

«Bu değişip duran Âlemden sen bir zerre bile değilsin. O halde Güneşin sonradan yaratıldığını ne bilirsin ki?»

15224

کرمکی کاندر حدث باشد دین
کی بداند آخروبد زمین

«Pislik içinde bir kurt, yeryüzünün evvelini ve sonunu ne bilir?»

Sen de Âleme nisbetle bir zerre bile değilsin. Veya, pislik içinde bulunan bir kurt misâlisin.

Bir zerrenin Güneşten, bir pislik kurdunun Arz'dan haberdâr olmadığı gibi, sen de Dünyânın kadîm mi, hâdis mi olduğuna vâkıf değilsin.

این بتقلید از پدر بشنیده
از حاق اندرین پیچیده

«Bunu — yâni âlemin sonradan yaratıldığını — babandan işitmiş ve ahmaklığından onu taklid ile bu fikre saplanmış, kalmışsın.»

چیست برهان برحدوث این بگو
ورنه خاموش این فزون گوئی مجو

«Âlemin sonradan yaratıldığına delilin nedir? Onu söyle. Yoksa sus, fazla söylenmeye kalkışma!»

Kelâm ulemâsı ile feylesoflar arasında âlemin (Hudûs)u ve (Kıdem)i hakkında zaman zaman uzun uzun mübâheseler edilmiş ve kitablar yazılmıştır. Ehl-i sünnet, Âlem'in hudûsuna; yâni yok iken, İlâhî emir ile vâir olduğuna kâni ve kaaidirler. Felsefe ise, kıdemini; yâni ezelden beri mevcud olduğunu ve ebede kadar mevcud olacağını iddia eder. İki taraf da dâvâsına delil ve hüccet göstermeye çalışır ve aynı zamanda da delil ve hüccet ister. Yukarı beyitlerdeki sualler de böyle bir düşünce ile sorulmuş ve iddialar böyle bir noktadan hareketle serdedilmiştir.

Feylesofun yukardaki iddiâsı üzerine mü'min:

گفت دیدم اندرین بحث عمیق
بحث می کردند روزی دوفریق

«Dedi ki: Bu derin meselede iki kişinin mübâhese ettiğini gördüm.»

در جدال ودر خصام ودرستوه
گشت هنگامه بر آن دوکس کروه

«O iki kişinin mücâdele, ve münakaşası dolayısıyla halk, başlarına toplanmıştı.»

من بسوی جمع هنگامه شدم
اطلاع حال ایشان بستدم

«Ben o kalabalık tarafına gittim, mübâhese edenlerin haline muttali oldum.»

آن یکی می گفت گردون فانیست
بی کانی این بنارا بانیست

«Biri diyordu ki: Şu Âlem fânidir. Şüphesizki bu binânın bir bânisi vardır.»

وان دگر گفت این قدیم وبی کیست
نیستش بانی ویابانی ویست

«Karşısındaki de diyordu ki: Bu Âlem kadîmdir, evveli yoktur ve zaman ile mukayyed olmamıştır. Başka bir bânisi yoktur, varsa o, kendisidir.»

گفت منکر کشته خلاق را
روز وشب آرنده ورزاقرا

«Mü'min dedi ki: Yaratanı, geceyle, gündüzü getirip götürün ve bütün mahlûkâtın rızkını veren Allah'ı inkâr ediyorsun.»

گفت بی برهان نخواهم من شنید
آنچه گوئی آن بتقلیدی گزید

«Feylesof dedi ki: Delilsiz sözü dinlemem; taklid'e ancak ahmak olan kapılır.»

هین بیاد حجت وبرهان که من
نشوم بی حجت این را در زمن

«Haydi bakalım, dâvâna akli bir delil göster. Zira ben huccetsiz, burhansız bir söze hiç bir zaman kulak vermem.»

گفت حجت در درون جانمست
در درون جان نهان برهانمست

«Mümin dedi ki: Delil, canımdadır... Canımın içinde gizli delilim var...»

تونی بینی هلال از ضعف چشم
من همی بینم مکن بر من توخشم

«Senin gözün zayıf olduğu için hilâli görmüyorsun. Ben gördüğüm için bana hiddetlenme!»

گفت وگو بسیار گشت خلق کیچ
درسرو بیان این چرخ بسیج

«Dedi kodu çoğaldı, dinleyenler şu muntazam ve müzeyyen Âlemin başına, sonuna hayran kaldılar.»

Yâni Âlem, müminin dediği gibi, hâdis midir, yoksa feylesofun dediği gibi kadîmidir kestiremedler. Onun üzerine:

گفت یارا در درونم حجتیست
بر حدوث آسمانم آیتیست

«Mümin dedi ki: Arkadaş; gönlümde bir hüccet ve Âlemin hâdis olduğuna bir alâmet var.»

در زبان می ناید آن حجت بدان
همچو دل سرعشق عاشقان

«Âşıkların, aşkı, hâlî ve sırrı gibi o hucceti söyleyemiyorum.»

من یقین درام نشانس آن بود
مریقین دا نرا که در آتش رود

«Ateşe girecek kimse için, o kalbdeki bürhan, delil ve huccet olacaktır.»

Feylesoflar ve tabiatcılar, (Anâsır-ı erbea)yı, yâni: ateşi, havayı, suyu ve toprağı bizzat müessir bilirler. «Ateş bizzat yakar, su kendiliğinden boğar» derler. Ehl-i îmân ise: «Anâsırdaki kuvvet, Allahın iradesiyledir. Cenâb-ı Hak murâd etmedikçe ne ateş yakar, ne de su boğar. Nitekim, ateş İbrâhim Aleyhisselâmı yakmadı ve su Mûsâ Aleyhisselâm ile Benî İsrâîli boğmadı» diye itikad ederler ve bu itikadı metin olan bir (sâhib-i yakîn) âteşe girecek olursa hıfz-ı İlâhî ile yanmaz fikrindedirler. Nasıl ki, Rufâi şeyhleri ve dervişleri âteşte kızdırılmış demiri yalarlar ve yanmazlar.

Taşkasab semtinde şimdi arsası bulunan bir (Karanohut) mescidi vardı. Ahmed efendi namında bir rufâi şeyhi perşembe geceleri orada rufâi âyini icrâ ederdi. Kendisi Mülkiye mektebinin kapıcısı olup yüz elli kuruş aylık alır, onunla çoluk çocuğunu geçindirdikten başka, mukâbele geceleri yemek yapar, gelen fukarayı doyururdu.

Molla Gürânî câmiinin önündeki sıra dükkanlar arasındaki kahvehânede bir sabah rufâileri ateşin yakmadığından bahs açılmış. Kahvedekilerden bazıları, bunun hokkabazlık nevinden olduğunu, yoksa ateşin mutlaka yakacağını söylemişler. Orada bulunan şeyh Ahmed:

— Bakalım yakar mı, yakmaz mı? diyerek kalkmış, bitişik simideki dükkânının yanmakta olan fırınına girmiş ve bir müddet oturmuş. Sonra müterizlerin ricâsiyle dışarıya çıkmış, kendisinin yanmadığını, hattâ beyaz cübbesinin renginin dahi sararmadığı görülmüş.

Ben, Ahmed efendiye yetiştim. Evi bizim sokağın alt tarafında olduğu için kapımızın önünden geçerdi. Rast geldikçe elini öper, duâsını alırdım. Fırına girdiğini görmedim, fakat babamdan işittim. Zaten şeyhin o kerameti mahallece meşhur idi.

İşte feylesof ile mübâhese eden mü'min de, yakîn sâhibi bir zât ol-

duğu için, iddiasını isbat için ateşe girmeyi teklif etmişti. Yine mümin demişti ki:

15241

نیست پیدا سرگفت و گوی من
جز که زردی و تزاری روی من

«Bendeki sır, yüzümün sarılığı ve cismimin zayıflığından başka lâkırdı ile izhar edilemez.»

15242

اشك خون بر رخ روانه میرو
حجت حسن و جمالش میشود

«Yanaklara akan kanlı gözyaşları da Allahın hüsn ve cemâline huccet olur.»

15243

گفت من اینها ندانم صحبتی
که بود در پیش عامه آیتی

«Feylesof dedi ki: Bunlar, umuma karşı huccet olabilecek alâmet değildir.»

15244

گفت چون قلبی و نقدی دم زند
که تو قلبی من نکویم ارجند

«Mümin dedi ki: Kalp akçeyle, halis akçe bahse girişseler... Halis akçe: Sen kalpsın, ben halisim dese...»

15245

هست آتش امتحان آخرین
کادر آتش در فتند این دو قرین

«Son imtihan ateştir... Bu ikisi ateşe düştüler mi, onların halis mi, kalp mı olduklarını.»

15246

عام و خاص از حالشان واقف شوند
از گمان و شک سوی ایقان روند

«Halkın ileri gidenleri de, alelade olanları da anlar... Herkes şüpheden kurtulur.»

15247

آب و آتش آمد ای جان امتحان
نقد قلبی را که آن باشد نهان

«Ey cân, gizli olan hâlis akçe ile kalp akçenin imtihanı ateş ve su ile dir.»

Ki onları ateşte kızdırıp suya atarlarmış. Hâlis altın sapsarı kalır, kalp para ise kapkara olurmuş.

Mü'min bunları dedikten sonra dedi ki:

15248

تا من و تو مردو در آتش رویم
حجت باقی حیرانان شویم

«Sen ve ben... İkimiz de ateşe girelim... Bu işe şaşıp kalanlara huccet ve delil olalım.»

15249

یا من و تو مردو در بحر اوفتیم
که من و تو این گره را آیتیم

«Yâhud sen ve ben... İkimiz de denize atlayalım ve bu mütereddid cemâata hak ve hakikat alâmeti olalım.»

15250

همچنان کردند و در آتش شدند
مردو خود را بر تن آتش زدند

«Böyle mukavele yaptılar ve ateşe girip kendilerini alevlere arz ettiler.»

15251

آن خدا گوینده مرد مدعی
رست و سوزید اندر آتش آن دعی

«Hak vardır ve Fail'i Hakiki O'dur diyen mümin kurtuldu, obir ha-
ramzâde ise tutuşup yandı.»

15252

از مؤذن بشنوا این اعلام را
کوری افزون روان خام را

«Ham bir ruhun kat kat körlüğüne — yâni münkirin inkârına — rağ-
men, bu haberi, (Ezan-ı Muhammedî) ile müezzinden işit!...»

15253

که نسوزیده است این نام از اجل
کنس مسمی صدر بودست واجل

«Ki o mübârek nâmı ecel ve ölüm ateşi yakmamıştır. Hayatında na-
sıl yüksek ve muhterem ise hâlâ da öyledir.»

O'nun mukaddes adını ölüm ateşinin yakıp unutturamadığı gibi, cism-i
şerifini de ateşin yakmasına imkan yoktur. Zât-ı Akdes-i Muhammedî böy-
le olduğu gibi, onun, yakın sahibi, vârisleri olan kâmiller de öyledir.

15254

صد هزاران زین رهان اندر قران
بر دریده پرده های منکران

«Bu mubahaselerin yüzbinlercesi, asırlar boyunca, münkirlerin per-
delerini yırtmıştır.»

Kur'ân-ı Kerim, bize Hazret-i İbrahim ile Nemrûd arasında geçen bir
muhâvereyi veriyor:

Hazret-i İbrahim: «Benim Rabbim yaşatır ve öldürür» deyince,

Nemrud: «Ben de yaşatır ve öldürürüm!» demiş ve bir taraftan idam
hükmi giyen bir mücrimi serbest bırakmış, diğer taraftan da bigünah bir
adamı celb ederek öldürtmüştü. Bunları yapmakla kendisinin de güyâ yaşa-
tıp, öldürmeye muktedir olduğunu iddia etmiş. Bunun üzerine, Hazret-i

İbrahim: «Benim Rabbim Güneşî şarktan doğduruyor, sen de onu Garb'-
dan doğdur da görelim» deyince kâfir Nemrud sesini kesmiş.

15255

چون گرو بستند غالب شد صواب
در دوام معجزات و در جواب

«Mü'minle feylesof iddiaya ve tecrübeye kalkınma, mucizelerin de-
vam ettiği zuhûr etti, doğru olan galip oldu...»

15256

فهم کردم کانکه دم زد از سبق
وز حدوث چرخ پیروز است حق

«Anladım ki: Alemin evveli vardır, bu gök kubbe sonradan yaratıl-
mıştır, diyen haklıdır.»

15257

حجت منکر هماره زرد رو
یک نشان بر صدق آن انکار کو

«Münkirlerin getirdiği delilin yüzü dâima sarı, yâni mâlul ve zayıftır.
O inkarın doğruluğuna nerede bir alâmet vardır?»

15258

یک مناره در ثنای منکران
کودرین عالم که تاباشد نشان

«Münkirlerin öğüldüğü bir minâre bu Âlemin neresindedir ki, o mün-
kirlerin doğruluğuna nişan olabilsin.»

15259

منبری کوکه در آنجا خبری
یاد آرد روزگار منکری

«Hani, nerde bir mimber ki oraya çıkan bir hatib, bir münkirin za-
manını yâd ve senâ eylesin.»

روی دینار ودرم از نامشان
تا قیامت می دهد زین حق نشان

«Altın ve gümüş paraların üstüne basılan peygamber adları, Kıyame-
te kadar onların doğruluğuna alâmettir.»

Eskiden bazı İslâm devletlerinin sikkelerinde (Kelime-i Tevhid) ve
(İhlâs) gibi dinî yazılar vardı.

سکه شاهان می کرددگر
سکه احمد بین تا مستقر

«Pâdişahların sikkeleri daima değişir. Hazret-i Ahmed Aleyhisselâ-
mın sikkesi ise Kıyâmete kadar bâkidir.»

Sikke-i Ahmed'den asıl maksad: O'nun şeriatı, minberlerde okunan
ism-i şerifi ve Kelime-i Şehâdetidir.

در رخ نقره ویا روی زدی
وانما بر سکه نام منکری

«Gümüş yâhud altın akçe safhasındaki sikkede bir münkirin adının
devam edip gittiğini göster bakalım.»

خود مگیر این معجز چون آفتاب
صد زبان بین نام او ام الکتاب

«Haydi, bunu mucize sayma! Peki bir de Güneş gibi apaydın olan ve
adına Ümmül - Kitap denilen yüz dilli Kur'ana bak!...»

İşte o, Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.)'in en büyük ve daimî bir mucî-
zesidir. O'nun (Ümm'ül - Kitâb) olması: Bütün şeriatların hulâsası, (yüz
dilli) olması da bir çok ilimlerin esas itibariyle menşei ve membaı bulun-
masındandır. Vâkıa Kur'ân-ı Kerim Arapça'dır. Fakat öyle bir arabcadır
ki hiç bir arab onun gibi söyleyememiş ve söyleyemeyecektir. Çünkü O,

Lisân-ı Rabbânîdir. Kur'ân nâzil olduğu vakit arabcanın fesâhat ve belâğat
bakımından en yüksek devrini idi. Arabların en fasih, en belîğ şâirleri ve
hatipleri o vakit hayatta idiler. Onlara karşı Lisân-ı Kur'ân ile meydan
okundu.

Ve taklidi teklif edilerek:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ
وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

Yâni: «Eğer kulumuz (Muhammed)'in üzerine parça parça (sûre sûre,
âyet âyet) indirdiğimiz (Kur'anın Allah katından geldiğinden) şüphe edi-
yorsanız haydi onun benzerinden siz de (meydana) bir sûre getirin. AL-
lah'dan başka şahidlerinizi (taptığınız putları ve bilginlerinizi) de (yardı-
ma) çağırın, eğer (iddiânızda) doğrucu (insan)lar iseniz⁴⁴» denilmişti.

O kadar uğraştıkları halde en kısa sûresini bile taklid edemediler.
İşte bu hal, Hazret-i Kur'ânın bir mucizesi idi. Diğer bir mucizesi de, bü-
tün semâvî kitablar — yâni Tevrat da, İncil de — değişikliğe uğradıkları
halde, Kur'an-ı Kerim'in ne bir harfi eksilmiş, ne de ilâve edilmiştir. Ve O:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

Yâni: «Kur'anı biz indirdik, biz. Onun koruyucuları da, şüphesiz ki,
biziz⁴⁵»

Vâd-i ilahîsi ile muhafaza olunmuştur.

Hazret-i Mevlânâ da bu mahfûziyyet için diyor ki:

زمره نی کس را که یک حرفی ازان
یابد زدد یا فزاید در بیان

«Onun bir harfini eksiltmeye, yâhud fazlalaştırmaya kimsenin cesâre-
ti yoktur.»

(44) Sûrei Bakara : 23.

(45) Sûrei Hicr : 9.

15265

يار غالب شوکه تا غالب شوی
يار مغلوبان مشوهين ای غوی

«Kendine gel behey sapık, mağlûb ve mülzem olan bâtil fikirlere dost olma ki sen de mağlûb olmayasın. Sâdık ve gâlib bulunan Hak ehline uy ki sen de gâlib olasın.»

15266

حجت منکر همین آمد که من
غیر این ظاهر نمی بینم وطن

«Münkir'in delili ancak: (Ben şu görünen Âlemden başka bir vatan görmüyorum) demekten ibârettir.»

15267

هیچ نیند بشد که هر جا ظاهر است
آن ز حکمت های پنهان مخبر است

«O münkir hiç düşünmez ki, nerde görünen bir şey varsa, o gizli hikmetlerin habercisidir.»

15268

فائده هر ظاهری خود باطنست
همچو نفع اندر دواها کامنست

«Her görünen şeyin faydası, faydanın ilaçlarda gizli oluşu gibi, o şeyin içinde gizlidir.»

«(BİZ GÖKLERİ, YERİ VE İKİSİ ARASINDA BULUNAN HER ŞEY'İ ANCAK HAKKIN İKAAMESİNE SEBEB OLARAK VE MUAYYEN BİR VA'DE İÇİN YARATTIK) AYETİNİN TEFSİRİ»

Bu âyet-i Kerime sûre-i Ahkâf'tadır:

مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا
مُعْرِضُونَ

Yâni: «Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şey'i (başka de-ğil) ancak hakkın ikaamesine sebep olarak ve muayyen bir va'de için yarattık. Küfredenler, korkutuldukları şeyden yüz çeviricilerdir⁴⁶» mealindedir.

Nefy'den sonra ısbat, hasrı ifade eder. Burada da öyle yapılmış, göklerin ve yerin yaradılışının ancak Allah'ın kudret ve birliğine delâlet etmek üzere (hikmet ve adâlet üzere) olduğu beyan buyurulmuştur.

İşte Hazret-i Mevlânâ bu âyeti tefsir için buyuruyor ki:

15269

هیچ نقاشی نکارد زین نقش
بی امید نفع بهر عین نقش

«Hiç bir nakkâş, yaptığı nakşı, menfaat ümidi olmaksızın, yalnız nakış yapmış olmak için yapar mı?»

15270

بلکه بهر میهمانان و کهان
که بفرجه وارهند از اندوهان

«Belki, misafirlerin ve büyüklerin seyretmeleri ve bu vesileyle sıkıntıdan kurtulmaları için yapar.»

15271

شادی بچکان و باد دوستان
دوستان رفته را از نقش آن

«Çocukları sevindirmek ve gitmiş dostları kalan dostlara hatırlatmak için o nakşı yapar.»

15272

هیچ کوزه گر کند کوزه شتاب
بهر عین کوزه نی بر بوی آب

«Hiç bir testici yoktur ki, içine su konmasını düşünmeden, testisini, sırf testi yapmak için yapsın.»

15273

هیچ کاسه گر کند کاسه تمام
بهر عین کاسه نی بهر طعام

«Hiç bir kâseci, kâseyi ancak kâse olsun diye yapar mı? Hayır, içinde yemek yenilmek için yapar.»

15274

هیچ خطاطی نویسد خط بفن
بهر عین خط نه بهر خواندن

«Hiç bir hattât, hattın kendisi için san'atla yazı yazar mı? Hayır... Okunmak için yazar.»

Evet, bazı hattâtlar, ayrı ayrı harf yazarlar ki okunmaz ve mânâ çıkmaz. Ondandır maksad da (Hüsn-i hat) öğrenmek isteyenlere harflerin ne sûretle yazılacağını öğretmektir.

Hulâsa; her şeyde bir hikmet vardır ki o şeyin mevcudiyeti, o hikmetin zuhûra gelmesi içindir.

15275

نقش ظاهر بهر نقش غائبست
وان برای غائب دیگر بپست

«Görünen sûret, Gayb Alemindeki sûrete delâlet eder, o da başka bir gayb sûretinden vücut bulmuştur.»

15276

تا سوم چارم دهم بر می شمر
این فوائد را بمقدار نظر

«Böylece bunları görüşünün miktarınca tâ üçe, dörde ve ona, hatta daha ziyâdeye kadar say!»

Meselâ ilâç görünen bir sûrettir. Onun faydası gâib olan sıhhattir. O gâib olan sıhhatin faydası kuvvet kesbetmektir. Onun faydası çalışabilmek, onun faydası da kazanıp geçinmektir.

Hazret-i Mevlânâ da misâl irad ediyor:

15277

همچو بازیهای شطرنج ای بسر
فایده هر لعب در تالی نگر

«Oğul; bunlar, satrançtaki oyunlara benzer... Her oyunun faydasını ondan sonrakinde gör!...»

15278

همچنین دیده جهان درشش جهات
در پی هم تارسی در برد و مات

«Böylece altı cihete dikkatlice bak ki oyunda galebe edebilesin.»

15279

اول از بهر دوم باشد چنان
که شدن بر پایه های نردبان

«Merdivenden çıkmakta birinci basamak ikinciye çıkmak içindir.»

15280

وان دوم بهر سوم می دان تمام
تاری تو پایه پایه تابام

«İkinci basamağı da üçüncüye yükselmek için bil ki derece derece dama kadar çıkasın.»

15281

شهو خوردن زهر آن منی
آن منی از بهر نسل وروشی

«Yemek menî içindir... meni de soy sop üretmek; gönlü, gözü aydınlatmak içindir.»

15282

کند بینش می نبیند غیر این
عقل اوبی سیر چون نبت زمین

«Fakat kısa görüşlü adam, ilk işten başka bir şey görmez... Çünkü onun aklı zemindeki nebat gibi yere mahkûmdur, seyr ve harekete muktedir değildir.»

15283

نبت راجه خوانده چه ناخوانده
هست بای اوبگل در مانده

«Bir nebatı çağırıp çağırılmamak müsâvidir. Çünkü onun ayağı, yâni kökü toprakta bulunduğu için yerine bağlıdır.»

Dâvete icâbet edemez.

Bazı kimseler de böyledir. Tabiat çamuruna saplanıp kalmışlardır. Onları Hakk'a dâvet edip etmemek de müsâvidir:

Nitekim Ayet-i Kerimede:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ۚ خَتَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ
غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Yâni: «Şu muhakkak ki küfür edenleri inzar etsen de onlarca bir, kendilerini inzar etmesen de. İnanmazlar. Allah onların kalblerine de, kulaklarına da mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde bir de perde var. En büyük azâb onlarındır⁴⁷» buyrulmuştur.

15284

گر سرش جنبد بسیر بادرو
توسر جنبانش غمه مشو

«Rüzgârın tesiriyle başını sallasa da, baş sallamasına aldanma!...»

15285

آن سرش گوید سمعنا ای صبا
بای او گوید عصینا خلنا

«Nebâtâtın başı: Ey seher yeli, seni işittik ve sözünü kabul ettik der ama ayağı, sana isyan ediyoruz, bizi bırak cevabını verir.»

Madde çamuruna saplanmış olanlar da bazı Hak ehlinin seyr ve sülûke dâir sözlerini kabul ediyormuş gibi tasdik makamında başlarını sallarlardı, fakat ayakları yerlerinden kımıldamaz.

15286

چون نداند سیر می راند عوام
بر توکل می نهید چون کور کام

«Öyle bir kimse seyr ve sülûk bilmediği için avamcasına ve körcesine mütevekkilâne adım atar.»

15287

بر توکل تاجه آید دربرد
چون توکل کردن اصحاب نرد

«Bunların körcesine tevekkülü, tavla oynayanların zara tevekkülü ve itimâdi gibidir.»

وآن نظرهایی که اوافسردہ نیست
جز رونده جز درنده پرده نیست

«Lâkin donuk ve sönük olmayan görüş sâhibleri, gaflet perdelerini yırtarak, ileriye görür ve giderler.»

آنچه درده سال خواهد آمدن
این زمان بیند بچشم خویشتن

«Öyle bir nazar, on sene sonra gelecek bir şeyi, şimdiden hem de gözüyle görür.»

همچنین هرکس باندازه نظر
غیب و مستقبل بیند خیر و شر

«Böylece herkes görüşüne göre, gaybı, geleceği, hayrı ve şerri görür.»

چونکه سد پیش و سد پس نماند
شد گذاره چشم و لوح غیب خواند

«Önde ve arkada sed olabilecek bir mâni kalmayınca öyle bir kimse-
nin gözü gayb levhasını okur.»

چون نظر پس کرد تابد وجود
ماجرا و آغاز هستی رونمود

«O kimse geriye bakacak olursa, varlığın başlangıcına kadar geçen mâ-
cerâ ona yüz gösterir.»

بحث املاک زمین با کبریا
در خلیفه کردن بابای ما

«Yer meleklerinin, Yüce Tanrı ile, ceddimizin halife olup olmaması
hususunda bahse giriştiklerini duyar ve görür.»

چون نظر در پیش افکند او بدید
آنچه خواهد بود در محشر بدید

«Yine o kimse, geleceğe bakınca da, Mahşerde zâhir olacak şeyleri
rü'yet eder.»

بس ز پس می بیند اوتا اصل اصل
پیش می بیند عیان تاروز فصل

«Şu halde, arkaya bakınca asl'ın aslına kadar... Önüne bakınca da
kıyamete kadar olacak herşey gözüne apaçık görünür.»

هرکسی اندازه روشنندی
غیب را بیند بقدر صیقلی

«Herkes, kalbinin münevverliği ve cilâsı nisbetinde gayba vâkıf olur.»

هرکه صیقل پیش کرد او پیش دید
بیشتر آمد بروصورت بدید

«Her kim kalbini fazla cilâlarsa ziyâde müşâhede eder; gaybî sûretler
ona fazla görünürler.»

کرتوی کوی صفا فضل خداست
نیز این توفیق صیقل زان عطاست

«Eğer sen, kalbdeki safvet, Allahın lutuf ve keremidir dersen, kalbini nurlandırmaya muvaffak oluş da yine onun lutuf ve atâsı eseridir.»

قدر مت باشد آن جهد ودعا
لیس للانسان الاماسی

«Kalbin cilâlanmasına sebeb olan çalışma ve duâ da himmet mikdârıncadır. (İnsan, ancak çalıştığını elde eder.)»

واهب مت خداوندست بس
همت شاهی ندارد هیچ خس

«Himmeti veren ancak Allah Zülcelâldir. Hiç bir âdî kimsede şahlık himmeti bulunmaz.»

نیست تخصیص خدا کس را بکار
مانع طوع و مراد و اختیار

«Allahın, bir kimseyi bir işe ayırması, bir işe koşması, dileği, isteği, ihtiyar ve irâdeyi menetmek değildir ki!»

لیک چون رنجی دهد بدبخت را
او گریزند بکفران رخت را

«Lâkin bir bedbahta, bir şakiye bir zahmet ve meşakkat verince, o bedbaht ona sabır ve şükür etmeyip yükünü küfür ve isyan cihetine götürür.»

Meselâ zarureti gidermek için hırsızlık eder, adam öldürür vesâire, vesâire. Fakat:

نیک بختی را چومق رنجی دهد
رخت را نزدیکتر وای نه

«Talihli ve saîd olan kimseye de Hak bir musîbet verince o kimse ona sabır, hattâ şükrederek yükünü daha ziyâde yaklaştırır.»

Yâni Cenâb-ı Hakk'a daha ziyâde yakınlaşır.

Bu beytler, hep «İnsanda irâde ve ihtiyar vardır, yoktur» meselesine taalluk eder.

Sôfiyye der ki: Âyân-ı sâbite'de her mevcudun ilm-i İlâhîdeki sureti, istidatları lisânıyla Hak'tan talebde bulundu. Cenâb-ı Hak da onlara taleblerine göre saitlik ve şakilik ihsan etti. Diğer bir tabirle Âyân-ı sâbite'de her birinin ne olacağı Allahın mâlumu olduğu ve ilim mâlûma tâbi bulunduğundan için o ilme ve âyân-ı sâbitenin mahiyetine göre hilkat ihsan olundu. Bu mevzu ile ilgili olarak bazıları der ki: İnsanlarda bir (İrâde-i cüz'iyeye) vardır.

Kul bir şeyin husûle gelmesi için o irâdeyi sarfeder, Cenâb-ı Hak dilerse mavaffak kılar, isterse kılmaz. Öteden beri halli için uğraşmış, lâkin bir türlü içinden çıkılamamış olan bu meseleyi pek kurcalamamalı, mutlak teslimiyet halinde bulunmalı:

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Yâni: «(Yarabbi) bizi doğru yola sevket⁴⁸.» diye Allahdan hidâyet temenni etmelidir.

Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

بد دلان از بیم جان درکار زار
کرده اسباب هزیمت اختیار

«Korkaklar, muhârebede can korkusundan, kaçma sebeblerini ele alırlar, onlara yapışırlar.»

15305

پردلان در جنگ هم ازیم جان
حمله کرده سوی صف دشمنان

«Cesûr olanlar da harb içinde yine can korkusundan düşman saflarına hamle ederler.»

15306

رستم را ترس و غم واپس برد
هم ز ترس آن بد دل اندر خویش مرد

«Rüstem gibi yiğitleri, korku ve gam, ileri götürür; korkak olan da yine korkudan kendi kendine ölür.»

Can korkusu bir olduğu halde cesur ve korkak olanlarda gösterdiği tesir muhtelifdir. Cesurları ileri sürer, korkakları geri kaçırır.

15307

چون محک آید بلا ویم جان
زان بدید آید شجاع از مرجبان

«Belâ ve can korkusu mihenk taşı gibi olmuştur. Ki o vasıta ile cesur ve korkak belli olur.»

«HAK TEÂLÂ'NIN MÛSÂ ALEYHİSSELÂMA: «YÂ MÛSÂ, BEN Kİ YARADANIM, SENİ SEVERİM» DİYE VAHYETMESİ»

15308

گفت موسی را بوحی دل خدا
کای گزیده دوست می درام ترا

«Cenâb-ı Hak, Mûsâ'nın kalbine ilhâm ederek buyurdu ki: (Ey halk arasından seçilmiş olan Mûsâ; seni severim!)»

15309

گفت چه خصلت بود ای ذوالکرم
موجب آن تا من افزون کنم

«Hazret-i Mûsâ: (Ey Kerem sâhibi Allah; beni sevdiğine sebep ne ise bildir de, ben onu artırayım) diye sordu.»

15310

گفت چون طفلی به پیش والده
وقت قهرش دست هم روی زده

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Yâ Mûsâ; sen anasının kucağındaki bir çocuk gibisin O, anası kahredecek olsa yine ona sarılır.»

15311

خود نداند که جز اودیار هست
هم ازو غمخور و هم ازت مست

«O çocuk anasından başka bir kimsenin varlığını bile bilmez. On-
dan mahmûr ve mest olur.»

Yâni kederi de, sevinci de ondandır.

15312

مادرش گرسیل بروی زند
هم بمادر آید و بروی تند

«Anası ona bir tokat vursa, yine ona gelir ve ona sokulur.»

15313

از کسی یاری نجوید غیر او
اوست جمله شر او و خیر او

«Anasından başka kimseden yardım beklemez. Şerri de, hayrı da on-
dan ibârettir.»

خاطر توهم زما در خیر و شر
التفاتش نیست جاهای دیگر

«Yâ Mûsâ; senin hatırında da, hayır ve şer hususunda, bizden başka kimse yok... Başka yerlere dönüp bakmıyorsun bile!...»

غیر امن پیشست چوسنگست و کلوخ
گر صبی و گرجوان و کرشبوخ

«Senin nazarında, çocuk olsun, genç olsun, ihtiyar olsun benden başkası taş ve kerpiç gibidir.»

همچنانك اياك نعبد در حنین
در بلا از غیر تولانستین

«Öyle ki sen (İyyâke na'bûdü ve iyyâke nesta'îyn) ayetinin meâlîni söylersin. Yâni (yalnız sana ibadet ederiz, yalnız senden yardım isteriz) dersin.»

İşte bundan dolayı seni severim.

Bundan sonra Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

هست این اياك نعبد حصر را
در لغت وان از پی نفی ریا

«Bu (İyyâke na'bûdü), yâni: “ancak sana ibâdet ederiz” cümlesinde hasr vardır ki bu, ibâdeti yalnız Allah'a tahsis etmek ve riyâkarlığı nefyetmek içindir.»

هست اياك نستین هم بهر حصر
حصر کرده استعانت را وقصر

«(İyyâke nesta'îyn) de hasr içindir; yardım dilemek ve muvaffakiyet beklemeyi ancak Hakk'a hasreder.»

Âyetin mânâsı terceme edilerek deniliyor ki:

که عبادت مسترا آرم و بس
طمع یاری هم ز تو دارم و بس

«İlâhî; ancak ve yalnız sana ibâdet ederiz; yardımı da ancak ve yalnız senden bekleriz.»

«BİR PADİŞAHIN NEDİMİNE GAZAB ETMESİ, BİR ŞEFAATÇİNİN ŞEFAAT EDEREK NEDİMİN AFVİNİ İSTEMESİ, PADİŞAHIN DA ŞEFAATI KABUL VE NEDİMİ AFV EYLEMESİ; LÂKİN NEDİMİN “NİÇİN ŞEFAATTE BULUNDUN” DİYE ŞEFAATÇİYE İNCİNMESİ.»

پادشاه می بر ندیمی خشم کرد
خواست تا از وی برآرد دودو کرد

«Bir pâdişah, nedimine gazab ederek tozunu, dumanını havaya savurmak, yâni vücudunu ortadan kaldırmak istedi.»

Nedim: Esâsen işret meclislerinde birlikte bulunan demektir ki eskiden bu gibilere (Çanak yoldaşı) derlerdi. Sonradan zarif, nüktedan ve musahib mânâsında kullanıldı. Osmanlı Pâdişahlarının nedimlerine (musahib) denirdi. II. Sultan Mahmûd'un musâhibi Hayâlî Saîd Efendi — ki Eyübden Bahâriyeye doğru giden yolun sol tarafında medfundur. — cidden edib, zarif ve hayırhâh bir kimse idi. Sultan Mahmûd'un idâmını irade ettiği çok kimseyi türlü behâne ile ölümden kurtardığı gibi Sultan Mahmûd'u da zarâfet ve nezâketle terbiye ederdi.

Ezcümle; Sultan Mahmûd (telâş) kelimesini (talaş) diye kaba söylemiş. Saîd efendi Pâdişâhın ifâdesini tashih için bir gün telâş içinde huzura girmiş ve:

— Efendimiz; kulunuza geçmiş olsun deyiniz, demiş. Sultan Mahmûd:

— Hayrola, demiş. Saîd efendi:

— Sâye-i Şâhânede fakirhaneyi tâmir ettirmiştim. Biraz enkâz, bir çok talaş kalmıştı. Dün bizim siyâhî dadı, patlıcan kızartmak istemiş. Tavayı ocağa koyduktan sonra altına bir kucak talaş atıp tutuşturmuş. Talaş parlayınca alevleri tavaya sirây etmiş. Bizim dadı telâş etmiş, o

telâş ettikçe talaş parlamış, talaş parladıkça dadı telâş etmiş, dadı telâş ettikçe talaş parlamış... derken, Sultan Mahmûd:

— Saîd yetişir, anladım diyerek telâffuzunu tashih etmiş.

Kezâ Sultan Mahmûd namaz kılarken secde esnâsında ayaklarının birini kaldırır, birini kormuş. Saîd Efendi bunun farkına varmış. Acemî harem ağalarından birini çağırmış, ben değnekle mindere vurdukça sen: «Bir daha yapmam, Allah aşkına, pâdişah başı için afvet» diye haykır demiş. Kendisi mindere vurmaya, acemi ağa da haykırmaya başlamış. Fer-yâdı işiten Sultan Mahmûd sebebini sormuş; Saîd efendinin acemi bir ağayı döğdüğünü söylemişler. Saîd Efendiyi çağırmış, köleyi neden döğdüğünü sormuş. O da:

— «Efendimiz, namaz kılarken ayaklarının birini kaldırıp obirini koyuyor. Secde esnâsında her iki ayağın uçları yerde bulunmak gerekir. Kaldırılırsa namaz bozulur. Kaç defa tenbih ettim. Dinlemediği için döğüyorum» demiş.

Sultan Mahmûd:

— «Namaz bozulur, öyle mi?» diyerek yaptığını bir daha yapmamış. İşte nedim ve iyi yakın böyle olur. Efendisine daima faydası ve hayrı dokunur. Yoksa her söze kavuk sallayan (Evet efendim)cilerin pathcan dal-kavuğundan farkı yoktur. Onlar efendilerinden ziyâde kendilerinin fay-dalanmasını düşünürler. Her biri iyi değil, kötü bir yakındır. Onlarla te-mas insan nayra değil, şerre sevkeder. Allah cümlemizi böyle kötü yakîn-den muhafaza buyursun. Amin!...

15321

کرده شمشیر بیرون از غلاف

تا زند بروی جزای آن خلاف

«Nedimin muhâlefeti cezâsını vermek üzere pâdişah kılıncını kının-dan çıkardı.»

15322

هیچ کس را زهره نی تادم زند

یا شفعی بر شفاعت برتند

«Hiç kimsede söz söylemeğe ve şefâat etmeğe cesâret yoktu.»

15323

جز عماد الملك نامی از خواص

در شفاعت مصطفی و ائمه خاص

«Yalnız Padişah yakınlerinden (İmâdât - Mülk) nâmında biri Hz. Mus-tafa (S.A.V.) misâli şefaata için,»

15324

بر جهید وزود در سجده قتاد

در زمان شه تیغ قهر از کف نهاد

«Sıçradı ve yere kapandı nedimin afvını diledi. Pâdişah da kılıncını derhal elinden bıraktı.»

15325

گفت اگر دیوست من بخشیدمش

وربلیسی کرد من پوشیدمش

«Pâdişah dedi ki: Şu nedim şeytan da olsa onu afvettim, şeytanlık et-miş olsa da kabahatini örttüm.»

15326

چونکه آمد پای تو اندر میان

راضیم گر کرد مجرم صدزبان

«Mademki sen araya girdin, mücrim yüzlerce zarar yapmış olsa da râzıyım.»

15327

صد هزاران خشم را تانم شکست

که ترا آن فضل و آن مقدار هست

«İndimde senin o kadar kadrin ve faziletin vardır ki şefâatin üzerine yüzbinlerce gazabı teskin edebilirim.»

لا به ات را هیچ نتوانم شکست
زانکه لایه تویقین لایه منست

«Senin şefâatını hiç bir sûretle reddedemem. Çünkü hakîkatte senin şefâatın, benim şefâatım demektir.»

کزمین وآسمان برهم زدی
زانتقام این مرد بیرون نآمدی

«Eğer Yer ile Göğü bir birine karıştırsa da onlar şefaât etselerdi, bu adam intikamımdan kurtulamazdı.»

ورشدی ذره بذره لایه گر
اونبردی این زمان ازتبع سر

«Eğer Kâinâtın her zerresi şefaâtçı olsaydı yine kafasını kılıçtan kurtaramazdı.»

بر تومی نهنیم منت ای کریم
لیک شرح عننت تست ای ندیم

«Bu sözlerle, seni minnettâr etmek değil, izzet ve şerefini şerh etmek istiyorum, ey nedimim.»

Hazret-i Şârih diyor ki: Buradaki pâdişahdan murad mâlik'ül-mülk olan Cenâb-ı Hak'tır. İmâd'ül-mülk'den murad da (şefaât-ı kübrâ) sâhibi bulunan Peygamber-i Ekber (S.A.V.) Efendimizdir. Zira O'nun şefâatı İnd-i İlâhî de makbuldür. Hakkında şefâat edilen nedim ise Nemrud'un ateşine atılırken: «Bir dileğin var mı?» diye soran Cebrâîl'e: «Senden bir dileğim yok» demiş olan İbrahim Halilullah gibi, Hak'tan başkasından bir şey istemeyen halis kuldur. Ümmet-i Muhammed arasında her nebî meşrebinde velîler olduğu için, Kazâ-yı İlâhiye karşı Cebrâîl'in araya girmesini istemeyen İbrahim Aleyhisselam gibi, o nedim de, İmâd'ül-Mülk'ün tavassut ve şefâat etmesinden hoşlanmamış, hattâ ona darılmıştı. Bi-

raz sonra gelecektir. Yine pâdişah tarafından İmâd'ül-mülk'e, daha doğrusu, lisân-ı İlâhî'den Hz. Peygamber'e (S.A.V.) deniliyor ki:

این تکردی نوکه من کردم یقین
ای صفات در صفات ما دین

«Ey evsâfı, bizim sıfatlarımızda gömülmüş, ey varlığını bize vermiş olan İmâd'ül-mülk; bu şefaâtı hakîkatte sen etmedin, ben ettim.»

Çünkü onu sana ilhâm eden benim merhametim oldu.

تو درین مستعملی نه عاملی
زانکه محمول منی نه حاملی

Sen bu işte âmil değil, kullanılan bir vâsitâsın. Çünkü: emirlerimin hâmilî değil, mahmûlûsün, yâni yüklenmiş değil, yüklenilmişsin.»

مارمیت اذرمیت گشته
خویشان در موج چون کف هشته

«Sen (Mârameyte iz rameyte) sırrının mazharısın, kendini köpük gibi dalgaların arasına bırakmışsın.»

Hazret-i Muhammed (S.A.V.) Efendimiz Bedir muhârebesinde bir avuç taş parçası alıp müşrikler tarafına atmış, o atış Kureyş ordusunun bozulmasına sebep olmuştur. Cenâb-ı Hak bunu:

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ

Yâni: «Habibim; o taşları attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı⁴⁹» diye beyan ediyor. Çünkü Zât-i Risâlet-i Akdes temâmiyle kendinden geçmiş, İlâhî İrâde dalgaları arasında çalkanan köpük gibi olmuştur.

لاشدی پہلوی الا خانہ گیر
این عجب کہ ہم اسیری ہم امیر

«Sen (Lâ) — yâni bende fânî — oldun, artık (illâ)) makamında karar et — yâni benimle bâkî ol — Şaşılacak şey şu: Sen hem esîr, hem de emîr-sin.»

وین ندیم رسته از زخم و بلا
زین شفیع آزر دو بر کشت ازولا

«Yaralanmaktan ve belâyâ uğramaktan kurtulan nedîm, bu şefaattci-ye incinmiş ve muhabbetinden yüz çevirmişti.»

دوستی پرید زان مخلص تمام
رو بچایط کرد تا نارد سلام

«O muhlis şefaattçiden dostluğu kesti; yolda rastlasa, yüzünü duvara çevirir ve selâm vermezdi.»

زین شفیع خویشتن بیکانه شد
زین تعجب خلق در افسانه شد

«Kendi şefaattçısına karşı yabancı olmuştu. Halk arasında bu hareket taaccüb edilir bir efsâne halini aldı.»

Deniliyordu ki:

گر نه مجنونست یاری چون برید
از کسی که جان او را واخرید

«Eğer bu adam, çılgın değilse, canını kurtaran bir kimseden niçin dost-luğu kesti?»

واخریدش آن دم از کردن زدن
خالک نعل پاش بایستی شدن

«O, onu, boynu vurulacağı sırada kurtardı. Böyle bir kimsenin ayağı-nın tozu olmak gerekti.»

باز گونه رفت و بیزاری گرفت
باچنین دلدار کینداری گرفت

«Halbuki O, böyle bir dosta karşı kindarlık ve bızarlık göstermekle ters bir harekette bulundu.»

بس ملامت کرد او را مصاحی
کین جفا چون میکنی با ناصحی

«Nihâyet bir arabulucu: Sana hayır işleyene karşı neden böyle cefâ ediyorsun? diye nedimi ayıpladı.»

Ve dedi ki:

جان تو بخريد آن دلدار خاص
آن از کردن زدن کردت خلاص

«O hâs ve hâlis dost, boynun vurulacakken seni kurtardı, âdetâ canı-nı satın almış oldu.»

گر بدی کردی نبایستی رمید
خاصه نیکی کرد آن یار حمید

«O sana kötülük etmiş olsa bile ondan ürkmek ve kaçmak câiz değil-di. Halbuki o temiz ve iyi dost, sana iyilik etmişti.»

کفت بهر شاه مبدولست جان
اوچرا آمد شفیع اندر میان

«Nedim cevap verdi ki: Hayâtım Şâh'a fedâdır. O, neden şefâatçı olarak araya girdi?»

لی مع الله وقت بود آدم مرا
لا یسع فیہ نبی مجتبا

«O vakit ben Hak ile öyle bir haldeydim ki, o anda aramıza seçilmiş bir peygamber bile giremezdi.»

Bir hadis-i şerife telmih edilmektedir. Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimiz: «Benim Allah ile bir vaktim olur ki o kurbîyyet harîmine mukarreb bir melek ve mürsel bir peygamber bile giremez» buyurmuştur.

Hazret-i Mevlânâ da bir gazelinde: «Güzelleri hususi kadehle taltif ettikleri bir mahremiyyet meclisinde Cebrâil gibi bir melek hâricde kalır. Hızır gibi bir peygamber de ancak o meclisin perdedârı olabilir» demiştir.

İşte seyyidimiz ve senedimiz, Dünyâ ve Âhirette müstenidimiz Hazret-i Muhammed (Sallâllâhü Aleyhi Vesellem) Efendimiz böyle bir yakın ve Mahbûb-i İlâhîdir.

Nedim cevabına devam ederek diyor ki:

من نخواهم رحتی جز زخم شاه
من نخواهم غیر آن شه را پناه

«Ben Şâh'ın kahrından başka bir rahmet ve Şâh'ın kendisinden gayrı bir melce' istemedim.»

غیر شه را بهر آن لا کرده ام
که بسوی شه تولى کرده ام

«Ben pâdişahı sevdiğim ve ona teveccüh ettiğim için ondan başkasını yok saymışım.»

شاه اگر برد بهر خود سرم
شاه بخشد شصت جان دیگرم

«Şah eğer kahr ile başımı keserse, yine o Şah, bana yüzlerce hayat bahş eder.»

کارمن سربازی و بخویشی است
کارشاهنشاه من سرنخشی است

«Benim işim baş fedâ etmek ve kendimden geçmektir. Pâdişahımın işi de baş bağışlamaktır.»

فخر آن سرکه کفا شاهش برد
ننگ آن سرکو بغیری سر برد

«Şâhın eliyle kesilen bir baş ıftihâra lâyıktır. Başkasına eğilen bir baş ise utanılacak bir kafadır.»

شب که شاه از قهر در قیرش کشید
ننگ دارد از هزاران روز عید

«Şâhın kahr ile kararttığı bir gece, binlerce bayram gününe bedel olmaktan utanır.»

خود طواف آنکه اوشه بین بود
فوق قهر و لطف و کفر و دین بود

«Şâhı görmüş olan bir kimsenin dönüp dolaşması kahrın da, lutfun da, küfrün de, dinin de fevkindedir.»

Bir kimse ki İlâhî tecelliye mazhar olur, onun nazarında Hakk'ın kahrıyla lufu müsâvi olur. Çünkü hepsini Allahdan bilir ve o kayıdların fevkine yükselir.

زان نیامد يك عبارت درجهان
كه نهانست و نهانست و نهان

«Buna ait alemde bir söz yoktur... Gizlidir, gizlidir, gizli...»

زانکه این اسما والفاظ حمید
ارکلابه آدمی آمد بدید

«Çünkü bu güzel isimler ve lafızlar, Âdemin kirmanından zuhur etti.»

Yâni kelimeler ve lafızlar, Âdemin lisânından sâdır oldu. Bu itibarla, muhdes olduğu için, kadîm mânâları ifâde edemez.

علم الاسما بد آدم را امام
ليك نى اندر لباس عين ولام

«(Allemel-esmâ) iltifâtı Âdem Aleyhisselâma imam olmuş — yâni öğretilmişti... Fakat o İlâhî talim (ayn) ve (lâm) libâsında, yâni bir hocanın talebesine öğrettiği şekilde değildi. İlham tarikiyle idi.»

چون نهاد از آب و گل بر سر کلاه
کشت آن جانی اسمها روسياه

«Âdem, su ve çamurdan başına tac giyince — yâni beşer şekline girince — o rûhânî ve Rabbânî isimler, lisân-ı beşerle ifâde edilemez hâle geldi.»

که نقاب حرف و دم در خود کشید
تا بود بر آب و گل معنی بدید

«Su ile topraktan mânâ zuhur etsin diye, o rûhânî ve Rabbânî isimler, harf ve nefes nikâbına büründü.»

کرچه از يك وجه منطق کاشفت
ليك ازده وجه ترك مزلفست

«Söz, bir cihetten mânâyı açar ise de, on cihetten de örter, gizler...»

Yâni bir takım derin ve engin mânâlar vardır ki onlar sözlerle ifâde edilemez. Onlar sözle değil, zevken ve hâlen anlaşılabilir. Ağustos sıcaklığında fevkalâde hararet basmışken bir bardak nefis ve buzlu limonata içsek ondan duyduğumuz zevki ve hazzı lâyıkiyle târif edebilir miyiz? Halbuki limonata dediğimiz, maddî bir şeydir, herkesin de mâlumudur. Maddî olan limonatanın zevkini bihakkın tarif edemeyen kelimeler ve terkipler, nasıl olur da mânevî ve İlâhî olan aşk şarabının neşvesini anlatabilir?

Hakîm Senâyî (Kuddise sirruhû) hazretlerinin son nefesinde dudakları kıvıldanmış. Yanında bulunanlar kulak vermişler: «Söylediklerimin hepsinden rücû ettim. Çünkü sözde mânâ bulunmaz, mânâda ise söz olmaz.» meâlindeki beyti okuduğunu duymuşlar.

Mi'râc-ı Muhammediyye Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimizin nâil olduğu hitâbâ-tı İlâhiyye ve iltifât-ı Rabbâniyyeyi Süleyman Çelebi merhûm:

«Bî huruf u lafz u savt, ol pâdişâh,
Mustafa'ya söyledi bişşibâh.»

beytiyle anlatmaya çalışmıştır.

Hulâsa: Harf ve lafızlar, derin ve engin mânâları ifâde edemez. O mânâların yüzüne kalın bir peçe gibi çekilmiş olan harfler ve lafızlardan mânâ çıkarmak, kalın bir peçe altındaki yüzün güzelliğini anlamak gibi olur. Meğer ki insan Hz. İbrahim gibi:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
خَافِيًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Yâni: «Şübhesiz ki ben, bir muvakkid olarak, yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a yönelttim. Ben müşriklerden değilim⁵⁰» diyecek kadar mâsivâdan tecerrüd etmiş ve harf ve lafız gibi kayıdlardan kurulmuş olsun.

**«KENDİSİNE: «BİR DİLEĞİN VAR MI?» DİYE SORAN CEBRÂİL'E
HAZRET-İ İBRAHİM'İN: «SENDEN BİR ŞEY İSTEMİYORUM»
CEVABINI VERMESİ»**

İbrahim Aleyhisselâm Irak'da doğmuştu, doğduğu şehrin ahâlisi put-
perest idi. Hattâ Halil Hazretlerinin babası, yâhud babalığı (Âzer) put ya-
pıp satmakla geçinirdi. Hazret-i İbrahim, babasının emri mücibince put-
ları satmak için dolaştırır: «Faydası ve zararı dokunmayan bu putları
alan var mı?» derdi. Bir gün memleketin mâbedine girmiş, kimsenin bu-
lunmadığından istifâde ederek eline geçirdiği bir balta ile küçük putları
parçalamış, sonra baltayı en büyük putun boynuna asmış, «Bunu kim yap-
tı?» diye sonlara: «Balta büyük putun boynunda asılı, belki o yapmıştır,
kendisinden sorun» demiş. Putların cevap veremedikleri ve yerlerinden
kımıldamadıklarını söylemeleri üzerine: «Öyle ise o aciz taş ve odun par-
çalarına neden tapıyorsunuz?» diye sormuştu.

Vâkıayı haber alan Nemrûd, yâni o zamanın hükümdârı, Hazret-i İb-
rahim'i huzuruna getirtti ve aralarında şöyle bir konuşma oldu:

Nemrud: —«Senin Rabbin kimdir?»

Hz. İbrahim —«Hayat veren, öldüren Zât ü Ecell ü ve Âlâdır.»

Bunun üzerine Nemrud, katle müstehak bir adamı getirtip afveylemiş,
kabahatsiz bir kimseyi getirtip öldürmüş ve:

— İşte ben de hayat verdim ve öldürdüm! hezeyanını etmiş. Hazret-i
İbrâhim:

— Benim Rabbin, Güneşi şark tarafından doğduruyor, sen de garb
cihetinden getir de görelim, deyince Nemrud kâfiri cevap bulamadığı için
İbrahim Aleyhisselâmın yakılmasını emretmiş. Büyük bir ateş yakılmış,
kimsenin yanına sokulamayacağı kadar hararet hasıl olmuş. Onun için
Halilullah hazretlerini bir tepeye çıkarmışlar, bir mancınığa oturtup o va-
sıta ile ateşe atmışlar. Ateşe doğru havada giderken Cebrâil Aleyhisselâm
yetişmiş: «Bir isteğin var mı?» diye sormuş. Hazret-i İbrahim: «Senden
bir şey istemiyorum.» cevabını vermiş. Cebrâil: «Rabbin'dan iste,» deyin-
ce de: «Hâlimi bilmesi, benim talebime hâcet bırakmaz.» mukabelesinde
bulunmuş. O esnâda:

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَيَّ

ابراهيم

Yâni: «Ey ateş, İbrahime karşı serin ve selâmet ol⁵¹.» emr-i İlâhîsi vâ-
rid olduğundan ateş soğumuş, hattâ rivâyete nazaran etrafındaki odunlar
alev alev yanarken İbrahim'in düştüğü yer, serin ve güzel bir bahçe hâli-
ne gelmiş.

Hazret-i İbrahim'in Cebrâil'in aracılığıni kabul etmemesi ve İlâhî ka-
za'ya teslimiyyet göstermesi dolayısıyla Cenâb-ı Pîr, geçen hikâyedeki ne-
dim lisânından diyor ki:

15360

من خليل وقيم واوجبرئيل
من نحوهم در بلا اورا دليل

«Ben zamanın Haliliyim, şefaata Cebrâil gibidir. Ben kaza ve belâya
karşı onu delil istemem.»

15361

او ادب ناموخت از جبريل راد
که پير سيد از خليل حق مراد

«O, Halilullahdan muradını soran Cebrâilden, edeb öğrenmedimi ki?»

15362

که مرادت هست تاياری کنم
ورنه بگریزم سبکباری کنم

«Cebrâil demişti ki: Bir müradın varsa sana yardım edeyim, yoksa
gideyim.»

15363

گفت ابراهيم نى رو از میان
واسطه زحمت بود بعدالبيان

«İbrahim cevap vermişti ki: Hayır, bir muradım yok! Sen aradan çe-
kil. Ayân mertebesinde vâsıta kalabalık eder.»

Denilmiştir ki: «Delâlet edilen zâta vasıl olduktan sonra delil aramak

(51) Sûrei Enbiya: 69.

çirkin bir harekettir.» Nitekim, görüşmek istediğimiz bir zâtı bulup görüşür ve konuşurken birinin gelip de: «İşte görmek istediğin bu zâttır» demesi lüzumsuz olmaz mı?

15364

بهر این دنباست مرسل رابطه
مؤمنانرا زانکه هست او واسطه

«Nebiler ve Resûller, bu Dünyâ için, Hakk'a bir bağıdır ve onlar müminlerle Allah arasında birer vasıtadırlar.»

15365

مردل ار سامع بدی وحی نهان
حرف وصوتی کی بدی اندر جهان

«Eğer her gönül, gizli vahyi işitmiş olsaydı, Dünyâda harf ve savt bulunur muydu?»

Öyle olmadığı için o gizli vahyi duyan nebiler, başkalarına duyurmak için vasıta, Allah ile kulları arasında birer râbitadırlar.

Dervişlikte bir (Fenâ fi'r-Resûl) mertebesi vardır ki müridin (Fenâ fi's şeyh) mertebesinden yükselmesi ve doğrudan doğruya Resûlullahdan feyz alıp onda fenâ bulması demektir. Lâkin bu mertebenin de fevkinde bir (Fenâ fi'llâh) derecesi vardır ki sâlikin Hak'da fânî ve ıyân makamına vasıl olmasıdır.

Yine nedîm lisanından deniliyor ki:

15366

گرچه او محو حقست و بی سرست
لیک کارمن ازان ناز کترست

«Vâkıa o şefâatci, Hak'da fânî olmuş ve elden, ayaktan geçmiştir. Lâkin benim neşvem daha nâziktir.»

Ki lütuf ve kahrı bir görür ve ikisini de Hakk'ın bir tecellisi bilirim. O ise fark makamında olduğu için lütuf ile kahrı ayırd etmektedir.

15367

کرده او کرده شاست لیک
پیش ضعفم بد نمایندست نیک

«Onun yaptığı şâhın yaptığı demekse de, benim zayıf indimde iyiden iyiye kötü görünür.»

15368

آنچه عین لطف باشد بر عوام
قهرشد بر ناز نینان کرام

«Avama lutfun ta kendisi olan hareket, büyük ve nazlı zevâta kahr-
dır.»

15369

کین حروف واسطه ای یازگار
پیش واصل خارباشد خارخار

«Ey samimi dost; manâyı anlamaya vâsıta olan bu harfler, manâya erişmiş zevat indinde diken gibi olur.»

Çünkü uzakta bulunanlar, harfler ve kelimeler vasıtasıyla mektuplar yazıp maksadlarını bildirirler. Fakat huzurda bulunanlar için, müşâhede-yi bırakıp da, böyle harf ve kelime ile meşgul olmak muhakkak ki müz'ic bir haldir.

Lâkin:

15370

بس بلا ورنج بایست ووقوف
تارهدآن روح صافی آن حروف

«Saf bir rûhun, harf ve kelime kaydından kurtulması için, o ruhun bir çok belâ ve musibet çekmekle hakikate vukuf peyda etmesi gerektir.»

15371

لیک بعضی زین صدا کرتشدند
باز بعضی صافی و برترشدند

«Bu sadâdan — yâni harf ve lafızlardan — insanların bazıları çok sa-

ğır kalmış, —yâni işitip anlamamış — bazıları ise saf ve yüce hale gelmiş-
lerdir.»

15372

همجواب نیل آمد این بلا
سعد را آبست و خون بر اشقیا

«Bu harf ve kelime kaydı belâsı, nil suyu gibidir ki, saîd olanlar için
sudur, şakî olanlar için de kandır.»

15373

هر که پایان بین ترا و مسعودتر
جدتر او کارد که افزون دیدبر

«Her kim âkibeti daha iyi görürse o, daha mes'ûddur. Her kim daha
ciddî davranır da fazla ekin ekerse daha çok mahsul alır.»

15374

زانکه داند کین جهان کاشتن
هست بهر محشرو برداشتن

«Çünkü bu cihanın mahşer günü için bir tarla olduğunu bilir ve bura-
da eker, orada mahsul kaldırır.»

Cenâb-ı Pîr bu beyt ile: «Dünyâ Ahiretin tarlasıdır.» hadîs-i şerifine
işâret etmiştir. Evet, Dünyâ, Ahiretin tarlasıdır. Burada ne ekilirse obir
tarafıta o biçilir. Arpa eken arpa, buğday eken buğday biçtiği gibi; hayır
eken mükâfât, şer eken de mücâzât biçer.

15375

هیچ عقدی بهر عین خود نبود
بلکه از بهر مقام ربح و سود

«Hiç bir mukâvele kendi aynı — yâni mukavele yapılmış olmak —
için yapılmaz. O bağlantı, bir ticâret elde etmek, bir kâr kazanmak için
yapılır.»

Dünyâ da mahzâ Dünyâ olmak için değil, Ahiret tarlası olmak için
yaratılmıştır. Cenâb-ı Hak:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٢﴾

Yâni: «Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak
bana kulluk etsinler diye yarattım⁵².» buyurur.

Demek ki insanların ve cinlerin yaratılmasından maksad, ancak Mâ-
hûd-u Yegâneye ibâdet imiş.

15376

هیچ نبود منکری کربنگری
منکری اش بهر عین منکری

«Eğer dikkat edecek olursan, hiç bir münkirliğin sırf münkirlik et-
mek için olmadığını görürsün.»

15377

بل برای قهر خصم اندر حسد
یا فرونی جستن و اظهار خود

«Belki o münkirlik, hased edilen bir hasmı kahr eylemek, yâhud ken-
dini gösterip bulunduğu mevkide üstün olmayı dilemek içindir.»

Yâni bir kimse için câhildir, bir şey bilmez gibi inkârda bulunma-
nın sebebi: Ya ona hased edilmesinden, yâhud bir âlime bir şey bilmez
denilmekle, kendi ilminin ondan yüksek olduğunun anlatılmak istenilme-
sindendir.

15378

وان فرونی هم پی طمع دگر
بی معانی جاشنی نهدد صور

«O mevki yüksekliği talebi de diğer bir tama'dan, yâni maaşının art-
ması hırsından ileri gelir. Hasılı, sûretler mânâ olmayınca çeşnî ve lezzet
vermez.»

(52) Sûrei Zâriyat : 56.

زان همی پرسى چرا این میکنی
که زیست معنی روشنی

«Sûretten maksad mânâ olduğu için, birine: "Bunu niçin yapıyorsun?" diye sorarsın. Demek ki sûret, zeytin yağı, mânâda ondan hâsıl olan aydınlık imiş.»

ورنه این گفتن چرا از بهر چیست
چونکه صورت بهر عین صورتیست

«Eğer sûret, mutlaka sûretin aynı olsaydı birine: Niçin demek, neden lâzım gelirdi?»

این چرا گفتن سوال از فائدهست
جز برای این چرا گفتن بدست

«Bu (neden) diye sormak sadece niçin demek için değildir. Ondan maksad: Bilinmeyen bir şeyin öğrenilmesidir.»

از چه رو فائده جویی ای امین
چون بود فائده این خود همین

«Ey emîn olan kimse; eğer süâlden maksad, ancak süâl olsaydı ve ayrıca bir faydası bulunmasaydı, sen (niçin) demekle ondan ne fayda beklerdin?»

Mâdemki (niçin) demekle bir şey öğrenmek faydası arıyorsun, o halde sormanın da bir faydası olur demektir. Bunlar gibi:

بس نقوش آسمان و اهل زمین
نیست حکمت کان بود بهر همین

«Gök yüzünün nakışları ve yeryüzünün mahlûkâtı, ancak böyle olmaları için yaratılmış değillerdir. Ve öyle olması hikmete muğâyirdir.»

گر حکیمی نیست این ترتیب چیست
ور حکیمی هست چون فعلش تهیست

«Eğer bunları yaratan bir (Hakim) yoksa, bu tertib ve intizam nasıl olmuştur? Öyle bir Hâlik-ı Hakim varsa fiilleri hikmetten nasıl uzak olabilir?»

کس نسازد نقش گرمابه و خضاب
جز پی قصد صواب و نا صواب

«Hiç kimse, hammâme nakşı ile saç ve sakal boyasını doğru, eğri bir maksad olmaksızın yapmaz.»

«MÛSÂ ALEYHİSSELÂMIN CENÂB-I HAKK'A: "İLÂHÎ HALKİ YARATIR, SONRA HELÂK EDERSİN, BUNUN SEBEBİ NEDİR?" DİYE SORMASI VE KENDİSİNE CEVAP GELMESİ.»

گفت موسی ای خداوند حساب
نقش کردی باز چون کردی خراب

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki: Ey muhâsebe günü olan Kıyâmetin Hâkim ve Mâlikî! Bir şeyi nakış ve tasvîr eyliyorsun, sonra da onu tahrib ediyorsun.»

نروماده نقش کردی جانفزا
وانگهان ویران کنی این را چرا

«Erkek ve dişi, müşâhededesi cana can katan nakışlar yapıyorsun — yâni güzeller yaratıyorsun — Sonra da onları harab ediyorsun. Neden?»

15388

گفت حق دائم که این پرسش ترا
نیست از انکار وغفلت وزهوا

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Yâ Mûsâ; bunu inkâr, gâflet, hevâ ve heves sevkîyle sormadığını biliyorum.»

15389

ورنه تأدیب وعتابت کردم
بهر این پرسش ترا آزردم

«Yoksa hoş görmez, gazab eyler, bu sûâlin dolayısıyla, hem de incitirdim.»

15390

لیک می خواهم که در افعال ما
باز جویی حکمت و سربقا

«Lâkin bizim işlerimizdeki varlık sırrı ve hikmetini anlamak istiyorsun.»

Tâki halkı o hikmete vâkıf kılıp, ham ervâh olanları pişkin bir hâle getiresin.

15391

قاصدا سائل شدی در کاشفی
بر عوام ارجه که توزان واقعی

«Sen o hikmete vâkıfsın. Ancak, halka keşf ve tâlim etmek için kasden sûâl eyledin.»

15392

زانکه نیم علم آمد این سوال
مهربونی را نباشد این مجال

«Çünkü sûâl, ilmin yarısıdır; bir şey, sormakla öğrenilir. İlim harfından hâriç bulunanlarda sûâl mecâli yoktur.»

Hadîs-i Şerifte: «İlim, hazinelerdir, anahtarı da sûâldir.» buyurulmuştur.

15393

هم سوال از علم خیزدم جواب
همچنانکه خار و گل از خاک وآب

«Gül ve dikenin topraktan ve sudan yetiştiği gibi, sûâl ve cevap da ilimden zuhur eder.»

15394

هم ضلال از علم خیزدم هدی
همچنانکه تلخ و شیرین ازندی

«Dalâlet de, hidâyet de ilimden husûle gelir. Nitekim tatlı bir meyve de, acı bir Ebû Cehil karpuzu da rutûbetten yetişir.»

15395

زآشنایی خیزد این بنص وولا
وزغداى خوش بود سقم وقوا

«Husûmet de, muhabbet de âşinâlıktan — yâni bilismekten — hastalık da, sıhhat ve kuvvet de bir gıdâdan hâsıl olur.»

15396

مستفیت اعجمی شد آن کلیم
تا عجمیا- ترا کدزین سرعلیم

«Acemîlere — yâni ilim ve irfân sâhibi olmayanlara — Hılkattteki bu sırrı öğretmek için Kelîmullah hazretleri de acemî olarak müstefid oldu.»

15397

ما هم ازوی اعجمی سازیم خویش
پاسخش آریم چون بیگانه پیش

«Biz de kendimizi ondan daha acemî yapalım da bilmez gibi cevabını dinleyelim!»

15398

خرفروشان خصم یکدیگر شدند
تا کلید قفل آن عقد آمدند

«Merkeb satanlar, sûretâ bir birine hasım olurlar; fakat böyle yapmakla alış verişin anahtarını elde ederler.»

Hazret-i Mevlânâ bu hakikatlerin beyânından sonra hikâyenin nakline dönerek, Lisân-ı İlâhîden diyor ki:

15399

بس بفرمودش خدا ای ذولباب
چون پرسیدی بیابشو جواب

«Sonra Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Ey akıl sahibi olan Mûsâ; mâdemki sûâl ettin, gel de cevâbını dinle!»

15400

موسیا تخمی بکار اندر زمین
تا تو خودهم وادهی انصاف این

«Ey Mûsâ; toprağa bir tohum ek de sorduğun sûâlîin hikmetini anla, insâfa gel...»

15401

چونکه موسی کشت شد کشتش تمام
خوشه هایش یافت خوبی و نظام

«Mûsâ ekin ekti ve ekin kemâle erdi. Başakları güzelleşti ve düzgünce yetişti.»

Böyle olunca:

15402

داس بگرفت و مهاورامی برید
پس ندا از غیب در گوشش رسید

«Orağı aldı ve ekini biçti. O sırada gaybden kulağına bir ses geldi.»

Cenab-ı Hak buyurdu ki:

15403

که چرا کشتی کنی و پروری
چون کالی یافت آرامی بری

«Yâ Mûsâ, niçin ekin ekiyorsun da kemâle erince onu biçiyorsun?»

15404

گفت یارب زان کنم ویران و بستان
که در اینجادانه هست و کاه هست

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki: Yâ Rabbî; bunda hem dâne, hem saman mevcut olduğu için biçtim.»

15405

دانه لایق نیست در انبار کاه
کاه در انبار کنم هم تباه

«Dâne, saman anbarına lâıyk değildir. Saman da buğday anbarı için zarardır.»

15406

نیست حکمت این دورا آمیختن
فرق واجب می کند در بیختن

«Bu ikisini karıştırmak hikmet değildir. Hikmet, onları eleyip ayır-mayı lûzumlu kılar.»

15407

گفت این دانش تواز که یافتی
که بدانش بیدری بر ساختی

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Yâ Mûsâ; sen bu ilmi kimden öğrendin de onunla harman meydana getiriyorsun.»

گفت تمیزم تودادی ای خدا
گفت بس تمیزم چون نبودمرا

«Hazret-i Mûsâ dedi ki: Yâ Rabbî, bu temyizi bana sen verdin. Cenâb-ı Hak da buyurdu ki o halde bende nasıl olur da fark ve temyiz bulunmaz?»

درخلاق روحهای پاک هست
روحهای تیره و گدازک هست

«Mahfûkât arasında temiz ruhlar da, karanlık ve çamur ruhlar da vardır.»

این صدفهانیست دریک مرتبه
دریکی درست و در دیگر شبه

«Sadef durumunda olan cesedlerin hepsi bir değildir. Birinde inci, obirinde boncuk bulunmaktadır.»

واجبست اظهار این نیک و تباه
همچنان که اظهار کند مهازگاه

«Buğdayın samandan ayrıldığı gibi, bu iyi ve kötü ruhları da, ayırd etmek vâcibdir.»

بهر اظهارست این خلق جهان
تا نماید گنج حکمتها را

«Bu Âlem ve halk! Hikmet hazineleri gizli kalmasın, meydana çık-sın diye yaratılmıştır.»

گفت کنزاً عقیماً شنو
جوهر خودکم مکن اظهار شو

«Cenâb-ı Hak: (Küntü kenzen mahfiyyen) buyurdu. Onu işit de kendi cevherini kaybetme, fark ve temyiz eyle, meydana çıkar.»

Bu beyitte zikredilen: «Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, bilineyim diye halkı yarattım.» Hadis-i kudsîsî sôfiyye arasında meşhurdur.

Hazret-i Mevlânâ da buyuruyor ki: Cenâb-ı Hak hikmet hazinesinin gizli kalmaması için nasıl halkı izhar eylediyse; sen de zatındaki cevheri, sûret âleminde zâyi etme, ciddiyet ve cehd ile onun kıymetini meydana koy. Nitekim:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

Yâni: «Hakikaten Allah Teâlâ mü'minlerden nefislerini ve mallarını, mukâbilinde cenneti vermekle satın aldı⁵³.»

«HAYVÂNÎ RUH, CÛZ'Î AKIL, VEHİM VE HAYAL İNSANDA AYRANA BENZER... BÂKÎ OLAN RUHSA BU AYRANDA GİZLİ OLAN YAĞA...»

جوهر صدق خفی شد در دروغ
همچنانکه روغن اندر متن دوغ

«Ayran içinde yağ nasıl gizli ise, doğruluk cevherinde yalan da gizlidir.»

Cevher-i sıdk'dan maksad: Rûh-i vahyî yâni:

فَادَا سَوِيَّتُهُ وَنَشَتْ فِي رُوحِي

«O halde ben onun yaradılışını bitirdiğim, ona ruhumdan üflediğim zaman⁵⁴» ayet-i kerimesi ile beyan edilen (Rûh-i menfûh) tur. Yalan ise bâkî olmayan ceseddir. Ayran içindeki yağ, nasıl gizli ve görünmez bir halde ise, ceseddeki ruh da öyledir. Yağın meydana çıkması için ayran nasıl döğülüyorsa, rûhun tezâhürü için de mûcâhede ile beden tazyik edilmesi lâzımdır. Nitekim Hazret-i Mevlânâ da beyan ediyor:

15415

آن در وخت این تن فانی بود
راست آن جان ربانی بود

«Senin o yalanın bu fânî cesed, doğrun ise o İlâhî ruhtur.»

15416

صالها این دوع تن پیدا و فاش
روغن جان اندر وفانی و لاش

«Bu cesed ayranı yıllardır meydandadır. Can yağı ise onun içinde fânî ve gizli bir haldedir.»

15417

تافرستند حق رسولی بنده
دوغرا درخره جنبانده

«Tâki, Cenâb-ı Hak, ayranı yayıkta çalkayacak makbul bir kulunu re-sûl olarak gönderir.»

15418

تا بجنباند بهنجار و فن
تا بدانم من که پنهان بودم

«Ve o zât, yayığı usûlüne ve fennine göre çalkalar da, bende bir be-nin gizli kalmış olduğunu o zaman anlarım.»

(54) Sûrei Hicr: 29.

15419

یا کلام بنده کان جزء اوست
در رود در گوش او کو وحی جوست

«Yâhud da zâtından adetâ bir cüz olan bir kulunun sözünü ızhar eder de o söz, vahiy arıyan kişinin kulağına girer.»

de, onun feyziyle yayığı, ayranı ve yağı anlamış olur. Fakat o kelâ-mı anlayacak bir kulak lâzımdır.

15420

اذن مؤمن وحی مارا واعیست
آنچنان گوش قرین داعیست

«Mü'minin kulağı İlâhî vahiy olan Kur'ân-ı anlar, öyle bir kulak, hal-kı Hakk'a dâvet eyleyen Resûlullâhın yakîni ve vârisidir.»

15421

همچنانکه گوش طفل از گفت مام
پرشود ناطق شود او در کلام

«Nasıl ki çocuğun kulağı anasının sözleriyle dolar da söz söylemeğe başlar.»

15422

در نباشد طفل را گوش رشد
گفت مادر نشنود گنکی شود

«Eğer çocuğun işitir kulağı olmazsa, anasının sözlerini işitemediği için, dilsiz olur.»

15423

دائما هر کر اصلی گنک بود
ناطق آن کس شد که از مادر شنود

«Aslında sağır olan — yâni sağır olarak doğmuş olan — dilsiz olur. Söyliyen kişi, sözü önce anasından işitmiştir.»

15424

دان که گوش کروگنک از آفتیست
که پذیرای دم و تعلیم نیست

«Bilmiş ol ki sağır kulak ile dilsizlik, söz işitmez ve tâlim kabul etmez bir âfettir.»

15425

آنکه بی تعلیم بد ناطق خداست
که صفات او زعلتها جداست

«Tâlim görmeden konuşan ancak Hudâdır. Çünkü onun sıfatları her türlü sebebdan münezzehtir.»

15426

یاچو آدم کرده تلقینش خدا
بی حجاب مادر ودایه واذا

«Yâhud Âdem Aleyhisselâm gibi, ana ve dadı hicâbı olmaksızın Tanrı telkini ile söyler...»

15427

یامسیحی که بتعلیم ودود
در ولادت ناطق آمد در وجود

«Yâhud Îsâ Aleyhisselâm gibi, Allah'ın tâlimiyle, Dünyaya konuşur olarak geldi ve doğar doğmaz söz söyledi.»

15428

از برای دفع تهمت در ولاد
که نزادست از زنا وازفساد

«Zinâdan ve fesaddan doğmadığını anlatmak ve anasını fuhuş töhmetinden kurtarmak için beşikte yatan bir çocukken söz söyledirdi.»

Meryem Aleyhissleâm, Hz. Îsâ'yı kırda doğurmuş, kucağına alıp şehre getirmiş, onu görenler:

قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا
يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ بُرُوكَ أَمْرًا سَوَاءً وَمَا كُنْتَ أَتُكِّ
بَعِيًّا ۝ فَاشَارِكِ إِلَیْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ
صَبِيًّا ۝ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِي الْكِتَابُ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۝

Yâni: «Hey Meryem, andolsun sen acâip bir şey yapmışsın, dediler. Ey Hârûn'un kız kardeşi, senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi. Bunun üzerine (Meryem) ona (İsa'ya) işaret etti. Biz, dediler, henüz beşikte bulunan bir sabî ile nasıl konuşuruz? (İsa dile gelip) dedi ki: Ben hakikat Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi. Beni Peygamber yaptı⁵⁵» diyerek bir mucize gösterdi ve anasını zinâ töhmetinden temize çıkardı.

15429

جنبشی بایست اندر اجتهاد
تا که دوغ آن روغن ازدل باز داد

«Mücâhede etmek için çalışmak ve hareket etmek lâzımdır ki ayran, içindeki yağı versin.»

Mâlûm ya yağın ayrandan ayrılması için yayıkta döğülmesi ve hareket ettirilmesi icâbeder. Bunun için sâlikin kalbinde de füyûz-u ilâhiyye zuhur etmesi için beden yayığının kımıldanması gerektir.

15430

روغن اندر دوغ باشد چون عدم
درغ در هستی بر آور ده علم

«Ayranın içindeki yağ görünüşte yok gibidir. Varlık sancağını kaldıran — yâni göze görünen — ayrandır.»

Lâkin:

(55) Sûrei Meryem : 27-30.

آنکه هست می نماید هست پوست
وان که فانی می نماید اصل اوست

«Sana var görünen (kışır)dan ibârettir, yok olarak görünen de (asıl) dir.»

Yâni ayrandan matlûb olan tereyağıdır. Onun yanında ayran deri ve kabuk gibi ehemmiyetsiz kalır. Öyle iken, yağ görünmez de ayran ortadadır.

دوغ روغن نا گرفتست و کهن
تانبگزی بنه خرجش مکن

«Ayran yağ tutmamış ve eskimiştir. Onu, yağını almayınca sakın har-cama.»

هین بگر دانش بدانش دست دست
تایماید آنچه پنهان کرده است

«Aklını başına topla da, o ayranı usûlüyle ve el değiştirmekle çalkala ki gizlemiş olduğu yağı meydana çıkarsın.»

زانکه این فانی دلیل باقیست
لابه مستان دلیل ساقیست

«Sarhoşların yalvarıp, istemeleri nasıl, sâkinin vücuduna delil ise, fânî olan bu kalıp da bâkî olan rûhun varlığına alâmettir.»

Varlıklar, görünenlerden ibâret değildir. Görülmeyen, fakat az çok hissedilen şeyler de vardır. Meselâ bedenimiz, kendisini tahrik ve idâre eden bir ruhun bulunduğunu bize bildirmektedir. Çünkü rûhun taalluku kesilince bedeninin hareketsiz kaldığını görüyor ve böylece, bedeni idâre eden bir ruhun mevcut olduğunu anlıyoruz. Kezâ:

هست بازیهای آن شیر علم
مخبری از باد های مکتتم

«Sancaklardaki arslan resminin oynaması ve saldırması, gizli bir rüz-gâr'ın varlığından haber vermektedir.»

گر نبودى جنبش آن بادهای
شیر مرده کی بجستی در هوا

«Eğer o rüzgârın hareket ettirmesi olmasaydı sancaklardaki cansız arslan nasıl sıçrardı?»

زان شناسی باد را گر آن صباست
یاد بورست این بیان آن خفاست

«Arslanın hareketinden, onu tahrik eden rüzgârın sabâh yeli mi, yoksa lodos mu olduğunu anlarsın. Bu hareket, o gizli rüzgârı anlatır.

این بدن مانند آن شیر علم
فکرمی جنباند او را دمبدم

«Bu beden de o sancak arslanı gibidir ki onu dâimâ fikir hareket ettirir.»

فکرکان از مشرق آید آن صباست
وانکه از مغرب دبور باو باست

«Şark tarafından gelen fikir, sabâ rüzgârı gibi latiftir. Mağribden gelen fikir de lodos rüzgârı gibi vebâ neşreder.»

Yâni bedeni hayra sevkeden fikir sabâ rüzgârına, şerre teşvik eden fikir de lodos rüzgârına benzer ki Hadis-i şerifte: «Ben sabâ rüzgârıyla düş-

mana galebe ettim, Âd kavmi lodos rüzgariyle helâk oldu.» buyurulmuştur.

Bedir muhârebesinde şark tarafından esen rüzgar, kumları kaldırmış ve düşmanların gözlerine doldurmuş ve onları şaşırtmıştı.

15440

مشرق این باد فکرت دیگرست
مغرب این باد فکرت زان سرست

«Bu fikir rüzgârının estiği şark, başka şarktır. Yine o fikir rüzgârının estiği garb de o taraftan — yâni nefis ve şeytan cihetindendir —.»

15441

مه جادست و بود شرقش جاد
جان جان جان بود شرقش فواد

«Ay cansız olduğu gibi, onun şarkı da cansızdır... Fakat gönlün şarkı ise canlar canının canıdır.»

Allah'ın tecellisi oraya olur. Cenâb-ı Hak, Rûh-i Rabbânînin canı, rûh-i Rabbânî de rûh-i hayvânînin canı olduğu için Hazret-i Mevlânâ, Allah'a (Canın canının canı) tâbir eylemiştir.

15442

شرق خورشیدی که شد باطن فروز
قشر وعکس آن بود خورشید روز

«Kalbi tenvir eyleyen güneşin — ki gündüzün doğan Güneş, Onun ancak kışrı ve aksidir — meşrıkı, evliyâullah hazarâtının kalbi ve rûhudur.»

15443

زانکه چون مرده بودتن بی لہب
پیش اونه روز بناید نه شب

«Çünkü ten, can yalını olmadı mı ölür gider... Artık onca ne gündüz vardır, ne gece!...»

15444

ورنه باشد آن جو این باشد تمام
بی شب و بی روز دارد انتظام

«Beden olmaz, fakat ruh olursa, gece ve gündüz olmasa da bâkidir, düzenlidir!...»

15445

همچنانکی چشم می بیند بخواب
بی مه و خورشید ماه و آفتاب

«Nitekim göz, rüyâda Ay ve Güneş olmadığı halde Ayı da görür, Güneşi de!...»

Onun gibi ruh da Ay ve Güneşin nuruna muhtaç olmaksızın başka aylar ve güneşler müşâhede eder.

15446

نوم ما چون شد اخ الموت ای فلان
زین برادر آن برادر را بدان

«Bizim uykumuz, Ölüm'ün kardeşidir. Binâenaleyh bu kardeşten obir kardeşini anla.»

Hadis-i şerifte: «Uyku, ölümün kardeşidir. Ehl-i Cennet uyumaz da, ölmez de.» buyurulmuştur. Çünkü uyuyan kimse de bir nevi ölü gibidir. Kur'ân-ı Kerimde:

اللَّهُ يُتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٦﴾

Yâni: «Allah (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhlarını alır. Bu suretle hakkında ölümü hükmettiği (rûhu) tutar, diğerini muayyen bir vakte (eceli gelinceye) kadar salıverir. Şüphe yok ki bunda iyi düşünecek bir kavim için kat'i ibretler vardır⁵⁶.» buyurulmuştur.

(56) Sûrei Zümer : 42.

Onun için uykuya küçük ölüm, ölüme de büyük uyku denilmiştir.

15447

وربگو یسندت که هست آن فرع این
مشو آنرا ای مقلد بی یقین

«Eğer sana uyku ölümün fer'idir derlerse — ey yakîn sâhibi olmayan mukallid — sakın ha, hakikatine erişmedikçe bu sözü dinleme!...»

15448

می بیند خواب جانت وصف حال
که پدیداری بینی نیست سال

«Rûhun, uykuda öyle şeyler görür ki, onları uyanıkken yirmi yılda göremezsın.»

15449

در پی تعبیر آن تو عمرها
می دوی سوی شہان پادها

«Gördüğün o rüyânın tâbiri için dehâ sâhibi büyüklerin yanına ko-
narsın.»

15450

که بگو این خواب را تعبیر چیست
فرع گفتن اینچنین سرراشکیست

«Ve: Bu rüyânın tâbiri nedir? diye sorarsın. Böyle bir sırra fer'i de-
mek şekdir.»

Evet, insan, uyanıkken uzun bir devrede yapamayacağı hareketleri rüyâsında ve pek az bir zamanda yaptığını görür.

Meselâ, seyâhate çıkar; görmediği, bilmediği yerlere uğrar, âdetâ devr-i âlem yapar ki bunları nihâyet bir saatlik zaman içinde icrâ eder. Sonra gördüğü rüyânın tâbiri için, tâbir ilmi mütehassıslarına müracaat ederek: «Bü rüyâ, acaba neye delâ'et ediyor?» diye sorar. O seyâhatler, o hareketler beden azâsından hiç birine ihtiyaç olmaksızın yapılır. Rüyâda nasıl âzânın vasıtahına ihtiyac yoksa, öldükten ve kalıbı terk ettikten

sonra rûhun (Berzâh âlemi)ndeki hâli de böyledir. Bundan dolayı: «Uyku, ölümün kardeşidir» buyurulmuştur. Onun için, uyku ölümün fer'idir de-
mek doğru değildir.

15451

خواب عامست این ابن و خود خواب خواص
باشد اصل اجتنابا و اختصاص

«Bu söylediğimiz rüya, alelâde halkın gördüğü rüyâdır. Hak erlerinin rüyâsı ise Hakkın seçme ve yakınlığının ta kendisidir.»

Yâni ümmetin seçilmişleri bulunan ekâbirin rüyâları kendilerinin taraf-ı ilâhî'den seçilmiş bulunduklarına delâlet eder.

15452

پیل باید تاجو خسبد در شبان
خواب بند خطه هندوستان

«Fil olmalıdır ki gece uyuyunca Hindistan'ı görebilsin!»

15453

خر نبیند هیچ هندوستان بخواب
خرز هندستان نکردست اغتراب

«Eşek rüyâsında Hindistanı görmez, çünkü orası vatani değildir ve oradan ayrılp gurûete düşmemiştir ki...»

15454

جان همچون پیل باید نیک رفت
تا بخواب اوهند داند رفت تفت

«Ruh, fil gibi adamakıllı büyük olmalı ki rüyâsında istiyakla Hindis-
tan'a gitmeyi — yâni Ruhlar Alemine avdet etmeyi — bilsin.»

اذكرو الله کارمراو باش نیست
ارجی برای مرقلاش نیست

«(Üzkürullah) emrine uymak her çapkının yapacağı iş değildir. (İr- ciy) — yâni: geri dön — emri de, her kallesin ayağının harcı değildir.»

Kur'ân-ı Kerimde:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۝ وَسَبِّحُوا
بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝

Yâni: «Ey iman edenler, Allahı çok zikredin. Onu sabah, akşam tes- bih (ve tenzih) edin⁵⁷» buyurulmuştur. Zikr-i kesir, zikr-i kalbi demektir ki Allah'ı bir an bile hatırdan çıkarmamak demektir. Cenâb-ı Hak hatırın- da bulundukça o kimse (zikr-i dâimî) de demektir. İmâm-ı Kuşeyrî (Kud- dise sirruhu): (اذكرو الله) ۱ (احيوا الله) yâni: «Allah'ı seviniz» di- ye tefsir etmiştir. Çünkü bir hadis-i şerifte: «Bir kimse bir şeyi severse onu çok çok zikreder.» buyurulmuştur. Binâenaleyh İmâm-ı Kuşeyrîye göre âyetin meâli: «Allah'ı seviniz ki onu çok zikredesiniz.» demek olur.

15456

لیک تو آیس مشوم پیل باش
ورنه پیل در پی تبدیل باش

«Lâkin sen ümit kesme de, Hindistan'ı rüyâsında gören fil gibi ol! Fil değilsen bile, fil olmaya çalış!»

15457

کیما سازان کردون رابین
بشنو از مینا گران مردم طنین

«Felek kimyâgerleri olan evliyâullah'ı gör; her an sırça üzerine resim yapanların seslerini duy!»

(57) Sûrei Ahzab : 41-42.

نقشبندانند در جوفلك
کار سازانند بهرلى ولك

«Onlar Gök boşluğunda — yâni göğün kubbe altında — bir takım na- kış yaparlar ve senin, benim için işler yaparlar.»

Belki bunlardan birinin nazarına tesâdüf edersen, feyziyâb olursun.

15459

کرنبینی خلق مشکین جیب را
بنگرای شب کور این آ-یب را

«Ey gece görmeyen — yâni hakikati müşâhede etmeyen — cebleri fû- yâzât ı İlâhiyye râyihasiyle dolu zevât-ı kirâmı görmüyorsan bâri uğra- dığır zarar ve ziyana dikkat et!»

15460

هردم آسبست بر ادراك تو
نبت نو نورسته بین ازخاك تو

«Sen, idrakine her an yeni bir şey dokunur; toprağından, her an yeni- den yeniye yeşillikler biter, onlara bak!»

İşte bu haller, Kazâ-yı İlâhiyye tesiriyle fakat o tanımadığın zevât-ı kirâm vâsıtasıyledir.

15461

زین بد ابراهیم ادم دید خواب
بسط هندستان دل را بی حجاب

«İbrahim bin Edhem'in, gönül Hindistanın — yâni Hakikat Alemini — perdesiz olarak kalbinde müşâhedesı bu kabilden idi.»

Ki:

15462

لاجرم زنجیر هارا بردید
ملکت برهم زد و شد نابید

«Kendini bağlayan servet ve saltanat zincirlerini kırdı ve memleketi terk ederek görünmez oldu.»

İşte onun bu hâli:

15463

آن نشان دید هندوستان بود
که جهد از خواب و دیوانه شود

«Hakikat Hindistânını görmenin işareti idi... Uykudan sıçramış kalkmış ve cezbe tutulmuştu.»

15464

می فشاند خاک بر تدبیرها
می دراند حلقه زنجیرها

«Böyle yapan bir kimse, tedbirlerin üstüne toprak saçar ve kendini bağlayan kayıdları kırar.»

15465

آنچنانکه گفت پیغمبر ز نور
که نشانی آن بود اندر صدور

«Nitekim Hazret-i Peygamber, kalbdeki nûrun işaretinden bahsederken:»

15466

که تجافی آرد از دار لغرور
هم اتابت آرد از دار السرور

«Dâr-ı gurur olan Dünyadan uzaklaşmak, dâr-ı sürûr olan Hakikat Alemine yaklaşmaktadır; buyurdu.»

İbn-i Mes'ûd (Radiyallâhü anh) rivâyet etmiştir ki bir gün Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Sûre'l Zümer'deki:

أَفَنُشْرَحُ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ

Yâni: «Öyle ya, Allah'ım, göğsünde müslümanlık için inşirah verdiği bir kimse — ki o, Rabbinden (gelen) bir nûr üzerindedir — (kalbini mühürlediği kişi gibi) midir⁵⁸?» âyetini okudu ve: «Nur, kalbe dâhil olunca kalb genişler, ferah bulur» buyurdu.

«Yâ Resûlallâh, bunun alâmeti nedir? dediler.» Aleyhissalatü Vesseâm Hz. ler:

«Dünyâdan uzaklaşmak ve Ahirete yaklaşmaktır, buyurdu.»

15467

هر شرح این حدیث مصطفی
داستانی بشنوی یارسفا

«Ey temiz dost, Hazret-i Mustafa Salallâhü Aleyhi Vesellemin bu hadisini anlatmak için söyleyeceğimiz hikâyeyi dinle!»

«KENDİSİNE HAKİKİ SALTANAT TEVECCÜH EDEN BİR
ŞEHZÂDENİN HİKÂYESİ»

Bir şehzâde vardı ki:

يَوْمَ نَبْرِ
الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ * وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ * وَصَاحِبِهِ وَبَنِيهِ * لِكُلِّ
أَمْرٍ مِنْهُمْ يَوْمَ ذَلِكَ شِئَانٌ جُبِيْنٌ

Yâni: Kıyâmet öyle bir gündür ki insan kardeşinden kaçar. Anasından, babasından, zevcesinden ve çocuklarından da, bir şey istemesinler diye, firar eder. O gün bunlardan herkesin kendine yeter bir işi (derdi, belâsı) vardır⁵⁹.

(58) Sûre'l Zümer: 22.

(59) Sûre'l Abese: 34-37.

Ayetinin meali onun hâli olmuştu. «Bu toprak yığınının padişahlığı, çocuk tabiatlı bir takım gafil kişilerindir. Arkadaşlarına galip gelen bir çocuk toprak yığınının üstüne çıkar ve: Kale benimdir, diye atar tutar... Diğer çocuklar ise ona gıpta ederler. Nitekim, bir hadis-i şerifte (toprak çocukların baharıdır.) buyrulmuştur. O şehzâde, renklerin bağından — yâni sûret kaydından — kurtulduğundan: (Ben bu renkli topraklara âdi toprak diyorum; altın, atlas ve ipekli kumaş demiyorum. Ben bu renkli ve ipekli kumaştan kurtuldum, sâde ve renksiz olan gayb âlemine fırladım) dedi...»

وَأَنبَأَهُ الْخَمْرَ مَيِّتًا ۝

Yâni: «Henüz sabi iken biz ona hikmet verdik⁶⁰.»

Âyetine göre Tanrı irşadı için yıllar geçmeye lüzum yoktur. Dilediğini emredip derhal yapan Tanrı kudretine karşı kimse kabiliyetinden bahsedemez.

15468

پادشاهی داشت يك برنابسر
ظاهر و باطن مزین از هنر

«Bir pâdişâhın yiğit bir oğlu vardı. Zâhiri de, bâtını da hüner ve mârifetle müzeyyen idi.»

Eskiden şehzâdeler okutulur ve silahşorluk tâlim olunurdu. Zâhir ve bâtınlarının müzeyyen olması ile bu husus ifâde edilmiştir.

15469

خواب دید اوکان بسر نا که بمرد
صافی عالم بر آن شه گشت درد

«Pâdişah, rüyâsında oğlunu ölmüş gördü ve âlemin sâfiyyeti onun nazarında bulanık oldu.»

(60) Sûrei Meryem : 12.

15470

خشك شد از تاب آتش مشك او
که نماد از تفت آتش اشك او

«Keder ateşinden kabı kupkuru kesildi ve hattâ, o ateşin harâretinden gözünde yaş kalmadı.»

15471

آنچنان پر شد زدود و دردشاه
که نمی باید دروی راه آه

«Pâdişâh, derd ve gamla o kadar dolmuştu ki, ah etmeğe bile mecâli kalmadı.»

15472

خواست مردن قالبش بی کار شد
عمر مانده بود شه بیدار شد

«Ölmek istedi, kalbi iş görmez bir hâle geldi. Fakat daha yaşayacak müddeti olduğu için uykudan uyandı.»

15473

شادی آمد ز بیداریش پیش
که ندیده بود اندر عمر خویش

«Bu sefer de uyanınca sevindi ki ömründe o derece mesrûr olmamıştı.»

15474

که زشادی خواست هم فانی شدن
بس معطوق آمد این جان و بدن

«Sürûrundan az kalsın ölecekti. Çünkü bu can ve bu beden muhtelif ve bir birine zıd hallerle tavklanmıştır.»

Tavk; boyun'a takılan şey, mutavvak; boynuna bir şey takılmış kimse demektir. Burada demek isteniliyor ki: Bu bedenin boynunda muhtelif boyunduruk vardır.

15475

ازدم غم می ببرد این چراغ
وزدم شادی ببرد اینت لاغ

«İnsanın hayat kandili, gam üflemesiyle de, sevinç nefesiyle de söner. İşte sana şaşılacak bir hal...»

15476

در میان این دو مرگ اوزنده ست
این مطوق شکل جای خنده است

«İnsan bu iki ölüm arasında yaşamaktadır... Boynunda böyle ölüm boyunduruğu bulunması gülünç bir şeydir.»

Bir şeyin lüzumundan fazla çokluğu ifrât, gerekli olandan azlığı da tefrîttir. İfrât da tefrît de şer ve zarardır, hayır ve menfaatli olanı ikisinin ortasıdır. Zira, hadis-i şerifte: «İşlerin hayırlısı, ortasıdır» buyurulmuştur. Sıcakta serinlik lâzımdır. Serinliğin donduracak derecede olması ifrâttır. Kezâ soğukta ısıtacak kadar harâret ister. Hararetin öldürecek ve bayıltacak dereceye çıkması da ifrâttır. Maddiyet böyle olduğu gibi hissiyât da böyledir. Fevkalâde keder ile, son derece meserretin tesir itibariyle farkı yoktur. Çünkü ikisi de fart-ı heyecandan insanı sekteye uğratar ve öldürür. Demek ki insanın boynunda ifrât ve tefrîttir iki boyunduruk vardır ki ikisi de insanı boğar ve öldürür.

15477

شاه باخود گفت شادی را سبب
آنچنان غم بود از تسبیب رب

«Rüyâ gören ve uyanınca sevinen pâdişâh kendi kendine dedi ki: Allah'ın takdiriyle bu sevince, rüyâda oğlumu ölmüş görmek gamı sebeb olmuştur.»

Evet, gam, sürûra sebebdir. Çünkü sevinmek, gamdan kurtulmak sonunda olur. Kederli olmayan kimse mesrûr da olmaz: Nitekim bir beyitle denilmiştir ki: «Kalbin gamlı olduğuna seviniyorum. Çünkü, gamın gelmesi, seâdet ve meserretin gelmesine sebebdir.»

15478

ان مع العسر جويسر ش قفاست
شاد بر آنم که کلام خداست

«Kur'ândaki (zorluk) kelimesinin arkasında (kolaylık) vardır. Ben bu kelâm-ı ilâhî'nin verdiği haberdan mesrûrum.»

İnşirah sûresindeki:

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

Vâni: «Hakkikaten güçlükle beraber kolaylık var. Muhakkak güçlükle beraber kolaylık var⁶¹» âyetine işarettir.

15479

ای عجب يك چیز از يك روی مرگ
وان زيك روی دگر احیا و برک

«Şaşılmaz mı ki bir şey bir cihetten ölüm, diğer cihetten hayat ve rızıktır.»

15480

آن یکی نسبت بدان حالت هلاک
بازهم آن سوی دیگر امتساک

«Bir şey, bir hâle nisbetle helâkdir; aynı şey diğer bir yönüyle hayatın gıdası ve devâsidir.»

15481

آن یکی نسبت بدان حالت عذاب
سوی دیگر آب صافی عذاب

«Yine bir şey, bir hâle nisbetle azab, diğer bir tarafa nisbetle saf ve tatlı su olur.»

Bunun gibi:

(61) Sûrei İnşirah : 5-6.

شادی تن سوی دنیاوی کمال
سوی روز عاقبت نقص و زوال

«Bedenin meserretî, Dünyâ tarafına nisbetle kemâl; âkıbet ve Kıyâmet gününe nisbetle ise eksiklik ve zevâldir.»

خنده را در خواب تعبیر خوان
گریه گوید بادریغ و اندهان

«Düş yorucu, rüyâda gülmeyi kederlenme, hüznün ve ağlama diye yorumlar...»

گریه را در خواب شادی و فرح
هست در تعبیر ای صاحب مرح

«Ağlamayı da, sürur ve ferahlık diye tabir eder, ey rahat sahibi...»

شاه اندیشید کین غم خود گذشت
لیک جان از جنس این بدن بگشت

«Pâdişah düşünceye dalarak, dedi ki: Bu gam geçti gitti ama ruhum bu çeşit şeylerden kötü zan'na düştü:»

چشم زخمی زین مبدا که رسد
یادکاری بایدم کر او رود

«Olmaya ki birinin nazarı değip oğlum vefat ede. Eğer o gidecek olursa bana bir yâdigârı kalmalıdır.»

چون فنارا شد سبب بی متها
بس کد امین را مرا بندیم ما

«Ölümün sayısız ve nihâyetsiz sebepleri vardır. Biz onun hangi yolunu kapayabiliriz?»

صد در بجه و در سوی مهلك لديغ
می کند اندر کشادن ژینغ ژینغ

«Isırıcı ölümün yüz dâne kapısı ve penceresi açılmakta ve gıcırdamaktadır.»

Eğer bu gıcırtıları duymuyorsan bilmiş ol ki:

از سوی تن دردها بانک درست
وزسوی خصمان جفا بانک درست

«Bendeki derdler ve düşman tarafından gelen cefâlar, ölüm kapısının gıcırtısıdır.»

جان و سر برخوان دمی فهرست طب
نارعلتها نظر کن ملتهب

«Ey canım ve başım mesâbesinde olan kimse; bir ân tıp kitâbının fihristini oku da oradaki hastalıkların alevli ateşini gör!»

هین برو برخوان کتاب را
تا شمار دیک بینی نجها

«Haydi git ve tıp kitabını oku! Kum sayısınca hastalık bulunduğunu görürsün.»

زان همه غرها درین خاه رهست
مردو گامی پرزکش دهماچست

«Bütün o hastalıklardan bu beden evine yol vardır. Her iki adımda bir içi akreblerle dolu bir kuyuya tesadüf olunur.»

İçi akreb dolu kuyular, elemeler ve ızdırahlardan kinâyedir. Gene, pâdişâh diyor ki, meselâ:

بادتندست و چراغ ابری
زو بگردانم چراغ دیگری

«Rüzgâr şiddetli, ışığım sönmek üzere... Çabuk davranarak onun ışı-
ğundan bir ışık daha uyandırmalıyım...»

Yâni: «Bir evlâdım var. Gördüğüm rüyâya göre, o da, fırtına karşısın-
da kör bir kandil durumundadır. Onu evlendireyim. Bir çocuğu olsun da,
şâyed o sönerse diğeri devam etsin.»

تا بود که مردویک کافی شود
که بباد آن یک چراغ ازجا رود

«Belki baba da, oğul da muammer olur. Ama, eğer ölüm fırtınasıyla
kandillerden biri sönerse diğeri devam eder.»

همچو طرف کزتن ناقص چراغ
شمع دل افروخت ازبهر فراغ

«Arifler gibi hani... arif de, beden gibi kör bir kandilden, gönül kan-
dilini uyandırdı ve ferâğat buldu.»

اونکرد این فهم بس داد ازغیر
شمع فانی را بفانی دگر

«Pâdişah, rüyâdaki remiz ve işâreti anlamadığı için, fânî bir mum-
dan gene fânî bir mum yakmak istedi.»

Halbuki maksad: Beden kandilini yakıp ondan gönül mumunu uyan-
dırmak idi.

«NESLİNİN KESİLMESİNDEN KORKTUĞU İÇİN, PADİŞAHIN, OĞLUNU EVLENDİRMESİ»

بس عروس خواست باید بهراو
تا نماید زین تزوج نسل رو

«Pâdişah, neslim devam etsin diye. Şehzadeyi — yâni oğlunu — evlen-
dirmeğe teşebbüs etti.»

Ve dedi ki:

گر رود سوی فنا این باز باز
فرخ او گردد زبعد باز باز

«Eğer bu doğan — yâni oğlum — Âhirete giderse, onun yavrusu — yâni
torunum — babasından sonra bir doğan olur.»

صورت این باز گر زینجا رود
معنی او در ولد باقی بود

«Bu doğanın sûreti bu âlemden çekilip giderse mânâsı oğlunda bâkî
olur.»

15500

بہر این فرمود آن شاه ندبہ
مصطفی کہ الولد سرایہ

«Bundan dolayıdır ki, uyanık bir şâh-ı Risâlet olan Hazret-i Mustafa (S.A.V.) (Oğul, babasının sırrıdır) buyurmuştur.»

Bu hadis: «Evlâd, babanın fer'i ve şûbesidir.» diye de rivâyet olunmuştur.

15501

بہر این معنی ہمہ خلق از شغف
می بیاموزند صفلا ز احرف

«Bu mânâ dolayısıyla halk, çocuklarına kemâl-i arzu ile san'atlarını öğretirler de:»

15502

تا بماند آن معانی در جهان
چون شود آن قلب ایشان نہان

«Onların kalıpları toprağa girip, gözden kaybolunca, o mânâlar Alem-de bâkî kalsın derler.»

Hadis-i şerifte: «İki babanın en hayırlısı seni öğretendir.» buyurulmuştur. Hadis-i şerif mucibince bir çocuğun hocası, ustası ve hayırlı bir şey öğretmiş olan kimse de mânâen onun babasıdır, hem de Dünyâya gelmesine sebep olan asıl babasından daha hayırlıdır. Ondan dolayı hoca hakkı, baba hakkından daha büyüktür.

15503

حق بحکمت حرصشان دادست جد
بہر رشد ہر صغیر مستعد

«Cenâb-ı Hak, kabiliyetli çocukların reşid olarak yetiştirmeleri hikmetine bağlı olarak, babalarına ciddi bir hırs ve emel vermiştir.»

15504

من ہم از بہر دوام نسل خواہم
جفت خواہم پور خود را - رب پیش

«Ben de neslinin devâm etmesi için oğluma çok güzel bir kız almalıyım.»

15505

دختری خواہم ز نسل صالحی
نی ز نسل پادشاہی طالحی

«Fâsık bir pâdişah neslinden değil, sâlih bir zâtın sülâlesinden bir kız...»

15506

شاه خود این صالحست آزاده اوست
نہ اسیر حرص ونہ فرج گلوست

«Hakikatte şah ve hür olan sâlih kimsedir ki, ancak, ne hırsın, ne de şehvetin esiri olur.»

15507

مرا سیرانرا لقب کردند شاه
عکس چون کافور نام سیاه

«Fakat halk, esirlere padişah adını taktılar... Zenciye Kâfur adı takıldığı gibi hani...»

15508

شد مفازہ بادئہ خونخوار نام
نیک بخت آن پس را گویند نام

«Susuzluktan helâk eden çöle (mefâze) — yâni "kurtuluş yeri" — herkes, kutsuz bir kişiye de Kutlu adını verirler ya!...»

15509

بر اسیر شهوت و خشم و امل
بر نوشته میر یاصدر اجل

«Şehvet, gazab ve emel esiri olana (emîr) yâhud (sadr-ı âzam) ünvanı verilir.»

15510

آن اسیران اجل را عام داد
نام امیران اجل اندر بلاد

«O ecel — yâni ölüm — esirlerine, halk, şehirlerde; (Emîrân-ı ecel) yâni (Ulu beyler) adını vermiştir.»

15511

صدر خوانندش که در صف فعال
جان او پستت بنی جاه و مال

«Canı, pabuccuların safında alçalmış, yâni mevkie, mala kapılıp kalmış olana (Sadr - Ulu ve baş köşeye geçen vezir) derler.»

15512

شاه چون باز اهدی خویشی کرد
این خبر در گوش خانوان رسید

«Pâdişâh, bir zâhidle akrabalık tesisini ihtiyar edince bu haber kadınlarının kulağına gitti.»

«FAKİR BİR ZÂHİDİN KIZINI OĞLU İÇİN PÂDİŞAHIN İHTİYÂR ETMESİ, HAREMDEKİ KADINLARIN BUNA İTİRAZDA BULUNMASI VE BİR FAKİRE AKRABA OLMaktan UTANMALARI.»

15513

مادر شهزاده گفت نقص عقل
شرط کفویت بود در عقل و نقل

«Şehzâdenin anası aklının eksikliğinden dedi ki: İzdivac hususunda aklın de, naklen de denklik şarttır.»

15514

توزیح و بخل خواهی وزدها
تا بپندی پور مارا برگدا

«Sen fazla hasisliğinden ve kurnazlığından oğlumuzu bir dilenciye bağlamak istiyorsun.»

15515

گفت صالح را کدا گفتن خطاست
کو غنی القلب از داد خداست

«Pâdişah dedi ki: Sâlih bir kimseye dilenci demek hâtâdır. Çünkü o, Allah'ın ihsâniyle kalben zengindir.»

15516

در قناعت می گریزد از تفا
زلیمی و کسل همچون کدا

«O ittika'sından dolayı kanaate kaçmaktadır. Yoksa dilenciler gibi alçak ve tenbel olduğundan değil!»

15517

قلنی کان از قناعت و زتفاست
آن ز فقر و قلت دونان بداست

«Kanaat ve takvâ dolayısıyla olan darlık, bir takım aşağılık kimsele-
rin zaruret ve darlığından ayrıdır.»

15518

حبه آن گریباید سرنهد
وین ز گنج زر بهمت جهد

«Tamâ'kâr fakir, bir habbe bulacak olsa, onun için başını verir. Kanaatkâr fakir ise altın hazinesinden sıçrayıp çıkar ve müstağnî davranır.»

15519

شه که او حرص قصد محررام
می کند او را کما گوید هم

«Bir pâdişah, hırs ve tama' ile her çeşit haramı kasdedecek olursa, büyük adamlar ona (dilenci) derler.»

Pâdişah bunları söyleyince şehzâdenin anası dedi ki:

15520

گفت کوشهر وقلاع او را جهیز
یا نثار گوهر و دینار دیز

«Gelinin şehir ve kale olarak çehizi, yâhud inci ve altın mücevherleri hani?»

Çünkü o vakit pâdişahlar kızlarına buna benzer çehizler verirlerdi. Pâdişah da:

15521

گفت رو هر که غم دین بر کرد
باقی غمها خدا از وی برید

«Dedi ki: Haydi işine git, böyle söyleme! Her kim din gamını seçer, Allah rızası için kederlenirse, Allah, sâir gamları ondan alır.»

15522

غالب آمد شاه دادش دختری
از نژاد صالح خوش کومری

«Nihayet, pâdişahın reyi galib geldi. Aslı temiz ve sâlih bir kimse- nin soyundan bir kızı oğluna aldı.»

15523

در ملاحظه خود نظیر خود نداشت
چهره اش تا بآنتر از خورشید چاشت

«Güzellikte hakikaten benzeri yoktu. Yüzü kuşluk güneşinden daha parlaktı.»

15524

حسن دختر این خصالش آنچنان
کز نکویی می نکند در بیان

«Kızın güzelliği emsalsizdi. Ahlâkı da beyan edilmez derecede güzel bulunuyordu.»

Hazret-i Mevlânâ burada nasihat olarak diyor ki:

15525

صید دین کن تا رسد اندر تبع
حسن و مال و جاه بخت منتفع

«Sen dini avla ki, onunla beraber güzellik, mal, mevki ve sana fayda veren baht da senin olsun...»

15526

آخرت قطار اشتر دان ملک
در تبع دنیا ش همچون بشم و بشک

«Âhiret, deve katarına mâlik olmak gibidir. Dünyâ ise devenin yün ve tüyü gibidir.»

15527

بشم بگزینی شتر نبود ترا
وربود اشترچه قیمت بشم را

«Eğer devenin yününü ihtiyar edersen deve senin olmaz. Halbuki, deve senin olunca yünün ne kıymeti kalır?»

15528

چون برآمد این نکاح آن شاهرا
بازداد صالحان بی مرا

«Nihâyet temiz ve riyasız bir soydan gelen o kızla şehzâdenin nikâhı kıyıldı.»

15529

از قضا کبیرکی جادو که بود
عاشق شهزاده باحسن وجود

«O esnâda sihirbaz bir kocakarı vardı ki o güzel ve cömerd şehzâdenin âşığı olmuştu.»

15530

جادویی کرده عجوز کابلی
که برد زان رشک سحر بابلی

«O, Kâbil'li kocakarı bir büyü yaptı ki ona Bâbil sihirbazlarının sihri hased ederdi.»

15531

شه بجه شد عاشق کبیر زشت
تا عروس و آن عروسی راهبشت

«Şehzâde o çirkin kocakarının âşığı oldu. Gelinden de geçti, güveylik-
tan de...»

Halbuki o karı :

15532

يك سبه دیوی و کابولی زنی
گشت بر شهزاده نا که رهزنی

«Kara bir şeytan, tavuk folluğu gibi bir kocakarı idi ki ansızın şehzâdenin yolunu vurmuştu.»

15533

آن نود ساله عجوز کننده کس
نه خرد هشت آن ملک راونه نس

«O doksan yaşındaki kokmuş acûze, şehzâdede ne idrak edecek akıl, ne söz söyleyebilecek ağız bıraktı.»

15534

تا بسالی بود شهزاده اسیر
بوسه جایش لعل کفش کندم پیر

«Bir sene müddetle şehzâde karının esiri oldu. O halde ki, o kokmuş kocakarının papucundaki nalçayı öpüyordu.»

15535

صحبت کبیری او را می درود
تا ز کاهن نیم جانی مانده بود

«Kocakarının sohbeti onu ekin gibi biçmiş; zaafiyetten, âdetâ yarı can-
lı hâle gelmişti...»

15536

دیگران از ضعف وی بادر دسر
او زسکر سحر از خود بی خبر

«Başkaları şehzâdenin zayıflaması dolayısıyla ızdırab içinde idiler. O ise, sihrin verdiği sarhoşluktan, kendisini bilemiyordu.»

15537

این جهان بر شاه چون زندان شده
این پسر بر کریمه شان خندان شده

«Bu dünyâ pâdişahâ zindan gibi olmuştu. Şehzâde ise, hısım ve akra-
bâsının ağlamasına gülüyordu.»

15538

شاه بس بچاره شد در پردومات
روز و شب می کرد قربان و زکات

«Pâdişah bu hususta çok çaresiz kaldı. Gece gündüz kurban kestirip
fakirlere dağıttırıyor ve muhtac olanlara zekât ve sadaka veriyordu.»

15539

زانکه هر چاره که می کرد آن پدر
عشق کبیرک می شد بیشتر

«Babası her çareye başvuruyordu. Fakat, şehzâdenin kocakarıya aşkı
gittikçe artıyordu.»

15540

بس یقین کشتش که مطلق آن سرپرست
چاره او را بعد ازین لایه گریست

«Bu hâlin Esrâr-ı İlâhiyyeden bulunduğu, çârenin ise ancak Cenâb-ı
Hakk'a yalvarmak olduğu pâdişahca yakinen anlaşıldı.»

15541

سجده می کرد او که هم فرمان تراست
غیر حق بر ملک حق فرمان کراست

«Pâdişah secde ederek dedi ki: Yâ Rabbi; ferman senindir. Hakk'ın
mülkünde Hak'dan başka kim fermân sahibi olabilir?»

15542

لیکن این مسکین می سوزد جوع و
دست گیرش ای رحیم وای و دود

«Lâkin bu zavallı çocuk od ağacı gibi yanıyor. Ey rahim ve vedûd olan
Allah, onun destgiri ve yardımcısı ol!»

15543

تاز یارب یارب وافغان شاه
ساحر استاد پیش آمد ز راه

«Pâdişahın böylece (Yâ Rabbi, yâ Rabbi) diye figân ve niyâz etmesi
üzerine yoldan üstâd bir sihirbâz çıkageldi...»

«PÂDİŞAHIN, KÂBİLLİ SİHİRBÂZ KARININ AŞKINDAN,
OĞLUNUN KURTULMASI İÇİN ETTİĞİ DUALARIN
KABUL EDİLMESİ.»

15544

اوشنیده بود از دور این خبر
که اسیر پیره زن گشت این پسر

«Üstâd sihirbaz, pâdişahın oğlu bir kocakarının âşığı ve esiri olmuş
diye, uzaktan işitmişti.»

15545

کان عجزه بود اندر جادویی
بی نظیر وایمن از مثل و دویی

«O acûzenin sihirbazlıkta eşsiz, örneksiz olduğunu ve bir ikincisinin
bulunmadığını işitmişti.»

دست بر بالای دستت ای فنا
درفن و در زور تادست خدا

«Yiğitim, el elin üstündedir... Hünerde de, kuvvette de el elin üstündedir Arşa varınca!...»

15547

منتہای دستہا دست خداست
بحربی شك منتہای سیلہاست

«El — yâni kuvvet ve kudretlerin — müntehâsı, Allah'ın yed-i kudreti-dir. Nitekim sellerin müntehâsı denizdir.»

Burada:

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْمُنْتَهَى

Yâni: «Şüphesiz ki en son gidiş ancak Rabbinedir⁶²» âyet-i kerimesine işâret edilmiştir.

15548

هم ازو گیرند مایہ ابراہا
هم بدو باشد نہایت سیل را

«Hem bulutlar suyu denizden alır, hem de sel nihâyet denize gider.»

15549

گفت شاهش کین بسر از دست رفت
گفت اینک آمدم درمان زفت

«Pâdişâh, o usta sihirbaza; bu çocuk elden gitti — yâni mahvoldu — dedi. O da cevap verdi ki: Ben onun için kavî bir çâre olarak geldim.»

(62) Sûrei Neem : 42.

نیست همتا زال را زین ساحران
جز من داهی رسیده زان کران

«O sihirbaşlardan hiçbirisi o kacakarı ile başa çıkamaz. Ancak, Allah tarafından gelen ve mahâreti çok olan ben onunla başa çıkarım.»

15551

چون کف موسی ہامر کردگار
نک بر آرم من ز سحر اودمار

«Allah'ın emriyle ben, Mûsâ'nın avucu gibi, onun sihrini iptâl ve helâk ederim.»

15552

کہ مرا این علم آمد زان طرف
بی زشا کردی سحر مستخف

«Çünkü bu ilim bana, korkulan sihirbazlara çıraklık etmeden, taraf-ı ilâhiden gelmiştir.»

15553

آدمم تا بر کشایم سحر او
تا نماد شاهزادہ زردرو

«Kocakarının sihrini bozmak ve şehzâdenin benzinin sarılığını gidermek için geldim.»

15554

سوی گورستان برو وقت سحور
پهلوی دیوار هست اسپید کور

«Sahur vakti mezarlığa git, orada duvarın yanında beyaz bir kabir var.»

سوی قبله باز کاوآن جای را
تا بینی قدرت و صنع خدا

«Kibleye karşı orasını kaz ki Allah'ın kuvvet ve kudretini göresin.»

Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

بس در ازست این حکایت توملول
زبده را گویم رها کردم فضول

«Bu hikâye çok uzundur, sen ise dinlemekten usanmışsın. Onun için fazlasını terk ediyorum, hulâsasını söyleyeceğim.»

«ŞEHZÂDENİN O KOCAKARININ YAPTIĞI SİHİRDEN KURTULMASI,
PADİŞAHIN DA SEVİNİP DÜĞÜN YAPMASI.»

آن گرهبای گران را برکشاد
بس ز محنت پورشه را راه داد

«Üstâd, kabirden çıkardığı o sıkı düğümleri çözdü de şehzâdeyi mihnet ve meşakkatten kurtardı.»

آن پسر باخویش آمد شد دوان
سوی تخت شاه باصد امتحان

«Şehzâde kendine geldi ve bir çok mihnet çektikten sonra babasının tahtına, yâni saraya koşup gitti.»

سجده کرد و بر زمین می زد ذقن
در بغل کرده بستر تیغ و کفن

«Şehzade, koltuğunda kılınc ve kefen olduğu halde, babasının karşı-sında yüzünü yerlere sürdü...»

Ve afv diledi.

شاه آیین بست و اهل شهر شاد
و آن عروس نا امید بی مراد

«Pâdişâh, şenlikler yapılmasını emretti. Şehir halkı ile birlikte mura-dına ermemiş ve ümidi kesilmiş olan gelin de sevindi.»

عالم از سرزنده گشت و با فروز
ای عجب آن روز روز امروز روز

«Âlem yeniden hayat ve revnâk buldu. O gün de gündü, bugün de gündür, amma ikisi bir birine benzemez.»

يك عروسی کرد شاه اورا چنان
که جلاب قند بدپیش سکان

«Pâdişâh, ona öyle bir düğün yaptı ki köpeklerin önüne bile şeker şerbeti konulmuştu.»

جادوی کبیر از غصه بمرد
روی و خوی زشت با مالک سپرد

«Büyücü kocakarı, kederinden öldü; çirkin yüzünü de, kötü huyunu da Mâlik-i Cehenneme teslim etti.»

شاهزاده در تعجب مانده بود
کزمن او عقل و نظر چون در ربود

«Şehzâde, o kocakarı benim aklımı nasıl oldu da çeldi, diye hayretlere düşmüştü.»

(Mişkât) da, İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ) dan rivâyet ediliyor ki:

«Nebiyi-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem buyurdu: Kıyâmet gününde, Dünyâ, ak saçlı, gök gözlü, dişleri kazma gibi bir kocakarı sûretinde getirilecektir. Onu kim görse iğrenecektir. Halka görünecektir, mahşer ehline şöyle denilecektir: Bunu tanır mısınız? Halk: Onu tanımaktan Allah'a sığırız, diyeceklerdir. Onlara denilecektir ki: İşte bu Dünyâdır ki onunla iftihar ederdiniz ve onun için muharebe eylerdiniz.»

Buradaki kocakarıdan maksad: Dünyâ, şehzâdeden murad da: Dünyâya aldanmış olanlardır. Onlar Âhirette Dünyâyı korkunç ve çirkin bir halde görünce böyle bir sûret, bizi nasıl meftûn ve meclûb etmişti diye şaşıracaklardır.

15565

نو عروسی دید همچون ماه حسن
کی همی زد بر ملیحان راه حسن

«Şehzâde gerdeğe girince, güzellerin mülâhat yolunu vuracak — yani onları gölgede bırakacak — ay parçası gibi bir gelin gördü.»

15566

سه شبان روز او زخود بهوش گشت
تا که خلق از غشی او پر جوش گشت

«Üç gün üç gece kendinden geçmiş bir halde kaldı. Onun baygın yatmasından halk da mükedder oldu.»

15567

از کلاب واز علاج آمد بخود
اندک اندک فهم گشتش نیک و بد

«Gül suyu serpmek ve ilaçlar verilmek suretiyle kendine geldi. İyiyi kötüyü yavaş yavaş tefrike başladı.»

بعد سالی گفت شاهنش در سخن
کای بسر باد آر زان یار کهن

«Bir sene sonra Pâdişah ona lâife tarzında dedi ki: Oğlum, o eski sevgiliyi bir hatırla.»

15569

باد آبر زان طبع وزان فراش
تابدین حد بیوفا و سرمباش

«Bir de, beraber yattığın o yâri ve o yatağı düşün de bu kadar vefâsızlık etme!...»

15570

گفت رومن یاتم دار السرور
وارهیدم از چه دارالغرور

«Şehzâde: bırak baba, dedi... Ben gurur yurdunun, aldanma diyarının kuyusundan kurtuldum, sûrur yurdunu buldum...»

15571

همچنان باشد چو مؤمن راه یافت
سوی نور حق ز ظلمت روی تافت

«İşte bir mü'min de, Nûr-u İlâhî tarafına yol bulup da zulmetten yüz çevirince, aynen şehzâde gibi olur.»

«ŞEHZÂDE, İNSANOĞLUDUR, TANRI HALİFESİDİR, BABASI DA
MELEKLERİN SECDE ETİKLERİ TANRI HALİFESİ ÂDEM
SAFİYULLAHTIR. KOCAKARIDAN MURAD DA DÜNYADIR Kİ
İNSANOĞLUNU BABASINDAN SİHİRLE AYIRMIŞTIR.
ŞEHZADEYİ KOCAKARININ ELİNDEN KURTARAN HAKİM
İSE ENBİYÂ VE EVLİYÂYI TEMSİL ETMEKTEDİR.»

15572

ای برادر دان که شهزاده توی
در جهان کهنه زاده از نوى

«Ey kard-ş bil ki, o şehzâde sensin. Bu eski dünya'da yeniden doğmuş-
sun!»

15573

کابلی جادو این دنیا است کو
کرد مردار را اسیر رنگ و بو

«Kâbilli cadı, bu Dünyâdır ki nice erkeği, renk ve boya, yâni nakış
ve sûrete esir etmiştir.»

15574

چون در افکندت درین آلوده روز
دمبدم می خوان و می دم قل اعوذ

«Dünyâ seni bu bulaşık şehvet nehirine düşürünce dâimâ (Kul eûzû)
sûrelerini oku ve üfle.»

15575

تارهی زین جادویی وزین قلق
استعاذت خواه از رب الفلق

«Bu Dünyâ sihrinden ve onun verdiği ızdırabdan kurtulmak için sa-
bahın Hâlıkı bulunan Cenâb-ı Hakk'a sığın.»

Medine civarında (Lebid Bin El'Âsam) namında bir Yahudi vardı.
Bunun kızları Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizin ele
geçirdikleri bir kaç tel mübârek saçlarını, bebek gibi bir suret üstüne bağ-

ladılar, daha bilmem neler yaptılar (Bî'r-i Zervân) denilen kuyuda bir
taşın altına bıraktılar. Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz rahatsız oldu.
Sonra Cebrâil Aleyhisselâm (Kul eûzû) sûrelerini getirdi ve sihrin yerini
haber verdi. Hazret-i Ali gidip o sihri kuyudan çıkardı ki üstünde on bir
düğüm vardı. İki sûrenin âyetleri de on bir idi. Her bir âyeti okudukça
düğümün biri çözüldü. Zât-ı Akdes-i Risâlet de sihrin tesirinden kurtul-
du. Bu iki sûreye (Muavveze - teyn) denilir.

Ashâb-ı Kirâmdan Ukbe Bin Âmir: «Allah'a sığınmak isteyenler mu-
avveteynden daha faydalı bir duâ ile il icâ edemediler.» hadisini rivâyet
eylemiştir.

Bu iki sûrenin meâli şerifleri şöyledir:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝ وَمِنْ
شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ
فِي الْعُقَدِ ۝ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝

Yâni: «De ki Sabahın Rabbine sığınırım, yarattığı şeylerin şerrinden,
karanlığı çöküb bastığı zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfüren (nefes)
lerin şerrinden. Ve hased edenin, hased (ini belli) ettiği zaman, şerrin-
den⁶³.»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝ مَلِكِ النَّاسِ ۝ إِلَهِ النَّاسِ ۝
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝ الَّذِي يُوَسْوِسُ
فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۝

Yâni: «De ki: Sığınırım insanların Rabbine, insanların yegâne mââliki-
ne, insanların ma'bûduna, o sinsi şeytanın şerrinden, ki o, insanların göğüs-
lerine daima vesvese verendir. (O şeytan) gerek cinden, gerek insandan
(olsun)⁶⁴.»

(63) Sûr. Felak: 1-5.

(64) Sûrei Nâs: 1-6.

Urfâdan bazıları «Bu iki sûreyi okurken (Tut cüzü birabbil felâk) ve (Tut cüzü birabbinnas) dedikten sonra (Eûzü birabbil felâk) ve (Eûzü birabbinnas) diye tilâvet ederek bir kimse muavvezeteyni okur ve kendine üflerse Allah'ın izniyle mahlûkâtın şer ve mekrinden emîn olur» demişlerdir.

15576

زان بی دنیات را سحاره خواند
کوبافون خلق را در چه نشاند

«Dünyâ, insanı sihir ve efsûnu ile kuyuya düşürdüğü için Nebiyy-i Aleyhisselâm ona (Büyücü) tâbir etmiştir.»

Bu beyit, «Dünyâdan sakının. Çünkü o, Haarût ve Maarût'tan daha sihirbazdır» diye rivâyet edilen hadîse işârettir.

Haarût ve Maarût'a dair evvelce mâlûmât verilmişti.

15577

هین فسون گرم دارد کندپر
کرده شاهان زادم گرمش اسیر

«Dikkat et, Dünyâ denilen kokmuş kocakarının kuvvetli efsûnu vardır ki onunla şahları esir etmiştir.»

15578

در درون سینه نفاثات اوست
عقده های سحر را اثبات اوست

«Gönülde, onun tükürüklü üfürükler salan büyücü karıları vardır... büyü düğümlerini düğümliyen odur.»

15579

ساحره دنیا قوی دانا زنیست
حل سحر او بیای عامه نیست

«Dünyâ sihirbazı, sağlam bilekli bir karıdır ki onun sihir düğümlerini çözmek avâm-ı nâsın elinden gelmez.»

15580

ورکشادی عقد اورا عقابا
انتیارا کی فرستادی خدا

«Eğer akıllar onun düğümünü çözebilse — yâni insanlar akıl ile Dünyânın mekrinden kurtulabilselerdi — Cenâb-ı Hak, peygamberleri gönderir miydi?»

Evet insanda bir akıl vardır ki insanı tehlikelerden muhafazaya çalışır. Fakat bazan onun da yanıldığı olur. Meselâ, insan için lokma, hırka ve mesken; yâni içecek, giyecek ve barınacak zarûridir. Fakat bir sahan yemeği, bir kat elbisesi, bir iki odalı bir meskeni olan bir adam, yemeğini iki üç türlüye, elbisesini bir kaç kata, meskenini bir kaç odaya çıkarmak hevesine düşer. Akıl da bunu tecviz eder: «Tuzlunun yanında bir ekşi bulunmalıdır ki iştah açsın, üstüne bir tatlı yemelidir ki ağıza tat versin; yazlık, kışlık, günlük ve yabancı bir kaç kat elbise olmalıdır ki halk ayıblamasın; kendin için, çocuklar için, gelecek misâfir için de birer oda yaptırılmalıdır ki rahatsız olmayasın» der. O adam, aklının da haklı gördüğü bu hevesi tahakkuk ettirmeye çalışır. Helâl-haram demiyerek ve türlü tevillerle eline geçirdiği paralarla refâh teminine, yeni tâbirle, lüks içinde yaşamaya kalkışır. Düşünmez ki evim diye benimsemiş olduğu meskenin asıl sahibi Mâlik'ül-mülk olan Allah'dır. Kendisi orada bir kirâcı, yâhut bir kaç günlük bekçi makamındadır. Mülk sahibinin onu ne kadar oturatacağını bilmez, belki de ertesi gün canını cesedinden, cesedini evinden çıkaracaktır. İşte bunun gibi gâfilâne hevesler, hep Dünyâ sihirbazının büyü düğümleri neticesidir.

O düğümleri çözüp iptâl etmek de her aklın kârı değildir. Onun için Cenâb-ı Hak, insanları Dünyânın sihrinden ve iğfâlinde kurtarmak için peygamberler göndermiş ve kitaplar inzal eylemiştir.

15581

هین طلب کن خوش دم عقد کشا
راز دان فعل الله مایشا

«Ey sâlik; aklını başına topla da, (yef'alü'lâhü mâyeşâ') Nazm-ı Celîlinin sırrını bilen ve sihir düğümlerini çözecek olan, rey ve sözü hoş bir ârif-i kâmil ara!»

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ
مَا يَشَاءُ ﴿٦٥﴾

Yâni: «Allah, iman edenlere dünya hayatında da, âhiretde de, o sâbit söz (ler) inde, dâimâ sebât ihsân eder. Allah zâlimleri (kâfirleri) şaşırır. Allah ne dilerse yapar⁶⁵» âyetlerine işârettir.

15582

مجموعه‌ی بسته است او بشت
شاهزاده مانده سالی و توشصت

«Dünyanın sihri ve iğfâli seni oltaya tutulmuş balık gibi yakalamıştır. Hikâye edilen şehzâde, o oltada bir sene bulunduğu halde, sen altmış yıldır tutulup kalmışsın.»

15583

شصت سال از شست او در محنتی
نی خوشی نی بر طریق سستی

«Altmış yıldır o oltanın zahmetini çekiyorsun. Ne hoş bir halin, ne de sünnete uygun bir yaşayışın var.»

15584

فاسقی بدبخت نه ذیات خوب
نه رهیده از وبال واز ذنوب

«Ey ehl-i Dünyâ; sen beclbaht bir fâsıksın. Zira, ne Dünyâda hoş yaşayabiliyorsun, ne de günahlardan kurtulabilmişsin.»

(65) Sûrei İbrahim: 27.

15585

نفخ او این عقد هارا سخت کرد
بس طلب کن نفخه حلاق فرد

«Dünyanın üfürmesi, sihir düğümlerini sertleştirdi. Artık o tek olan kainat Halıkının nefhasını — yâni (venefahtü fihi min rûhî) iltifâtının mazharı bulunan insan-ı kâmilî — ara!»

15586

تا نفخت فيه من روحی ترا
وارهاند زین و گوید بر ترا

«Tâ ki (venefahtü) mazhar-ı bulunan o insan-ı kâmilin himâye nazarı seni Dünyânın sihrinden kurtarsın ve sana yüksel desin.»

15587

جز بدفخ حق نسوزد نفخ سحر
نفخ قهرست این و آن دم نفخ مهر

«Büyü üfürüğü, Hakk'ın nefhasından başka bir şeyle sönmez. Çünkü biri kahr üfürüğüdür, diğeri lutuf üfürüğü...»

15588

رحمت او سابقست از قهراو
سابق خواهی برو سابق بجو

«Allahın rahmeti kahr'ından artıktır. Sihirde sâbıklık istersen yürü ve sâbıkı — yâni Rahmet-i İlâhiyyenin mazharı bulunan insan-ı kâmilî — ara!»

15589

تاری اندر نفوس زوجت
کای شه مسحور اینک مغر جت

«Tâ ki, hurilerle evlendirilmiş kişilerin mertebesine eriş!... Ey kendisine sihir yapılmış şâh; senin için kurtuluş işte budur.»

Bu beyit, Sûre-i Tekvîr'deki bazı âyetlere işârettir. Nitekim, Resûlullâh (S.A.S.) in:

«Kıyâmet ahvâlini görmek ve öğrenmek isteyen sûre-i tekviri okusun» buyurduğu Abdullah Bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ) dan rivâyet olunmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ۝ وَإِذَا الْجِبَالُ
 سُيِّرَتْ ۝ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ۝ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ۝
 وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ۝ وَإِذَا النَّفُوسُ زُوِّجَتْ ۝ وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ
 سُئِلَتْ ۝ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ۝ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ۝
 وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ۝ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ۝ وَإِذَا الْجَنَّةُ
 أُزْلِفَتْ ۝ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ۝

Yâni: «Güneş dürül(üb söndürül)düğü zaman, yıldızlar (kararıb) düş-tüğü zaman, dağlar (yer yüzünden koparılıp) yürütüldüğü zaman, gebe develer (başı boş) salıverildiği zaman, vahşi hayvanlar bir araya toplan-dığı zaman, denizler ateşlendiği zaman, rûhlar çiftleştiği zaman, diri diri gömülen kızın hangi suç(ların)dan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman, (amel) defterleri(i) açılıp yayıldığı zaman, gök (yerinden) koparıldığı za-man, o alevli ateş (cehennem) daha ziyade kızıştırıldığı zaman, cennet (mü'minlere) yaklaştırıldığı zaman, (her) nefis ne hazırlamışsa (artık hep-sini görüp) bilmıştır (bilecektir)»⁶⁶.

Hazret-i Mevlânâ bir insan-ı kâmil aramayı ve onun delâletiyle sâ-lihler zümresine dahil olmayı tavsiye ediyor ve diyor ki:

15590

با وجود زال ناید انحلال
 در شبیکه ودر برت آن پرد لال

«Pencerede ve senin kucagında o nazlı Dünyâ kocakarısı bulundukça onun sana karşı yapmış olduğu büyü düğümleri çözülmez.»

(66) Sûre-i Tekvîr: 1-14.

15591

نی بگفتست آن سراج امتنان
 این جهان وآن جهانرا ضررتان

«Ümmetlerin hidâyet kandili bulunan Cenâb-ı Peygamber Dünyâ ve Ahiret için: (iki ortak) buyurmamış mıdır?»

Bu beyit,

«Dünyâ ve Ahiret iki ortak gibidir. Birini ne kadar hoşnud edersen obirini o kadar kızdırırsın.» hadisine işârettir.

15592

بس وصال این فراق آن بود
 صحت این تن سقام جان بود

«O halde Dünyânın vuslatı, Âhiretin firâkı, bedenın sıhhati, rûhun hastalığı demektir.»

Hadis-i Şerifte: «Allah, bir kulunu sevince onu belâyâ uğratar. Onun için, malı gitmeyen ve cismi hasta olmayan kulda hayır yoktur.» buyurulmuştur.

15593

سخت می آید فراق این عمر
 بس فراق آن مقردان سخت تر

«Bir geçid olan Dünyâ'dan ayrılmak zor gelir. Karargâh olan Âhiret-ten ayrılmayı bundan daha güç bil.»

15594

چون فراق نقش سخت آید ترا
 تاجه سخت آید ز نقاشش جدا

«Bir nakış ve sûretten ayrılmak bile sana güç gelince, düşün ki, onun Ressamı ve Nakkâşından ayrılmak ne kadar zor olacaktır?»

ای که صبرت نیست از دنیای دون
چونت صبرست از خدای دوست چون

«Ey, sefil Dünyânın ayrılığına sabredemeyen dost; Allah ayrılığına karşı nasıl sabredebilirsin?»

چونکه صبرت نیست زین چشمه سیاه
چون صبوری داری از چشمه آله

«Mâdemki bu çamur sulu çeşmeyi — yâni Dünyâyı — terk etmeye sabredemiyorsun. Âb-ı hayat olan Feyz-i İlâhî çeşmesine nasıl sabredebilirsin?»

چونکه بی این شرب کم داری سکون
چون ز ابراری جدا وزیشربون

«Mâdemki bu kara çamurlu sudan vazgeçemiyorsun, (innel ebrâra yeşrabûne min ke'sin) nazm-ı celilinin muktezâsından ayrılmaya nasıl tahammül edeceksin?»

Burada şu ayet-i kerîmeye işaret vardır.

إِنَّا لَآبْرَارٌ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا

Yâni: «Şüphesiz ki iyiler kâfûr katılmış dolu bir kadehten içerler⁶⁷.»

کریدنی یک نفس حسن وودود
اندر آتش افگی جان و وجود

«Eğer (Vedûd) olan Allah'ın hüsnünü bir ân görebilsen, rûhunu da, vücûdunu da aşk ateşine atarsın.»

(67) Sûrei İnsan : 5.

جیفه بینی بمدازین این شرب را
چون بینی کر وفر قرب را

«Tanrı yakınlığının ihtişam azametini görseydin, bu Dünyâdaki yiyip içmeyi, cıfeye kıyas edersin.»

همچو شهزاده رسی دربار خویش
بس برون آری زباتوخار خویش

«Şehzâde gibi sen de yârına vâsıl olur ve ayağından ayrılık dikenini çıkarırsın.»

Sûre-i Mâide'de buyurulmuştur ki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي
سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٨﴾

Yâni: «Ey iman edenler, Allah'dan korkun, Ona (yaklaşmaya) vesîle arayın ve Onun yolunda savaşın. Tâ ki muradınıza eresiniz⁶⁸.»

Bu âyetteki (vesîle) kelimesi hakkında bir çok söz söylenmiştir. Hepsinin hulâsası Hâce Abdullah Ensârî (Kuddise sirruhu)nun şu kelâm-ı ârifânesidir: «İlâhî, sana vesîle yine sensin, eğer bir kimse seni taleb ederek bulduysa bu talebi veren gene sensin.»

جهدکن در بخودی خود را بیاب
زودتر والله اعلم بالصواب

«Çalış, çabala da çarçabuk kendinden geçmek sûretiyle kendini bul. Allah, doğruyu daha iyi bilicidir.»

(68) Sûrei Maide : 35.

هر زمانى هين مشو باخوئش جفت
هر زمان چون خردر آب و گل ميفت

«Aklını başına al da her zaman kendinle çift olma — yâni nefesine uyma ve benlik dâvâsına kalkışma — Merkeb gibi her zaman çamura yuvarlanma. Zirâ, benlik dâvâsında bulunmak merkeb gibi çamura batmaktır.»

از قصور چشم باشد این عثار
که نبیند شیب و بالارا چهار

«Bu sürçme ve düşme, inişi ve yokuşu apaçık görmeyen gözün kusurundandır.»

بوی پیراهان یوسف کن سند
زانکه بوی چشم روشن می کند

«Yusuf Aleyhisselâma âid gömleğin râyihasını sened ittihaz et ki o râyiha gözü aydınlatır ve eşyanın hakikatini gösterir.»

صورت پنهان و آن نور جبین
کرده چشم انبیارا دور بین

«O gizli sûretle o alındaki nûr, enbiyânın gözlerini uzaktan görücü kılmıştır.»

Yusuf Aleyhisselâm, köle diye satıldığı Mısır'da vezir olmuş, Yâkûb Aleyhisselâmın ise Yusuf'un firâkiyle ağlamaktan gözleri görmez bir hâle gelmişti. Sonra Yusuf'u kuyuya atan ve kölemizdir diye satan kardeşleri zahire almak için Mısır'a gittiler ve Hazret-i Yusuf'a tanışıp özür dilediler. Yusuf Aleyhisselâm, onları afveyledi ve: «Pederimin yüzüne sürün, gözleri açılıp görecektir» diye gömleğini onlara verdi. Gömlek Mısır'dan çıkar çıkmaz Yâkûb Aleyhisselâm sevgili oğlu Yusuf'un râyihasını hissetti. Sonra gömleği getirdiler, Yâkûb Aleyhisselâm sevgili oğlu Yu-

suf'un râyihasını hissetti. Sonra gömleği getirdiler, Yâkûb Aleyhisselâmın yüzüne sürdüler. Etrafı görmeye başladı. Hazret-i Mevlânâ da bu vâkıya telmihen: «Yusuf'un gömleği gibi olan Kelâmullâh'ı kendine sened ve hareket düsturu ittihaz et. Onda Allah'ın feyz ve hidâyet râyihası vardır. Çünkü Kelâm, mütekellimin safiyyetidir. O mânevî râyiha, müsteid gözleri açar ve onlara hakikatleri gösterir» diyor.

Nitekim Sûre-i Esrâ'da buyurulmuştur ki:

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ
يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٦٩﴾

Yâni: «Gerçek bu Kur'an (insanları) öyle bir şeye (yola) doğrultub götürür ki o, en âdil ve en doğru bir (yol)dur. Güzel güzel amel (ve hareket)lerde bulunan mü'minlere kendileri için muhakkak bir ecr olduğunu da müjdeler o⁶⁹.»

نور آن رخسار برهاند ز ناز
هین مشو قانع بنور مستعار

«O yüzün nuru, seni Cehennem ateşinden kurtarır. Âgâh ol da iğreti nûru ve fânî cemâle kanaat gösterme!»

چشم را این نور حالى بین کند
چشم و عقل و روح را گر کین کند

«O iğreti nur, göze yalnız içinde bulunduğu hâli sûreti gösterir. Cismi, aklı ve ruhu da uyuz olmuş gibi huzursuz gösterir.»

صورتش نورست و در تحقیق ناز
گر ضیا خواهی دودست از وی بدار

«O iğreti nûrun sûreti nûr, hakikati ise nâr'dır. Eğer sen hakiki ziyâ istiyorsan o sûri ve müsteâr olan nurdan iki elini de çek.»

دمبدم بر روفتم هر جارود
دیده و جانی که حالی بین بود

«Yalnız hali görüp âkibeti müşâhede etmeyen göz ve rûhun sâhibi nereye gitse yüzü üstüne düşer.»

دور بند دورین بی هنر
همچنانکی دور دیدن خواب در

«Sûret plânında uzağı gören, fakat hakikatte hünersiz bulunan kim-
senin öyle uzakları görmesi, rüyâda görülen uzaklar gibi hayalden ibâret-
tir.»

حقته بائی بر لب جو خشک لب
می دوی سوی سراب اندر طلب

«Ey böyle uzaklık rüyâsı gören hayalperest; sen dere kenarında susa-
mış ve uyumuşken su aramak için serâba doğru koşup gidersin...»

دور می بینی سراب و می دوی
عاشق آن بینش خود می شوی

«Kendi görüşüne âşık oluyor da, uzakta gördüğün serâba doğru ko-
şuyorsun.»

می زنی در خواب با باران تولا ف
که منم بینادل و پرده شکاف

«Rüyâda, benim kalb gözüm görür, kendimde şek ve şüphe perdele-
rini yırtarım diye arkadaşlarına atar tutarsın.»

نک بدان سواب دیدم هین شتاب
تا رویم آنجا و آن باشد سراب

«İşte şu tarafta su gördüm, haydi koşup gel de oraya gidelim dersin.
Halbuki, o gitmek ve başkasını görmek istediğin su değil, serabdır.»

هر قدم زین آب تازی دورتر
تا دودان سوی سراب باغزار

«Her adım attıkça mânevî âb-ı hayattan daha ziyâde uzaklaşır ve al-
datıcı serâb tarafına koşu koşu yaklaşırsın.»

بس کسا عزمی بجایی میکند
از مقامی کان غرض دروی بود

«Azmin, bu sana gelmiş, akmuş ulaşmış olan hakiki suya tam bir per-
dedir.»

(Zâriyât) Sûresinde buyurulmuştur ki:

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ۝ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ۝

Yâni: «(Küre-i) Arzda kâmil bilgi sâhipleri için nice âyetler vardır.
Kendi nefislerinizde dahi (nice âyetler var. Bunları) hiç de görmüyor
musunuz?»

Müfessirler diyorlar ki: Buradaki «Görmüyor musunuz?» suali «gö-
rünüz» mânâsına emirdir. Dikkat ve ibretle bakınız da o âyet ve alâmet-
leri nefsinizde müşâhede ediniz. Çünkü âlemde her ne varsa onun ufak bir
nümûnesi sizde mevcuttur. Hususiyile insan şeklinde, güzel bir tenasûb,
zâhirî ve bâtinî bir mükemmeliyyet vardır ki başka bir şeyde yoktur.

Nitekim, mutasavvıfın:

(70) Sûrei Zâriyat: 20-21.

Yâni: «Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir⁷¹.»

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ جَبَلِ الْوَدِيدِ ﴿٧١﴾

Yâni: «Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız⁷².»

Âyet-i kerîmelerinden Cenâb-ı Hakk'ın insanda bulunduğunu istidlâl ederler ve o bulunuşa (Maiyyet-i İlâhiyye) derler. Dervîş Yûnus (Kudîse sirrûhu) bir ilâhisinde der ki:

*Dervîşlik baştadır, tacda değildir
Kızdırmak oddadır, sacda değildir
Ararsan Mevlâyı kalbde ara
Kudûs'te, Mekke'de, hacda değildir.*

Bundan dolayı Hazret-i Mevlânâ da; Hakk'ı, insan-ı kâmilde ve onun irşâdiyle kendinde bulmaya çalışmayıp da haricte arayanları, su başında yatıp da rüyâsında serâb peşinde koşanlara benzetiyor:

15617

دید ولاف حقته می ناید بکار
جز خیالی نیست دست ازوی بدار

«Uyumuş bir adamın görüşü, sayıklayışı hayalden başka bir şey değildir. Ondan elini çek — yâni söylediklerine kulak verme! —»

15618

خوابنا کی لیک هم بر راه خسب
الله الله برره الله خسب

«Senin uykun var, lâkin uyuyacaksan, yolda ve Allah rızâsı için Allah yolunda uyu!»

(71) Sûrei Hadid: 4.

(72) Sûrei Kaf: 16.

15619

تا جودکه سالکی بر توزند
از خیالات نعاست بر کند

«Belki uyurken, kâmil bir sâlik sana raslar da, seni uykudaki hayâletinden kurtarır.»

Buradaki (Allah yolu)ndan murad: Evliyâullah tarafından tesis edilmiş olan (Turuk-i aliyye)dir. Hazret-i Mevlânâ o (Turuk-ı aliyye)den birine girmeyi tavsiye etmektedir. Acaba tarikata girenlerden hepsi Allah'a yol bulabilir mi? Bu sâ'î, Cenâb-ı Pîr'e sormuşlar. Buyurmuş ki: «Uçan bir kuş, gök yüzüne çıkamasa bile zeminden uzaklaşmış olur» Yâni her sâlik hakikate erişemez. Fakat hiç olmazsa avamlık derekesinden yükselir. Zâhiren olsun bir terbiye ve irfân elde etmiş olur. Şu da vardır ki Sûre-i Esrâda:

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمامِهِمْ فَمَنْ أَؤْتِي
كِتَابَهُ بِإِمامِهِ فَأُولَئِكَ يَتْلُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يَظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

Yâni: «(Hatırla) o gün(ü) ki insan sınıflarından her birini biz imam-larıyla çağıracağız. Artık kimin kitabı sağından verilirse onlar kitaplarını, en küçük haksızlığa uğratılmaksızın (kendileri) okuyacaklardır⁷³.» buyurulmuştur. Binaenaleyh, o gün ehl-i tarîk zümresi arasında bulunmak bir necât sebebi olabilir.

15620

حقته را کرفکر کردم هجومی
او ازان دقت نیابد راه کوی

«Uyumuş bir kimsenn düşüncesi kıl gibi ince de olsa fayda yok... Zira, o 'incelikle yine mahallenin yolunu bulamaz.»

(73) Sûrei Esrâ: 71.

15621

فکر خفته گردوتا و گرسه تاست
هم خطا اندر خطا اندر خطاست

«Uyumuş kimsenin düşüncesi iki katlı, üç katlı da olsa, yine hatâ içinde hatâ, hatâ içinde hatâ eder.»

15622

موج بروی می زند بی احتراز
خفته پویان در بیابان دراز

«Meselâ dere kenârında yatmış uyumuş bir kimseye çekinmeden dalgalar gelir çarpar da, o yine rüyâsında uzun çöllerde dolaşır, durur.»

15623

خفته می بیند عطشهای شدید
آب اقرب منه من جبل الوريد

«Uyumuş kimse, rüyâsında susuzluktan yanar yakılır. Halbuki — de- re kenârında yatmış olduğu için — su ona şah damarından daha yakındır.»

«BİR KİTLİK YILINDA SEVİNEN VE GÜLEN BİR ZÂHİDİN HİKAYESİ. HALBUKİ O ZAHİD FAKİR VE AİLESİ EFRADI ÇOK İDİ ONA, SEVİNECEK VAKİT DEĞİL, BAŞSAĞLIĞI DİLENECEK ZAMANDIR DEDİLER. BEN YÜK ALTINDA DEĞİLİM, CEVÂBINI VERDİ.»

15624

همچنان کان زاهد اندر سال خط
بود او خندان و گریان جمله رهط

«Bir kıtlık yılında bütün halk ağlaştığı halde zâhidin biri gülüyordu.»

Zühhd : Kanâat, zâhid : Kanâatkâr demektir. Bulduğuna kanaat eden, fazlasına tamah etmeyen, kanâatı nisbetinde zâhiddir. Kibâr-ı sôfiyyeden

Şakik Belhî (Kuddise sırruhu)yu Bağdâd Halifesinin karşısına çıkarmış- lar. Halife:

— Şakik zâhid sen misin? diye sormuş. Şakik:

— Şakik benim, anıma Zâhid sensin! cevâbını vermiş. Halife:

— Ben bu kadar debdebe ve vâridât içinde nasıl zâhid olurum? Şa- kık:

— Allah, Dünyâ metâi için kalil buyurmuştur. Sen o kalile kanaat et- mişsin. Nasıl zâhid olmazsın? mukâbelesinde bulunmuş.

15625

پس بگفتندش چه جای خنده است
قط بیخ مؤمنان برکنده است

«O zâhide dediler ki: Gülmenin sırası mı? Kıtlık, mü'minleri kökün- den sökmekte — yâni açlık halkın çoğunu helâk etmektedir —»

15626

رحمت از ماچشم خود بر دوختست
ز آفتاب تیز صحرا سوختست

«Rahmet, bizden gözüünü yumdu. Ova güneşin şiddet-i hararetinden yandı kavruldu.»

15627

کشت و باغ و رز سیه استاده است
در زمین نم نیست نه بالانه بست

«Ekin, bağ ve asma simsiyah olmuştur. Ne yerde bir nem var; ne yu- karda ve ne de aşağıda...»

15628

خلق می میرند زین خط و عذاب
دوده و صد صد چو ماهی دور از آب

«Bu kıtlık azabından halk, sudan uzak düşmüş balıklar gibi, onar onar, yüzer yüzer ölüyor.»

بر مسلمانان نمی آری تو رحم
مؤمنان خویشند يك تن يك لحم

«Sen müslümanlara acımiyor musun? Mü'minlerin yağları da birdir, etleri de... Hepsi bir vücuttur.»

Nitekim Hadis-i Şerifte: «Mü'minler bir vücut gibidir ki, başı ağrı-yasak olsa tekmil vücutu ağrır. Gözü ağrıyacak olsa yine tekmil vücutu ağrır.» buyurulmuştur. Bu hadis-i şerifi Nûmân Bin Bişr (Radiyallâhü anh) rivâyet etmiştir.

15630

رنج يك جزئی زن رنج همه ست
کردم صلحت یا خود ماحمه ست

«Bedende bir cüz'ün rahatsızlığı, bütün beden rahatsızlığını mûcib olur. O cüz'lerin sulh yâhut harb hâlinde olması — yâni rahat, yâhud rahatsız bulunması — bütün beden de rahatını, yâhud rahatsızlığını icab ettirir.»

15631

گفت در چشم شما قحطت این
پیش چشم چون بهشت این زمین

«Zâhid cevaben dedi ki: Sizin nazarınızda şu hal kıtlıktır. Fakat benim görüşüme göre bu zemin Cennet gibidir.»

15632

من همی بینم بهر دشت و مکان
خوشه ها انبه رسیده تامیان

«Ben; kırdâ, bayırdâ bele kadar yükselmiş bir çok buğday başağı görüyorum.»

خوشه هادر موج از باد صبا
پر بیابان سبزتر از کندنا

«Sabâ rüzgariyle başaklar dalgalanmakta, çöl ise pırasadan daha ye-şil görünmektedir.»

15634

ز آزمون من دست بروی می زنم
دست و چشم خویشرا چون بر کنم

«Gördüklerimin hayal mi, yoksa hakikat mi olduğunu tecrübe için on-lara elimle temas ediyorum. Gördüğüm ve dokunduğum şeylerden elimi ve nazarımı nasıl çekeyim?»

15635

یار فرعون تنید ای قوم دون
زان نماید مرشهارا نیل خون

«Ey alçak kavim; siz Fir'avn gibi olan beden yâri bulunduğunuz için size Nil nehri kan görünür.»

Yâni Nil nehrinin Fir'avun ve bağlılarına kan renginde görüldüğü gi-bi size de mânevî bolluk, kıtlık görünüyor. Meselâ:

15636

باید از توجفائی می رود
آن پدر در چشم توسک می شود

«Babana karşı bir kabahat yaparsan, o da seni tekdîr ve te'dîb eder. O vakit baban senin gözüne köpek gibi saldırıcı ve ısıracı görünür.»

15637

آن پدر سک نیست تأثیر جفاست
که چنان رحمت نظر را سک نماست

«O peder köpek değildir. Öyle bir merhameti sana köpek gibi göste-ren ettiği cefânın tesiridir.»

Bir babanın oğlunu te'dib etmesi, onu kötü bir huydan vaz geçirmek için olduğundan hareketi cefâ değildir, doğrudan doğruya merhamettir. Lâkin tekdir işiten, yâhud dayak yiyen çocuğa bu hal zulüm ve cefâ gibi görünür. Cenâb-ı Hak'ın halkı tenbih ve tekdir için verdiği âfet ve belâlar da insanları uyandırıp tevbe ve istiğfâr ettirmek ve Cehennem ateşinden muhafaza etmek için olduğundan ayn-ı rahmettir. Fakat belâ çekilinde görünen o rahmete uğrayanlar gaflet ve cehâletlerinden onu azab telâkki ederler.

15638

گرک می دیدند یوسف را بچشم
چونکه اخوانرا خسودی بود و خشم

«Yusuf'un kardeşlerinde hased ve gazab bulunduğu için Yusuf Aley-hisselâmı kurt gibi görüyorlardı».

15639

بپدر چون صلح کردی خشم رفت
آن سگی شد کشت بابا یار تفت

«Fakat, barıştın da hiddetin gitti mi köpek ortadan kalkar, baban na karşı samimi bir dost olur.»

«BÜTÜN ÂLEM, AKL-I KÜLL'ÜN SÜRETİDİR. AKL-I KÜLLE YANLIĞI BİR HAREKETİNLE CEFÂ EDECEK OLURSAN ÂLEMİN SÜRETİ SENİN GAM VE KEDERİNİ ARTIRIR. NİTEKİM, BABANLA DA ÇOK DEFALAR BOZUŞTUN MU ONUN SÜRETİ SANA GAM VERİR VE YÜZÜNÜ GÖRMEK İSTEMEZSİN. HALBUKİ EVVELCE GÖZÜNÜN BEBEĞİ VE RUHUNUN RAHATI İDİ.»

15640

کل عالم صورت عقل کلست
کوست بابای هرآنکه اهل قل است

«Bütün bu âlem Akl-ı Küll'ün sûretidir. Bütün insanların, Akl-ı Küll babasıdır.»

15641

چون کسی با عقل کل که ان فرود
صورت کل پیش او هم سک نمود

«Bir kimse Akl-ı Küll'e muhalefet edip sözünü dinlemedi mi, bütün Âlem ona köpek gibi saldırıcı görünür.»

15642

صلح کن با این پدر عاقی بهل
تا که فرش زر نماید آب و گل

«Bu baba ile sulh yap ve isyânı bırak ki, çamur bile sana sırmalı döşeme görünsün.»

15643

بس قیامت نقد حال تو بود
پیش تو چرخ وزمین مبدل شود

«O vakit, Kıyâmet senin tıbbı halin olur da, nazarında semâ ve zemin tebeddül eder.»

Sûre-i İbrâhim'de:

يَوْمَ تَبْدَلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ
وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ١٨

Yâni: «O gün ki yer başka bir yere, gökler de (başka göklere) tebdil olunacaktır. (İnsanlar kabirlerinden kalkıp) bir olan, kahhar olan Allah'ın huzurunda toplanacaklardır⁷⁴» buyurulmuştur.

Hiz. Mevlânâ, bahseylediği zâhid lisânından diyor ki: Cenâb-ı Hak, Kıyâmette Arz ve Semâyı başka bir hey'ete koyacaktır. Bu değişikliği benim nazarıma Dünyâ'da iken yapmıştır.

(74) Sûrei İbrahim: 48.

15644

من که صلح دایما با این پدر
این جهان چون جنتسم در نظر

«Bu Akl-ı Küll pederiyle dâimâ uzlaşmış bulunduğum için Dünyâ gözümün önünde Cennet gibidir.»

15645

هر زمان نوصورتی ونوجال
تا ز نودیدن فرومیرد ملال

«Bana her zaman yeni bir sûret, yeni bir güzellik görünmektedir. Bu yenileşme ile usanç kalmaz.»

Sûre-i Rahmânda buyurulmuştur ki:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

Yâni: «Göklerde ve yerde kim (ve ne) varsa hepsi Ondan ister. O, her an bir işdedir⁷⁵.»

Bu âyet-i kerîme mûcibince Cenâb-ı Hak, her ân bir şân ile tecelli eder ve tecellisini tekrar etmez, yâni bir yaptığını bir daha yapmaz. Nitekim denilmiştir ki: «Allah bir sûrete iki defâ aynı tecellide bulunmaz ve iki sûrete bir tecelli etmez.»

15646

من همی بینم جهانرا برنعم
آبهادر چشمه ها جوشان مقیم

«Ben cihânı nimetlerle dolu, suları menbâlarda coşkun bir halde görüyorum.»

(75) Sûre-i Rahman : 29.

15647

شاخها رقصان شده چون تابان
بر کها کف زن مثال مطربان

«Dallar tevbe etmiş olanlar gibi raks etmekte, yapraklar da hânen-deler gibi el çırpılmaktadır.»

15648

برق آینه ست لامع از آمد
گر نماید آینه تا چون بود

«Keçe kılıftan görünen aynanın ziyâsıdır. Acaba aynanın kendisi görünse nasıl olacaktır?..»

15649

از هزاران من نمی گویم یکی
زانکی آکنده ست هر گوش از شکی

«Ben gördüklerimin binde birini söylemiyorum. Çünkü her kulak şek ve şüphe ile doludur.»

15650

پیش وهم این گفت مزده دادست
عقل گوید مزده چه نقد منست

«Benim söylediklerim vehme nisbetle müjdedir... Fakat akıl der ki: Müjde ne demek? Bu, benim halimdir zaten!»

«ÜZEYR ALEYHİSSELÂMIN OĞULLARININ, KENDİSİNDEN, BABALARININ AVHALİNİ SORMALARI, ONUN DA: "EVET. GÖRDÜM, GELİYOR" DEMESİ... BAZILARININ ONU TANIYIP KENDİNDEN GEÇMESİ, TANIMAYANLARIN İSE: "BU BİZE MÜJDE VERDİ, ŞU KENDİNDEN GEÇME DE NE OLUYOR?" DEMELERİ»

15651

همچو پوران عزیز اندر گذر
آمدہ پرسان زاحوال پدر

«Üzeyrin oğulları yolda babalarının ahvalini soruyorlardı...»

15652

کشته ایشان پیر و باباشان جوان
پس پدر شان پیش آمد نا کھان

«Onlar ihtiyarlamış, babaları ise gençti. Ansızın babaları önlerine çıkıverdi.»

Sûre-i Bakara'da buyurulmuştur ki:

أَوَكَلَّيْ مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا

Yâni: «Yâhud o kimse gibisini (görmedin mi) ki (binâlarının) çatıları çökmüş, divarları üstüne yıkılmış (kimsecikleri de kalmamış) bir kasabaya uğramıştı⁷⁶.»

En meşhur rivâyete göre bu zât Üzeyr Aleyhisselâmdır. Yehûd ulemâsından olup Tevrât'ı ezberlemişti. Hattâ bundan dolayı kendisine (İbnul-lâh) yâni «Allah'ın oğlu» diyenler olmuştur. Bâbil hükümdârı Kudüs'ü zabt ve Beytülmukaddes'i tahrib eylemiş; Beni İsrâili esir etmiş ve Üzeyr'i de onlarla beraber Bâbile götürmüştü. Üzeyr esâretten kurtuldu ve merkebine binip Kudüs yolunu tuttu. Memleketi civârında harab bir köyün kenarına oturup dinlendi. Biraz incir ve üzüm koparıp yedi ve suyundan içti. Merkebinin otlamak üzere serbest bıraktı. Kendisi ise yıkık bir duvarın bakiyyesine dayandı.

(76) Sûrei Bakara : 259.

قَالَ أَنِّي يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَّا اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ

Yâni: «Allah burasını ölümden sonra nasıl diriltecek? demişti, Allah da onu yüz yıl ölü bırakmış, sonra diriltmişti⁷⁷.»

Tefsir-i Hüseyinî'de deniliyor ki: Hak Sübbânehû ve Teâlâ, onu, incirini, üzüm suyunu ve eşegini halkın nazarından gizledi. Vefâtından 70 sene sonra Bâbil hükümdârı helâk oldu. İran hükümdârı (Nûşen)i gönderdi. Nûşen, Bâbili zabt, Beni İsrâili âzâd ve Kudüs'ü ihyâ etti. Üzeyr'in uyuduğu ve öldüğü köy 30 sene içinde eskisinden daha mâmur oldu. Yüz sene geçince Cenâb-ı Hak, Üzeyri diriltti. Ölümü öğle vakti, dirilmesi ise gurubdan evveldi. Bu mevzuda Kur'an-ı Kerimde:

قَالَ كَمْ لَبِثْتُ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتُ
مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ
وَأَنْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ وَانْظُرْ
إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهُهَا الْحَمِيمَ
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٨﴾

Yâni: «Ne kadar eğlendin? demiş, o da: Bir gün, yahud bir günden az, diye söylemişti. Allah (ona): Hayır, yüz yıl (ölü) kaldın. İşte yiyeceğine, içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Bir de merkebine bak. (Böyle yapmamız) seni insanlara ibret nişânesi kılmamız içindir. (Merkebin) kemikler(ine) de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz, dedi. O — (merkez dirilib eski hâline geldiği ve her şey) kendisine apaçık belli olduğu zaman — (şöyle) söyledi: (Artık şu müşahedemle de) biliyorum ki Allah şüphesiz her şeye hakkıyla gücü yetendir⁷⁸.» buyurulmuştur.

«İnsanlar öldükleri şekil ve sûrette bâ's olunacaktır.» hadis-i şerifi muktezâsınca öldüğü vakit kara sakallı bulunan Üzeyr, yüz sene sonra dirilince yine kara sakallı kalmış fakat oğulları ve torunları ise ak sakallı birer Pir-i fâni olmuştu.

(77) Sûrei Bakara : 259.

(78) Sûrei Bakara : 259.

Üzeyr'in ölümünden yüz sene sonra durum, Benî İsrâil nebîlerinden bazılarına, onlar vasıtasıyla de yahûdilere bildirilmiş olduğundan, Üzeyrin oğulları ve torunları, dâimâ, şuna buna babalarını ve dedelerini soruşturdular. Yine bir gün bir cadde üstünde rast geldikleri Üzeyrin kendisine:

15653

چون پرسیدند ازو کای رهگذر
از عنبرِ معجب داری خبر

«Hey yolcu; acaba bizim Üzeyrimizden haberin var mı? diye sordular ve:»

15654

که کسی مان گفت امروز آن سند
بعد نومیدی زیرون می رسد

«Biri dedi ki: Bugün, muradınıza erer, ümitsizken onu görürsünüz.»

15655

گفت آری بعد من خواهد رسید
آن یکی خوش شد چو این مژده شنید

«Üzeyr: Evet, benden sonra gelecektir, dedi. Çocuklardan biri bu müjdeyi işitince sevindi.»

Ve:

15656

بانگ می زد کای مبشر باش شاد
وان دگر بشناخت بهوش اوفتاد

«Ey müjdecî şâd ol! diye haykırdı. Diğerî Üzeyr'i tanıdığı için kendinden geçerek:»

15657

که چه جای مژده است ای خیر سر
که در افتادیم در کانِ شکر

«A sersem, müjdenin yeri değil, haberimiz olmadan biz madene vasıl olmuşuz, dedi ve düştü.»

15658

وهم را مژده ست پیش عقل نقد
زانکه چشم وهم شد معجوب نقد

«Şu ve emsâli hâller, vehim için müjde ama akıl için vuslattır. Çünkü vehmin gözü perdelidir ve hakikati görmez.»

15659

کافرانرا در دو مؤمن را بشیر
لیک نقد حال در چشم بصیر

«Böyle haberler kâfirler için derd, mü'minler için müjde olur. Lâkin basiret sahibi göz için vuslatın ta kendisidir.»

15660

زانکه عاشق دمبدم نقدست مست
لاجرم از کفر و ایمان برترست

«Çünkü basiret sâhibi âşık dâimâ Hakikat'in mestidir, şüphesiz ki küfürden de îmândan da yücelerdedir o!...»

15661

کفر ایمان هر دو خود دربان اوست
کوست مغزو کفر و دین اورا چوپوست

«Küfür ve îmânın ikisi de onun kapıcısı gibidir. Çünkü o içtir, küfürle, îmân ikisi de kabuktur.»

کفر قشر خشک رو بر تافته
باز ایمان قشر لذت یافته

«Küfür, kurumuş ve içinden ayrılmış kabuk gibidir. İmân ise kabuğun lezzetlisidir.»

مغز خود از مرتبه خوش برترست
بر ترست از خوش که لذت گسترست

«Bir meyvanın içi lezzetli olan kabuktan daha hoştur. Hattâ hoşluk mertebesinde de yüksektir ve lezzetlidir.»

ابن سخن پایان ندارد باز کرد
تا برارد موسیم از بحر کرد

«Bu sözün sonu gelmez, geri dön de, Mûsâ — gibi olan beyânâtım — hakikat denizinden tozlar peydâ etsin.»

(Tâhâ) Sûresindeki şu âyete telmih edilmiştir:

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرِبْ لَهُمْ مَطَرِقًا فِي الْبَحْرِ
يَبْسًا لَا تَخَافُ دَرْكًا وَلَا نَخْسًا ﴿٧٩﴾

Yâni: «Andolsun ki biz Musâya: Kullarımla geceleyin yola çık da — (düşmanların) yetişme(sin)den korkmayarak, (boğulmanızdan da) endişe etmeyerek — onlara denizde kuru bir yol aç, diye vahy etmişizdir⁷⁹.»

Kızıldenizde açılan bu on iki yolun zemini çabucak kurumuş, hattâ tozuma başlamıştı. Hz Mevlânâ bu hâdiseye işâret eylemiştir.

(79) Sûrei Tâhâ: 77.

زر عقالت ریزه است ای مهم
بر قراضه مهر سکه چون مهم

«A töhmetli kişi, senin aklın altın döküntüsü gibidir. Döküntü ve ke-sinti üstüne ben nasıl damga basayım?»

عقل توقعت شده بر صدمهم
بر هزاران آرزو وطم ورم

«Aklın, yüzlerce mühim işe ve binlerce arzuya, mal ve mülk hevesine bölünmüş!»

Hazret-i Pir, vahdetten bahsederken sözü değiştirmesinin hikmetini beyan için diyor ki:

Ey vehmi gâlib ve vehme tâbi olan kimse; sende kırık ve dökük bir akıl var ki yüzlerce, binlerce şeye dağılmış. Bu akıl ile benim tevhide dâir sözlerimi nasıl anlarsın. Altın tozuna ve döküntüsüne sikke vurulur mu? Tabii vurulmaz. Böyle bir akıl sahibine de derin hakikatlerden bahsedilmez. O hakikatlere muhatab olabilmek için:

جمع باید کرد اجزارا بعشق
تا شوی خوش چون سمرقند و دمشق

«Bu cüz'leri, aşk ve şevk ile toplamalı ve eritip sikke haline getirmeli ki Semerkand ve Dımuşk şehirleri gibi hoş bir hale gelesin.»

جوجوی چون جمع کردی زاشتباه
بس توان زد بر توسکه پادشاه

«Onları en küçük parçasına kadar toplar, şüpheden arınırsan padişah sikkesi olmaya lâyık olursun.»

15669

ور زمقالی شوی افزون توخام
از توسازدشه یکی زرینه جام

«A ham kişi! ağırlıkta bir miskal'i geçersen padişah senden bir altın kadeh yapar.»

İçerini de vahdet ve hakikat şarabı ile doldurur.

15670

پس بروم نام وهم القاب شاه
باشد وهم صورتش ای وصل خواہ

«Ey vuslat tâlibi; o vakit o altın kadehin üstüne pâdişahın hem adı, hem evsâfı, hem de resmi hakkedilir.»

15671

تا که معشوق بودم نان وآب
هم چراغ وشاهد و نقل و شراب

«O zaman mâşukun senin için hem ekmek, hem su, hem ışık, hem şarab, hem de meze yerine geçer.»

«Vehüve meaküm eynemâ küntüm; yâni: Nerede olursanız Allah sizinle beraberdir.» hakikati mücibince sende maiyyet-i İlâhiyye zuhûr eder. Her ân ve mekânda Allah ile beraber olursun.

15672

جمع کن خود را جماعت رحمت
تا توانم با تو گفتن آنچه هست

«Kendini derle ve topla ki cemaat rahmettir. Evet kendini derle topla ki ben de var olanı sana söyleyebileyim.»

«Cemâat rahmettir, ayrılık azabdır» diye bir hadîs-i şerif vardır.

İnsanlar cemiyet halinde yaşamak üzere yaratılmışlar ve beşeriyetin ihtiyaçlarını aralarında taksim etmişlerdir. Çiftci buğdayı yetiştirir, değirmenci onu öğütür, un hâline getirir. Fırıncı onu yoğurur, ekmek ya-

pan. Yiyeceğimizi ve giyeceğimizi için ne kadar halk çalışmaktadır. Bir de kimsesiz bir adada tek başına kalmış bir adam tasavvur edelim. Bunun yaşamak ihtiyacını temin için ne kadar zahmet, ne derece azab çekeceğini de düşünelim. Demek ki bir adam yalnız başına ve topluluğun yardımından mahrum kalınca ol yemeye ve yaprakla örtünmeye mecbur olacaktır. Cemiyet ve cemâat, maddiyatta olduğu kadar, hattâ ondan çok fazla mâneviyâta da rahmettir. Cemâatle edâ edilen bir namaz, münferiden kılınan namazdan yirmi beş, yâhud yirmi sekiz derece efdaldir. Çünkü cemâat arasında Allah'ın sevgili bir kulu bulunması ve onun yüzü suyu hürmetine diğerlerinin duâsının da müstecâb olması umulur.

Hazret-i Mevlânâ kendini toplayıp, hevâ ve heves peşinde dağınıklıktan kurtulmayı da, cemâat sayıyor, onun da rahmet olduğunu haber veriyor.

15673

جان قسمت گشته بر حشوفلك
در میان شصت سودا مشترك

«Felek kubbesi altında altmış türlü sevdâ ve hevâye iştirak eden bir rûh taksime uğramıştır.»

15674

بس خموشی به دهد اورا ثبوت
بس جواب احقان آمد سکوت

«Öyle bir ruh sâhibine karşı susmak daha iyidir. Çünkü ahmaklara verilecek cevap, sükuttur.»

15675

این همی دانم ولی مستی تن
می کشاید بی مرادمن دهن

«Ahmakın cevabının sükut olduğunu bilirim. Lâkin Takdir-i İlâhî beni o derece mest etmiştir ki, ben istemediğim halde, o mestlik ağzımı açıyor.»

آنچنان کز عطسه واز خامیاز
این دهان گردد نباخواه توباز

«Nitekim aksırmak ve esneyiş anında senin ağzın da ihtiyarın dışı açılır.»

«BEN GÜNDE YETMİŞ DEFA İSTİĞFAR EDERİM» MEÂLİNDEKİ
HADİS-İ ŞERİFİN TEFSİRİ»

Bu hadis-i şerif diğer bir rivâyette: «Kalbime bir perde gelir, ben de her gün yüz kere Allah'dan mağfiret dilerim.» sûretindedir.

Nebiyy-i mâsum Efendimizin bu istiğfârı, yâni kendisinden günah sadır olmak ihtimâli bulunmadığı halde Allah'dan mağfiret dilemesi hakkında bir çok söz söylenmiş; «istiğfârı ümmetin günahları içindi» diyenler olmuş; «Her gün yetmiş, yâhud yüz derece yükseldi. Evvelce bulunduğu mertebe, yükseldiği mertebenin altında olduğu için, orada bulunmayı bir nevi günah sayar ve istiğfâr ederdi» mütâleasında bulunulmuştur. «Halkı irşâd ile meşgul olmak bir nevi ibâdet ise de o meşguliyet, kalbin önüne gerilmiş ince bir perde gibi olup Hakkın müşahadesine mâni olduğundan ondan mağfiret talebinde bulunurdu» tâlilini edenler de vardır.

Hazret-i Mevlânâ Halka, hususiyle avam-ı nâs'a maârif ve hakâyık söylemeyi hatâ sayıp sükûtu iltizam eylemek istemişse de Takdir-i İlâhî kendisini söylemeye mecbur kılmıştır. Nitekim beyân buyuruyor:

15677

همجو پیغمبر ز کفتن وزنثار
توبه آرم روز من هفتاد بار

«Ben maârif ve hakâyık incileri saçmaktan peygamber Aleyhisselâm gibi günde yetmiş kere tevbe ediyorum.»

15678

لیک آن مستی شود توبه شکن
منسیست این مستی تن جامه کن

«Lâkin bulunduğum manevî mestlik tevbemi bozdurur. Çünkü bu mestlik tevbeyi unutturur ve ihtirâz ve ictinâb libâsını tenden çıkarır.»

حکمت اظهار تاریخ دراز
مستی انداخت بر دانای راز

«Uzun ve uzak zamanlar târihini izhâr etmek için, Tanrının hikmeti, esrâr târihi bilen âlime mestlik verir.»

Yâni tarihe âşinâ bir zât, tarihi vak'aları söylemek ve öğretmek mestliğine mübtelâdır. Binâenaleyh o vak'aları öğretmek hikmeti, onu söylemeğe mecbur eder.

15680

راز پنهان باچنین طبل و علم
آب جوشان گشته از جف القلم

«Gizli sır, böyle davul ve sancak ile zâhir olmuş, (yazılan yazıldı, kalem de kurudu) menbaından coşkun bir su gibi fırlamıştır.»

Hazret-i Mevlânâ, Kalem-i Alâ'nın yazdıklarını bir menbaa, onların esrârını da coşkun bir suya benzetmiş, Fahr-ı Kainat (S.A.V.) efendimizi de o coşkun suyun mecrâsına teşbih eylemiştir.

15681

رحمت بی حد روانه هر زمان
حقته اید از درك آن ای مردمان

«Ey insanlar; Allah'ın hudutsuz olan rahmeti akıp gidiyor. Siz uyku da bulunduğunuz için farkında değilsiniz.»

Sizin hâliniz şuna benziyor ki:

15682

جامه حقته خورد از جوی آب
حقته اندر خواب جویای سراب

«Dere kenarında yatmış, uyumuş kimsenin elbisesi derenin suyunu içtiği, — yâni ıslandığı — halde uyuyan rüyâsında serab arar.»

می دود کآنجای بوی آب هست
زین تفکر راه را برخویش بست

«İleride belki su vardır ümidiyle koşar durur... Ve bu düşünce ile yoldan çıkarak sudan uzaklaşır.»

زانکه آنجا گفت زنجادور شد
برخیالی از حق مهجور شد

«Orada su var der, fakat buradaki sudan uzaklaşır ve hayâle kapılıp hakikatten ayrılır.»

دور بیناند و پس خفته روان
رحمتی آرید شان ای رهروان

«Bunlar — yâni Dünya ehli — gûya uzağı görürler, fakat ruhları uykudadır — yâni hakikatten gafildirler. — Ey seyr-i sülûk erbâbı, ey hakikat yolcuları, bunların gafletine merhamet ve hidayetleri için himmet ediniz.»

Sûre-i Rûm'daki :

يَسْمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٨٠﴾

Yâni: «Onlar (bu) dünyâ hayâtından (yalnız) bir dış (taraf)ı bilirler. Âhiretten ise onlar gaafillerin ta kendileridir⁸⁰.» âyeti bunlar hakkındadır.

Hazret-i Mevlânâ, himmet sâhibi ve duâları kabul olunan zevât-ı kirâma hitab ediyor ve: böyle gâfillerin uyanması için duâ eyleyin, diye ricâda bulunuyor. Sonra diyor ki :

(80) Sûre-i Rûm : 7.

من ندیدم تشنگی خواب آورد
خواب آرد تشنگی بی خرد

«Ben susuzluğun uyku getirdiğini görmedim. Uyku getiren susuzluk, akılsızların harâretidir.»

Susuzluk ve harâret uykuya mânidir. İnsanın içerisi yanar, dili damağına yapışırken uyumasına imkân yoktur. Böyleleri harâretini teskin edecek su bulmaya çalışır. Akılsız kimseler ise yediği tuzlu ve tatlı yemeklerin harâretini gidermek için içecek bir şey bulamazsa o harâreti uyku ile teskin etmeye çalışır, horul horul uyur. Fakat akıl ne der?

خود خرد آنست که از حق چربید
نی خرد کورا عطارد: آورید

«Hakikatte akıl, Allah tarafından ilham edilendir, yoksa Utarid'in getirdiği akıl değildir.»

Yedi seyyâreyi Arz üzerinde: bizzat müessir vehmeden hükemâya göre bir çocuk; dört yaşına basınca: kadar (akl-ı hissî) ile yaşar. Dört yaşına girince Utarid yıldızının terbiyesinde bulunur ve onun verdiği akıl ile harekette bulunur. Eğer sonradan ilim ve irfân tahsili ile akl-ı meâd elde edebilirse, o akıl ile füyûz-ı ilâhiyyeden istifâde eder. Edemezse yüz yaşına girse: de Utarid'in terbiyesi neticesi olan akl-ı meâş ile kalır.

Hazret-i Mevlânânın böyle hükemâ kavlinden bahsetmesi onların sözlerini doğru bulduğundan değil, zamanında böyle düşünüldüğündendir. Nitekim buna dâir bir bahis açıyor.

«AKL-ı CÜZ'İ MEZÂRA KADAR OLAN ŞEYLERİ GÖRÜR...
ÖBÜR FİSİMDE VELİLERİLE PEYGAMBERLERİ TAKLİT EDER.»

پیش بینی این خرد تا گور بود
و آن صاحب بد بفتح صور بود

«Bu akl-ı cüz'inin ileriyi görebilmesi kabre kadardır. Hak ariflerinin görüşü ise (Sûr)un nefhine ve daha ilerisine kadardır.»

این خرد از کور و خاکی نگذرد
وین قدم عرصهٔ عجایب نسپرد

«Bu cüz'i akıl kabri ve toprağı geçemez, bu ayak acib ve garib şeyle-
rin bulunduğu sahaya — yâni Arasat'a — ulaşamaz.»

Onun için:

زین قدم وین عقل رویزارشو
چشم غیبی جو و برخور دارشو

«Bu ayak ve bu akıldan teberri ve tecerrüd et de gaybı görececek bir
göz ara ve o sâyede berhudâr ol!»

همجو موسی نورکی یابدز جیب
سخرهٔ استاد و شاگرد کتیب

«Ustaya zebûn ve kitaba şâkird olan bir kimse, Mûsâ Aleyhisselâm
gibi, koynundan nasıl nûr bulur?»

زین نظر وین عقل ناید جز دوار
بس نظر بگذارد و بگزین انتظار

«Bu bakış ve bu akıl adama ancak baş dönmesi verir. Bırak görüşü
artık da bekle bakalım.»

Onun için nazarı bırak da intizârı, yâni bir mürşid-i kâmilî beklemeyi
intihab eyle...

Hazret-i Mûsâ'nın mucizelerinden biri de elini koynuna sokup çıkta-
rınca elinden göz kamaştıran bir ziyâ neşr etmesi idi ki bunun zuhûra
gelmesi, doğrudan doğruya Allah'ın ihsânı idi. Bütün Mısır sihirbazları-
nı âciz bırakan, sonra da : «Mûsâ'nın ve Hârûn'un reyine îmân ettik» diye
secdeye vardiyan o mucize hangi üstâddan ve hangi kitaptan öğrenilebi-
lir. Onun için fayda verecek olan nazar değildir, intizârdır.

از سخن گوئی مجوسیدار ارشاد
منتظر رابه ز گفتن استماع

«Söz söylemekten nânevî yükselme beklemeyin. Allah'ın feyzini bek-
leyen kimse için dinlemek, söylemekten iyidir.»

منصب تعلیم نوعی شهوتست
هرخیالی شهوتی در ره نیست

«Belletme mevkii de bir nevi şehvettir. Allah yolunda ise her hayâl
ve her şehvet puttur.»

Tâlim ve irşâd, esas itibarıyla güzel bir harekettir. Falan hoca ne gü-
zel ders okutuyor denilmesini nefis arzu eder ki bu da bir nevi şehvet-
tir. Halbuki Tarîk-ı Hakda bu gibi hevâ ve hevesten geçmek lâzımdır.
Çünkü o heveslerin her biri sâlik için birer puttur. Bu gibi meyl ve heves-
lere mutasavvıflar: (Şehvet-i hafîyye) derler. Câm-i sağîr'de Şeddâd bin
Evs'den : «Gizli şehvet ile riya şirktir.» hadis-i rivâyet edilmiştir. Öğret-
mek ve öğrenmek hâlisâne olmak şartıyla bir ibâdettir. Fakat ne çok bi-
liyor, ne güzel anlatıyor desinler diye taallüm ve tâlim, o ibâdetde, nefsi
arzu ve iştahları Hakk'a teşvik eylemek olur. Onun için o emelden vaz-
geçmeyenler susmalı, sırf Allâh rızası için tâlim ve tedriste bulunabile-
cekler söylemeli, nefsinin arzusuna bağlı olanlar da onları dinleyip is-
lâh-ı hâle çalışmalıdır.

گر بفضلش ره پردی مرفضول
کی فرستادی خداچندین رسول

«Eğer her fuzûlî kişi Allah'ın fazl ve keremine nâil olup hidâyet yo-
lunu bulsaydı Cenâb-ı Hak bu kadar peygamber gönderir miydi?»

Âkil geçinen bazı hukemâ taslakları : «İnsanın akli hakikatı bulmak
için kâfidir; peygamberlere, kitablara ve şeriatlara lüzum yoktur» heze-
yânında bulunurlar. Düşünmezler ki o güvendikleri akıl ile buldukları şu
netice dalaletin ta kendisidir. Çünkü akıl, ancak mâkûlâta erer, onun ha-
ricine çıkılınca durur.

Kürremizle birlikte dâhilinde yuvarlandığımız fezâ, gözümüzün önünde oadağı halde, nihâyeti nedir? genişliği ne kadardır? bilemiyoruz. O vüs'at karşısında aklımız şaşırıp kalıyor. Böyle meydana ve mahsûsât nevinden bir şeyin mâhiyetinde hayret ve haşyete uğrayan akıl, o muazzam eseri (Müessir-i Bedîi) olan Allah'ı nasıl idrâk eder, kendi bilmediği bir hakikatı başkalarına nasıl bildirir?

Bu imkânsızlık, yâni sırf akıl ile (İlâhî Hakikatler) bilinmeyeceği için, Cenâb-ı Hak, gönderdiği, ilham ve vahiyle kuvvetlendirdiği peygamberleri vâsıtasıyla kullarına hidâyet yolunu öğretmiştir. Hazret-i Âdem'den Resûl-i Ekrem (Sallallâhü Aleyhi Vesellem) Efendimize kadar 124000 yâhud 224000 peygamber gelmiş, hepsi de insanlara tevhid ve hidâyeti öğretmeye çalışmıştır.

Kur'ânda :

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فِيهَا بُرْهَانٌ

Yâni : «Hiç bir ümmet müstesnâ olmamak üzere mutlaka içinde (azâb-dan) bir korkutucu (Peygamber gelip) geçmiştir⁸¹.» Kezâ :

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا

Yâni : «Biz bir resûl gönderinceye kadar (hiç bir kimseye ve kavme) azâb ediciler değiliz⁸².» buyurulmuştur. Ebû'l-beşer'den, Şefiu'l-mahşer Efendimize kadar bunca peygamber gelmiştir. Kur'an'da ismi geçenler ancak (28) dir ki onun da üçünün nebî yâhud velî olması ihtilâfıdır. Tabii, Kelâmullah'da, niçin hepsinden bahsedilmemiş denilemez. Çünkü Kur'an tarih kitabı değildir. Oradaki Enbiyâ kıssaları ibret alınmak içindir.

15696

عقل جزئی همچو برقست و درخش
در درخشى کی توان شد سوى و خش

«Akl-ı cüz'i, şimşek ziyâsı gibidir. Çakıp sonra hemen sönen öyle bir ziyâ ile (vahş) tarafına gidilemez.»

(81) Sûrei Fâtır : 24.

(82) Sûrei Esra' : 15.

Vahş : Afganistan'ın Bedahşan kıtasındaki bir şehrin adı imiş. İşte akl-ı cüz'i ile (Hakikat) ve (Hidâyet)i bulmaya çalışmak, çakıp sönen şimşek aydınlığında, meselâ, Anadolu'dan Afganistan'a gitmek kadar abes ve imkânsızdır.

15697

نیست نور برق بهر رهبری
بلکه امرست ابرا که می گری

«Şimşek ziyâsı, yol göstermek için değildir; belki ağla — yâni yağmur yağdır — diye buluta verilen bir emirdir.»

15698

برق عقل ما برای گریه است
تا بگرید نیستی در شوق هست

«Bizim aklımızın ziyâsı da, ağlamamız, ağlayıp da mahviyet şevkini bulmamız içindir.»

Yâni aklımızın, şimşek çakması kadar ziyâ göstermesi, o kadarcık aydınlıkta olsun kendimizin fâniliğini ve yokluğunu anlamak, (Bekâ-yi İlâhî) de bâkî olmak iştiyâkıyla ağlamamız ve mücâhede etmemiz içindir.

15699

عقل کودک گفت بر کتاب تن
ایک نتواند بخود آموختن

«Çocuğun aklı, kitabla meşgul ol der, lâkin kendi kendine kitaptan öğrenmek mümkün değildir.»

Mutlak bir muallime ihtiyac vardır.

15700

عقل رنجور آردش سوى طیب
ایک نبود در دوا عقلش مصیب

«Hastanın aklı da hastayı hekime sevkeder; çünkü ilâc hususunda kendisi isâbet edemez.»

نك شياطين سوى كردون می شردند
كوش براسرار بالامی زدند

«Şeytanlar, gökyüzüne çıkıp esrâr-ı semâviyyeye kulak verirlerdi.»

می ربودند اندکی زان رازها
تاشب می راندشان زود ازسا

«O sırlardan az bir miktarını çalarken hemen gökten şihaplar gelir onları semâdan sürer.»

كه روید آنجا رسولی آمدست
هرچه می خواهید زو آید بدست

«Ve derdi ki: Bir peygamber ba'solunmuştur. Onun bulunduğu yere gidin ve ne isterseniz ondan elde edin.»

Bî'et-i Muhammediyeden evvel şeytanların semâya yaklaştıkları ve oralar dan vukûa gelecek şeyler hakkında havâdis çalmaya çalıştıkları, öğrenebildikleri tek tük bazı şeyleri yalanlar ilâvesiyle kâhinlere haber verip gâfil insanları dalâlete düşürdükleri vâki idi. Resûlullah Efendimizin gelmesiyle, bu havâdis çalmadan, şeytanlar menedildi. Men'i dinlemeyip semâya yaklaşanlar da şihap ismi verilen meleklerle tâkip edildiler. Buna dâir bahis geçmişti. Arzu edenler (Saffât) sûresinin tefsirine baksınlar.

Hazret-i Mevlânâ bu beyitler ile şunları anlatmak istiyor: «Gayb âleminin esrârını öğrenmek istiyorsanız o esrârın muallimi bulunan Resûl-i Ekrem Hazretlerine ve O'nun vârisleri bulunan âriflere mürâcaat ve mütâbaat ediniz. Yoksa göklere çıkacak kadar kudretiniz bulunsa bile kendinize bir şey elde edemezsiniz.»

کرمی جوید دری بها
ادخلوا الابيات من ابوابها

«Eğer değer biçilmez inci arıyorsanız (Evlere kapılarından giriniz)»

Yâni öyle incilerin sâhibi bulunanların kapılarına baş vurunuz. Bu beyti ile Hazret-i Mevlânâ Sûre-i Bekara'daki şu âyete işâret ediyor:

وَلَيْسَ

الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مِمَّا تَقِي وَتَأْتُوا الْبُيُوتَ
مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٨﴾

Yâni: «İyilik ve taat, evlere arkalarından gelmeniz değildir. Fakat iyilik (eden; Allah'a muhalefetten) sakınandır. Evlere kapılarından gelin. Allah'dan korkun. Tâ ki murâdınıza kavuşasınız⁸³.»

Câhiliyye devrinde hac veya umre için ihrama girenler, evlerine yâhud çadırlarına giremezlerdi. Eve yâhud çadıra girmek lüzumu hasıl olursa evin arka duvarını, yâhud çadırın arka eteğini delmek sûretiyle girerler ve bu saçma hareketi hayır vehmederlerdi. Böyle yapmayanlara fâsık ve fâcir denilirdi.

Cenâb-ı Hak, bu münâsebetizliğin terki ve çadır ve evlerine kapılardan girilmesi için bu âyeti inzâl etmişti.

Hazret-i Mevlânâ Nazm-ı Celili te'vil ederek: «Allah'ı bulmak için onun kapısı mesâbesinde bulunan (Ehlullâh)a mürâcaat ediniz» diye Sôfiyâne bir tefsir yapıyor.

میزن آن حلقه در و درباب نیست
از سوی بام فلکشان راه نیست

«O kapının halkasını vur ve kapı önünde dur. Zira, sana ve senin gibilere feleğe doğru yol yoktur.»

15706

نیست حاجت تان بدین راه دراز
خاکی را داده ایم اسرار راز

«Hem sizin için öyle uzak yollara gitmeye — yâni semâya çıkıp oranın ahvâlini görmeye ve öğrenmeye — lüzum yoktur. Biz sırların sırrını topraktan yaratılan kulumuza verdik.»

Ona müracaatda bulunun.

15707

پیش او آید اگر خائن نه اید
نیشکر کردید ازو گرچه نی اید

«Eğer hâin değilseniz, Halife-i İlâhiyye olan o zâtın huzûruna geliniz. Boş kamış gibi olsanız, onun himmet ve sohbetiyle şeker kamışı gibi olursunuz.»

15708

سبزه رو باند ز خاکت آن دلیل
نیست کم از سم اسب جبرئیل

«Delil-i İlâhî olan o Zât-ı Âlî, senin toprak vücudundan sebze yetiştirir. O zât, Cebrâil'in bindiği atın tırnağından değersiz değildir.»

Benî İsrâîlî tâkip için, Fir'avun ve ordusunu Kızıl Deniz'de sevke memur olan Cebrâil Aleyhisselâm, o gün bir kırsığa binmişti ki, tırnağının bastığı yer yeşeriyordu. Cebrâil'in atında böyle bir feyz bulunurken, Halife-i İlâhiyyede ne kadar feyizler bulunacağı düşünülmelidir.

15709

سبزه جانبخش کورا سامری
کرد در کو ساله تاشد گومری

«Cebrâil'in atının bastığı yerde can verecek bir yeşillik peydâ oluyordu. Ona dikkat eden Sâmîrî, o yeşillikten bir kabza alıp yaptığı buzağı heykelinin hamuruna kattı da, heykel buzağı gibi ses vermeye başladı.»

(Sâmîrî) Benî İsrâîlden bir kuyumeu idi. Yahudiler, Mısırdan çıkarırken dinî bayramımız var diye, komşuları Mısırlılardan, iğreti kaydıyla

bir çok müzeyyenât ve mücevherât almışlardı. Şab denizini geçip de, Hazret-i Mûsâ, Tûr dağına gidince (Sâmîrî), o mücevherâtı topladı ve eritip bir buzağı heykeli yaptı. Ağı ve kuyruğunun altı delik olduğu için içine rüzgar girip çıktıkça ses veriyordu. Bununla Benî İsrâîlî sapıttı ve mâbûd diye ona taptırdı. Hazret-i Mûsâ avdetinde bu hâli görünce hayıflandı. Sâmîriye, bu yaptığıın nedir? diye sordu. O da : «Meleğin ayağı altından bir kabza aldım, bunu yapmayı nefsim bana hoş gösterdi» dedi. Hazret-i Mûsâ heykeli yakıp eritti ve külünü savurttu. Sâmîriyi de lânetle men edip cemâat arasından koğdu.

Evet, İşte at ayağından hâsıl olan yeşillikle, o heykel canlı imiş gibi ses verdi. Hem de düşmana fitne olacak bir surette bağardı.

15710

گرامین آید سوی اهل راز
وارهید از سرکه مانند باز

«Eğer esrâr ehli olanların nezdinde emin ve muhlis olarak gelerseniz, doğan kuşu gibi başınıza geçirilen külahtan kurtulursunuz.»

15711

سرکلاه و چشم بند و کوش بند
که ازو بازست مسکین و اثرند

«Başıktan, göz ve kulak bağından halâs olursunuz. O serkûlâh ve göz bağı ki, doğan kuşu onlardan, miskin ve biçâre kahr.»

Vaktiyle doğan kuşlarını yavru iken tutarlar, başına (serkûlâh) dedikleri bir başlık takarlarmış. Hayvan, o başlık altında ve dünyâyı görmez bir halde bulunduğu için el üstünde oturmaya alışır, ava gidildiği vakit öylece götürülür, bir kuş görülünce doğanın serkûlâhı çıkarılıp salıverilir, o da gidip kuşu yakalar ve getirirmiş.

Hazret-i Mevlânâ, gaflet erbâbını serkûlâhlı ve gözü kapalı doğana benzetiyor ve diyor ki :

15712

زان که مرچشم بازرا سدست
که همه میانش سوی جنس خودست

«O serkûlâh, doğanların gözüne sed olur, etrafı göstermez. Çünkü doğanın olanca meyli cinsinedir.»

چون برید از جنس باشه گشت یار
برکشاید چشم او را باز دار

«Kendisinden o meyil gidip cinsinden ayrılınca ve pâdişaha alışıncı, doğancı onun başlığını çıkarır ve gözünü açar.»

Bir sâlikde de (Kurb-i İlâhî)ye meyil hasıl olunca (Mürşid-i kâmil) onun gözünden gaflet perdesini kaldırır ve hakikat fozâ'ını ona gösterir.

راند دیوان را حق از مرصاد خویش
عقل جزئی راز استبداد خویش

«Cenâb-ı Hak, tarassud mahalli olan göklerden şeytanları defettiği gibi akl-ı cüz'ünün istibdâdını da izâle eyledi.»

Şeytanlar, vukû bulacak hâdiselere, bilâ vâsita vâkıf olmak için gökten çalmak istiyorlardı. Akl-ı cüz'î de, bir ârifin tavassutu olmaksızın, kendi kendine mâneviyâta vukûf peydâ etmek emelinde idi. Cenâb-ı Hak ikisinin arzusunı da neticesiz bıraktı.

که سری کم کن نه تومستبد
بلکه شاگرد دلی ومستعد

«Sen başlık dâvâsına kalkışma. Zirâ reyinde müstakil değilsin, belki ehl-i dil bir ârifin şâkirdi olmaya istidâdın var.»

زود بردل رو که توجزه دلی
هین که بنده پادشاه عادل

«Çabuk gönül tarafına git. Çünkü sen gönlün cüz'üsün. Kendine gel, sen âdil bir pâdişâhın kulusun!»

بندگی او به از سامانیت
که انا خیر دم شیطانیت

«O âdil pâdişâhın kulu olmak sultanlıktan hayırlıdır. Çünkü: (Ben Âdemden hayırlıyım) sözü Şeytan'ın sözüdür.»

فرق بین و برترین توای حبیس
بندگی آدم از کبر بایس

«Ey tabiat zindanında mahbus olan insan, Şeytan'ın kibir ve azamet-i ve neticesi ile Âdem'in bendeliği ve tevâzuu arasındaki farka dikkat et.»

Şeytan: «Ben Âdemden daha hayırlıyım» demekle azamet ve Emr-i İlâhiye itaatsizlik gösterdiği için mel'ûn ve matrûd oldu. Âdem ise zelle-sini nefsine isnâd ederek ve:

قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥٥﴾

Yâni: «Ey Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz, bizi, esirgemezsen her halde (maddi ve mânevî en büyük) zarara uğrayanlardan olacağız⁸⁴» dediği için, Allah'ın mağfiret ve merhametini kazandı. Ey gâfil kimse; sen de bu iki harekete bak ve aralarını fark ve temyîz et.

گفت آنکه هست خورشید ره او
حرف طوبی هر که دلت نقشه

«Allah yolunun güneşi olan Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimiz: (Nefsi zelil ve mutî olan kimseye ne mutlu) buyurmuştur.»

15720

سایه طوبی بین و خوش بحسب
سربنه در سایه بی سرکش بحسب

«Tûbânın gölgesini gör de o gölgede râhatca uyu. O gölgeye serkeş-
liği terk ederek yat!»

Evvelki beyitte (tûbâ) «ne mutlu» demektir. Bu beyitteki (Tûbâ) ise Cenneti gölgesi altına almış olan bir ağacın adıdır. Hazret-i Mevlânâ iki (tûbâ) arasında cinâs yapıyor.

15721

ظل ذلت نفسه خوش مضجعیت
مستعدان صفارا مهجست

«Zillet-i nefis tûbâsının gölgesi, safâya istidâdı olanlar için güzel bir uyku yeridir.»

15722

گر ازین سایه روی سوی منی
زود طاعی کردی وره کم کنی

«Eğer bu sâyeden ayrılıp da (ben'lik) cihetine gidersen çarçabuk az-
gın sapık olur, hidâyet yolunu kaybedersin.»

Buradaki Tûbâ'dan maksad : İnsan-ı kâmilidir ki, onun emri altında bulunuş, tûbâ ağacının gölgesinde yatış kadar latiftir.

«(YÂ EYYÜHELLEZİNE AMENÜ LÂ TUKADDİMÜ BEYNE YEDE-
YİLLÂHİ VE RASÛLİHİ) ÂYET-İ KERİMESİNİN BEYANI»

Sûre-i Hücürât'da buyurulmuştur ki :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا عَلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Yâni : «Ey iman edenler, Allah'ın ve resûlünün huzûrunda (sözde

ve işte) Öne geçmeyin. Allah'dan korkun. Çünkü Allah hakkıyla işiten
(her şey'i) bilendir».

15723

چون نبی نیستی زامت باش
چونکه سلطان نه رعیت باش

«Mâdem ki peygamber değilsin, ümmet ol! Mâdem ki pâdişâh değil-
sin, teb'a cümlesinden bulun.»

15724

پسرو عارفان و خاموش باش
از خودی رای و زحمتی متراش

«Âriflerin izinde yürü ve sükût et. Kendinden bir rey ihdâs edip de
zahmet çekme!»

15725

پسرو و خاموش باش از انقیاد
زیر ظل امرشیش و اوستاد

«Bir mürşid ve muallimin emrine inkıyâd ederek izinde yürü ve sükû-
t et!»

15726

ورنه گرچه مستعد وقابلی
مسخ کردی نوزلاف کاملی

«Yoksa istidât ve kabiliyet sahibi bile olsa, kâmillik davasına kalkış-
tığından değişir, çarpılır ve istidadını kaybedersin.»

(85) Sûrei Hücürât : 1.

15727

هم ز استعداد وامانی اگر
سرکشی ز استاد راز باخبر

«Sırra vâkıf bir üstâda karşı serkeşliğe kalkışır ve kafa tutarsan olan-
ca istidâdından mahrum kalırsın.»

15728

صبر کن در موزه دوزی تو هنوز
وربوی بی صبر کردی باره دوز

«Şimdilik ayakkabı dikiciliğine razı ol ve sabret... Yoksa, sabretmez-
sen yamacı ve eskiciliğe düşersin.»

15729

کهنه دوزان گر بدی شان صبر و حلم
جاه نودوزان شدندی هم بعلم

«Eskicilerin sabr ve hilmi bulunsaydı hepsi de ilim sâhibi ve yeni
ayakkabı diken usta olurlardı.»

15730

پس بگوشی و بآخر از ملام
هم تو گوی خویش کالعل عقل

«Çok çalışır, çok didinirsen nihayet usanır «a sen kendin: Akıl bir
ayak bağı imiş meğer dersin.»

15731

همچو آن مرد مفلس روزمرك
عقل را می دید بس بی بال و پر

«O feylesof taslağı gibi hani... Ölüm günü aklı, çok aciz ve faidesiz
gördü de.»

15732

بی غرض می کرد آن دم اعتراف
کز ذکاوت را ندیم اسب از کراف

«Garazsız olarak itiraf edip dedi ki: Zekâ ile akıl atımızı saçma ve
asılsız yerlere sürdük.»

15733

از غمروزی سرکشیدیم از رجال
آشنا گردیم در بحر خیال

«Gururumuz dolayısıyla, Hak Erlerine serfûrû etmedi; ancak hayâl
ve kil ü kâl deryâsında yüzdük.»

Bu feylesofun Fahrüddin Râzî olması muhtemeldir. Nitekim öm-
rünün sonunda O'nun: «Akılların ileri atılmasının sonu ayak bağı ol-
maktan ibârettir. Ve âlimlerden yalnız akıl ile hareket edenlerin mesâisi
dalâlettir. Biz müddet-i ömrümüzde araştırdık durduk, fakat o araştı-
malarımızla bir takım kil ü kâl'i toplamaktan başka istifâde etmedik.»
 demiş olduğu rivâyet e lmektedir.

Hazret-i Mevlânâ bundan sonra diyor ki:

15734

آشنا هیچست اندر بحر روح
نیست اینجاچاره جز کشتی نوح

«Ruh denizinde yüzmeye 'çalışmak hiçtir. O denizde Nûh'un gemi-
sine binmekten başka çâre yoktur.»

Hadis-i Şerifte : «Benim şeriatım — yâhud sünnetim — tûfandaki Nûh
gemisi gibidir. Ona tutunan kurtulur, muhalefet eden batar, boğulur.»
buyurulmuştur.

Bazı âlimler, akli rehber ittihaz ederek onun kılavuzluğuyla yürü-
müşler, şeriat ve sünnet-i Muhammediyye'ye ittibâa lüzum görmemişler,
yalnız mâkûlât vâdisinde kitaplar yazmışlardır ki İbn-i Sinâ'nın (Kitâb-
üş-Şifâ)sı o cümledendir. Ve Sôfiyyece tâ'ne uğramış bir eserdir.

Nitekim Şeyh Ömer Sühreverdi demiştir ki: «Ben bu feylesof zümresi-
ne kaç defâ dedim ki: «Siz şifâ kitabını düstûr-u hareket ittihaz etmekle
bir uçurum kenârındasınız.» Bizim bu tevbihimizi zayıf gördüler de ehem-

emniyet vermediler, biz Cenâb-ı Hak'a iticâ eyledik, O da bize kâfi geldi. Sonra onlar Aristo dîni üzere oldular, biz ise Dîn-i Mustâfâ üzerine yaşamaktayız.»

Hazret-i Mevlânâ diyor ki :

15735

ایچنین فرمود آن شاه رسل
که منم کشتی درین دریای کل

«O Sultân'ül-Enbiyâ (S. A. V.) şöyle buyurmuştur : Bu Deryâ-yı Külde — yâni ummân-ı tevhidde — gemi benim.»

15736

یا کسی کو در بصیرت های من
شد خلیفه راستی بر جای من

«Yâhud o selâmet gemisi, benim can gözüme vâris ve makâmıma halefe olan zâttır.»

Bu beyit ile de Sûre-i Yûsuf'da :

قُلْ هَذِهِ

سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Yâni : «De ki (Habîbim:) İşte bu, benim yolumdur. Ben (insanları) Allah'a (körü körüne değil) bir basıyret üzere da'vet ediyorum. Ben de, bana tâbi' olanlar da (böyleyiz). Allah'ı (ortaklardan) tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim⁸⁶.» âyet-i kerîmesine telmih edilmiştir.

Hiz. Pîr; Tevhidi, sınırsız bir denize, sırf akıl ile hareketi o coşkun denizde yüzmeye çabalamaya, Dîn-i Celil-i Muhammedîyi de, emniyet ve selâmet yeri bulunan bir gemiye benzetiyor ve diyor ki :

(86) Sûrei Yûsuf : 108.

15737

کشتی نوحیم در دریا که تا
رونگر دانی ز کشتی ای فنا

«Biz Muhammediler, o denizde Nûh'un gemisi gibiyiz. Ey yiğit, sakın o gemiden yüz çevirip ayrılma!»

15738

همچو کنعان سوی مرا کو می مرو
از بنی لاعصم اليوم شنو

«Hazret-i Nûh'un müşrik olarak boğulan oğlu Ken'ân gibi, dağa çıkar da kurtulurum deme. Kur'an'dan (lâ âsime'l yevme) âyetini işit.»

Hûd Sûresinde bu hâdiseyi hikâyeten buyurulmuştur ki :

وَمِنْ تَجَرَيْهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ أَتَأْمُرُنِي أَنْ تَعْبُدَ الْكَافِرِينَ ۖ قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ ۖ قَالَ لَا عَاصِيَ لِي يَوْمَئِذٍ ۖ قَالَ اللَّهُ لَا مَنْ دِحْمَ وَحَالٍ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ

Yâni : «O gemi bunları dağlar gibi dalga(lar) içinden akıtıp götürüyordu. Nûh ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna bağırdı: «Oğulcağızım, (gel) bizim yanımıza sen de bin, kâfirlerden olma» O, dedi ki: «Bir dağa sığınırım, o beni sudan korur.» (Nûh da şöyle) dedi: «Bu gün Allah'ın emrin-den esirgeyen, kendinden başka, hiç bir koruyucu yoktur.» İkisinin arası na dalga girdi, o da boğulanlardan oldu⁸⁷.»

Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki :

(87) Sûrei Hûd : 42-43.

می نماید پست این کشتی زینت
می نماید کوه فکرت بس بلند

«Gözündeki gaflet bağından dolayı, bu gemi sana alçak, fikir dağı ise çok yüksek görünüyor.»

15740

پست منکر هان هان این پست را
بنکر آن فضل حق پیوست را

«Sakın ha, bu alçak gördüğün gemiye hor bakma da ona bitişik olan Fazl-ı İlâhiye nazar et!»

15741

در علو کوه فکرت کم نگر
که یکی موجش کند زیروزبر

«Fikir dağının yüksekliğine bakma ki bir dalga onu alt üst eder.»

15742

کر تو کنعانی نداری باورم
کردو صدچندان نصیحت آورم

«Ey gâfil, eğer Ken'ân gibi isen, sana bunun gibi yüzlerce nasihat versem yine de sözüme inanmazsın.»

15743

کوش کغان که ببرد این کلام
که رو مهر خداست و ختام

«Ken'ân'ın kulağı bu sözleri nasıl duyacak? Onları Allah mühürlemiştir.»

Nitekim Sûre-i Bakara'da küfürde ısrar eden kâfirler için:

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ
غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Yâni: «Allah onların kâhillerine de, kulaklarına da mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde bir de perde vardır. En büyük azâb onlarındır⁸⁸» buyurulmuştur.

15744

کی گذارد موعظه بر مهر حق
کی بگرداند حدت حکم سبق

«Va'z ve nasihat Hakk'ın mühürüne nasıl nüfuz eder? Hâdis olan — yâni sonradan olan — şey, ezeli hükmü nasıl değiştirebilir?»

15745

لیک می گویم حدیث خوش پی
بر امید آنکه تو کنعان پی

«Lâkin, belki sen Ken'ân değilsin ümidiyle, sana bir söz söylüyeyim:»

15746

آخر این اقرار خواهی کرد این
هم زاول روز آخر را بدین

«Nihâyet bunu ikrar ve idrak edeceksin. Dâri kendine gel de Yevm-i Âhireti bugünden gör!»

15747

می توانی دید آخر را مکن
چشم آخرینت را کور و کهن

«İşin sonunu bugünden görebilirsin. Sonu göreceğ gözüünü gafletle kör haline getirme!»

15748

هر که آخرین بود مسمود دار
بنودش مردم بره رفتن عشار

«Mes'ûdâne sonu görebilen kimsenin yolda giderken sürçmesi olmaz.»

(88) Sûrei Bakara: 7.

گر نخواهی مردمی این خفت و خیز
کن ز خاک پای مهدی چشم تیز

«Her an bu düşüp kalkmayı istemiyorsan bir (İnsan-ı kâmil)in ayak bastığı toprağı gözüne çek.»

کحل دیده ساز خاک پاش را
تا پندازی سروا پاش را

«O (İnsan-ı kâmil)in ayağı tozunu gözüne sürme yap da bu külhanî-liği başından at!»...

که ازین شاکردی وزین افتقار
سوزنی باشی شوی تودوالفقار

«Çünkü bu çiraklık ve tâbîlikle sen iğne bile olsan Zülfikâr kesilirsin.»

Zülfikâr : Hz. Ali (Kerremallâhü veche)nin kılıcının ismidir.

سرمه کن تو خاک هر بگریده را
هم بسوزد هم بسازد دیده را

«Sen makbûl-i İlâhî olan kimselerin hâk-i pâyni sürme gibi gözüne çek ki o sürme gözü hem yakar, hem de aydınlatır.»

چشم اشترزان بود بس نور بار
کو خورد از بهر نور چشم خار

«Deven, gözünün nûrlanması için diken yer de onun için gözü iyi görür.»

Allâhü âlem, burada deve dü diken yediğinden dolayı gözünün nûrlanması mecazdır ve sadece diken yemek gibi müşkül bulunan mücâhede-ye işâret içindir. Çünki bir beyit evvel: «Makbûl-i İlâhî olan kulların hâk-i pâyni sürme gibi gözüne çek. O sürme gözü hem yakar, hem parlatır.» denilmişti. Ricâlullâhın ayak toprağını gözüne çekmek, onların izinde yürümek ve gittikleri yola gitmektir. Tabîi tâbî oluş, güçlükleri sebebiyle yakıcı, fakat gözü de aydınlatıcıdır. İşte deve de diken yemek sûretiyle bir nevi mücâhede ettiği için gözleri iyi görmektedir.

«BİR KATIRIN: "BEN YOLDA GİDERKEN ÇOK DEFA KAPANIYORUM, SEN İSE DÜŞMÜYORSUN, BUNUN HİKMETİ NEDİR?" DİYE BİR DEVEYE SORMASI, DEVENİN DE ONA CEVAB VERMESİ.»

اشتری را دید روزی استری
چونکه با اوجم شد در آخری

«Katırın biri bir gün bir deve ile buluştu... İkisi de bir ahıra düştüler.»

گفت من بسیار می اقم برو
در گریه و راه و در بازار و کو

«Deveye dedi ki : Ben tepede, düzde, pazarda, mahallede, çok defa yükü koyun düşüyorum.»

خاصه از بالای کوه تازیر کوه
درسرایم هر زمانی از شده

«Hele dağ tepesinden eteğine doğru inerken, yolun korkulu olmasından, her zaman tepetaklak oluyorum.»

15757

کم همی افی تو در رو بهرجیست
تا مگر خود جان یا کت دولتیست

«Sen düşüp kapaklanmıyorsun, sebebi nedir? Yoksa senin cân-ı pâkinde bir devlet ve saâdet mi vardır?»

15758

در سرآیم همدم وزانوزم
پوز وزانو زان خطا پر خون کم

«Ben her vakit tepetaklak oluyorum ve dizimi vuruyor ağzımı ve dizimi kana buluyorum.»

15759

کز شود بالان و رخم بر سرم
وزمکاری هر زمان زخمی خورم

«Düşünce, palan ve yüküm baş aşağı olur. Ben de kiracıdan hep dayak yerim.»

Burada deveden murad: Halim, selim olan mü'min-i mutî, katırdan maksûd da: Gâfil ve âsî olanlardır.

Yine katır lisânından deniliyor ki:

15760

همجوکم عقلی که از عقل تبا
بشکنند توبه بهردم در گناه

«Hani akılsız bir insan gibi... o da, akılsızlığından dâimâ tevbesini bozar ve yeniden günâha girer.»

15761

سخره ابلیس گردد در زمن
از ضعیفی رأی آن توبه شکن

«O tevbe bozan gâfil, reyindeki ve azmindeki gevşeklik yüzünden Şeytanın maskarası olur.»

15762

در سرآیم هر زمان چون اسب لنگ
که بود بارش گران و راه سنگ

«Ağır yük altında, hususiyle taşlı bir yolda yuvarlanan topal beygir gibi tepesi üstüne düşer.»

15763

می خورد از غیب بر سر زخم او
از شکست توبه آن ادبار خو

«O ters huylu, tevbesini bozduğu için kafasına gaybden tokatlar yer durur.»

15764

باز توبه می کند بارأی ست
دیو یک تف کرد و توه شر اشکست

«Sonra tekrar gevşek azmiyle tevbe eder... Fakat Şeytan: (tuh sana) der demez tevbesini bozar.»

Halbuki Kur'ân-ı Kerimde:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

Yâni: «Ey iman edenler, tam bir sıdk-u hulûsa mâlik bir tevbe ile Allah'a dönün⁸⁹» buyrulmuştur.

Ashâbdan Muâz Bin Cebel (Radiyallâhü anh)'in: «Yâ Resûlallâh; tevbe-i nasûh nedir?» sualine de Resûlullâh Efendimiz (Sallallâhü Aleyhi Vesellem): «Tevbe-i nasûh; Tévbe eden kimsenin, günaha avdet etmemek, yâni işlemiş olduğu günahı bir daha yapmamak üzere Allah'a tevbe etmesidir.» cevabını vermiştir.

Kezâ diğer bir hadiste: «Tevbe, nedâmetten ibârettir» buyurulmuştur ki bir işte hakikaten pişman olan kimse onu bir daha yapmaz. Hazret-i Ali (Kerremallâhü veche): «Yalancıların tevbesi, dillerinin ucundadır.» demiştir ki o gibi tevbeler de ayrıca tevbeye muhtaçtır.

Şu rubâide denildiği gibi :

Gönülde günah işlemeğe istek var,
Dildeyse gezer tevbe ile istiğfâr.
Hâlimle mekâlimden utandım billâh
Afveyle benim şu tevbemi yâ Gaffâr.

Tevbeyi; avâma, havâssa, ehass'ul-havâssa mahsus olmak üzere üçe taksim etmişlerdir. Kibâr-ı ehlullâhdan Zünnûn-u Mısri (Kuddise sirruhu) demiştir ki: «Avâm'ın tevbesi günahdan, havâs'sın tevbesi gâfil bulunmaktan, ehass'ul-havâssın, yâni büyük velîlerin tevbesi ise hasenâtını görmekten olur.»

Maamâfih, benim gibi avâmın da aşağısında bulunanlar için her vakit tevbe ve istiğfâr etmek: «Aman yâ Rabbi; nefsimi mağlûbum, beni afvet ve nefsin sultasından halâs eyle» diye istiğfâr eylemek lâzımdır.

Bir hadis-i şerifte : «Bir günah işleyince derhal bir iyilikte bulun ki o iyilik o günahı mahvetsin» buyurulmuştur.

Kezâ Câmi-i Sağır'de rivâyet edildiğine göre, insanın amellerini kaydetmeye memur olan meleklerden seyyiâtını yazan, kötü bir ameli altı saat sonra kaydedermiş. Eğer o amelin sâhibi altı saat zarfında tevbe ve istiğfârda bulunursa hiç yazmazmış. Binâenaleyh, sebât edemeyeceğim için tevbe edemiyorum dememeli, dâimâ tevbe ve istiğfâr etmelidir. Hazret-i Mevlânâ bir rubâisinde der ki: «Ey günahkâr; yine gel, her ne olursan ol, yine gel. Kâfir, rind, putpereset de olsan yine gel. Bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir. Yüz kere tevbeni bozmuş da olsan yine gel!»

15765

ضوف اندر ضعف کبرش آنچنان
که بخواری سگرد برواصلان

«O tevbe bozan gâfilin akli fevkâlâde zayıf iken, kibir ve azameti o kadar yüksektir ki, Allah'a vâsıl olmuşlara bile hakâretle bakar.»

15766

ای شرتوکه مثال مؤمنی
کم فقی در روکم بینی زنی

«Ey deve; sen ise mü'min-i kâmil gibisin. Yüzüstü düşmüyor ve burununu yere vurmuyorsun.»

15767

توجه داری که چنین بی آنی
بی عناری و کم اندر روئی

«Sende ne var ki âfete uğramıyorsun, sürçmüyorsun ve yüzükoyun düşmüyorsun?»

15768

گفت گرچه هر سعادت از خداست
در میان ماوتوبس فرقه است

«Deve dedi ki: Vâkıâ her saâdet Allah vergisidir ama, benimle senin aranda çok fark vardır!»

15769

سر بلندم من دو چشم من بلند
چشم عالی را امانست از گزند

«Ben yüksek yaratılmışım, gözlerim yüceleri görüyor... Yüce görüş sahibi için zarardan emân vardır.»

15770

از سرکه من بینم پای او
هرگو و همواره رامن توبسو

«Ben dağın başında iken, onun eteğini tâmamiyle görürüm. Her çukuru ve her düzü açıklıkla görürüm.»

15771

همچنانکه دیدآن صدر اجل
پیش کار خویش تاروز اجل

«Nitekim, o ulu Hak Eri de, kendi işlerini ibtidâsından evvel gününe kadar müşâhede eder.»

Nasıl Bâyezid-i Bestâmi (Kuddise sirruhu) vefâtından yüzlerce sene sonra Şeyh Ebû'l-Hasen Hırkânî'nin geleceğini görmüş ve haber vermişti.

آنچه خواهد بود بعد بیست سال
دید اندر حال آن نیکو خصال

«O iyi haslet ve tabiatlı mü'min-i kâmil, yirmi yıl sonra ne olacağını görür ve bilir.»

حال خود تنها دید آن متقی
بلکه حال مغربی و مشرقی

«O müttekî zât, yalnız kendi hâlini görmez, belki garb ve şark ahâlisinin gelecek hallerini de görür.»

نور در چشم و دلش سازد سدن
هر چه سازد پی حب الوطن

«Onun gözünde ve kalbinde Allah'ın nûr'u yurt tutar. Neden mi dedin? Vatan muhabbetinden!»

Çünkü Nûr-i İlâhînin vatanı ve tecelligâhı erbâb-ı takvânın kalbidir.

همچو یوسف کو دید اول بخواب
که سجودش کرد ماه و آفتاب

«İlâhî Yusuf Aleyhisselâm gibi... O da, Ayın ve Güneşin kendisine secde ettiğini rüyâsında görmüş ve babasına haber vermişti.»

Sûre-i Yûsuf'da bu müşâhede, şöyle hikâye ediliyor :

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ
كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿١﴾
قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءُوكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا
إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢﴾ وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ
رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى
إِلْيَاقِ يُعْقُوبَ كَمَا اتَّخَذَ عَلَى آبَائِكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ
إِنَّ رَبَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَكِيمٌ ﴿٣﴾

Yâni: «Bir vakit Yûsuf, babasına: "Babacığım, demişti, gerçek ben rü'yada onbir yıldızla Güneşi ve Ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana secde edicilerdir." (Babası Ya'kub) dedi ki: "Oğulcağızım, rüyânı birâderlerine anlatma. Sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır." "Rabb'in seni öylece (rü'yada gördüğün gibi) beğenip seçecek, sana rü'yâ ta'birine ait bilgi verecek, sana karşı da, Ya'kub hânedânına karşı da ni'metlerini — daha evvelden ataların İbrâhîm ve İshâka tamamladığı gibi — tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabb'in her şey'i bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir."»

Yusuf Peygamberin çocuklukta görmüş olduğu ve muhterem babasının âyeti kerîmedeki şekilde tâbir eylediği rüyâ, aynen zuhûra geldi. Nitekim, seneler geçtikten sonra Yâkûb ve oğulları Ken'ân diyârından Mısır'a göçttiler. Azîz-i Mısır bulunan Yûsuf'un huzurunda, o vaktin âdetince tâzimen onbir kardeşiyle babası ve anası yere kapandılar. Hazret-i Yûsuf :

يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُءُوكَ يَا مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا

Yâni: «Ey babam, işte bu, evvelce gördüğüm rü'yânın tahakkukudur. Gerçek Rabbim onu doğru çıkardı⁹¹.» dedi.

Hazret-i Mevlânâ bundan sonra diyor ki :

15776

نیست آن بنظر بنورالله کزاف
نور ربانی بود گردون شکاف

«O (Yenzuru binûrillah) hadisi, lâf-ı güzâf değildir. Allah'ın nûru felekleri yarar geçer.»

Bu beyit : «Mü'minin kavrayışından çekinin. Zira mü'min, Allah'ın nûruyla bakar.» Hadis-i şerifine işârettir. Allah'ın nûruyla bakan mü'min-i kâmil de Semâvâtı bile görür.

15777

نیست اندر چشم تو آن نور رو
هستی اندر حس حیوانی گرو

«Ey katır; senin gözünde o ilâhî nûr yoktur. Sen hayvanlık hissine bağlısın.»

15778

توضیع چشم بینی پیش پا
توضیف وهم ضعیف پیشوا

«Sen, gözünün zayıflığından, ayağının dibini görebiliyorsun. Sen zayıf olduğun gibi kılavuzun da zayıftır.»

15779

پیشوا چشمست دست و پای را
کوبیند جای را ناجای را

«Göz elin ve ayağın kılavuzudur. Basılacak, tutulacak yeri de o görür, basılmıyacak, tutulmıyacak yeri de...»

(91) Sûrei Yûsuf: 100.

15780

دیگر آنکه چشم من روشنیتر است
دیگر آنکه خلقت من اطهر است

«Bundan başka; bir de, benim gözüm daha parlaktır. Bir de şu var: Benim yaratılışım temizdir.»

15781

زانکه هستم من زاولاد حال
نه زاولاد زنا و اهل ضلال

«Çünkü ben, helâlzâdeyim... Zinâdan olma ve sapıklardan değilim ben...»

15782

تو زاولاد زنایی بی گمان
تبرکز پردچوبد باشد کمان

«Sen ise şüphesiz ve'ed-i zinâsın. Çünkü eşekle kısırağın yavrususun. Yav kötü olursa ok çarpık gider.»

«DEVENİN CEVAPLARINI KATIRIN TASDİK ETMESİ VE ONUN KENDİNDEN EFDAL OLDUĞUNU İKRAR EYLEYİP ONDAN YARDIM İSTEMESİ VE SİDKİLE ONA SİĞİNMASI. DEVENİN DE ONA İLTİFAT EDEREK YOL GÖSTERMESİ, PEDERÂNE VE ŞAHÂNE DOSTLUK GÖSTERMESİ.»

15783

گفت استر راست گفتی ای شتر
این بگفت و کرد چشم از اشک پر

«Katır: ey deve doğru söyledin, dedi. Bunu söylerken de gözleri yaşla doldu.»

15784

ساعتی بگریست و در بایش فتاد
گفت ای بگریده رب العباد

«Bir müddet ağladıktan sonra devenin ayaklarına kapandı ve dedi ki: Ey kulların Rabbi olan Allah'ın seçilmiş mahlûku!»

15785

چه زیان دارد گر از فرخند گی
در پذیری تو مرا در بند گی

«Eğer lütuf ve kereminden beni bendeliğe kabul etsen ne ziyana gidersin?»

15786

گفت چون اقرار کردی پیش من
رو که رستی توز آفات زمن

«Deve dedi ki: Mâdemki karşımda kusurunu ikrar ve itiraf ettin, yürü, zamanın âfet ve musibetlerinden kurtuldun.»

15787

دادی انصاف ورهیدی از بلا
تو عذر بودی شدی زاهد ولا

«Sen insafa geldiğin ve hakkı kabul eylediğin için belâdan kurtuldun. Şimdiye kadar düşmandın, şimdi dost ehline katıldın.»

15788

خود بد در ذات تو اصلی نبود
کز بد اصلی نیاید جز جحود

«Kötü tabiat, senin zâtında aslî değil, iğreti idi. Zîrâ aslî kötülükten inat ve inkârdan başka bir şey gelmez.»

Kötü tabiat; ya aslî, yâhud ârizî olur. Aslî kötülük, kabil-i ıslah değildir, ona nasihat ve ihtar tesir etmez. Ârizî kötülük ise, kabil-i ıslah tır. Hazret-i Mevlânâ, bu iki hali Şeytan ve Âdem Aleyhisselâm ile temsil ederek diyor ki :

15789

همچو آدم زلش عاریه بود
لاجرم اندر زمان توبه نمود

«Hazret-i Âdem gibi... Onun zellesi — yâni mânevî sürçmesi — de iğreti idi... Onun için derhal tevbe etti.»

Ve :

فَاَلَارَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ
مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٩٢﴾

Yâni : «Ey Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz, bizi esirgemezsen her halde (maddî ve mânevî ve büyük) zarara uğrayanlardan olacağız⁹².» dedi.

15790

چونکه اصلی بود جرم آن بلیس
ره نبودش جانب توبه نفیس

«Şeytanın cürmü — yâni Âdeme secde etmemekle İlâhi emre isyanı — kendisindeki aslî kötülüğün eseri idi. Onun için güzelce bir tevbeyle yol bulamadı.»

15791

رو که رستی از خود واز خوی بد
وز زبانه نار واز دندان دد

«Yürü... Kendinden, kötü huyundan, Cehennemin alevinden ve yırtıcı hayvan dışından kurtuldun.»

(92) Sûrei A'raf : 23.

رو که اکنون دست در دولت زدی

در فکندی خود بخت سرمدی

«Yürü ki, işte şimdi devleti elde ettin, kendini ebedi saâdete attın.»

15793

فادخلی تو عبادی یافتی

ادخلی فی جنتی در یافتی

«Sen (Fedhuli fi ibâdî) ve (Vedhulî Cennetî) hakikatine erdin.»
Ve iltifâta nâil oldun.

(Fedhuli ibâdî) emrine bâzıları: «Sâlih kullarımı arasına girin», bâzıları da «Sâlih kullarımın kalbinde yer edin» diye mânâ vermişlerdir. Her iki halde de murad: «onlarla birlikte Cennete girin» müsâadesine nâil olmaktır. Fe'r Sûresinin 29 ve 30. âyetlerine işâret edilmektedir.

15794

اهدنا کفنی صراط المستقیم

دست تو بگرفت و بردت تالیم

«Sen (İh'dinassırâtal müstekîm) — yâni: (Yâ Rabbî; bizi doğru yola hidâyet eyle) — diye duâ ettin. Allah da senin elinden tutup Cennete kadar götürdü.»

15795

نار بودی نور گشتی ای عزیز

غوره بود گشتی انگور و مویر

«Ey aziz; evvelce nâr idin, şimdi nûr oldun. Ekşi koruk misâli idin, şimdi yaş ve kuru üzüm gibi tatlılaştın.»

15796

اختری بودی شدی تو آفتاب

شاد باش الله اعلم بالصواب

«Bir yıldız gibi sönük idin, şimdi bir güneş gibi parlak oldun. Bundan dolayı sevin. Cenâb-ı Hak, doğruyu en iyi bilir.»

Böyle yıldız gibi sönük iken, Güneş gibi parlayan bir zâtın zikri do-
layısıyla, Hazret-i Mevlânâ, Halife-i ekmeli bulunan Hüsâmüddin Çele-
biye hitab ederek diyor ki :

15797

ای ضیاء الحق حسام الدین بکبر

شهد خویش اندر فکن در حوض شیر

«Ey Hakk'ın ziyâsı olan Hüsâmeddîn; kalk, kendi balını süt havuzuna
kat da;»

Süt havuzundan maksad; temiz bir kalbdır. Baldan mured da: Mür-
şid-i kâmilin feyzidir.

Hız. Pîr, irşâd makamına yükselmiş ve mevleviliğe intisab edenlerin
terbiyesi ile meşgul bulunmuş olan Hüsâmüddin Çelebiye: «Sendeki ir-
şâd balını, müsteid müridlerin süt havuzu gibi kalblerine ilkâ et!» diyor.

15798

متصل گردد بدن بحراست

چونکه شد دریا ز مهر تغییر رست

«O süt havuzu (Elestü) denizine ulaşsın. Deniz haline geldi mi her tür-
lü bozulmadan kurtuldu demektir.»

15799

منفذی یابد در آن بحر غسل

آفتی را نبود اندر وی عمل

«O havuz, bal denizine bir menfez bulursa, artık hiçbir âfete uğra-
maz ve sâfiyetini kaybetmez.»

15800

غره کن شیر وار ای شیر حق

تارود آن غره تاهتم طبق

«Ey Allah arslanı; arslan gibi bir kükre de o kükreyiş, yedinci kat
göge kadar ulaşsın.»

Hazret-i Hüsâmüddin'in arslan gibi kükremesi, Allahü âlem, kendi-
sinin vaktin kutbu olduğunu ilân etmek olsa gerektir.

15801

چه خبر جان ملول و سیرا
کی شناسد موش غره شیرا

«Senin bu makam ve kemâlinden, kaabiliyyetsiz ve münkabız canla-
rın ne haberi vardır. Fâre, arslanın kükreyişini anlar mı?»

15802

بر نویس احوال خود با آب زر
هر مرد دریا دلی عالی کهر

«Seni görmeyen ve zamanına yetişmeyen, gönlü deniz gibi engin ve
yaratılışı iyi olanların istifadesi için, yüksek ahvâlini altın suyuyla yaz!»

Ki:

15803

آب نیاست این حدیث جانفزا
بارش در چشم قبطی خون نما

«Cana can katacak olan o sözler, nil suyu gibi latiftir. İlâhî o latif söz-
leri kıbtî meşreb olanların gözlerine kan olarak göster!»

Mûsâ Aleyhisselâmı tasdik etmedikleri için Kıbtîler, on türlü musî-
bete uğramışlardır ki o on musîbetten biri de Nil'in Sıbtı, yâni İsrâîl oğul-
larına su, Kıbtîlere ise kan şeklinde görünmesi idi.

Hiz. Mevlânâ o vak'ayı anlatmak için buyuruyor ki:

«BİR KİBTİNİN BİR SİBTİNE: "DOSTLUK VE KADEŞLİK HAKKI
İÇİN KENDİ NİYETİNE NİLDEN BİR TESTİ SU DOLDUR DA AĞZI-
MA TUT Kİ İÇEYİM. ÇÜNKİ SİZ SİBTİLERİN KENDİLERİ İÇİN DOL-
DURDUKLARI SAF SU OLUYOR, BİZ KİBTİLERİN DOLDURDUĞU
İSE TAMAMİYLE KAN KESİLİYOR" DİYEREK YALVARMASI»

Sûre-i A'râf'da:

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ
وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالذَّرَّاءَ آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ
فَانْتَكَبُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٩٣﴾

Yâni : «Bunun üzerine biz de, ayrı ayrı mu'cizeler olmak üzere, başla-
rına tûfan, çekirge, haşerât, kurbağalar ve kan gönderdik. (Böyle iken)
yine (iman etmeyi) kibirlerine yediremediler. Onlar öyle günahkârlar gü-
rûhu idiler.⁹³» âyetinde beyan edildiği üzere Firavun ve tebeası Hazret-i
Mûsâ'yı tasdik etmedikleri için Dünyada da türlü türlü azaba uğramışlar,
ezcümle Nil suyunu kan şeklinde görmeye başlamışlardı. Kıbtîlerin kan
olarak gördükleri Nil suyu, Sıbtîlere su olarak görünüyordu. Bilindiği
üzere, Yâkûb Aleyhisselâmın neslinden gelenlere (Sıbtî) denilir. Hazret-i
Mevlânâ diyor ki:

15804

من شنید ستم در آمد قبطی
از عطش اندر وثاق سبطی

«İşittim ki bir kıbtî, harâret şevkiyle bir sıbtinin evine geldi.»

15805

گفت هستم یار و خویشا و ندو
کشته ام امروز حاجتمند تو

«Dedi ki: Ben senin dostunum ve akrabam. Bugün sana muhtac bir
haldeyim.»

15806

زانکه موسی جادویی کرد وفسون
تا که آب نیل مارا کرد خون

«Çünkü Mûsâ sihirbazlık etti ve efsun okudu da Nil suyunu bizim için kan haline getirdi.»

15807

سبیطیان زوآب صافی می خورند
پیش قبطی خون شد آب از چشم بند

«Sıbtîler Nil'den saf su içiyorlar. Fakat o su, göz bağıcılıktan, bizlere karşı kan olmuştur.»

15808

هر خود يك طاس را پر آب کن
تاخورد از آبت این یارکمن

«Kendin için Nil'den bir tas su doldur da bu eski dostun ondan içsin.»

15809

چون برای خود کنی آن طاس پر
خون نباشد آب باشد صاف وحر

«Kendin için o tası doldurunca içindeki kan olmaz, saf ve sihirden âzâde su olur.»

15810

من طفیل تو بنوشم آب هم
که طفیلی در تبع بجهد زغم

«Den de sana tâbî olarak su içmiş olayım... Tâbî olan kişi, tâbî olduğu kişinin lutfu ile gamdan kurtulur.»

15811

گفت ای جانِ جهان خدمت کنم
پس دارم ای دوچشم روشم

«Sıbtî dedi ki: Ey cânım ve cihânım; baş üstüne iki gözüm; hizmetin de bulunayım.»

15812

برمساد تو روم شادی کنم
بنده تو باشم آزادی کنم

«İstedigin gibi hareket edeyim, hem de sevinerek gideyim. Hizmetkârın olarak seni gamdan halâs eyleyeyim.»

15813

طاس را از نیل او پر آب کرد
بردهان بنهادیمی را بخورد

«Tası Nil'den doldurdu, ağzına götürüp yarısını içti.»

15814

طاس را کثر کرد سوی آب خواه
که بخور توهم شد آن خون سیاه

«Tası o isteyene doğru eğdi ve sen de iç dedi. Lâkin su, simsiyah kan oldu.»

15815

باز ازین سو کرد کثر خون آب شد
قبطی اندر خشم و اندر تاب شد

«Sonra tekrar kendi tarafına eğince kan su oldu. Kıbtî kızdı, gazaba geldi.»

15816

ساعتی بنشست تاخشمش برفت
بعد از آن گفتش که ای صمصام زفت

«Hiddeti geçinceye kadar oturdu. Ondan sonra Sıbtîye dedi ki: Ey büyük kılıç!»

15817

ای برادر این کرمه را چاره چیست
گفت او را او خورد کرمه نیست

«Ey kardeş, bu düğümün çözülmesine — yâni bu sırrın halline — çâre nedir? Sıbtî dedi ki: Bu suyu müttekî olan içebilir.»

15818

مستی آنست کویزار شد
از ره فرعون و موسی وار شد

«Mütteki de Firavun'un yolundan ayrılip Mûsâ gibi olandır.»

15819

قوم موسی شو بخور این آب را
صلح کن بامه بین مهتاب را

«Mûsâ'nın kavminden ol bu suyu iç. Ayla sulh et, mehtâbı gör!»

Buradaki Ay'dan maksad: Mûsâ Aleyhisselâm, mehtâb da, O'nun mü-eizât-ı kübrâsı ve yed-i beyzâsıdır.

15820

صد هزاران ظلمتست از خشم تو
بر عبادالله اندر چشم تو

«Allah'ın hâs kullarına karşı hışım ve gazabın, senin gözlerine yüz binlerce perde getirmiştir.»

Onun için hakikati göremiyor ve dalâlet vâdisinde kör körüne gidiyorsun.

15821

خشم بلشان چشم بکشا شاد شو
عبرت از باران بکیر استاد شو

«Gazâbını teskin et, gözünü aç da mesrûr ol. Dostlardan ibret al da üstâd derecesine çık.»

15822

که طفیل من شوی در اغتراف
چون ترا کفریست همچون کوه قاف

«Senin Kaf dağı kadar küfrün varken bir avuç su içmek hususunda bana nasıl tâbi olabilirsin?»

15823

کوه در سوراخ سوزن کی رود
جز مگر آن کوه برک که شود

«Dağ iğne deliğinden geçer mi hiç? Meğer ki o dağ iplik gibi incelsin.»

15824

کوه را که کن باستغفار خوش
جام مغفوران بکیر و خوش بکش

«Dağ gibi olan küfrünü güzel güzel istiğfâr ile erit. Mağfiret bulanları kadehini bulup, içindekini lezzetle iç!»

15825

توبدین تر ویر چون نوشی از آن
چون حرامش کرد حق بر کافران

«Allah Nil suyunu kâfirlere haram edince, sen bu hiyle ile — yâni beni vâsita kılmakla — onu nasıl içersin?»

خالق تزویر تزویر ترا
کی خرد ای مفتری مفتر

«Bütün düzen ve hiyleleri yaratan Allah, senin hiyleni nasıl kabul eder, ey iftiralar müfterisi!..»

15827

آل موسی شوکه حیل سودنیت
حیله ات بادتی پیودنیت

«Mûsâya tâbî ol!.. Hiyyenin sana faydası yoktur. Yaptığın hiyle yel ölçmekten ibârettir.»

15828

زهره دارد آب کر امرصد
گردد او با کافران آبی دهد

«Nîl'in haddi mi var, İlâhî emri terketsin de kâfirlere su olsun?»

15829

تا توپنداری که توان می خوری
زهر مار و کاهش جان می خوری

«Sen kendini ekmek yiyor zannediyorsun. Halbuki hayatını eksiltecek yılan zehri yiyorsun.»

15830

نان کجا اصلاح آن جانی کند
کودل از فرمان جان ده برکنند

«Allah'ın emrine isyan eden bir canlıya ekmek nasıl yarayabilir?»

یا توپنداری که حرف بشنوی
چون بخوانی رایگانش بشنوی

«Sen Mesnevi'yi sâde okumak, yâhud yalnız dinlemekle istifâde edebileceğini mi sanıyorsun?»

Ondan feyz almak için evvelâ îmân sâhibi olmalı, sonra onun ettiği tavsiyeleri tutmalıdır.

15832

یا کلام حکمت و سر نهان
اندر آید زغبه در کوش و دهان

«Yâhud hikmet kelâmı ve gizli sırlar kolayca ağıza ve kulağa gelir mi zannediyorsun?»

Bu beyt bir sûâl-i mukaddere cevabdır. Gûyâ biri diyor ki: «Allah'ın ve Hak erlerinin sözlerini biz de okuyoruz ve işitiyoruz. Demek ki bizim ağızımıza ve kulağımıza da geliyor. O halde onlar için kolayca ağıza ve kulağa gelmez demek doğru olur mu?» Hz. Mevlânâ bu sûâle cevap olarak buyuruyor ki:

15833

اندر آید لبیک چون افسانه ها
پوست بنماید نه مغز دانه ها

«Evet, gelir ama masal gibi gelir. İç değil, kabuk görünür.»

Yâni sâde lâfızları okunur ve dinlenir. O lafzın ihtivâ ettiği derin mânâlar anlaşılmaz. Nasıl ki Kur'ân'ı işiten arab müşrikleri onun için «Esâtirülevvelin» yâni; «Eskilerin masalları» demişlerdi.

Nitekim, bu mevzu ile ilgili olarak denilmiştir ki: «Kur'ân gelini, bâtını kalabalıktan hâlî görünce yüzündeki nikabı açar.» Ve gene denilmiştir ki:

«Sür, çıkar hâtırdan inkârı, tecellî ede Hak!..
Padişah konmaz sarûya hâne mâmur olmadan...»

Kur'ân ve evliyâullahın beyânı:

در سرورو در کشیده خاوری
رو نهان کرده ز چشم دلبری

«Başına örtü, yüzüne nikab örtüp yüzünü senin gözünden gizlemiş olan bir dilber gibidir.»

Çünkü:

15835

شاهنامه یا کلیله پیش تو
همچنان باشد که قرآن ازعتو

«Senin ahmakca inadından dolayı indinde Kur'ân; (Şehnâme) yâhut (Kelile ve Dimne) adındaki masal kitapları gibidir.»

Şehnâme : Firdevsin'in gûyâ İran tarihi olmak üzere yazdığı manzum bir kitaptır. Tarih değil masaldan ibârettir. Öyle olmakla beraber edebî kıymeti yüksektir.

Kelile ve Dimne ise: Hind hükemâsından (Beydâbâ) isminde birinin hayvânları konuşturmak suretiyle, Sanskrit lisâniyle kaleme aldığı bir eserdir. Nûşîrevân'ın emriyle Pehlevî diline terceme edilmiş, sonra arab-caya ve acemceye çevrilmiştir. Hüseyin Vâz'ın fârisî olarak yaptığı terceme çok kıymetlidir. En son olarak Ömer Rızâ bey de Arabcasından bir terceme yapmıştır.

15836

فرق آنکه باشد از حق و مجاز
که کند کل عنایت چشم باز

«Allah'ın inâyet sürmesi gözü açacak olursa, mecaz ile hakîkatın farkı o vakit anlaşılır.»

15837

ورنه بشك و مشک پیش اخشی
مردو یکسانست چون نبود شی

«Yoksa burnu koku duymaz bir kimseye, koku almadığı için, misk ile gübre müsâvidir.»

Orun gibi, hasret gözli kapalı bulunanın nazarında da hakikat ve me-câzin farkı yoktur.

15838

خویشتن مشغول کردن از ملال
باشدش قصد از کلام ذوالجلال

«Kelâm-ı İlâhiyi — yâni Kur'ân'ı — okumaktan maksad, kendini usanç-tan, elemden kurtarmaktır.»

Bir de:

15839

کآتش وسواس را وغصه را
زان سخن بنشاند و سازد دوا

«Vesvâs'il - hannâs olan Şeytanın verdiği vesvese, gam ve gussâ ateşini Kelâm-ı İlâhî tesiriyle söndürmek ve kalbi tedâvi etmek içindir.»

Ankaravî şerhinde bu iki beyt için Mesnevî'nin en müşkil beytlerin-dendir denilerek bir takım mânâlar verilmiştir. Fakir onları okudum, bir şey anlamadım. Sonra söyledigim meâlî tefhim ederek öylece yazdım. Yanlış olduysa Allah kusurumu afvetsin.

15840

هر این مقدار آتش شاندر
آب پاک و بول یکسان شد برف

«Bir miktar âteşi söndürmek için temiz su ile sidik fennen birdir.»
Yâni bevlde su olduğu için ateşi söndürmek işini görür.

15841

آتش وسواس را این بول و آب
مردو بنشانند همچون وقت خواب

«Vesvese ateşini su da sidik de, her ikisi de, uykunun dert ve gussâ ateşini söndürmesi gibi söndürür.»

İnsanın bazan tabiatında, bir melâl, bir sıkıntı, bir vesvese âriz olur

da kalbi âdetâ ateş gibi yakar. O âteşi söndürmek için ya Kitâbullâh'ı, ya masal kitabını okumak gerekir. Vâkıâ ikisinin de ateş söndürmede tesiri olur. Fakat Kelâm-ı İlâhî temiz ve saf su gibi, masal kitabı ise ona nisbetle sidik gibi kalır.

15842

لیک گر واقف شوی زین آب پاک
که کلام ایزدست و روحناک

«Lâkin o temiz suyun, Kelâm-ı İlâhî ve Rûhânî olduğuna vâkıf olursan,»

15843

نیست گردد وسوسه کلی زجان
دل بیابد ره بسوی گلستان

«Rûhundaki vesvese, tamâmen zâil olur, kalbin de Hakikat gülistânına yol bulur.»

15844

زانکه درباغی و درجویی پرد
هرکه از سرصف بوی برد

«Zîra Kitâb-ı İlâhinin sırrından koku almış olan kimse bağlarda, dere kıyılarında uçar durur.»

Bu beyânâtтан sonra, Hazret-i Mevlânâ başka bir bahse geçiyor, enbiyâ ve evliyânın herkes tarafından görülemeyen tarafları da bulunduğunu anlatmak için buyuruyor ki:

15845

باتو پنداری که روی اولیا
آنچنانکه هست می بینم ما

«Sen zannedermisin ki velîlerin manevî yüzleri de bizim gördüğümüzün aynı olsun.»

Mevlânâ tevâzûda bulunuyor, kendisini de, velîlerin mânevî vechelelerini görmeyen gafiller arasına katıyor. Bununla da: «Nitekim, beni de görüyorsunuz» demek istiyor.

15846

در تعجب مانده پیغمبر ازان
چون نمی بینند رویم مؤمنان

«Peygamber bile, mü'minler nasıl oluyor da benim hakiki yüzümü göremiyorlar? diye hayrette kalmış.»

Ve:

15847

چون نمی بینند نور روم خلق
که سبق بردست برخورشید شرق

«Nasıl oluyor da halk, yüzümdeki nûru göremiyor, halbuki o nûr, şarkın Güneşinden daha parlaktır.»

Buyurmuştu. Yine:

15848

ورهمی بینند این حیرت چراست
تا که وحی آمد که آن رو درخفاست

«Eğer nûrumu görüyorlarsa bu şaşırma nedir? demişti. Vahiy geldi ki: O (Hakikat yüzü) gizlidir.»

15849

سوی تو ماهست وسوی خلق ابر
تا بیند رایکان روی تو گبر

«Müşriklerin o yüzü bedâvâ görmemeleri için, sana Ay olarak görünse bile o, halka göre bulut gibidir.»

15850

سوی تودانه ست وسوی خلق دام
تا نوشد زین شراب خاص عام

«Avâm-ı nâs, bu mânevî şarabdan içmesin diye, o vecih sana doğru dâne, halka karşı ise tuzak gibidir.»

Mücadele sûresinde buyurulmuştur ki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِمْوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ
صَدَقَ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْرَفٌ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Yâni : «Ey iman edenler, siz Peygambere mahrem bir şey arz etmek istediğiniz vakit (bu) mahrem konuşmanızdan evvel sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı, daha temizdir. Fakat bulamazsanız şüphe yok ki Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.⁹⁴»

Tefsir-i Hüseyinde deniliyor ki: Bu hüküm on gün on gece sürmüş, sonra neshedilmişti. Hazret-i Ali (Kerremallâhü veche) nin bir dinârı vardı, Onu bozdurdu, on dirhem yaptırdı. Her gün bir dirhem sadaka verirdi, sonra Resûl-i Ekrem (Sellallâhü Aleyhi Vesellem)le sırren görüşürdü. İmâm-ı Zâhid demiştir ki Cenâb-ı Mürtezâ'dan başka bu hükümle amel eden olmamıştır.

Allahü âlem bu hükmün nüzûlü münâfıkların Resûl-i Ekremle gizli konuşmaya kalkışıp kendilerini Zât-ı Risâletle sırdaş göstermek istemelerine mâni olmak içindi. Nitekim Hazret-i Mevlânâ da, mecûsiler ve müşriklerin (Vech-i Saâdet)i bedâvâ görmemeleri içindi, buyuruyor.

15851

گفت یزدان که تربہم ینظرون
نقش حمامدم لا یبصرون

«Allah buyurdu ki: Sana baktıklarını görürsün, halbuki onlar hamam duvarlarındaki resimlere benzerler... Bakarlar da görmezler...»

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا

وَرَبَّهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩٥﴾

Âraf sûresindeki:

Yâni : «Eğer onları doğru yolu göstermeye çağırırsanız duymazlar. Onları sana bakar görürsün. Halbuki görmezler de onlar.⁹⁵» âyetine işâretir.

(94) Sûrei Mücadele : 12.

(95) Sûrei A'raf : 198.

Bakıp da görmemek nasıl olur mu diyorsun?

15852

می نماید صورت ای صورت پرست
کان دو چشم مرده او ناظرست

«Ey sûrete tapan, o taptığın suretin ölü gözleri de sana, bakar görür.»

Sûretler (resimler) gibi, müşrikler de baktıkları halde hakikati görmüyorlardı.

15853

پیش چشم نقش می آری ادب
کونی چون باسم نمی دارد عجب

«Onun huzurunda terbiyeni takınırsın... Fakat, onun aldırış etmediğini görünce: neden bana iltifat etmiyor, diye hayretlere düşersin.»

15854

از چه پس بی پاسخست این نقش نیک
که نمی گوید سلام را علیک

«Bu güzel resim neden cevap vermiyor, neden verdiğim selâmı almıyor?»

15855

می نخباند سروسبالت بحود
باس آنکه کردم من صد سجود

«Karşısında yüz kere secde ettiğini halde neden o, cömerdlik gösterip de başını, sakalını oynatmıyor? dlersin.»

Ey gâfil; senin ihtirâmından haberi ve sana karşı en ufak bir faydası olmayan, ancak bir nakış ve sûretten ibâret bulunan putların ve onlar gibi olan insan şeklindeki mahlûkların karşısında yerlere kapanmaktan vazgeç de Mabûd-i Hakîki olan Hak Sübhânehû ve Teâlâ huzurunda secde et!

حق اگر چه سر بجنابد برون
پاس آن ذوق دهد در اندورن

«Hak Teâlâ da vâkıâ başını sallamak sûretiyle zâhiren iltifatta bulunmaz, fakat yapılan ibadet karşılığında insanın kalbine tarifsiz bir zevk verir.»

15857

عقل را خدمت کنی در اجتهاد
پاس عقل آست کافزاید رشاد

«Çalışıp çabalayıp akla hizmet edersen aklın sana mukabelesi şudur: Seni doğru yola ulaştırır; ulaşma vesilelerini artırır.»

15858

حق بجنابد بظاهر سر ترا
لیک سازد بر سران سرور ترا

«Cenâb-ı Hak, zâhiren sana baş sallamaz ama, seni baş olanlara server yapar.»

15859

مر ترا چیزی دهد یزدان نهان
که سجود تو کنند اهل جهان

«Allah sana gizlice öyle bir şey verir ki bütün dünyâ senin karşında eğilir.»

15860

آنچنانکه داد سنگی را هنر
تا عزیز خلق شد یعنی که زر

«Nitekim bir taş da öyle bir değer vermiştir ki, altın diye, halk arasında aziz ve muhterem olmuştur.»

قطرهٔ آبی بیابد لطف حق
کوهی گردد برد از زرسبق

«Bir damla su, Allah'ın lutfu ile inci olur ve altından ziyâde kıymet kesbeder.»

15862

جسم خاکست و چو حق تابیش داد
در جهانگیری چون شد استاد

«Beden topraktan yaratılmış olduğu halde, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği bir kuvvetle cihangirlikte Ay gibi üstâd olur.»

15863

هین طلسمست این و نقش مرده است
احقا ترا چشمش از ره برده است

«Kendine gel... bu hükümdarlar bir tılsımdır ve ölü bir nakıştı, çünkü fânidir. Fakat onların gözleri ahmakları aldatmıştır.»

15864

می نماید او که چشمی می زند
ابلهان سازیده اند اوراسند

«Zira, bakar ve göz kırpar gibi görünürler de ahmaklar onlara bir varlık verir, onları delil edindirler.»

«KİBTİNİN SİBTİDEN HAYIR VE HİDAYET DUÂSI TALEB ETMESİ,
SİBTİNİN DE KİBTİYE HAYIR DUÂDA BULUNMASI VE O DUÂNIN
EKRAMÜL - EKRAMİN VE ERHAMER - RAHİMİN OLAN ALLAH
NEZDİNDE MÜSTECAB OLMASI»

15865

گفت قبطی تودعای کن که من
از سیاهی دل ندارم آن دهن

«Kıbtî dedi ki: Duâyı benim hakkımda sen et. Zirâ, kalbimin karalı-
ğundan bende duâ edecek ağız yoktur.»

15866

که بود که قفل این دل واشود
زشت را در بزم خوبان جاشود

«Sen duâ et, belki onun tesiriyle gönül kilidi açılır ve benim gibi bir
çirkin, mânevî güzeller arasında yer bulur.»

15867

از تو مسخی صاحب خوبی شود
یا بلیسی باز کروی شود

«Çarpılmış meshe uğramış kişi, duan berekâtıyla yeniden güzelleşir,
yahud da bir şeytan yeniden melek olur.»

Bu mevzû ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de :

مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ

عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمْ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ

Yâni : «Allahın lâ'net ve âleyhinde gazab ettiği, içlerinden maymun-
lar, domuzlar yaptığı kimselerle şeytana tapanlardır⁹⁶» buyrulmuştur.
Ashûb-ı Sebt hakkında Ârâf sûresinde de buyrulmuştur ki:

(96) Sûrei Maide : 60.

وَسَأَلَهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي

كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ نَافِهِمْ حِثَانَهُمْ

يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ إِلَّا نَافِهِمْ

كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٩٧﴾

Yâni : «(Habibim), onlara denizin yakınında, (sahilde) ki o kasabayı
(onun hâlini ve ehâlisinin başına gelenleri) sor. Hani onlar Cumartesi gün-
nünün hürmetini ihlâl ederek haddi aşmışlardı. Çünkü Cumartesi ta'tili
yapdıkları gün balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyordu.
Cumartesi tâtili yapmıyacakları gün ise gelmiyordu. İşte biz, itâatdan çıkmakta
olduklarından dolayı kendilerini böyle imtihan ediyorduk⁹⁷.»

Cumartesi günleri göl kenârında insan kalabalığı olmadığı için balıkların
serbestce gölde gezindiklerini gören köy halkı, ağlarını cuma gününden
atıp pazar günü çekmek ve cumartesi günü ağlara girmiş olan balıkları pa-
zar günü tutmak sûretiyle hiylekârlık yapıyorlardı ve üç bölük olmuşlardı.
Birinci bölük bu hiylekârlığı yapıyor, ikinci bölük bundan nehye çalışıyor,
üçüncü bölük de ne yapıyor, ne de yapmayın diyordu. Cenâb-ı Hak bu
hususunu şöyle haber veriyor :

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ

مِنْهُمْ لِمَ تَعْطُونَ قَوْمًا لَا اللَّهُ مِنْكُمْهُمْ وَمُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا

شَدِيدًا قَالُوا مَعذِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٩٨﴾

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَحْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ

وَآخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا

يَفْسُقُونَ ﴿٩٩﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا

قِرَدَةً خَاسِئِينَ

(97) Sûrei A'raf : 163.

Yâni : «Hani içlerinden bir ümmet: "Allahın kendilerini (dünyâda) kâlak edeceği veya (âhiretde) çetin bir azâb ile cezâlandıracağı bir kavme ne diye öğüd veriyorsunuz?" dediği zaman onlar (o va'z edenler) de: "Rabbimize özür (dilemeye yüzümüz olsun) için, Umulur ki sakınırlar" demişlerdi. Vaktâki onlar artık edilen va'zları unuttular. Biz de kötülükten vaz geçirmekte sebât edenleri selâmete çıkardık. Zulmedenleri ise yapmakda oldukları fısıklar yüzünden şiddetli azâb ile yakaladık. Bu sûretle onlar serkeşlik ederek yasak edileni yapmakda ısrar edince kendilerine "Hor ve Zelil maymunlar olun" dedik⁹⁸»

Emr-i İlâhî hilâfına cumartesi gününün tâ'zimini hiyle ile terk edip balık tutanlar bu sûretle muazzeb olmuş, her biri üç dört gün içinde ölmüş. Nasihat edenler de tabii bu azaba uğramaktan kurtulmuşlardır.

Hazret-i İsâ zamanında mesh'e uğrayanlar hakkında da Mâide sûresinde şöyle buyurulmuştur:

اذْكَارُ
اَلْحَوَارِیُّوْنَ یَا عِیْسٰی اِبْنَ مَرْیَمَ هَلْ یَسْتَطِیْعُ رَبُّكَ اَنْ یُنْزِلَ عَلَیْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۳﴾ قَالُوْا اَمْ یُرِیْدُ اَنْ نَّآکُلَ مِنْهَا وَتَطْمَیْنُ قُلُوْبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَّقْتَ نَا وَنَكُوْنُ عَلَیْهَا مِنَ الشَّاہِدِیْنَ ﴿۱۴﴾

Yâni : «O vakit havâriler: "Ey Meryem oğlu İsâ, Rabbin bizim üstümüze gökten bir sofra indirebilir mi?" demiş, o (da): "Eğer inanmış (adam) larsanız Allah (ın kudretinden ve benim peygamberliğimden şüpheyi sapmak) dan korkun" demişti. (Şöyle) dediler: "Diliyoruz ki biz de ondan yiyelim, kalblerimiz yatışsın, senin bize hakikaten doğru söylediğini bilelim ve biz de bunun üzerine şahidlerden olağm"⁹⁹»

İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ) dan nakledilmiştir ki: Havâriler semâvî bir sofra talebinde bulununca İsâ Aleyhisselâm: «Otuz gün oruç tutun, ondan sonra Allahdan dilediğinizi isteyin» dedi. Havâriler, orucu tuttular ve sofranın nüzûlünü talep ettiler. Hazret-i İsâ duâ etti ve dedi ki:

(98) Sûrei A'raf: 164-166.

(99) Sûrei Maide: 112-113.

قَالَ عِیْسٰی اِبْنُ مَرْیَمَ اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا اَنْزِلْ عَلَیْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُوْنُ لَنَا عِیْدًا وَّلَا وَّلَا وَاٰخِرُنَا وَاٰیَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَبِرُ الرَّازِقِیْنَ ﴿۱۳﴾ قَالَ اللّٰهُ اِنِّیْ مُنِزِلُهَا عَلَیْكُمْ فَمَنْ یَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّیْ اَعِیْبُهُ عَذَابًا لَا اَعِیْبُهُ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِیْنَ ﴿۱۴﴾

Yâni : «Meryem oğlu İsâ (dûa ederek) dedi ki: "Hey Allah, hey bizim Rabbimiz, üstümüze gökten bir sofra indir ki bizim hem evvelimiz, hem âhirimiz için bir bayram ve senden bir âyet (mu'cize) olsun. Bizi rızıklandırsın. Sen rızık verenlerin en hayırlısıdır." Allah dedi: "Ben onu sizin üzerinize şüphesiz indiriciyim. Artık (ondan) sonra içinizden kim nankörlük eder (küfre döner) se ben onu muhakkak ki kâinatdan hiç birini azâblandırmayacağım bir azâb ile azâblandırırım."¹⁰⁰»

Evet, Kıbtî diyordu ki: Ey Sıbtî sen hakkımda bir duâ et, belki müstecâb olur da benim gibi meshe uğramış bir kimse yeniden güzelleşir ve şeytan tekrar melek-i mukarreb olur — yâni belki ben de insan olurum — diyordu ve ilâve ediyordu ki:

15868

یا فردست مریم بوی مشک

یا بدوتری و میوه شاخ خشک

«Yâhud Meryem Aleyhisselâmın eli bereketiyle kurumuş hurma dalı yeşerir, meyve verir ve misk kokusu bulur.»

Hazret-i Meryem, doğum esnâsında, kurumuş bir hurma ağacına dayanmış; o kuru ağaç derhal yeşermiş, yemiş vermişti.

15869

سبطی آندم در سجود افتاد و گفت

کای خدای عالم جهر و نهفت

«Bunun üzerine hemen sıbtî secdeye kapandı ve dedi ki: Ey aşikâr ve gizli işleri bilen Allah!»

(100) Sûrei Maide: 114-115.

جز تو پیش که برآرد بنده دست
هم دعا وهم اجابت از تو است

«İkûlun, senden başka kimin huzurunda ellerini açıp talebde bulunur. Duâ da senden, icâbet de sendendir!»

هم زاول تودهی میل دعا
تودهی آخر دعا هارا جزا

«İlâhî; evvelâ duâyâ meyli sen verirsin ve kula dâa ettirirsin, sonra duâ kabul eyleyip duâ edenlerin isteğini sen ihsân edersin.»

اول و آخر تویی و مامیان
هیچ هیچی که نیاید در میان

«Evvel de sensin; âhir de sensin. Biz arada târif edilemeyecek derecede hiçiz.»

ایچین می گفت تا افتاد طشت
از سر بام دلش بهوش گشت

«Sıbtî böyle duâ ederken nihâyet leğeni damdan düştü... Kendi de kendinden geçti.»

Leğeni damdan düştü demek, esrârı meydana çıktı, demekten kinâyedir. Çünkü Sıbtî duâsında (Vahdet)e dâir sözler söylemişti.

باز آمد او بهوش اندر دعا
لیس للانسان الاماسی

«Sonra tekrar kendine geldi ve duâsının müstecâb olduğunu gördü. Çünkü insan için sa'y ettiği şeyden başkası mümkün değildir.»

Sıbtî, kıbtînin de imâmı için duâ etmiş ve o duâ kabul edilmişti.

در دعا بود او که نا که نعره
از دل قبطی بحسب و غره

«Sıbtî henüz duâda idi ki kıbtînin yüreği coştı ve ansızın bir nâra attı ve kükredi.»

که هلا بشتاب ایمان عرضه کن
تا بپریم زود ز نار کهن

«Diyordu ki: Yetiş, bana imân telkin et de bir ân evvel şu eski küfür zünnârını kesip kurtulayım.»

آتش در جان من انداختند
مر بلیس را بجان بنواختند

«Benim ruhuma bir ateştir saldırlar... Benim gibi bir şeytanı candan, gönülden taltif ettiler.»

دوستی تو و از تو ناشکفت
حمد لله عاقبت دستم گرفت

«Senin dostluğun ve sana karşı hüsn-ü zannım, elhamdülillâh, nihâyet elimden tuttu.»

Beni hidâyete sevk etti.

تویی شایخی بدی از نخل خلد
چون گرقم او مرا در خلد برد

«Sen Cennet ağacından bir dal idin. O dalı tutunca beni çekti, Cennete götürdü.»

Bir hadis-i şerifte: «Cömerdlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır ki dalları Dünyâyâ sarkmıştır. Her kimsa o ağacın bir dalına tutunursa o dal, onu Cennete götürür.» buyurulmuştur.

Kıbtî de sıbtînin dostluğunu, Cennet ağaçlarından birinin dalına tutunmaya benzetiyor ve o dostluk sâyesinde Cenneti buldum diyor ve devam ediyor:

15880

سیل بود آنکه دلم را در ربود
برد سیلم تالب دریای جود

«Sanki beni coşkun bir sel kaptı da cömerdlik denizinin kıyısına kadar götürdü.»

15881

من بوی آب رقم سوی سیل
بحر دیدم در کر ققم کیل کیل

«Ben su içmek ümidiyle o sele doğru gitmiştim. Orada bir hakikat denizi gördüm ve ondan kileler dolusu aldım.»

15882

طاس آوردش که اکنون آب گیر
گفت روشد آبهایشم حقیر

«Sıbtî bir tas su doldurup: Al, şimdi iç, diye kıbtîye uzattı. Kıbtî ona dedi ki: Bırak, suların benim indimde kıymeti kalmadı.»

15883

شرابی خوردم زالله اشتری
تا بمحشر تشنگی ناید مرا

«Ben (İnnallaheşterâ = Allah mü'minleri satın aldı.) Sırrından bir şerbet içtim ki onun feyziyle mahşere kadar susamayacağım.»

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
بِأَنَّهُ لَهُمْ الْجَنَّةُ

Yâni: «Hakikaten Cenâb-ı Hak, Cennet mukabilinde mü'minlerden nefislerini ve mallarını satın aldı¹¹¹.» âyet-i kerîmesine işârettir ki bir kaç defa bahsedilmiştir.

15884

آنکه جوی و چشمه هارا آب داد
چشمه در اندرون من کشاد

«Derelere ve çeşmelere su vermiş olan Allah, benim içirimde de bir kaynağı coşturdu.»

15885

این جگر که بود کرم و آب خوار
گشت پیش همت او آب، خوار

«Hararetli ve susamış olan ciğerim öyle bir himmete nail oldu ki, artık suyu hakîr görmede...»

15886

کاف کافی آمد او بهر عباد
صدق وعده که بجمع

«Allah, kulları için kâfi oldu ve (Kaf hâ ya ayn sâd) de onun vadinin sâdik olduğuna delâlet etti.»

Sûre-i Meryem'in başında bulunan (Kâf hâ yâ ayn sad) harfleri müteşâbihâtan, yâni mânâları herkesce anlaşılamayan Esrâr-ı İlâhiyyeden-dir. Hazret-i Ali (Kerremallâhü veche): «Her kitabın bir sırrı vardır. Kur'ân'ın sırrı da sûre başlarında bulunan hurûf-u mukattaadır. Onların her biri Esrâr-ı İlâhiyyeden bir sırrdır.» buyurmuştur. Bazıları: «Bu harfler, birer isim ve sıfatın anahtarıdır. Meselâ (k): (Kâfi) isminin, (h): (Hâdî)

(101) Sûrei Tevbe: 111.

isminin, (y): (Yed-i Kudret)in, (a): (Alîm) isminin, (s): (Hakk'ın sâdik'ul-va'd) olduğuna işârettir» demişlerdir.

Hazret-i Mevlânâ, Allah'ın Kâfi olduğuna dâir Lisân-ı İlâhiden söylece beyânâtta bulunuyor:

15887

کافیم بدم ترا من جمله خیر
بی سبب بی واسطه یاری غیر

«Ey insan; ben (Kâfi)yim, başkasının yardımını vâsıta etmeksizin ve sebebsiz olarak sana bütün hayırları verebilirim.»

15888

کافی یم بی نان ترا سبزی دهم
بی سپاه و لشکرت میری دهم

«Ben (Kâfi)yim, istersen seni ekmeksiz doyururum ve askersiz bey yaparım.»

15889

بی بهارت تر گس و نسرين دهم
بی کتاب و اوستاتلقین دهم

«Sana bahar gelmeden nergis ve nesrin çiçekleri veririm. Kitabsız, ustasız sana ilim ve sanat öğretirim.»

15890

موسیٰ را دل دهم بایک عصا
تازند بد طلی شمشیرها

«Mûsâ'ya bir asâ ile cesâret ve kuvvet veririm de Fir'avn ile ordusundan ibâret bir âleme galebe eder.»

15891

دست موسیٰ را دهم بیک نور و تاب
که طمانجه می زند بر آفتاب

«Mûsâ'nın eline bir nur veririm ki Güneşe bile tokat vurur.»

Yâni Mûsâ'nın yed-i beyzâsı, Güneşin ziyâsını sönük bırakır.

15892

چوب را ماری کنم من هفت سر
که نزاید ماده مار اورا زهر

«Bir değneği — yâni Mûsâ'nın asâsını — yedi başlı bir ejderhâ yaparım ki öyle bir ejderhâyı, dişi bir yılan, erkek bir yılanla birleşerek doğurmamıştır.»

15893

خون نیازم در آب نیل من
خود کنم خون عین آبش را بن

«Ben Nil suyuna haricden kan karıştırmam, onun suyunu kudret ve kuvvetimle kan haline getiririm.»

15894

شادیت راغم کنم چون آب نیل
که نیابی سوی شادیا سبیل

«Senin sürûrunu Nil suyu gibi gama tahvil ederim de ondan kurtulup bir daha neş'e tarafına yol bulamazsın.»

15895

باز چون تجدید ایمان برتی
باز از فرعون بیزاری کنی

«Sonra tekrar imânımı yeniledin de Fir'avundan teberri ettin mi.»

15896

موسیٰ رحمت بدینی آمده
نیل خون بدنی ازو آبی شده

«Allahın rahmet Musa'sını karşına gelmiş, kan olarak akan Nil nehri O'nun feyziyle su olmuş görürsün.»

15897

چونکه سر رشته نگه دارد درون
نیل ذوق تو نکردد هیچ خون

«Allaha olan imân râbitasını muhafaza ettikçe, sendeki zevk Nil'i aslâ kan hâlini almaz.»

Hız. Mevlâna yine Kıbtî lisânından beyânâtta bulunuyor:

15898

من گمان بردم که ایمان آورم
تا ازین طوفان خون آبی خورم

«Ben, imân edeyim de bu kan tûfânından bir su içeyim, diye zan ve niyet ediyordum.»

Yâni imânın ancak bu kadar faydası olacağını sanmıştım.

15899

من چه دانستم که تبدیلی کند
در نهاد من مرا نیلی کند

«Allah'ın tabiatımda bir tebdil yaparak beni bizzat bir Nil hâline getireceğini nereden bilebilirdim?»

15900

سوی چشم خود یکی نیلم روان
برقرارم پیش چشم دیگران

«Kendi nazarımda, akan bir Nil halindeyim; başkalarının görüşüne göre ise sâbitim.»

15901

همچنانکه این جهان پیش بی
غریق تسبیحست پیش ماغی

«Nasıl ki bu Dünyâ, peygamberin nazarında, tesbihi İlâhiye garkolmuş, fakat bizim görüşümüze göre cemâttan ibarettir.»

Ve gene

15902

پیش چشمش این جهان پر عشق و داد
پیش چشم دیگران مرده و جاد

«Peygamber nazarında bu cihan, aşk ve ihsanla doludur. Başkalarının görüşüne göre ise ölü ve cansızdır.»

15903

بست و بالا پیش چشمش تیز رو
از کلوخ و سنگ اونکته شنو

«Yer ve gök, O'nun nazarında, tesbih-i İlâhi ile hareket halinde... O, kerpişden, taştan nükteler duymada...»

15904

باعوام این جمله بسته و مرده
وین عجبت من ندیدم پرده

«Avâm halka eşyânın hepsi de cansız ve ölü görünmede... Ben, bundan daha ziyâde şaşılacak bir perde görmedim.»

15905

کورها بدسان پیش چشم ما
روضه و حفره بجشم اولیا

«Kabirler, bizim gözümüze müsâvi görünür. Fakat evliyâ gözünde o kabirlerin herbiri ya Cennetten bir bahçe, yâhud Cehennemden bir çukurdur.»

«Kabir, ya Cennet bahçelerinden bir bahçe, yâhud Cehennemden bir çukurdur.» hadis-i şerifine işârettir.

15906

عامه گفتندی که پیغمبر ترش
از چه که تست و شدست آن ذوق کنش

«Nâs'ın avam takımı: Peygamber, neden zevk ve neş'e izhâr etmiyor da güler yüz göstermiyor? derlerdi.»

15907

خاصه گفتندی که سوی چشمتان
می نماید او ترش ای امتان

«Ümmetin seçkinleri de onlara şöyle cevap verirlerdi: Sizin gözüünüze öyle görünüyor O...»

15908

يك زمان در چشم ما آید تا
خند ها بنید اندر هل آتی

«Bir an bizim gözümüzle bakın da (Hel etâ) sûresinde ne kadar handeler bulunduğunu görün!»

Cenâb-ı Hak (Hel etâ) sûresinde makbul kulları için:

فَوَقَّاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا

Yâni : «Allah bugünün şerrinden onları korumuş, (yüzlerine) bir güzellik, (yüreklere) bir sevinç vermiş¹⁰²» buyurmuştur.

Hazret-i Mevlânâ'nın «(Hel etâ) sûresinde ne kadar handeler bulunduğunu görün» demesi buna işârettir. Yâni: «Ey ümmet-i Muhammed'in avam takımı! siz burada Resûlullâh'ın yüzünden neş'e ve sevinç alâmeti göremiyorsunuz, gelin de bizim gözümüzle bakın ve o mübârek yüzdeki (nazrat ve sürûru) müşâhede eyleyin.»

15909

از اسود بن بناید آن
منعکس صورت بزیر آ ای جوان

«Armut ağacı üzerinden öyle ters görünür, hakikati görmek istersen ey genç aşağıya in!»

(102) Sûrei İnsan : 11.

15910

آن درخت هستیست اسود بن
تا بر آنجایی نماید تو کهن

«O armut ağacı, mevhum varlığımızdır. Onun üstünde bulundukça yeni bir şey eski görünür.»

15911

تا بر آنجایی بینی خار زار
پر ز کثر دمه‌ای خشم و پر زمار

«Orada bulundukça, Alemlî hışım akrepleri ve gazab yılanları ile dolu bir dikenlik görürsün.»

15912

چون فرود آیی بینی را یگان
يك جهان پر گلرخان و دایگان

«O ağaçtan incek olursan, gül yanaklı güzeller ve mürebbiyelerle dolu bir âlemi müsâhede edersin.»

«KÖTÜ KADININ KOCASINA: "BU HAYALET ARMUT AĞACININ ÜSTÜNDE İKEN GÖRÜNÜYOR. O ARMUD AĞACININ ÜSTÜNDEN İN Kİ O HAYÂLET ZÂİL OLSUN DEMESİ... EĞER BİRİ ÇIKIP DA O ADAMIN GÖRDÜĞÜ HAYAL DEĞİLDİ DİYECEK OLURSA ŞÖYLE CEVAP VERİLİR: BU MİSALDİR, MESEL DEĞİLDİR, — YÂNİ HER CİHETTEN DEĞİL, BİR CİHETTEN BENZER — MİSALDE ŞU KADARI KÂFİDİR Kİ EĞER ARMUD AĞACINA ÇIKMASAYDI, ONLAR İSTER HAYAL OLSUN, İSTER HAKİKAT OLSUN GÖRDÜKLERİNİ GÖREMEYECEKTİ".»

15913

آن زنی می خواست تا بلمول خود
برزند در پیش شوی کول خود

«Bir kadın, budala kocasının gözü önünde, oynaşısıyla birleşmek istedi.»

15914

بس بشو هر گفـت زن کای نیک بخت
مهر بر آیم میوه چیدن بر درخت

«Kocasına dedi ki: Hey talihli adam; ağaca çıkıp armut toplamak istiyorum.»

15915

چون برآمد بر درخت آن زن گریست
چون زبالا سوی شوهر بنگریست

«Ağaca çıkıp da yükseldikten sonra kocasına bakarak ağlamaya baş-
ladı.»

15916

گفت شوهر را که ای مأیوس رد
کیست آن لوطی که بر تومی فتد

«Kocasına dedi ki: Ey merdut ahlaksız! sana şeni fiil'i icrâ eden o Lûti kimdir?»

15917

تو زیر اوچوزن بغنوده
ای فلان توخود مخنت بوده

«Sen onun altına kadın gibi yatmışsın, meğerse sen bir muhannes
imışsin.»

15918

گفت شوهر منی سرت گویی بگشت
ورنه اینجا نیست غیر من بدشت

«Kocası dedi ki: Hayır, zannettiğin gibi bir şey yok. Galiba senin ba-
şın dönmüş de öyle görüyorsun, yoksa burada benden başka kimse yok.»

15919

زن مکرر کرد کان با بر طله
کیست بر پشتت فروخته هله

«Kadın: O üstünde yatan kalpaklı kerif kimdir söyle? diye tekrar
tekrar bağırdı.»

15920

گفت ای زن هین فردا از درخت
که سرت کشتی حرف کشتی توسخت

«Kocası dedi ki: Kadın; ağaçtan in; başın dönmüş; galiba bunamışsın
sen!..»

15921

چون فرود آمد بر آمد شوهرش
زن کشید آن مول را اندر برش

«Kadın ağaçtan inip kocası çıkınca, fâhişe, oralarda gizlenmiş olan
oynaşını üstüne çekti.»

15922

گفت شوهر کیست آن ای روسپی
که ببالای تو آمد تون کپی

«Kocası: Behey kaltak; maymun gibi o üstüne çıkan kimdir? diye ba-
ğırdı.»

15923

گفت زن منی نیست اینجا غیر من
هین سرت بر کشته شد هرزه متن

«Karı cevap verdi ki: İsnâdın doğru değil, burada benden başka kim-
se yok. Şimdi de galiba senin başın döndü. Haltetme ve saçmalama!..»

او مکر و کرد بر زن آن سخن
گفت زن این هست از امروءین

«Kocası kadına, bu sözü birkaç kere söylediyse de kadın; bu hayalet armut ağacından olacak dedi.»

Ve ilâve etti ki:

از سر امروءین من همچنان
کثر همی دیدم ترا ای قلتبان

«Behey deyyûs; ben armut ağacının üstünde iken seni öyle yanlış görmüştüm.»

هبن فرود آتا بینی هیچ نیست
این همه تخیل از امروء نبیست

«Aşağıya in de bak... burada benden başka kimse yoktur; görülen bu hayaller hep armut ağacındandır.»

Hazret-i Mevlânâ, kıssadan hisseye geçerek diyor ki:

هزل تعلیمست آنرا جد شنو
تومشو بر ظامر هزلش کرو

«Şaka ve lâtife birşey öğretmeye yarar. Onu ciddî olarak dinle, lâtifenin zâhirinde kalma!»

«Ciddî olmayanlara göre, her ciddî söz, bir maskaralık ve şakadır. Akıllılar indinde ise şaka ve lâtifeler bile ciddîdir.»

هرجدی هزلست پیش هازلان
هزلها جدست پیش هازلان

«Akıl ve idrâki kâmil olmayanlar böyle armud ağacı ararlar. Lâkin bu armud ağacından o armud ağacına iyi bir yol vardır.»

Ki o yol da onu ciddî ve hakiki bir sûrette anlamaktır. Erbâb-ı irfâna göre buradaki armud ağacından maksad; (varlık) ve (benlik) vehmidir. İnsan o vehim ağacının üstünde bulundukça türlü hayâlet müşâhede eder. Binâenaleyh ey gâfil:

کاهلان امروء بن جویند لیک
تا بدان امروء بن راهیست نیک

«Armud ağacından in ki orada bulunduğun için gözün kararmış ve sersem olmuşsun.»

نقل کن از امروء بن کا کنون برو
گشته تو خیره چشم و خیره رو

«Bu armud ağacı, insanın evvel hâlindeki varlık ve benlik vehmidir ki, onun üstünde iken göz kararır ve şaşılışır.»

کین منی وهستی اول بود
که رو دیده کثر واحول بود

«Bu armud ağacından inince — yâni benlik vehmini terk edince — fikir, göz ve söz eğrilikten kurtulur.»

Yâni düşünüş, görüş ve söyleyiş düzelir.

چون فرود آیی ازین امرودین
کثر نماد فکرت و چشم و سخن

«O vakit, bu armud ağacını, dalları yedinci kat göğe yükselmiş bir seâdet ağacı halinde görürsün.»

یک درخت بخت بینی گشته این
شاخ او بر آسمان هفتمین

«Armud ağacından inince — yâni benlik vehminden geçip ayılınca — Allahın rahmeti o ağacı değiştirir.»

چون فرود آیی ازو کردی جدا
مبدلش کرداند از رحمت خدا

«Gösterdiğin bu tevâzûdan dolayı Cenâb-ı Hak, senin gözüne doğru görmek hâssasını ihsân eder.»

زین توباض که فرود آیی خدا
راست بینی بخشد آن چشم ترا

«Eğer doğru görebilmek kolay bir hal olsaydı Hazret-i Mustafa (S.A.V.) Efendimiz onu Allah'dan diler miydi?»

Hakikati görmek için armud ağacından inmek ve mevhûm varlığından geçmek lâzımdır ki onun mükâfâtı olarak hakikatı görme nimetine kavuşabilsin. Her şeyi hakkiyle görmek ve hak ile bâtili tefrik edebilmek öyle kolay bir hal değildir. Kolay olmadığı için Aleyhisselâtu Vesellâm Efendimiz:

راست بینی کردی آسان وزب
مصطفی که خواستی او را رزب

«Yâ Rabbî; bize hakkı hak, olarak göster ve ona tâbi olmamızı müyesser eyle. Bâtılı bâtil — yâni eğriyi eğri — olarak göster ve ondan çekinmemizi nasib eyle, dedim.»

Kezâ: «Îlâhî; bize her şeyi olduğu gibi göster» diye duâ buyurmuşlardır.

گفت بنما جزء از فوق و پست
آنچنانکه پیش تو آن جزء هست

«Hz. Peygamber: Yâ Rabbî; gökde ve yerde bulunan her zerreyi bize ind-i Îlâhiyyende olduğu gibi göster buyurdu.»

بعد ازین بررو بران امرودین
که مبدل گشت و سبز از امرکن

«Ey sâlik; indikten sonra armud ağacına yine çık. Çünkü, Allah'ın iradesiyle artık o ağacın mahiyyeti değişmiş ve feyz-i Îlâhî ile yeşermiştir.»

چون درخت موسوی شد این درخت
چون سوی موسی کشانیدی تورخت

«Sen Mûsâ tarafına yönelince, yâni bir mürşid-i kâmilin terbiyesi altına girince -- o benlik ağacın, Mûsâ Aleyhisselâma tecelli nuru görünen ağaç gibi olur.»

آتش او را سبز و خرم می کند
شاخ او انی انا الله می زند

«Ateş gibi görünen tecelli nûru o ağacı yakmaz yeşertir; dalı, budagı da: (Şüphesiz ben Tanrıyım) diye seslenir.»

زیر ظلش جمله حاجات روا
ایچنین باشد آلهی کیمیا

«O ağacın gölgesi altında, senin bütün hâcetlerin husûle gelir. İşte ilâhî kimya böyledir.»

آن منی وهستیت باشد خلال
که درو بینی صفات ذوالجلال

«Varlığın ve benliğin artık helâl olur, çünkü onda Celâl sahibi Hak'kın sıfatlarını görürsün.»

شد درخت کثر مقوم حقاً
اصل ثابت وفرعه فی الساء

«Eğri ağaç düzelir ve Hak'kı gösterir. Kökü sâbit, dalları göklerde-
dir.»

Sûre-i İbrahimde buyurulmuştur ki:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ
أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ۚ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ
بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿١٠٣﴾

Yâni: «Görmedin mi, Allah sana nasıl bir mesel îrâd etmiştir. Güzel bir kelime, kökü sâbit (ve sağlam) ve dal(lar), semâda (yukarıda) olan bir ağaç gibidir. Ki o (ağaç) Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir durur. Allah insanlara (böyle) misaller îrad eder. Olur ki onlar çok iyi düşünüb ibret alırlar¹⁰³.»

Hüseyin Vâ'ız (Rahimehullah) bu ayet-i kerimenin tefsirinde diyor ki: «Kökü, mü'minin kalbinde, amelleri âlâ-yı illiyyinde bulunan ve se-vâbı her vakit sâhibine vâsıl olan imân ağacı hurma ağacına benzetilmek sûretiyle bir mesele îrâd olunmuştur. Zira, mânâları fehimplere tasvir ey-lemek ve mâkûlâtı mahsûsât vasıtası ile anlatmak böylece mümkün ol-maktadır.»

کآمدش پیغام ازان وحی مهم
که کزری بگذار اکنون فاستقم

«O ağaca — (Hz. Musa'ya) — : Eğriliği bırak, doğru ol! diye mü-him bir vahiy gelmiştir.»

Hadîs-i şerifte: «Hûd sûresi sakalımı ağarttı.» buyurulmuştur. Ebû Ali Nesefî demiştir ki: Hazret-i Risâletpenâhî rûyâda gördüm: «Yâ Resû-lallah, sûre-i Hûd'da sakalınızın ağarmasına sebep olan nedir?» diye sor-dum. (Festakim kemâ ümirte) dir buyurdu.

Sûre-i Hûd'da şu âyet-i kerime vardır:

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٠٤﴾

Yâni: «O halde sen (Habîbim), maiyyetindeki tevbe edenlerle beraber, emrolunduğun veçhile; dosdoğru hareket et. Aşırı gitmeyin. Çünkü O, ne yaparsanız (hepsini) hakkıyla görücüdür¹⁰⁴.»

Şârih Ankaravî (Minhâc'ül-Fukarâ) isimli eserinde istikâmete dair bir bahis açmıştır ki hulâsası şöyledir:

İstikâmet: Her şeyde ve her hususta itidâli muhafaza eylemek, yâni ifrât ve tefrite gitmemektir. Cenâb-ı Hak müstakim kulları hakkında:

إِذَا لَدَيْنَا قَالَ أَرَبُنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَرَكُوا
عَلَيْهِمُ الْمُلْكُ الْآلَا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا
بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٥﴾

Yâni: «Hakıykat "Rabbımız Allah'dır" deyip de sonra doğruluğu iltizâm edenler (yok mu) onların üzerlerine "korkmayın, tasalanmayın, va'd olduğunuz cennetle sevinin" diye melekler inecektir¹⁰⁵» buyurmuştur.

Şeyh Ali Cürhânî, yâhud Cevr Cânî demiştir ki: «Kerâmet değil, istikâmet tâlibi ol. Rabbin senden istikâmet istiyor, sen ise kerâmet talebindesin.»

Kibâr-ı evliyâ istikâmeti, kerâmete tercih eylemişlerdir. Bayezid-i Bestâmî'ye: «Fulan bir saatte Mekke'ye gidiyor» demişler: «Şeytan da, mel'ûn-i İlâhî iken bir anda meşriktan mağribe gider» cevâbını vermiş. Yine: «Fulan suda yürüyor ve havada uçuyor» demişler: «Balıklar ve ağaç parçaları da suda yüzer, sinekler ve kuşlar da havada uçar» dedikten sonra: Bir kimse seccâdesini suya yayıp üstünde namaz kılrsa ve hava boşluğunda bağdaş kurup otursa dahi iltifat etmeyin, Allah'ın emirlerine ve nehiyelerine karşı onun nasıl olduğunu ve istikâmetinin ne derecede bulunduğunu tetkik edin» tavsiyesinde bulunmuştur.

Hazret-i Mevlânâ şu beyânattan sonra Hz. Mûsâ kıssasına avdetle diyor ki:

«MUSÂ ALEYHİSSELÂM KISSASININ SON KISMI»

15945

این درخت تن عصای موسیست
امرش آمد که پندارش زدست

«Bu beden ağacı, Mûsâ'nın asâsı gibidir. Mûsâ'ya, onu elinden at diye emir gelmiştir.»

15946

پیش از افکندن نبود او غیر چوب
چون بر امزش بر گرفتی گشت خوب

«Hazret-i Mûsâ onu yere atmadan evvel o asâ, değnekden başka bir şey değildi. Fakat Hz. Mûsâ onu Emr-i İlâhî ile tekrar eline alınca, iyileşti.»

(105) Sûrei Fussilet: 30.

15947

اول اوبد برک افشان بره را
گشت معجز آن گروه غره را

«O asâ evvelce, koyunlara ağaçlardan yaprak düşürmek için kullanılırdı. Mûsâ'nın elinde Firavunu ve tebeasını acze düşüren bir mûcize oldu.»

15948

گشت حاکم بر سرفرعونیان
آبشان خون کرد و کف بر سر زنان

«Firavuna uyanların başına hâkim kesildi, sularını kana tebdil etti. Kendilerini ellerini başlarına vurmaya mecbur etti.»

15949

از مزار عشان بر آمد قحط و مرگ
از ملخهایی که می خوردند برک

«Ekinlerini çekirgeler yedikleri için, tarlalarının mahsulü kıtlık ile ölüm oldu.»

15950

تا بر آمد بخود از موسی دعا
چون نظر افتادش اندر منتها

«Nihayet onların âkibetine nazar eden ve imâna gelmeyeceklerini anlayan Hazret-i Mûsâ'dan bilâ ihtiyâr bir duâ sâdır oldu.»

Ve dedi ki:

15951

کین همه اعجاز و کوشیدن چراست
چون نخواهد این جماعت گشت راست

«Bu cemâat doğrulamayacak olduktan sonra bu kadar çalışmak ve mûcizeler göstermek ne içindir?»

امر آمد کاتباع نوح کن
ترك بايان بيني مشروح كن

«Allah'dan emir geldi ki: Nûh peygambere tâbi ol da işin sonunu görmeği bırak!»

زان تغافل كن كه داعي ره
امر بالغ هست نبود آن تهي

«İşin sonunu, görmezlikten ve bilmezlikten gel! (Allah'ın emirlerini tebliğ eyle!) emri vardır; o emir boşuna değildir.»

Mâide sûresinde:

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَةَ اللَّهِ يُعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾

Yâni: «Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer yapmazsan (Allahın) elçiliğini tebliğ (ve ifâ) etmiş olmazsın. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah kâfirler gürûhunu muvaffak etmez¹⁰⁶» buyurulmuştur.

Bu emir Peygamberimiz (S.A.V.) efendimizdir. Zirâ, Allah'ın resûlüdür ve vazifesi de İlâhî hükümlerin halka tebliğidir. Tevhid ve hidâyete dâvet de tebliğ-i ahkâm cümlesindendir. Âyetin sonunda Allah'ın kâfirleri hidâyete çıkarmayacağı bildirildiği halde, yine de tebliğ-i ahkâm ve dâvet hususuna devam etmesi Resûl-i Ekreme emir buyuruluyor. Filvâkî bu âyetin muhatabı Risâletpenâh'dır. Fakat her peygamber aynı vazife ile mükellef kılınmıştı. İşte Hazret-i Mevlânânın «Tebliğ emri vardır ki boşuna değildir.» demesi buna işârettir.

کترین حکمت که زین الحاح تو
جلوه کردد آن لجاج وآن عنو

«Israrının bir hikmeti, onların inatlarının âşîkar olmasıdır.»

Yâni: Senin ibrâmın ve dâvette ısrarınla, (Hâdî) isminin, onların inkârı ve inâdiyle da (Mudil) isminin tecellisi zuhur eder.

تا که ره بنمودن واضلال حق
فان کردد بر همه اهل فرق

«Böylece, Hidâyet ve Dalâletin Hak'dan olduğu açıkça farkedilip, herkesce bilinir.»

چونکه مقصود از وجود اظهار برد
بایدش از بند واغوا آزمود

«Çünkü, varlıktan maksad, Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının zuhura gelmesidir. İnsanları nasihatla ve azdırmakla imtihan gerek!»

Ondan dolayı:

دیو الحاح غوایت می کند
شیخ الحاح هدایت می کند

«Şeytan azdırmaya uğraşır, şeyh ise doğru yola getirmeye çalışır.»

Her iki taraf da mazhariyeti mûcibince mesâide bulunur.

Hazret-i Mevlânâ bu hakikatleri beyan eyledikten sonra kıssaya avdetle diyor ki:

چون پیاپی کشت آن امر شیون
نیل می آمد سراسر حله خون

«Musibetler üst üste gelip hüznü ve keder verdi. Nil nehri de kıbtîler için temamiyle kandan ibaret oldu.»

تاب نفس خویش ز عون آمدش
لایه می کردش دونا کرده قدش

«Nihâyet bizzât Firavun, Mûsâ Aleyhisselâmın huzurunda eğilip yalvardı.»

Ve dedi ki:

کآنجہ ما کردیم ای سلطان مکن
نیست مارا روی ایراد سخن

«Ey Sultân! söz söyleyecek yüzümüz yoksa da, bizim yaptıklarımızı sen bize yapma!»

بارہ بارہ کردم فرمان پذیر
من بعزت خوگرم سختم مگیر

«Parça parça olmuşum, niyazımı kabul et; ben izzet ve azamete alışmışım, bana sert muâmele etme!»

هین بجناب لب برحت ای امین
تا بندد این دهانه آتشین

«Ey emîn olan Mûsâ; haydi dudağını merhametle kıvıldat da, belâ-nın bu âteşli ağzı kapansın.»

گفت یارب می فریبد او مرا
می فریبد او فریبندۀ ترا

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki: Yâ Rabbî; Firavun beni aldatıyor, ama seni aldatamaz!»

بشنوم یا من دهم هم خدعه اش
تا بداند اصل را آن فرع کش

«Onun hilesini kabul edeyim mi, yoksa, o hilenin aslını bilmesi için, hud'usına mukâbeledede bulunayım mı?»

کاصل هر مکرری وحیت پیش ماست
هر چه برخاست اصلش از سماست

«Her mekir ve hilenin aslı bizdedir. Arz üzerinde olan her şeyin aslı göktedir.»

Sûre-i Nisâ'da münâfıklar hakkında şöyle buyurulmuştur:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ

Yâni: «Hakîyat, münafıklar (akıllarınca) Allaha oyun etmek isterler. Halbuki O, kendi oyunlarını başlarına geçirendir¹⁰⁷.»

Ezcümle Kıyâmette ve Sırat üzerinde ehl-i imân ile beraber onlara da bir parça nur verilecek, fakat mü'minler Sıratı geçip gidince, münâfıkların nuru sönecek, kendileri Cehenneme dökülecektir. İşte bu da hud'alarının karşılığıdır.

Kezâ yahûdiler Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimize rast geldikçe (Esselâmü Aleyke) diyorlarmış gibi (Essâmü aleyke) derlerdi. (sâm) ölüm demek olduğundan (Essâmü aleyke), Resûlullah için ölüm temennisi oluyordu. Aleyhisselâtu Vesselâm Hazretleri de anlamamış gibi davranırlar

(Aleyküm) buyururduki: (Siz geberin) demek olurdu. İşte bu da yahudilerin hud'asına Peygamber Efendimizin hud'ası idi.

15966

گفت حق آن سگ نیر زدم بآن
پیش سگ انداز از دور استخوان

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Yâ Mûsâ, o köpek, hud'aya değmez. Sen o köpeğin önüne uzaktan bir kemik atıver.»

15967

هین بجنیان آن عصا تا خا کھا
وادهد مرچه ملخ کردش فنا

«Haydi asâni kımlıdat da topraklar, çekirgelerin yok ettiklerini yenisinden versinler.»

15968

وان ملخھا در زمان کردد سیاه
تا ببیند خلق تبدیل آله

«O çekirgeler de derhal yanıp simsiyah olsunlar da halk, Allah'ın tebdil ve tahvilini görsün!»

15969

که سبھا نیست حاجت مرمرھا
آن سبب بھر حجابست و غطا

«Benim sebeblere ihtiyacım yoktur; o sebebler, hakikâti örtmek için birer perdedir.»

15970

تا طبعی خویش بردار وزند
تامنجم رو با ستاره کند

«O sebebler, tabiatci ilâca dayansın; mûneccim yıldızları gözlesin!»

15971

تا منافق از حرصی بامداد
سوی بازار آید ازیم کساد

«Münâfık, hırs ve tamah sevkiyle ve bir şey bulamamak korkusuyla, erkenden pazara gelsin!»

O münâfık öyle bir pazara gelir ki:

15972

بندگی نا کرده و ناشسته روی
لقمه دوزخ بگشته لقمه جوی

«Allah'a ibâdet etmemiş, hattâ yüzünü yıkamamış iken o Cehennem lokması, yiyecek aramaktadır.»

15973

آ کل و مأ کول آمد جان طام
همچو آن برء چرنده از حطام

«Yayıp otlayan kuzu gibi, avam halkının canı da hem yer, hem de yenir.»

15974

می چرد آن برء و قصاب شاد
کو برای ماچرد برک مراد

«Kuzu otlayıp yayıldıkca, kasap, (o bizim için otlayıp semiriyor) diye sevinir.»

15975

کار دوزخ می کتی در خور دنی
هر او خوردرا توفریه میکنی

«Sen yeyip, içme hususunda Cehennem gibi oburluk eder, Cehennem için semirir durursun.»

Kur'an-ı Kerim'de ve Kaf sûresinde zikredildiğine göre Cehennemlik olanlar Cehenneme girdikten sonra:

يَوْمَ نَقُولُ لِلْهَٰكِمِ هَلْ أَمْتَلَا تِ وَنَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿١٥٨﴾

Yâni: «O gün Chenneme “Doldun mu?” diyeceğiz. O da “Daha var mı?” diyecek!¹⁰⁸»

Ey pis boğaz, sen de sofraya oturdun mu, türlü türlü yemek yediğin halde, daha başka bir şey var mı diye etrafına bakınıyorsun. Böyle yapmakla kendini Cehennem ateşi için yağlandırıyorsun.

15976

کار خود کن روزی حکمت بجز
تا شود فربه دل با کروفر

«Bir gün de hikmet otlağında yayıl da kalbin, gelişip güzelleşsin!»

15977

خوردن تن مانع این خوردلست
جان چو باز رکان و تن چون رهنلست

«Ama ten gıdası bu hikmet rızıkına mâni olur. Çünkü ruh tâcirdir, ten ise yol kesici!..»

15978

شمع تاجر انگهست افروخته
که بود رهنن چو هیزم سوخته

«Yol kesici odun gibi yanar kül olursa, tâcirin mumu parlak yanar.»

15979

که تو آن هوشی و باقی هوش بوش
خویشتن را کم مکن پاوه مگوش

«Ey insan; sen şuurdan ibaretsin, gerisi o şuuru örter, binâenaleyh kendini kaybetme de boş yere uğraşma!..»

(108) Sûrei Kaf: 30.

15980

دانکه هر شهوت چو خمرست و چو بنک
برده هوشست و عاقل زدست دانک

«Bilmiş ol ki her şehvet, şarab ve afyon gibi şuur perdesidir. Akıllı bir kimse onun tesiriyle şaşkınlaşır.»

15981

خمر تهانیت سرمستی هوش
هر چه شهوا نیست بند چشم و گوش

«Sanma ki insan ancak şaraptan sarhoş olur, akıllı gider; bütün şehvetler gözü ve kulağı bağlar!»

15982

آن بلیس از خمر خوردن دور بود
مست بود او از تکبر و زجود

«Şeytan şarab içmekten uzaktı, ama onu kibir ve inkârı sarhoş etmişti.»

15983

مست آن باشد که او پند که نیست
ز نماید آنچه من و آهن نیست

«Sarhoş, olmayanı var, bakırı ve demiri altın gören kimsedir.»

15984

این سخن پایان ندارد موسیا
لب مجنban تا برود روید کیا

«Ey Mûsâ, bu sözün sonu yoktur. Dudağını hemen oynat ki yeniden yeşillikler bitsin.»

15985

همچنان کرد وهم اندر دم زمین
سیرگشت از سنبل وحب سمین

«Mûsâ emre uyunca derhal yeryüzü yeşerdi, sümbüller ve iri daneli başaklarla doldu..»

15986

اندر افتادند درلوت آن نفر
فقط دیده مرده از جوع البقر

«Kıtlık görmüş ve sığır açlığına uğrayıp ölüm haline gelmiş olan kıbteler, hemen o nîmete saldırdılar.»

15987

چند روزی سیر خوردند از عطا
آندمی و آدمی و چاربا

«İnsanlar ve hayvanlar birkaç gün Hak'kın bu ihsanı ile karınlarını iyice doyurdular.»

15988

چون شکم پرگشت و بر نعمت زدند
وان ضرورت رفت بس طاعی شدند

«Karınları doyup bol bol nimet bulunca isyankâr oldular; zaruret gidince azgınlaştılar.»

İnsan ferâha ulaşınca çektiği sıkıntıyı unuttur ve zenginleştikçe azgınlığı artar. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

كَذَٰلِكَ لَا يُفْطِنُ ۚ إِنَّ رَأَاهُ اسْتَغْنَىٰ ۖ

Yâni: «(Okumamaktan) sakını! Çünkü insan kendisini (mal sebebiyle) ihtiyaçtan vâreste görür de muhakkak azar¹⁰⁹.» Kezâ:

(109) Sûrei Alâk: 6-7.

وَلَوْ سَـَّطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ

Yâni: «Eğer Allah (bütün) kullarına (müsavat üzere) bol rızık verseydi yer (yüzün) de muhakkak ki taşkınlık ederler, azarlardı¹¹⁰.»

Bizde de harb-i umûmî içinde bulgur kralları, zeytin yağı kralları ve sâire vesâire peydâh olup, millet efrâdını aç ve muhtaç bir hale getirmemişler miydi?

15989

بی عجاعت نیست تن جنبش کنان
آهن سردیست می کوبی بدان

«Bilmiş ol ki beden, aç kalmayınca itaatkâr olmaz. Onu tokken ibâdete sevk etmek, soğuk demiri döğmek gibidir.»

15990

گر بگرید ورنالد زار زار
او نخواهد شد مسلمان هوش دار

«O beden ve ondaki nefs ağlasa ve inim inim inlese de aklını başına al, müslüman olmaz.»

15991

اوچو فرعونست در قط آنچنان
پیش موسی سرنهد لابه کنان

«Nefs, kıtlık zamanı Mûsâ'nın huzurunda yerlere kapanıp yalvaran Firavun'a benzer.»

15992

چونکه مستغنی شد او طاعی شود
خرچو بار انداخت اسکیزه زند

«İnsan, ihtiyaçtan kurtulunca azar. Hani eşeğin, yükünü atınca, çifte fırlatması gibi...»

(110) Sûrei Şûrâ: 27.

15993

بس فراموشش شود چون رفت پیش
کار او زان آه وزاریهای خویش

«İşi ileri gitti ve muradı oldu mu o ağlayıp inlemeleri hep unuttur gider!»

Bolluk zamanında darlık vaktinin unutulacağına Hazret-i Mevlânâ bir misal getiriyor ve diyor ki:

15994

سالها مریدی که در شهری بود
يك زمان که چشم در خوابی بود

«Bir kimse yıllarca bir şehirde otursa — hattâ orada doğsa, büyüse — sonra rüyâsında:»

15995

شهر دیگر بپند او بر نیک و بد
هیچ دریادش نباید شهر خود

«İyi ve kötü şeylerle dolu bir şehir görse, kendi memleketini unuttur.»

15996

که من آنجا بوده ام شهر نو
نیست آن من در اینجا امر گرو

«Ben bulunduğum şehirde yıllardan beri oturuyorum. Bu yeni şehir, benim memleketim değildir, ben burada iğreti bulunuyorum demez.»

15997

بل چنان داند که خود پیوسته او
هم درین شهرش بدش ابداع خو

«Belki, dâimi sûrette, o gördüğü yeni şehirde bulunmuş olduğunu zanneder.»

Bu, böyle olunca:

15998

چه عجب کرروح موطنهای خویش
که بد ستش مسکن و میلاد پیش

«Ruh da doğup yer tuttuğu gayb âlemini, o eski vatanını unutup bu Dünyâya meyl gösterirse şaşılmaz.»

15999

می نیارد یاد کین دنیا چو خواب
می فرو پوشد چو اختر را سحاب

«Çünkü bulutun yıldızları örttüğü gibi, uykuda, o eski vatanını hatırdan çıkartır.»

16000

خاصه چندین شهرها را کوفته
کردها از درک او ناروفته

«Hususiyle ruh, bu âleme gelinceye kadar bir çok makama ayak basmıştır ki o makamların tozu halâ onun idrâkinden silinmemiştir.»

16001

اجتهاد گرم نا کرده که تا
دل شود صاف و ببیند ماجرا

«İnsan, başından geçenleri bilmek için sıkı bir azimle işe girişip gön-lünü arıtmamıştır ki!»

16002

سررون آرد دلش از بخش راز
اول و آخر ببیند چشم باز

«Mücâhede ile bir ruhun kalbi, esrar penceresinden başını çıkarır da açılan gözü evveli ve ahiri görür.»

«İNSANIN YARATILIŞININ BAŞINDAN İTİBÂREN HALLERİ
VE MENZİLLERİ»

16003

آمدہ اول باقیم جاد
وزجادی در نبائی اوفتاد

«Rûh-i insânî, evvelâ (Cemad) mertebesine geldi, oradan (Nebâtât) mertebesine intikal etti.»

16004

سالها اندر نبائی عمر کرد
وزجادی یاد ناوردانر بزد

«Yıllarca (Nebâtât) âleminde yaşadı da (Cemâd) âleminde bulunduğunu hatırlamadı. Hattâ (Cemâd) ile harbetti.»

Nebâtât arzdan, yâni topraktan kuvvet olarak yetiştiği için, nebât ile cemâd arasında bir nevi mücâdele vardır.

16005

وز نبائی چون بحیوانی فتاد
نامدش حال نبائی هیچ یاد

«(Nebât) âleminden, (Hayvâniyyet) âlemine intikal edince bu defa da (Nebât) âleminde bulunmuş olduğunu hatırlamadı.»

16006

جز همان میلی که دارد سوی آن
خاصه در وقت بهار وضمیران

«Ancak, nebâtâta karşı, hususiyle baharda çiçeklerin açıldığı devrede bir meyli vardır.»

16007

همچو میل کودکان بامادران
سرمیل خود نداند در لبان

«Çocukların analarına olan meyli gibi. Ama o, bu meylin ve ana südüne olan bu iştîyâkının sırrını bilmez.»

Ana karnındaki cenin, anasının kaniyle beslenir. Dünyaya gelince de o kan süte tahavvül eder. İşte o çocukların meme emmeye olan meyli evvelce sütü kan halinde gıda olarak içmiş olmalarındandır. Kezâ:

16008

همچو میل مفرط هر نو مرید
سوی آن پیر جوان بخت مجید

«Her yeni dervişin yüce bahtlı şeyhine fart-ı muhabbeti de bu meyli kabilindendir.»

16009

جزء عقل این ازان عقل کلست
جنبش این سایه زان شاخ کلست

«Bu dervişin akl-ı cüz'isi, akl-ı kül mesabesinde bulunan o şeyh-i kâmil ve mükemmildendir. Bu gölgenin oynaması da o gül dalının hareketindendir.»

16010

سایه اش فانی شود آخر درو
پس بداند سرمیل وحست وجو

«Nihâyet gölgesi, O'nda yok olur da, derviş, şeyhine olan muhabbetin sırrını anlar.»

سایه شاخ درخت ای نیک بخت
کی بجنبید گرنجید این درخت

«Ey iyi talihli kimse; ağaç sallanmasa dalının gölgesi nasıl kımıldar?»

باز از حیوان سوی انسانیش
می کشید آن خالق که دانیش

Cenâb-ı Hak emredince hayvanî âlemde insanlığa geçildi.»

همچنین اقلیم تا اقلیم رفت
تا شد ا کنون عاقل ودانا وزفت

«Böylece insan, iklimden iklime — yâni mertebeden mertebeye — geçerek âkil, âlim ve kâmil olur.»

عقلهای اولینش یاد نیست
هم ازین عقلش تحول کرد نیست

«Evvelki akılları — yâni bulunduğu mertebelerdeki şuuru — hatırlamada değildir. Nitekim en son aklı da değişecektir.»

گرچه خفته گشت وشدناس زپس
کی گذارندش دران نسیان خویش

«Vâkıâ uyumuş — yâni bu Dünyaya gelmiş — evvelki hallerini unutmuştur. Fakat onu o unutma halinde bırakmazlar.»

بازاران خوابش بیداری کشند
که کند بررای عالم ریشخند

«Tekrar o uykudan onu uyandırırılar; Uyanınca kendi haline gülmeğe başlayıp:»

Hadîs-i şerifte: «İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar,» buyurulmuştur. Bu âlemde bulunmak uyumak, iyi - kötü bir takım hâdiselere mâruz kalmak da rüyâ görmek gibidir. Bu rüyâ âlemi, ömrün nihâyetine kadar sürer. O nihâyet gelip de ölüm vâki oldu mu rüyâdan (Hayat-ı hakikate) intikal edilmiş olur. O hayâta intikal eden de gerek evvelce kendinin, gerek başkalarının vermiş oldukları gâfilâne reyler karşı güler ve der ki:

گرچه غم بود آنچه می خوردم بخواب
چون فراموشم شد احوال صواب

«Rüyâda gördüğüm o gam ve keder neydi? Nasıl oldu da doğru düzen halleri unuttum?»

چون ندانستم که آن غم واعتلال
فل خوابست و فریست و خیال

«O gamların ve illetlerin uyku hali, aldanma ve hayal bulunduğunu nasıl fark edemedim der...»

همچنان دنیا که حلم نامست
خفته بندارد که این خود دائمست

«Dünya da böyledir, uyuyanın gördüğü rüyâ gibidir; Rüyâ görenin gördüğü şeyleri devam edip gidecek sandığı gibi, Dünyâ'da gaflet uykusunda bulunanlar da Dünyâ'yı sürüp gidecek sanırlar.»

Hazret-i Câbir (Radiyallâhü anh) rivâyet etmiştir ki: «Ben Nebiyyi-Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem nezdinde idim. Huzûr-u Seâdete be-

yazlar giyinmiş, beyaz yüzlü bir zât geldi ve Resûlullâh'a selâm verdi, Zât-ı Risâlet de mukabelede bulundu. O zât: Dünyâ nedir? dedi. Hazret-i Peygamber: Uyuyan kimsenin rüyâ görmesi gibidir, buyurdu. O zât: Bir kimse Dünyâda ne halde bulunur? dedi. Resûl-i Ekrem: Hazırlanıp kâfile bekleyen kimse gibidir, buyurdu. O zât: Dünyada karar müddeti ne kadardır? dedi. Nebiyy-i Ekrem: Yolcunun kâfileden ayrılıp yetişmesi kadar, buyurdu. O zât: Dünyâ ile Âhiret arasında ne kadar zaman vardır? dedi. Fahr-i âlem Hazretleri: Gözü kapayıp açma zamanı kadar buyurdu. o zat gitti. Seyyid'ül-Mürselin buyurdu ki: Bu Cebrâil idi. Sizi Dünyâdan soğutmak ve Âhirete teşvik etmek için gelmişti, buyurdu.»

16020

تا برآید ناگهان صبح اجل
وارهد از ظلمت ظن و دغل

«Ama, ansızın ecel sabahı zuhur edince zan ve hiyle karanlığından kurtulur.»

16021

هرچه تو در خواب بینی نیک و بد
روز محشر یک پیدا شود

«Bu Dünya uykusunda gördüğün düşlerin hepsi mahşer gününde birer birer peydâ olacaktır.»

16022

آنچه کردی اندرین خواب جهان
کرددت هنگام بیداری عیان

«Dünyâ uykusunda ne yapmış isen o uyanıklık âleminde sana âşikâr olacaktır.»

Sûre-i Zilzâl'de:

مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا
رَأَاهُ ۖ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا رَأَاهُ ۖ

Yâni: «İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor (idiy)se onun(n sevâbını) görecektir, kim de zerre ağırlığınca şer yapıyor (idiy)se onu(n cezâsını) görecektir⁽¹¹¹⁾.»

16023

تا پنداری کاین بد کرد نیست
اندرین خواب و ترا تعیر نیست

«Sakin bu rüyâda kötülük etmenin 'abiri yoktur sanma!»

Yâni, mâdemki Dünyâ uykudan, oradaki hareketleri ise rüyâdan ibarettir; Şu halde görülen kötülüklerin de cezâsı yoktur. Zannetme!

16024

بلکه آن خنده بود گریه و زقیر
روز تعبیرای ستمگر براسیر

«Ey esir ve fakîre zulmeden, belki senin rüyada — yâni Dünyada — gülüşün, uyandığın mahşer gününde ağlama ve içini çekme halinde tâbir edilecektir.»

16025

گریه و درد و غم وزاری خود
شادمانی دان به بیداری خود

«Rüyadaki ağlayışını, derd ve gam ile inleyişini ise, uyanıklıkta mesret bil!»

16026

ای دریده پوستین یوسفان
گردد بر خیزی ازان خواب گران

«Ey Yusuf'ların derisini yırtan — yâni ey âcizlere zulmetmiş olan kimse — o ağır uykudan kurt olarak uyanırsın!»

(111) Sûre-i Zilzâl: 7-8.

خون نخبید بعد حرکت در قصاص
تو مگو که مردم وایم خلاص

«Kısastan sonra ölürsün ama ölümünden sonra da o kan uyumaz. Artık ben öldüm, kurtuldum, deme!»

این قصاص نقد حبلت سازیت
پیش زخم آن قصاص این بازیت

«Bu Dünya'nın kısas'ı, alemin nizamı için bir çâredir. Âhiretteki kısasa nisbetle oyuncak gibidir.»

Yâni bir kimse, haksız yere birini öldürürse, onu da kısasen idâm ederler. Fakat kâtil, idâm olunmakla cezây-ı uhrevîden kurtulamaz. Mak-tûl Âhirette dâvâ ettiği takdirde öyle bir azâba uğrar ki ona nisbetle Dün-yadaki kısas oyuncak gibi kalır.

زین لعب خواندست دنیا را خدا
کین جزا لعبست پیش آن جزا

«Dünyadaki cezâ, âhiretteki cezaya nisbetle oyuncak gibi kaldığı için Cenâb-ı Hak dünyaya (Oyun) demiştir.»

Bu beyit, Sûre-i Hadîd'deki:

إِذْ عَلَّمْنَا نَمَّا الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَاجِبُ حَرْبٍ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ
وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْبِ الْعُقَبَاءِ نَبَأُهُ ثُمَّ يَهْبِجُ فَتَرَهُ
مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطًّا مَا وَفَى الْآخِرَةَ عَذَابٌ شَدِيدٌ

Yâni: «Bilin ki (âhiret kazancına yer vermeyen) dünyâ hayâtı ancak

bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aramızda bir öğünüştür. Mâillarda ve evlâtlarda bir çoğalıştır. (Bunun) misâli, bitirdiği nebât ekicilerin ho-suna giden bir yağmur gibidir. (Fakat) sonra o (nebât) kurur da sen (onu) sapsarı bir hale getirilmiş görürsün. Sonra da o, bir çörçöp olur. Âhiretde çetin azâb vardır¹¹²» âyetine işârettir.

Hadîs-i şerifte de: «Sizin bu Dünyâdaki ateşiniz Cehennem ateşinin yetmiş cüzünden bir cüz'dür.» buyurulmuştur. Demek ki Cehennem ateşi Dünya ateşinden yetmiş kerre fazla şiddetlidir. Allah cümlemizi böyle bir ateşten muhafaza eylesin.

«CEHENNEMDE BULUNUP EHL-İ CEHENNEMİ TÂZİE EDECEK OLAN MAHLÛKÂTIN AÇ OLUP: «YA RABBÎ; BİZİM RIZIKLARIMIZI BOL OLARAK BİZE ULAŞTIR, ZİRA SABRIMIZ KALMADI» DİYE CENAB-I HAKK'A YALVARMALARI»

این سخن پایان ندارد موسیبا
هین رها کن آن خرابی را در کیا

«Yâ Mûsâ; bu sözün sonu gelmez. Bırak, o eşekler çayırdan otlasınlar...»

تا همه زان خوش غلف فریه شوند
هین که گر کاند ما را خشم مند

«Hepsi de o güzelim otlardan semirsinler. Haberin olsun ki, Cehen-nemde, bunca azgın ve kızgın kurdlarımız lokma beklerler.»

ناله گرکان خود را مؤقنیم
این خرابی را طعمه ایشان کنیم

«Bütün o kurtlar feryad edip duruyor. Bu eşekler ise onlar için mak-bul birer yiyecektir.»

16033

این خراترا کیمیای معنوی
ازلب توخواست کردن آدمی

«Hoş nefesinin kimyası, bu eşekleri insan etmek istedi.»

16034

توبسی کردی بدعوت لطف وجود
آن خراترا طالع وروزی نبود

«Sen onları lutuf ve cömertliğiyle bir çok defâ dâvet ettin. Fakat, eşeklerin adam olmak için tâlih ve nasibi yoktu.»

16035

بس فروپوشان لحاف نعمتی
تا بردشان زود خواب غفلتی

«Artık onlara ni'met yorganını ört ki çabucak gaflet uykusuna dalsınlar.»

16036

تاجو بجهند ازچنین خواب این رده
شمع مرده باشد و ساقی شده

«Uykudan sıçrayıp kalkınca onlar, mumu sönmüş ve sâkiyi gitmiş bulsunlar.»

16037

داشت طغیان‌شان ترادر حیرتی
بس نبو شند از جزاهم حسرتی

«Onların azgınlığı sana hayret verdi ama onlar ceza günü, sana tâbi olmadıklarına hasret çekeceklerdir.»

16038

تا که عدل ما قدم بیرون نهاد
در جزا همزشت را درخور دهد

«Bizim adâletimiz zuhûra gelince her çirkin ve kötüyeye lâayık olan cezayı verir.»

16039

کان شهی که می ندید ندیش فاش
بود با ایشان نهان اندر معاش

«Apaçık göremedikleri bir pâdişâh gizlice onlarla yaşıyordu.»

Şârihler buradaki pâdişâhın Zât-ı Kibriyâ olduğunu söylerler ve:

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ

Yâni: «Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir¹¹³.» âyet-i kerîme-siyle de bu görüşü delil ve mesnede bağlarlar. Hazret-i Mevlânâ da buna bir misâl irâd ederek diyor ki:

16040

چون خرد باتست مشرف بر تن
گرچه زو قاصر بود این دیدن

«Sendeki ruh ve akıl gibi; onlar da seninleedir ama asla onları göremezsin...»

16041

نیست قاصر دیدن او ای فلان
از سکون وجنبشت در امتحان

«O ise senin hareketini, duruşunu görür.»

(113) Sûrei Hadid : 4.

چه عجب گر خالق آن عقل نیز
با تو باشد چون نه تومستجیز

«Ne şaşılacak şeydir ki bu böyleyken sen, akıl ve ruhu yaratanın seninle oluşunu caiz görmezsin!..»

از خرد غافل شود بر بدتند
بعد ازان عقلش ملامت کنند

«Bir kimse akıldan gaflet ederek bir kötülükte bulunur. Sonra akılı onu kınar ve ayıplar.»

تو شدی غافل ز غفلت عقلی
کز حضور ستش ملامت کردی

«Sen akıldan gaflet ettiğin halde aklın senden gâfil değildir. Onun seni ayıplaması seninle beraber olduğundandır.»

گر نبودى حاضر و غافل بدی
در ملامت کی ترا سیلی زدی

«Eğer akıl, seninle beraber olmayıp gâfil bulunsaydı, yaptığın kötülüğü nasıl görür ve sana ayıplayış sillesini nasıl vururdu?»

ور ازو غافل نبودى نفس تو
کی چنان کردی جنون و نفس تو

«Senin nefsin de akıldan gâfil bulunmasaydı, öyle bir delilikte bulunur ve pis işlere girer mi idin?»

پس تو وعقات چو اسطرلاب بود
زین بدائی قرب خورشید وجود

«O halde aklın usturlâb âleti gibidir ki onunla varlık güneşinin yakınlığını bilirsin.»

Usturlâb: Müneccimlerin kullandıkları bir âlet idi ki onunla yükseklik alırlar, vakit tâyin ederler ve daha bazı Astronomi hesapları yaparlardı.

قرب بچون چون نباشد شاهرا
که نیابد بحث عقل آن راهرا

«Aklın bile sana yakınlığı ve sendeki varlığı keyfiyetsiz yâni anlatılamaz haldeyken ve o yolda akıldan bile bahsedilemezken Hak'kın sana yakınlığındaki keyfiyetsizlik daha yücedir.»

نیست آن جنبش که در اصبع تراست
پیش اصبع بایش یا چپ و راست

«Parmağındaki hareket, parmağının önünden, ardından, sağından, soldan değildir.»

وقت خواب و مرگ ازوی می رود
وقت بیداری قرینش می شود

«Uyku ve ölüm halinde o hareket, parmaktan gider... Uyanınca yine avdet eder.»

از چه ره می آید اندر اصبع
کا صبع بی او ندارد منفعت

«O hareket, parmağına hangi yoldan geliyor? Nitekim, o olmasa parmağının faydası kalmaz.»

Hareketleri (mâkûl) ve (gayr-i mâkûl) diye ikiye taksim etmişler, mâkûl hareketler aklın, gayr-i mâkûl hareketler rûhun tesiriyledir demişlerdir. Bu iki hareketten aklın ve rûhun varlığı ve insana yakınlığı anlaşılır. O anlaşılınca aklı ve ruhu halkeyleyen ve onlara bedende tasarruf kuvvetini veren Allah'ın varlığı ve insana keyfiyetsiz yakınlığı nasıl inkâr edilebilir?

16052

نور چشم و مردمک در دیده ات
از چه ره آید بغیر شش جهت

«Gözünde ve göz bebeğinde olan görüş nuru altı cihetten de geliyor. Fakat hangi yolla geliyor?»

Altı cihet: Ön, arka, sağ, sol, alt ve üst taraflarıdır ki bunlara «altı yön» tâbir olunur. Göz nuru bu cihetlerden başka bir yoldan gelir ki o da ruh yoludur. Ve gelişi bilâkeyfiyettir.

16053

عالم خلقت باسوی جهات
بی جهت دان عالم امروصاف

«Halk âlemi cihetlidir, emir ve sıfatlar âlemî ise bilâ cihettir.»

Kur'ân-ı Kerîm'de:

وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ
آلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥١﴾

Yâni: «Güneşi, ayı, yıldızları — hepsi de emrine râm olarak — (yaratmış O). Haberin olsun ki yaratmak da, emretmek de O'na mahsus. Âlemlerin Rabbi olan Allâhın şanı ne kadar yücedir!¹¹⁴» buyurulmuştur. Mad-diyât âlemine (Âlem-i halk), mânevîyât âlemine (Âlem-i emr) denilir.

(114) Sûrei A'raf: 54.

قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي

Yâni: «De ki: Rûh, Rabbimin emri (cümlesi)ndendir¹¹⁵.» âyet-i kerîmesinde rûhun (Âlem-i emr)den olduğu beyan buyurulmuştur.

16054

بی جهت دان عالم امر ای صنم
بی جهت تر باشد آمر لاجرم

«Güzelim, (Emr âlemi)ni cihetsiz bil! Emr âlemi cihetsiz olunca onun sahibi bulunan Cenâb-ı Hakk elbette büsbütün cihetten münezzehtir.»

16055

بی جهت بد عقل و علام البیان
عقل تراز عقل و جان ترهم زجان

«Akıl, (Âlem-i emr)den bulunduğu cihetle cihetsiz olunca, Allâmül-beyân olan Allah; akıldan üstün akıl, candan üstün candır.»

16056

بی تعلق نیست مخلوقی بدو
آن تعلق هست بچون ای عمو

«Hiç bir mahlûk ona alâkasız değildir. Lâkin bu alâka keyfiyetsizdir.»

16057

زانکه فصل و وصل نبود در روان
غیر فصل و وصل نندیشد کبان

«Zîra ruhda ne kavuşma vardır, ne ayrılma... Fakat zan ayrılmak ve kavuşmaktan başka birşey bilmez!»

(115) Sûrei Esrâ: 85.

غير فصل ووصل پی براز دلیل
لیک پی بردن نبشاند علی

«Ayrılma ve kavuşmadan başka bir delil ara. Lâkin kavuşma ile ayrılmadan başka delil aramak hastayı teskin cıyemez.»

Her mahlûkun hususiyle rûhun Cenâb-ı Hakk'a taalluku olmakla beraber o taalluk bilâkeyfiyettir. Rûhun bedene olan alâkası da böyledir. Yâni nasıl olduğu tarif edilemez. Zan ve tasavvur bunu takdir edemediği için: «Rûh; ya bedene dâhil ve muttasıl, yâhut hâriç ve munfasıldır» der. Hattâ biri ona: «Ne muttasıldır, ne munfasıldır. Belki o taalluk bilâkeyfiyettir» dese anlamaz, hayrete düşer. Binâenaleyh bu ayrılma ve kavuşma keyfiyetini bırak da başka bir delil bul... O da mürşid-i kâmilin delâletidir.

16059

پی پیایی می بر از دوری زاصل
تارک مہدیت آرد سوی وصل

«Asıl'dan uzaksan yakınlığa doğru dâimâ iz ara ki sendeki erlik damarı seni vuslata götürsün.»

16060

این تعلق را خردکی پی برد
بسته فصاحت ووصلت این خرد

«Bu mânevî alâkayı akıl nasıl anlayabilir? Çünkü O, ayrılığa ve bitişik olmaya bağlıdır.»

Yâni akılca bir şey, ya (muttasıl) bitişik, ya (munfasıl) ayrı olur. Bunların bir üçüncüsü olamaz.

16061

زین وصیت کرد مارا مصطفی
بحث کم جوید در ذات خدا

«Bundan dolayı Hazret-i Mustafa (S.A.V.): Allah'ın zâtına dâir mübâhase etmeyin diye bize vasiyet etmiştir.»

Bu hususta İbn-i Abbas (Radiyallâhü anhümâ)'nın rivâyet ettiği: «Her şeyi düşünün, fakat Allah'ın zâtını düşünmeyin.» Kezâ: «Allah'ın mahlûkâtını düşünün, fakat Zât-ı İlâhiyi düşünmeye kalkışmayın. Zira, helâk olursunuz — yâni dalâlete düşersiniz —» hadisleri ile, İbn-i Ömer (Radiyallâhü anhümâ) dan: «Allah'ın verdiği nimetleri düşünün, Zât-ı İlâhiyi düşünmeyin.» hadisi vârid olmuştur.

Gülşen-i râz sâhibi Şeyh Mahmûd Sebisterî (Kuddise sirruhû) da demiştir ki: «Allah'ın nimetlerini düşünüp şükretmek sülûk yolunun şartıdır. Lâkin Hakk'ın zâtı hakkında şöyle mi, böyle mi diye düşünmek günahıdır.»

16062

آنکه در ذاتش تفکر کرد نیست
در حقیقت آن نظر در ذات نیست

«Zâtı ve mahiyeti ile tefekkür edilebilen şeylere karşı olan bakış ve görüş, Hakk'ın zâtına olamaz ve göremez.»

16063

هست آن پندار او زیرا برا
صد هزاران پرده آمد تا آله

«Çünkü düşünenin zannı ve düşüncesi, ancak yol'a taalluk eder. O zan ve düşünce ile Zât-ı İlâhi arasında ise yüzbinlerce perde vardır.»

Aleyhisselât Efendimiz: «Allah Teâlâ'nın nurdan ve zulmetten yetmiş bin hicabı vardır. Eğer onlar açılacak olsa, Vech-i İlâhinin nuru, nazarı kendisine ulaşanı yakardı.» buyurmuştur. Buradaki yetmiş bin adedi çokluktan kinâyedir.

Cenâb-ı Hak her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. İhâta eden, ihâta edilemediği için, Cenâb-ı Hak da tefekkür, tasavvur ve tahayyül ile bilinmez.

16064

مہر پی در پرده موصل خوست
وہم آوانست کان خود عین هوست

«Herkes bir perde ile örtülmüştür. (Hak'ın hakikatine vâsıl oldum) zannı kendi vehmidir.»

بس پیمبر دفع کرد این وهم ازو
تا نباشد در غلط سودا پر او

«Bu yüzden anlayışın idraki yanılmasın diye Hz. Peygamber (S.A.V.)
ondan vehmi gidermiştir.»

وانکه اندر وهم او ترك ادب
بی ادب را سرنگونی داد رب

«Vehminde edebsizlik bulunan kimseyi Rab'ın hışmı başaşağı eder.»

سرنگونی آن بود کو سوی زیر
می رود پندارد او کوهست چیر

«Başaşağı oluş aşağılara doğru gitmektir. Halbuki böyle olan kimse
kendisini yükseliyorum zanneder.»

در عجبها یش بفکر اندر روید
از عظیمی وزمهات کم شوید

«Allah'ın şaşılacak kudretini ve garib mahlukatını düşünün de yüce-
liği karşısında kendinizi kaybedin!»

چون زصنغش ریش و سبیل کم کند
حد خود داند زصانع تن زند

«Cenâb-ı Hakk'ın kemâl sıfatını düşünen kimse sakalını, bıyığını kay-
beder.»

Yâni hayret içinde kalır da haddini bilir ve sükût edip: «Ey mârûf
olan Allah; biz seni hakkiyle tanıyamadık.» itirafında bulunur.

جز که لا احصى نکوید اوزجان
کز شمار وحد برونست آن بیان

«O kimse candan, gönülden: (Ben seni öğemem) demekten başka bir
şey yapamaz. Çünkü Zât-ı İlâhî'nin beyanı sayıdan, hesaptan ötedir.»

«Bu beyit: «Yâ Rabbi; ben sana lââyık senâda bulunamıyorum. Sen
nefsini nasıl senâ etmişsen öylesin.» hadisine işârettir.

«ZÜL - KARNEYN'İN, KAF DAĞINA VARIP: "EY KAF DAĞI;
HAK'KIN SAN'ATININ AZAMETİNDEN BİZE BAHSET" DEYİNCE,
KAF DAĞININ: "ALLAH'IN AZAMETİNİN SIFATI BEYAN EDİLEMEZ.
ONUN KARŞISINDA İDRAKLER, YOK OLUR" CEVÂBINI VERMESİ,
BUNUN ÜZERİNE ZÜL - KARNEYN'İN: "HAKK'IN SIFATLARINDAN
HATIRINDA OLUP SÖYLEMESİ SANA KOLAY GELENİ SÖYLE"
TALEBİNDE BULUNMASI»

Zül - Karneyn, Yemen hükümdarlarından birinin adıdır ki Hazret-i
İbrahim Aleyhisselâm devrinde bulunduğu rivâyet edilir. Bazıları buna
bir de (İskender Zül - Karneyn Hazretleri) derler ki temâmiyle yanlıştır.

Zül - Karneyn, söylediğim gibi Yemenli ve mü'min olup İbrâhim Aley-
hisselâm ile muâsırdır.

İskender: Makedonyalı ve putperest olup İsâ Aleyhisselâmdan üç asır
evvel yaşamıştır. Binâenaleyh ikisinin bir adam olmasına imkân yoktur.

Kur'ân-ı Kerim'de Zül - Karneyn'den bahsedilmiş ve O'nun Ye'cûc
ve Me'cûc'e karşı bir sed yapmış olduğu beyan buyurulmuştur. Nebî, yâ-
hut velî olması ihtilâflı bulunan da bu Zül - Karneyn'dir.

Kaf dağına gelince: Bunun Arz'ı ihâta etmiş bir dağ olduğu söylenir.
Mâddeten böyle bir dağ olmadığı için onun Kudret-i İlâhî'den kinâye ol-
ması zannedilir.

Her ne ise, Zülkarneyn seyahatlerinin birinde bu dağa vâsıl olmuş,
onunla mükâlemeye bulunmuştur. Zülkarneyn'in dağ ile konuşmasından
anlaşıyor ki vak'a temsilidir.

16071

رفت ذوالقرنین سوی کوه قاف
دید آنرا کز زمرد بود صاف

«Zülkarneyn Kaf dağı tarafına gitti, onun zümrüitten daha saf olduğunu gördü.»

16072

کرد عالم حلقه کشته او محیط
ماند حبران اندران خلق بسیط

«O dağ, halka gibi Âlem'i ihâta etmişti. Zül'karneyn, o muazzam mah-lûkun azamet ve cesâmetine hayrette kaldı.»

16073

گفت نوکوهی دگرها چیستید
که به پیش عظم تو باز بستند

«Zülkarneyn dedi ki: Sen dağ isen, diğer dağlar nedir? Onlar senin büyüklüğüne karşı oyun ve oyuncak gibidir.»

16074

گفت رکهای منند آن کوهها
مثل من نبود در حسن و بها

«Kaf dağı dedi ki: O dağlar, benim damarlarımdır. Güzellikte benim gibi değildir.»

16075

من بهر شهری رکی دارم نهان
بر عروقم بسته اطراف جهان

«Her şehirde benim gizli bir damarım vardır. Cihanın her tarafı benim damarlarıma bağlıdır.»

16076

حق چو خواهد زلزله شهری مرا
گوید او من برجها را عسقرا

«Cenâb-ı Hak bir şehirde zelzele olmasını murad edince bana emreyleyler, ben de oradaki damarımı oynatırım.»

16077

بس بحبائیم من آن رک را بقهر
که بدان رک متصل گشتست شهر

«O şehre muttasıl olan damarımı kahırla oynatırım.»
Orada zelzele olur.

16078

چون بگوید بس شود ساکن رک
ساکنم وز روی فعل اندر تکم

«Allah yetişir deyince damarım sakinleşir. Bu sakin halim diğer bir emre kadar devam eder.»

16079

همچو مرهم ساکن و بس کارکن
چون خرد ساکن و زوجبان سخن

«Ben merhem gibi sâkin, fakat müessirim. Sâkin olduğum halde ke-lâmı tahrik eden akıl gibiyim.»

16080

زرد آن کس که نداند عقالش این
زلزله هست از بخارات زمین

«Buna akli ermeyenlerin sözüyse, zelzelenin, Arzın buharından olduğudur.»

Hâdiselerin sebeblerini herkes akli erdiği kadar bulur. Kimi vak'aları bir takım sebeblere bağlar, kimi de doğrudan doğruya Müsebbib'ül-esbâb'ın (Kader ve Kazâ)sından bilir. Hazret-i Mevlânâ bunu anlatmak için diyor ki:

«BİR KARINCA KÂĞID ÜSTÜNDE GİDERKEN KALEMİN YAZIŞINI GÖRÜP, ONU MEDHEDMEYE BAŞLADI. GÖZÜ DAHA KESKİN OLAN BAŞKA BİR KARINCA: "ASIL PARMAKLARI MEDHET, ZİRA HÜNER ONLARINDIR" DEYİNCE ONDAN DA AYDIN GÖZLÜ BAŞKA BİR KARINCA: "BEN KOLU ÖĞERİM; ÇÜNKÜ PARMAKLAR ONUN FER'İDİR" DEDİ.»

16081

مورکی بر کاغذی دید او قلم
گفت بامورد کراین راز هم

«Ufak bir karınca, kalemin kağıd üstüne yazdıklarını gördü, bu sırrı başka bir karıncaya söyledi.»

16082

که عجایب نقشا آن کاک کرد
همچون ریحان و جوسو سزارو ورد

«O kalem, kağıda, fesliğin gibi, susam çiçeği gibi ve gül gibi acâyib nakışlar yaptı, dedi.»

16083

گفت آن مور اصبعست آن پیشه ور
وین قلم در فعل فرعست و اثر

«Obir karınca dedi ki: O san'atkâr parmaktır. İş görmede kalem, parmağın fer'i ve eseridir.»

16084

گفت آن مور سوم از بازو بست
اصبع لاغر ز زورش نقش بست

«Üçüncü karınca da dedi ki: Parmaklar onları yazdırsa bile bu iş kolun sayesinde.

16085

همچنین میرفت بالائی
مهر موران فطن بود اندکی

«Bahis böylece uzadı gitti. Karıncaların beyi daha zeki idi.»

16086

گفت کز صورت مبینید این هنر
که بخواب و مرگ کردد بی خبر

«Karıncaların beyi dedi ki: Bu hüneri sûretten — yâni maddeden — görmeyin, zirâ o sûret, uyku veya ölümle bihaber ve bîkudret oluverir.»

16087

صورت آمد چون لباس و چون عصا
جز بعقل و جان نمجنبد نقشا

«Sûret, elbise ve asâ gibidir. Akıl ve ruhdan başka bir şeyle bu güzel nakışlar yapılamaz.»

16088

بی خبر بود او که این عقل و قوای
بی ز نقیب خدا باشد جماد

«Allahın kudret ve tevfiği olmayınca, bu akıl ve kalbin de cemâd gibi cansız kalacağından karınca beyi de haberdâr değildi.»

16089

یک زمان از وی عنایت بر کند
عقل زیرک ابلهها می کند

«Allah, bir an akıldan inâyetini kaldıracak olursa, o zeki akıl, budalalıklar yapar.»

چوئش کویا یافت ذوالقرنین گفت
چونکه کوه قاف در در نطق سفت

«Zülkarneyn, Kaf dağını söz söyler ve söz incilerini deler bulunca ona dedi ki:»

کای سخن گوی خیر و رازدان
از صفات حق بکن بامن بیان

«Ey haberdar olup sırları bilen ve söz söyleyen; bana Allah'ın sıfatlarını beyân et!»

گفت روکان وصف ازان هائلترست
که بیان بروی تواند برد دست

«Kaf dağı dedi ki: Haydi işine git! Sıfât-ı İlâhiyyeyi tavsif ve beyâna kimin gücü yeter, onları tavsife kim muvaffak olabilir?»

یا قلمرا زهره باشد که بسر
بر نویسد بر حائث زان خبر

«Yâhud kalemin cür'eti ve cesareti var mıdır ki, sayfalar üstüne ondan bir haber ve mâlûmât yazabilsin?»

گفت کتر دستانی باز کو
از صنایعهاش ای جبرنگو

«Zülkarneyn dedi ki: Ey iyi âlim; Allah'ın sıfatlarından küçük de olsa bir bahisde bulun.»

گفت اینک دشت سیصد ساله را
کوههای برف پرکردست شاه

«Kaf dağı dedi ki: İşte üç yüz yıllık yol genişliğinde bir sahayı Allah karlı dağlarla doldurmuştur.»

کوه بر که بی شمار وبی عدد
میرسد بر همزمان برفش مدد

«Sayısız ve hesabsız, bir biri üstüne dağlar vardır ki onları örten karlar üzerine dâima karlar yağar.»

کوه برفی میزند برد بگری
میرساند برف سردی تآوری

«Bir kar dağının üstüne başka bir kar dağı yığılmada... Kar'ın soğukluğu, ta yerin dibine kadar işlemede!»

کوه برفی میزند بر کوه برف
دمدم زانبار بحد و شکوف

«Hak'kın kudretiyle her kar dağı üzerine daha büyük kardan bir dağ hasıl olmada...»

گر نبود ایچنین وادی شها
تف دوزج محو کردی جله را

«Şâhım; eğer böyle karlı bir vâdi olmasaydı Cehennemin harâreti bütün Dünyâyı mahvederdi.»

Bundan sonra Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

غافل ترا کوههای برف دان
تاسوزد پرده‌های عافلان

«Gafiller de bil ki, akıllı kimselerin hicabları tecelli ateşinden yanasın diye böyle kar dağlarıdırılar.»

گر نبود عکس جهل برف باف
سوحی از نار شوق آن کوه‌قف

«Eğer karlar yağdıran cehâletin aksi olmasaydı, şevk ve iştîyak ateşinden o Kaf dağı — gibi âriflerin vücûdu — yanardı.»

Evliyâullahdan Mâlik Bin Dinar (Kuddise sirruhu) bir gün çarşıda dolaşırken biri ona: «Burada ne yapıyorsun?» diye sormuş. O da: «Gaflet elbediyorum» cevabını vermiş. Çünkü bazı demlerde gaflet ve oyalanmak da lâzım imiş, İlâhî tecelli devam edecek olursa ârifin vücudu yanıp mahvolurmuş.

Nitekim Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimize böyle rûhâniyyet galebe edince Hazret-i Âişe'ye: (Kellimini ya Humeyra) yâni: «Ey penbecik, banna lâkırdı söyle.» buyurur ve mükâleme ile beşerîyyete avdet ederdi.

Humeyrâ: Penbecik demektir ki Hazret-i Âişe, hem genç, hem de penbe renkli olduğu için kendisine taraf-ı Risâletten bu lakab verilmişti.

آتش از ازقهر خدا خود ذره ایست
هر تهدید لئیان ذره ایست

«Ateş, Kahr-ı İlâhî'nin bir zerresi ve alçakların tedibi için kamçıdır.»

Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimiz bir hadisinde buyurmuştur ki: «Kamçıyı evdekilerin göreceği bir yere asın ki o kamçı onlar için te'dib ve terbiye vâsıtasıdır.»

Hazret-i Ömer (Radiyallâhü anh) halifeliği zamanında elinde kamçı olduğu halde dolaşır ve münâsebitsiz hareketlerini gördüklerine yapıştırırdı.

Şeyh Sâdî (Kuddise sirruhu): «Sertlik ve yumuşaklığın beraber ol-

ması iyidir. Kan alan kimseden ibret almalıdır ki evvelâ damarı açar, sonri üstüne merhem koyup sarar» demiştir. Binâenaleyh kanunlarda bu eihete dikkat olunmalıdır. Ve uygunsuz harekâta müsamaha edilmemelidir.

باچین قهری که زفت وفاقت
برد لطفش بین برآتش سابقست

«Allah'ın kahrı ateşi bu derece azîm ve şedid olduğu halde lutfunun serinliğini gör ki o ateşten ileridir.»

Yâni Allahımızın lutfu, kahrından üstündür.

سبق بی چون و چگونه معنوی
سابق و مسبوق دیدی بی دوی

«Bu, keyfiyet ve kemiyetsiz mânevî bir ileri oluşturmaz; ileri geçeni de geri kalanı da bir olarak ihtiva eder.»

گر ندیدی آن زقصان تواست
که عتول خلق زان کان یک جوست

«Eğer sen bu hakikati, göremedinse, görmeyişin senin nâkışlığındandır. Zirâ bütün mahlûkâtın akl, ilm-i İlâhî mâdeninden bir arpa miktardır.»

Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de:

وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

Yâni: «(Zaten) size az bir ilimden başkası verilmemiştir¹¹⁶» buyurulmuştur.

Binâenaleyh:

(116) Sûrei Esrâ: 85.

عیب بر خود نه نه بر آیات دین
که رسد بر چرخ دین مرغ گلین

«Ayıp ve noksanı din âyetlerine isnâd etme de kusuru kendine bul. Çamurdan olan bir kuş, din semâsına nasıl erişebilir?»

مرغ را جولانگه علی هواست
زانکه نشو او ز شهوت و ز هواست

«Kuşun dönüp dolaşacağı en yüce yer havadır. Çünkü onun gelişmesi şehvetten ve hevâdandır.»

Böyle gelişmesi şehvetten ve hevâdan olan bir kuş hava tabakasından yukarıya çıkamadığı gibi, maddenin sınırlarını aşamıyan bir insan da rahmetin ileri, gazabın geri olması gibi ince bir meseleyi idrak edemez.

بس تو خیران باش بی لا ولی
تا ز رحمت پدشت آید محلی

«O halde sen eyet ve hayır demeyip hayrette kal ki Rahmet-i İlâhiyeden sana bir binek gelsin.»

وربگویی نی زندانی گردنت
فهر بر بندد بدان نی روزنت

«Eğer, (hayır) diyerek inkâra kalkışırsan o inkâr senin yolunu vurur. Allahın kahrı da, o inkâr sebebiyle, kalbinin hidâyete lakaçak penceresini kapatır, hakikati göstermez.»

بس همین حیران و واله باش و بس
تا در آید نصرت حق از پیش و بس

«O halde hayran olup kal ki her tarafında Allahın yardımını zuhûr et-sin.»

چونکه حیران گشتی و کیج و فنا
بازبان حال گفتی اهدنا

«Hayrette kalıp, varlığından geçersen, hal diliyle: (Yâ Rabbî bizi doğru yola götür) demiş olursun.»

زفت ز قنست و چولرزان می شوی
می شود آن زفت نرم و مستوی

«Hakikat bahisleri çok büyüktür. Fakat sen titrer ve Hakk'a sığınır-san o büyüklük ve zorluk, sana kolay görünür.»

زانکه شکل زفت بهر منکرست
چونکه عاجز آمدی لطف و برست

«Zira o büyüklük münkirler içindir. Sen aczini itiraf edince senin için o lutuf ve ihsan olur.»

«CEBRÂİL ALEYHİSSELAMIN HAZRET-İ MUSTAFA (S.A.V.) EFENDİMİZE KENDİSİNİ MELEK SÜRETİYLE GÖSTERMESİ VE YEDİ YÜZ KANADINDAN BİRİ ZAHİR OLUNCA UFKU İHATA ETMESİ VE O KADAR ŞUAI VARKEN, GÜNEŞİ GÖRÜNMEZ HALE GETİRMESİ.»

16114

مصطفی می گفت پیش جبرئیل
که چنانکه صورت تست ای خلیل

«Hazret-i Mustafa (S.A.V.) Cebrâil'e buyurdu ki: Azizim, yaratıldığın sûretle.»

16115

مرمرا بنما تو محسوس آشکار
تا بینم ممرتا نظاره وار

«Kendini bana göster de seni öylece seyredeyim.»

16116

گفت نتوانی و طاقت نبود
حسن صغیفست و تنک سخت آیدت

«Cebrâil dedi ki: Yâ Resûlallah, beni o surette görmeye tahammül edemezsin. Çünkü hiss-i insânî zayıf ve yufkadır, müşâhede sana güç gelir.»

Fakat Resûlullah hazretleri talebini tekrar ile buyurmuştu ki:

16117

گفت بنما تا بیند این جسد
تا چه حد حسن ناز کست و بی مدد

«Melekût âlemindeki şeklini göster ki bu cesed, hissin ne derece nâzik ve tahammülsüz olduğunu görsün.»

16118

آدمی راحت حس تن سقیم
ایک در باطن یکی خلق عظیم

«İnsanın bedenine ait duygusu noksan ve zayıftır. Lâkin bâtınında pek büyük bir mizaç vardır.»

Nitekim:

رُبِّدَ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ زُضْعِيفًا ﴿١١٧﴾

Yâni: «Allah (ağır teklifleri) sizden hafifletmek ister. (Zaten) insan da zaif olarak yaratılmıştır¹¹⁷.» âyeti birincisini,

وَأَنْتَ أَهْلٌ خُلِقَ عَظِيمٌ ﴿١١٨﴾

Yâni: «Hiç şüphesiz sen büyük bir alhlâk üzerindesin¹¹⁸.» âyeti de ikinci hususu bildirir.

16119

بر مثال سنگ و آهن این تنه
ایک هست او در صفت آتشینه

«Bu cesed, taşla demire benzer; bu sıfatla o çakmak gibidir.»

16120

سنگ و آهن مولد ایجاد نار
زاپ آتش بردو والد قهر بار

«Taşla demir, ateşin vücuda gelmesi için sebebdir. Ateş, bu ana ve baa-badan kalur yağdırıcı olarak doğar.»

İnsanda da bir hiss-i sakim ve bir hulk-i azim vardır. Tıpkı çakmak taşıyla demir gibidir. Taş ve demirin bir araya gelmesiyle çakmağın, te-

(117) Sûrei Nisa : 28.

(118) Sûrei Kalem : 4.

şekkül eylediği gibi, (hiss-i sakim) ile (hulk-i azim)in ictimâından da insan peydâ olur.

16121

باز آتش دست کار وصف تن

هست قاهر برتن اوشعله زن

«Yine ateş, bedene ait bir sıfattır... Fakat bedeni kahreder, alevler çıkarır.»

16122

باز درتن شعله ابراهیم وار

که ازو مقهور گردد برج نار

«Kezâ bedende, İbrâhîm Aleyhisselâm'da olduğu gibi, öyle bir ziyâ vardırki onun tesiriyle ateş burcu kahrolur, söner...»

Hazret-i İbrâhîmi Nemrud ateşe atmıştı. Fakat ondaki nurun tesiriyle nâr-ı Nemrûd sönuvermişti. Kezâ hadiste vârid olmuştur ki mü'minler sırat üstünden geçerken Cehennem: «Ey mü'min geç, senin nurun benim ateşimi söndürüyor.» diyecektir.

16123

لاجرم گفت آن رسول ذوفنون

رمز نحن الآخرون السابقون

«Bundan dolayı, hünerler sahibi Resûlullah (S.A.V.) Hazretleri (Biz, ileri gidenlerin artta gelenleriyiz) remzini beyan etmiştir.»

Hadis-i şerif: «Biz sonra gelmişiz, evvelkileri geçmişiz.» meâlinedir. Bu evvelkilerden maksadın ne olduğu iki türlü izah edilmiştir. Bir görüşe göre: İslâm'dan evvelki din ve şeriatlere tâbi olanlardır ki ümmet-i Muhammed onlardan efaldır. İkinci bir görüşe göre: Hayvânât, nebâtât ve cemâdâta varıncaya kadar olan mahlûkâttır ki insanın yaratılışı onların hepsinden sonradır. Öyle olmakla beraber hepsine hâkimdir.

16121

ظاهر این دو بستدانی زبون

در صفت ازکان آهنها فزون

«Bu ikisi — yâni çakmak (taşı ile demir — örs ile çekicinin zebûnudur. Fakat sıfat itibariyle demir mâdenlerinden daha kuvvetlidir.

Malum ya çakmak demirine o şekli vermek için ateşte kızdırırlar. Sonra örsün üstüne koyup çekikle döğerler. Sûrette örs ile çekicinin zebûnu olur. Fakat o demirle çakmak taşına vurulunca çıkacak kıvılcım bütün bir Dünyayı yakmak kuvvetini hâizdir.

16125

بس بصورت آدمی فرع جهان

وزصفت اصل جهان این را بدان

«İnsan da sûreti ve hilkatı itibariyle Cihan'ın fer'idir. Lâkin sıfatı itibariyle onu Cihan'ın aslı bil.»

Evet, insan mahlûkatın hepsinden sonra ve topraktan yaratılmış olduğu için âlemin fer'idir. Fakat Âlemin yaratılışından maksad, insandır, alehusus Peygamber (S.A.V.) efendimizdir. Nitekim bir hadis-i Kudsi'de: «Yâ Muhammed, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.» buyurulmuştur.

16126

چونکه کرد الحاح بنمود اندکی

عبیتی که که شود زان مندی

«Aleyhisselât Efendimiz talebinde ısrar edince, Cebrâil birazeik göründü, ama, heybeti dağı bile parça parça ederdî.»

16127

شهری بگرفته شرق و غرب را

از مهابت گشته بیہوش مصطفی

«Sade bir kanadı, şarkı ve garbı kaplamış; Sallallâhü Aleyhi Veselâm Efendimiz — o azameti görünce ve onun Hâlik-i Zîşânındaki kudreti düşününce — kendinden geçti.»

چون زیم و ترس بیوشش بدید
جبرئیل آمد در آغوشش کشید

«Cebrâil Aleyhisselâm Resûlullâhın kendinden geçtiğini görünce insan şekline girip geldi. Zât-ı Risâleti kucaklayıp ayılttı.»

آن مهابت قسمت بیگانگان
وین تجمش دوستانرا رایگان

«Cebrâilin o mehâbeti yabancılar içindir. Bu iltifâtı ise dostlara mahsusdur.»

Hazret-i Mevlânâ bu hâle bir misâl getiriyor ve diyor ki:

هست شاهانرا زمان برنشست
هول سرهنگان و صار مهابتست

«Pâdişahların tahtta oturdukları zaman olur ki orada eli kılıcı ve korkunç çavuşlar bulunur.»

دور باش و نیزه و شمشیرها
که بلرزند زان مهابت شیرها

«O çavuşların ve muhafızların ellerinde ucu eğri değnekler, mızraklar ve kılıçlar vardır. Arslanlar bile onları görse, heybetlerinden titrerler.»

بانگ چاوشان و آن چوگانها
که شود سست از نهییش جانها

«Çavuşların sesinden ve ellerindeki sopadan canlar ürker... Heybetlerinden herkes korkar...»

این برای خاص و عام ورهگذر
که کنند شان از شهنشاهی خبر

«Ama bu heybet, yoldan geçenlere, orada pâdişah bulunduğundan haberdâr etmek içindir.»

از برای عام باشد این شکوه
تا کلاه کبر نهند آن گروه

«Bu azamet ve heybet, halkın kibir ve kin'i terketmeleri içindir, onlara mahsustur.»

تا من و ما های ایشان بشکند
نفس خود بین فتنه و شر کم کند

«Bu mehâbet ve şevket, halkın: (Biz ve ben) diye benlik davasına kal-kışmamaları, kendini görüp beğenen nefsin fitne çıkarmaması ve şerre kal-kışmaması içindir.»

شهر ازان ایمن شود کان شهریار
دارد اندر قهر زخم کبر و دار

«Böylece padişah'ın kahrı korkusuyla şehirde emniyet ve asâyiş devam eder.»

بس بمبرد آن هوسها در نفوس
هیبت شه مانع آید زان نحوس

«Halk, böyle nefislerin kötülük heveslerinden kurtulur, padişahın heybeti fenalıklara mâni olur.»

باز چون آید بسوی بزم خاص
کی بود آنجمله‌ها بت یا قصاص

«Fakat Padişah, meclis-i hâssına gelince, orada mehâbet ve kısas gibi şeyler kalır mı?»

16139

حلم در حلمست و رحمتها بمحوش
نشوی از غیرچنگ و نی خروش

«O hâs mecliste hımler içinde hımler vardır. Merhametler cûş ve hurûş halindedir. Orada çeng ve ney sesinden başka bir sadâ işitmezsin.»

16140

طبل و کوس هول باشد وقت جنگ
وقت عشرت باخواص آواز جنگ

«Davul ve kösün korkunç sesleri harb esnâsındadır. Hâs nedimlerle işret zamanı duyulan ise çeng nâmeleridir.»

Beraber oturup işret edilen zarif kimselere (nedim) ve nedimlerle birlikte bu türlü meclislerde bulunmaya (münâdeme) derlerdi. Hükümdarların ve hususiyle Abbâsi halifelerinin münâdeme meclislerinde resmî libaslar çıkarılır, o meclislere mahsus hafif, ipekli libaslar giyilir, arada yabancı bulunmayacağı için de serbestçe konuşulurdu.

16141

هست دیوان محاسب عام را
وان پری رویان حریف جامرا

«Muhâsebe divanı, yâni icab edenlerin hesabına bakılması avam içindir. Peri yüzlü güzeller ise işret meclislerinde bulunurlar ve sâkîlik ederler.»

آن زره و آن خود مرچالیش راست
وان حریر و رود مرآه‌ریش راست

«Zırh ve tolga gibi harb âletleri muhârebe için, ipekli libaslar ile sazar ise işret meclislerinin kurulduğu yerler içindir.»

16143

این سخن پایان ندارد ای جواد
حتم کن والله اعلم بالرشاد

«Ey cömerd kişi, bu bahsin sonu gelmez. Binâenaleyh sözü kes ki her şeyi en iyi bilen Allahdır.»

Hazret-i Mevlânâ, Cenâb-ı Hakk'ın lutfu gibi kahrı da olduğunu; lutfunun havâssa, kahrının avâma mahsus bulunduğunu bir takım misallerle tavzih eyledikten sonra Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizin Ceb-râil Aleyhisselâmı melek sûreti ile görmesi üzerine kendinden geçmesi bahsine avdetle diyor ki:

16144

اندر احمد آن حسی کو غار بست
حفته این دم در زمین یثربست

«Hz. Ahmed'in (Rü'yet-i Cibril)e tahammül edemiyen hiss-i bedenîsi şimdi Medîne'de medfundur.»

16145

وان عظیم الخلق اوکان صدفدرست
بی تغیر مقصد صدق اندرست

«Ama, bütün Kâinâta galebe eyleyen, azim yaratılıştaki mânevî varlığı ise aslâ değişmeksizin Kurb-i İlâhîde ve doğruluk makamında bulunmaktadır.»

Çünkü:

16146

جای تغییرات اوصاف تنست
روح باقی آفتاب روشناست

«Tağayyür ve tebeddülün şeri ceseddır, bâkî olan ruh ise parlak bir güneştir.»

بی زتغیری که لا شرقیة
بی زتبدیلی که لا غربیة

«O, güneş gibi olan parlak ruh, tağayyür ve tebeddülünden masundur. Çünkü o ne şarka ne de garba mensubdur.»

آفتاب از ذره کی مدهوش شد
شمع از پروانه کی بیوش شد

«Güneş, hiç zerreden, kendinden geçer; mum pervaneden aklını kaybeder mi?»

Hakikat-i Muhammediye, şarka ve garba mensub olmayan öyle bir güneştir ki, Cebrâil de dahil olmak üzere, bütün Kâinat ona nisbetle bir zerre gibi kahr. Öyle olduğu halde bir güneş, bir zerreden nasıl bîhûş oldu?

جسم احمد را تعلق بد بدان
این تغیر آن تن باشد بدان

«Hz. Ahmed'in (S.A.V.) teninin ruhla alâkası gizlidir; bu değişme ten ve cisme ait arızalardandır, bunu bil!»

همچو رنجوری و همچون خواب و درد
جان ازین اوصاف باشد پاک و فرد

«Hastalık gibi, uyku ve ağrı gibi... Can, bu sıfatlardan âridir.»

خود نتانم و ربگویم وصف جان
زلزله افتد درین کون مکان

«Ruhun vasfını söyleyemem. Söylemiş olsam (Kün) ve (Mekân) âleminde zelzele vâki olur.»

روپوش گریک دمی آشفته بود
شیرجان مانا که آن دم حفته بود

«Cesed tilkisi bir an için perişan olduysa da, herhalde uykuda bulunmuşa benzer.»

Tilkiden maksad: Resül-i Ekrem'in cismâniyeti, arslandan murad ise Zât-ı Risâletin rûhâniyyetidir. Cebrâilin görünüşü esnâsında Rûh-i Muhammedî, müşâhede-i Rabbâniye ile meşgul bulunduğundan, cisminde o değişiklik vukua gelmiş ve kendisinden geçmişti.

حفته بود آن شیر کز خوابست پاک
اینت شیر نرمسار و سهمناک

«Uykudan tamâmiyle münezzeh olan o arslan o esnâda tecelliye mazhar olmuştu. İşte sana hem yumuşak, hem de korkunç ve heybetli bir arslan...»

Aleyhisselât Efendimiz, Rahmetenlilâlemîn olduğu için, kalbinde öyle bir merhamet ve yumuşaklık vardı ki o da Allah'ın lutfu ve keremi idi. Nitekim Uhud muhârebesinde bozulan ashâba karşı huşunet göstermemiş ve rıfk ile muâmele ederek kendilerini teselli etmişti. Bundan dolayı,

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ

لَنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِظَ الْقَلْبُ لَا نَفُضُوا مِنْ حَوْلِكَ

Yâni: «(O vakit) sen Allah'dan bir esirgeme sayesinde ki onlara yumuşak davrandın. Eğer (bilfarz) kaba, katı yürekli olsaydın onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bile⁽¹¹⁹⁾» âyeti nâzil olmuştu.

Kezâ müşrik ve münâfıklara bile o kadar nezâket gösterirdi ki:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

Yâni: «Ey peygamber, kâfirlerle ve münâfıklarla savaş. Karşılarında çetin ol!¹²⁰» âyetiyle o gibilere sert muâmele icrâsına me'mur olmuştur.

Bunun içindir ki, Hazret-i Mevlânâ, O'nu vâsfederken: «Yumuşak başlı arslan» tabirini kullanmıştır.

16154

خفته سازد شیر خود را آنچنان
که تمامش مرده دانند این سکان

«Arslan kendisini öyle uyumuş gösterir ki köpekler onu tamamiyle ölmüş sanırlar.»

Risâletpenâh (S.A.V.) Efendimiz Hazretleri de Zât-ı Akdesine karşı söylenilen terbiyesizce sözleri işitmemiş, yâhud anlamamış gibi davranır ve söyleyenlere zarifâne mukabelede bulunurdu. Meselâ yahudilerden bir takımı selâm veriyormuş gibi davramp (Esselâmü aleyke) diyormuş gibi (Essâmü aleyke yâ Ebâ'l-Kaasım) diye çıftlık ederlerdi ki, (sâm) ölüm demek olduğundan, (Essâmü aleyke), ölesin mânâsını ve temennisini hâvi idi. Resûlullah Efendimiz de öyle selâm verir gibi görünmek isteyenlere: (Aleyke) yâni «Sen ölesin» diye karşılık verirdi. Böyle yapmamış olsalardı:

16155

ورنه در عالم کرا زهره بدی
که بودی از ضعیفی تر بدی

«Bir âcizin elinden, birşeyler yağmalamaya kim cesâret edebilirdi?» Bundan dolayı: «Aranızdaki ihtilâfı aranızda hallediniz. Bana haber verdiğiniz bir hâdise hakkında ben hüküm-i şer'iyi ifâ ederim» buyururdu.

16156

کف احمد زان نظر مخدوش شد
بحراو از مهر کف پر جوش شد

«Hazret-i Ahmed Aleyhisselâm'da o bakışla kendinden geçti ama, aslında, varlık denizi, köpük sevgisi ile coştı, köpürdü...»

16157

من همه گفست معطی نورباش
ماه را کر کف نباشد گومباش

«Ay, temamiyle bir avuc gibidir, vericidir ve nûr saçıcıdır. Ayın eli, avucu yoksa varsın olmasın.»

O yokluk, nûr saçmasına mâni değildir.

Hakikat-i Muhammediyye de, mânen, bir dolunay gibidir ki, ona nisbetle, beşeriyyeti avuc içi kadar kalır. Rü'yet-i Cibril esnâsında, bir an için, o beşeriyyet hâssası kaybolduysa varsın olsun. Kâmil hakikatı O'nun Zât-ı Şerifinden ayrılmaz. Bundan dolayı:

16158

احمد ار بک شاید آن پر جلیل
تا ابد بهوش ماند جبرئیل

«Hazret-i Ahmet Aleyhisselât Efendimiz, eğer (Hakikat-i Muhammediyye)nin o azîm kanadını açacak olursa, Cebrâîl, ebediyyen kendinden geçex.»

16159

چون گذشت احمد ز سدره مرصده
وز مقام جبرئیل واز حدش

«Peygamber (S.A.V.) Efendimiz Cebrâîlin karargâhı ve nazargâhı olan (Sidretülmüntehâ)yı geçince,»

16160

گفت اورا هبن پیر اندریم
گفت رو رومن حریف تو نیم

«Cebrâîl'e: Haydi ardımca uç, buyurdu. Cebrâîl de: Yâ Resûlallah sen yürü, git. Buradan ilerisi için ben sana refakat edemem, cevâbını verdi.»

باز گفت اورا بیا ای پرده سوز
من باوچ خود نرفتم هنوز

«Resulullah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki: Ey felek perdelerini yap-
tup geçen, gel! Ben daha seyrimin nihai noktasına vasil olmadım.»

گفت بیرون زین حدای خوش فرمن
گرزیم پری بسوزد پرم

«Cebrâil dedi ki: Ey benim güzel nurlu arkadaşım, buradan ötesine
geçmek için bir defa sallayacak olursam o kanad yanar.»

حبرت اندر حیرت آمد این قصص
بهشی خاصگان اندر اخص

«Bu hikâyeler hayret içinde hayrettir; daha hâsların hallerini görün-
ce hâs kullar, kendilerinden geçerler.»

بهشیا جمله اینجا بازیست
چند جان داری که جان پر وازیست

«Buradaki her kendinden geçiş, bir oyundan ibarettir... Senin kaç
canın var? Burası can pazarıdır...»

Burada (hâs) dan maksad Cebrâil, (ehass) — daha has — dan murad
ise Hazret-i Peygamber Aleyhimesselemdir. Hâss olanlar, ehass bulunan-
lara karşı hayrandır. Ehass olanlar da hâssların hâline karşı mütehayyer-
dir. Amma ehass olanların hayreti, kemâle vüsulden evveldir. Havâsdan
olanların hayranlığı ise sonradır.

چبرئیل اگر شریف و عنبر
نونه پروانه ونی شمع نیز

«Ey Cebrâil, sen şerif ve aziz bir melek-i mukarrebsin; lâkin ne per-
vânesin, ne de mum.»

Melekler, mertebe-i akıldaki oldukları için, aşk âteşine atılan kümme-
lin gibi değildirler. Nitekim Mi'râc gecesinde ve Sidretülmüntehâ'da Ceb-
râilin:

Ger geçem bir zerre denlû ilerû,
Yânarım baştan ayağa ey Ulu...

demesine mukabil, Fahr-ı Kainat (S.A.V.) Efendimiz:

Çün ezelden bana aşk oldu delil,
Yanar isem ben yanayım ey Halil!..

buyurmuş ve ilerlemişti.

Bahis muğlak ve anlaşılması müşkil olduğu için Cenâb-ı Pîr kendisi-
ne hitab ederek diyor ki:

این حدیث منقلب را گور کن
شیر را برعکس صید گور کن

«Bu tersine sözü göm — yâni örtülü bırak — Aksine olarak, arslanı
yaban eşeğine av yap!..»

Bazılarının, Cebrâil daha kuvvetli olduğu için Resûl-i Ekrem (S.A.V.)
onu melekiyyet heybetiyle görünce kendinden geçti demeleri ve Cebrâil
daha büyükmüş gibi göstermelerine karşı Hz. Pîr: «Böyle düşünmek ve
böyle söylemek o kadar tersinedir ki yaban eşeğine arslanı avlatmak gi-
bidir» diyor. Fîlvâki Cebrâil, (Melâike-i mukarrabin)den, yâni Allah'a ya-
kin olan meleklerden idi. Fakat: «Ben Allah ile bir vaktim olur ki o ha-
rîmi hâssa ne melek-i mukarreb girebilir, ne de nebiyy-i mürsel» hadis-i
şerifi muktezâsınca Zât-ı Akdes-i Risâlet ile kâmil vârislerinin girdiği o
meclis-i hâssa Cebrâilin dâhil olmasına imkân yoktur. Hazret-i Mevlânâ
bir gazelinde buyurur ki: «Mânevî güzelleri hususi kadehle taltif ettikle-

ri bir meclisin, Cebrail, dışarısında kahr; Hızır ise oranın perdecisi olabilir.»

Cenâb-ı Pîr, Cebrâîlî, Seyyid-i Kâinât (S.A.V.) Efendimizden yüksek göstermek cehâletinde bulunanlara hitâben diyor ki:

16167

بند کن مشك سخن شائیت را
وامكن انبان قلمائیت را

«Saçma söz akıtan tulumu bağla, saçma sapan sözler dağarcığını açma!»

Yâni hezeyân etme ve saçma sapan söyleme...

16168

آنکه برنگذشت اجزاش از زمین
پیش او معکوس قلمائیت بین

«Cüzleri yere bağlı kalana, bu sırlar, saçma sapan gelir.»

16169

لأنخالفهم حبیبی دارم
یاغریباً نازلآ فی دارم

«Ey öylelerinin evi olan Dünyaya garib gelen sevgili dostum; onlara muhalefet etme ve idareye bak!»

16170

اعط ماشاؤ وراموا وارضهم
یاظعیماً ساکنآ فی ارضهم

«Ey onların yurtlarına konmuş dost! Diledikleri, istedikleri şeyi ver, onları razî et...»

16171

نارسیدن درشه ودر تاز - خوش
رازیا یا سوزی می سار - خوش

«Padişahın nezdinde — yâni Huzur-i İlâhiye — varmaya kadar ey Reyli, Merv'li ile hoş geçin!»

16172

موسبا در پیش فرعون زمن
زرم باید گفت قولآ لیتآ

«Ey vaktin Mûsâsı olan Hüsâmüddin Çelebi, zamanın firavunlarına karşı rıfk ile, nezâketle söz söylemek gerektir.»

Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselâmı Firavunu imana dâvete memur ettiği, birâderi Harun Aleyhisselâmı da ona verdiği sırada:

اذهبكآ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا

Yâni: «Fir'avna gidin. Çünkü o, hakiykatén azdı. (Gidin de) ona yumuşak söz söyleyin. Olur ki nasihat dinler, yahud (Allah'dan) korkar¹²¹», tavsiyesinde bulunmuştu. Çünkü:

16173

آب اگر در روغن جوشان کنی
دیگدان و دیک را ویران کنی

«Eğer kaynayan yağın içine su dökersen tencereyi de, ocağı da harab etmiş olursun.»

Çünkü yağ etrafına sıçrar.

Bunun gibi, kibir ve azametle kaynayan birine, sert söz söylersen herif bütün bütün taşkınlık eder.

زم گولين مكوغير صواب
وسوسه مفروش درلين خطاب

«Nâzikâne söyle, lâkin doğrudan başka bir şey söyleme. Nezaketle hitab edeceğim diye vesvese ile dolu kelâmda bulunma!»

وقت عصر آمد سخن کوتاه کن
ای که عصرت عصر را آگاه کن

«İkinci vakti oldu, sözü kısa kes. Ey asrın sâhibi, yâni vaktin kutbu olan, asrındakileri ikaz et!»

Hazret-i Âdem'den, Resûl-i Ekrem (S.A.V.) efendimize kadar olan zaman, sabahtan ikinci vaktine kadar, devr-i Muhammedî de ikindiden akşama kadar olan müddet itibar edilmiştir. Çünkü Aleyhissalât Efendimiz âhir zaman peygamberidir. Ve kıyamete kadar gelecek asırların sahibidir. Zât-ı Akdes-i Risâlete vekâleten her asrın da bir sahibi, yâni gavs-i âzamı bulunur. Hazret-i Mevlânâ o gavse — ki kendisi, yâhud halifesi bulunan Hüsâmüddin Çelebidir — hitâben ey gavs-i âzam, asrında bulunanları ikaz ve irşad et diyor.

کوتو مرا گل خواره را که قندبه
بر می فاسد مکن طینش مده

«Toprak yiyene şekeri medhet; zararlı bir yumuşaklık gösterip de ona toprağı verme!»

Kureyş müşrikleri, Resûl-i Ekreme gelmişler: «Yâ Muhammed! Bir sene sen bizim mâbudlarımıza ibâdet et, bir sene de biz senin mâbudlarına ibadet edelim» demişlerdi. Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri (Kulya eyyühelkâfirûn) sûresini okudu ve: «Ne ben sizin mâbudlarınıza ibadet ederim, ne de siz benim mâbuduma ibâdet edersiniz. Sizin dininiz size, benim dinim bana» buyurdu. Nezâket ve mülâyemet gösterip de, peki, demedi. Kezâ Tâifliler, gelmişler, namazdan, rükû ve sücûdun kaldırılmasını istemişler, böyle yapılacak olursa müslüman olacaklarını söylemişlerdi. Resûlullah Efendimiz: «Rükû ve sücûdu olmayan namazlarda

hayır yoktur» buyurup red cevabı verdi. Çünkü namaz nasıl farz ise ondaki rükû ve sücûd da böylece farz idi. Ferâiz-i İlâhiyyeyi değiştirmek, onlarda tenzillât ve tâdilât yapmak kimsenin haddi değildi. Bazı zübbeler: «Beş vakit namaz çok geliyor, vakitler ikiye indirilse, yatıp kalkma kaldırılıp yalnız kıyam ile iktifâ edilse namaz kılınır amma onu yaptırıcak nerede?» diye hezeyan ediyorlar. Sonra Avrupa medeniyetinin fuhşuna varıncaya kadar alınmasını zaruri görüyorlar. Ve: «Ya hep, ya hiç» diyorlar.

Bu gibiler bilmelidirler ki dinde tâdilât ve tenzilat olmaz. Avrupa Medeniyeti için destûr ittihaz ettikleri «Ya hep, ya hiç» düsturu bunda da câridir. Binâenaleyh müslümanlığı ya tamamıyla kabul ve tatbik etmeli, yâhud onun daire-i münciyesinden çekilip gitmelidir.

نطق جارا روضه جانبستی
گرز حرف وصوت مستغنیستی

«Harfle, sesle alışverişin yok ama yine de can sözlerine can bahçesi-sin sen.»

این سرخر در میان قند زار
ای بسا کسرا که بنهادست خار

«Sözle olan tebliğât, şeker kamışı tarlasına korkuluk olarak konulan eşek başı gibidir ki çok kimseyi diken ve çalı halinde bırakmıştır.»

Yâni bir tarlaya konulan korkuluğun, sûretperest olanları ıggal ederek tarladaki ekinden, meselâ şeker kamışı, yâhud pancardan istifade ettirmeyeceği gibi, bizim mesnevî de bir şeker kamışı tarlası farz edilirse, oradaki fıkralar korkuluklara benzetilebilir. Hakikati görmeyen kimse-ler onlarla oyalanıp maksûd olan hakâyık ve maârifden mahrum kahr.

ظن برد ازدور کان آ نست وبس
چون قیچ مغلوب وامبرفت بس

«O sûretle bakanlar, Mesneviyi, o fıkralardan ve lâtifelerden ibâret sanırlar; bu zanları dolayısıyla de düğüşte mağlûb olmuş bir koç gibi geri geri giderler.»

صورت حرف آن سرخر دان یقین
در رزم معنی و فردوس برین

«Söz sûreti, bil ki mânâ bağındaki, yüce bahçelerdeki eşek başı gibi-bidir.»

ای ضیاء الحق حسام الدین درار
این سرخر را دران بطیح زار

«Ey Hakk'ın ziyâsı olan Hüsâmüddin; bu eşek başını o karpuz tarlasına dik ki,»

تا سرخر چون ببرد از مسلخه
نشو دیگر بخشدش آن مطبخه

«Eşek başı, derisi yüzüldüğü yerden karpuz tarlasına götürülünce, o tarla ona başka bir neş'et verir.»

Yâni harf ve sestten ibaret olup, bostan korkuluğu mahiyetinde olan sözler, hakikat ve marifet tarlasına konulunca, başka bir feyz, başka bir mahiyet iktisab ederler.

هین ز مصور نگری و جان ز تو
نی غلط این هم ز تو آن هم ز تو

«Ey Hüsâmüddin, sûretini vücûde getirmek bizden, ruh vermek de senden. Hayır... Yanlış söyledim. Bu da senden, o da senden.»

بر فلک محمودی ای خورشید فاش
بر زمین هم تا ابد محمود باش

«Şüphesiz sen, göklerin öğdüğü bir güneşsin, yeryüzünde de ebediy-yen eğül!»

تا زمینی بامانی بلند
یکدل و یک قبله و یک خوشوند

«Arzda bulunanlar da semâdakiler gibi sana hürmet ve tazim etmek-te müttehid olsunlar.»

Hazret-i Pir'in Hüsâmüddin Çelebi hakkındaki bu düâsı müstecâb ol-muştur ki 634 de vuku bulan vefâtından beri yedi asır geçtiği halde Çe-lebi Hazretleri yeryüzünde bilcümle ârifin nezdinde hürmetle yâdedil-mektedir. (Kaddesallâhü sirrahû.)

تفرقه برخیزد و شرک دوی
وحدتست اندر وجود معنوی

«Ehli arz ile ehl-i semâ müttefik ve müttehid olunca tefrika ve iki-lik şirki zâil olur. Mânevi varlık da vahdetten ibarettir.»

چون شناسد جان من جان ترا
یاد آرند اتحاد ماجرا

«Benim ruhum, senin ruhunu tanıyınca görüp geçirdikleri şeylerin ay-nı şeyler olduğunu hatırlarlar.»

موسی و هارون شوند اندر زمین
مخلط خوش همچو شیر وانگین

«İkimizin ruhları Mûsâ ve Harûn gibi birleşirler ve süt ile bal gibi kaynaşırlar.»

Mevlânâ kendini Hazret-i Mûsâ'ya, Hüsâmüddin Çelebiyi de Hazret-i Harûn'a benzetiyor ve «Harûn aleyhisselâm nasıl nübüvette Mûsâ aley-hisselâmın şeriki ve muâvini ise sen de irşâd hususunda benim yardım-cımsın» diyor. Bir de benim ruhum senin ruhunu tanıyınca herkes itti-had mâcerasını hatırlar diyerek hem tevâzu gösteriyor, hem de (Alem-i Ervâh)daki ruhların ittihâdına işaret ediyor.

چون شناسد اندک و منکر شود
منکرش پرده ستر شود

«Fakat azıcık tanımır, bilir de inkâr ederse bu inkâr edişi de birliği ö-
ten bir perdeden ibarettir.»

بس شناسایی بگر دانید رو
خشم کرد آن ز ناشکری او

«Böyle azıcık tanımış olanlardan çoğu, sonra yüz çevirip inkâra kal-
kışınca o Hakikat Kameri — yâni insan-ı kâmil — onun küfrân-ı nimette
bulunmasından gazaba geldi ve evvelki tanımamasını da kendisinden nez'ey-
ledi.»

زین سبب جان نبی راجان بد
ناشنا سا گشت و پشت پای زد

«Bu sebeble Hazret-i Peygamberin ruhunu bir takım kötü canlar ta-
nımadılar ve inkâra kalkıştılar.»

این همه خواندی فروخوان لم یکن
تا بدانی لج آن کبر کهن

«Ey muhâtab şu sözleri okudun, bir de (Iemyekün) sûresini oku da
o eski kâfirin inadını, ısrarını bil!»

Kur'ân-ı Kerim'de Beyyine Sûresinde buyruluyor ki:

Yâni: «Kitablılardan ve müşriklerden küfredenler kendilerine apaçık
bir huccet, (yâni) içinde (kitabların) en doğru (hükümleri) yazılı, (bâtıl-
dan âzâde ve) temiz sahifeleri okuyacak Allahdan bir peygamber gelince-
ye kadar (gûyâ intizâr edeceklerdi, dinlerinden) ayrılacak değillerdi. Böy-
le iken kitab verilmiş olan bunlar, ayrılmadı(lar, ayrılmadılar) da ancak
kendilerine o apâşikâr huccet geldikten sonra (ayrıldılar). Halbuki onlar

Allah'a, Onun dininde ihlâs (ve samimiyyet) erbâbı ve muvahhidler ola-
rak, ibâdet etmelerinden, namazı dosdoğru kalmalarından, zekâtı verme-
lerinden başkasıyla emr olunmamışlardı. En doğru din de bu idi. Hakikat,
kitablılardan olsun, müşriklerden olsun (bütün o) küfredenler cehennem
ateşindedirler, onun içinde ebedi kalıcıdırlar onlar. Yaratılanların en kö-
tüsü de onların ta kendileridir. İman edip de güzel güzel amel (ve hareket)
lerde bulunanlar (a gelince) Hiç şüphe yok ki bunlar da yaratılanların en
hayırlısıdır. Onların Rableri nezdinde mükâfatı altlarında ırmaklar akan
Adn Cennetleridir. Hepsi de içlerinde ebedî, dâimî kalıcıdırlar. Allah bun-
lardan râzî olmuştur, bunlar da Ondan hoşnûd olmuşlardır. İşte bu (seâ-
det), Rabbin(in İkaabın)dan korkan(lar)a mahsustur¹²²»

İşte yahûdiler ve hristiyanlar, Zât-ı akdes-i Muhammedi'yi evvelce
tanımışlar, sonra O'nu inkâra kalkıştıkları için küfürde kalmışlar ve ce-
hennemlik olmuşlardı.

پیش از آنکه نقش احمد رونمود
نعت او هر کبر را تعویذ بود

«Hazret-i Muhammed (S.A.V.) efendimizin zahiri varlığı Dünyaya
gelmeden evvel onun vasıfları her kâfirin muskası olmuştur.»

کین چنین کس هست تا آید بدید
از خیال روش دلشان می صید

«Böyle bir zât vardır, acaba ne vakit zuhûra gelecektir? derlerdi,
(Vech-i Muhammedi)nin hayâliyle yürekleri oynardı.»

سجده می کردند کای رب بشر
در عیان آرایش هر چه زودتر

«Secde ederek: Ey insanların Rabbi, onu bir an evvel meydana getir,
diye duâda bulunurlardı.»

تا بنام احمد از یستفتحون
یا غیاثان می شدند سرنگون

«İsm-i Muhammedi hürmetine feth ve zafer taleb ettikleri için düşmanları tepetaklak olurdu.»

Sûre-i Bakara'da buyuruluyor ki:

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ
وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ
مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾

Yâni: «Vaktâki onlara Allah katından — nezdlerinde bulunan (Tevrat)ı tasdiyk edici (ve doğrultucu) — bir Kitab (Kur'an) geldi, ki daha evvel küfredenlerin (Arab müşriklerinin) aleyhine (Allahdan böyle bir) feth istiyorlardı, işte (Tevrâtın şahâdet ve sarâhatiyle) tanıdıkları o şey (Kur'an) kendilerine gelince ona (hasedlerinden ve mevki' hırsından dolayı) küfrettiler. Artık Allahın lâneti o kâfirlerin tepesine¹²³.»

Vaktiyle arab müşrikleri yahudilere kasdeyleyince onlar: «Yâ Rabbi; Ahir zaman peygamberi hürmetine senden yardım dileriz» diye duâ ederdiler.

16197

هرجا حرب مهولی آمدی
غوئشان کراری احمد بدی

«Her nerede onlara karşı korkunç bir harb açılrsa, Zât-ı Ahmedinin yardımı onlara erişirdi.»

(123) Sûrei Bakara : 89.

هرجا بیماری مژمن بدی
یاد اوشان داروی شافی شدی

«Her nerede kütürüm bir hasta bulunsa, Resûl-i Ekremın hatırlanması, ona şifâ veren bir ilâc tesiri yapıyordu.»

16199

نقش اومی گشت اندر راهشان
دردل ودر گوش ودر افواشان

«Yahudiler yolda giderken, Resûl-i Ekremın şekil ve şemâili kalb-lerinde, kulaklarında ve ağızlarında bulunurdu.»
Yâni birbirlerine söylerler ve dinlerlerdi. Fakat:

16200

نقش اورا کی بیابد هرشغال
بلکه فرع نقش او اندر خیال

«Resûlullah'ın hakiki nakşını — yâni şekil ve şemâilini — her çakal bulabilir mi hiç? Belki onların bildikleri ve buldukları, (Nakş-ı Nebevi) nin fer'i, yâni hayalden ibâret idi.»

16201

نقش او بر روی دیوار او فتد
از دل دیوار خون دل چکد

«Risâletpenâh Efendimizin sûreti duvara aksedecek olsa duvarın kalbinden kan damlar.»

16202

آنچنان فرخ بود نقشش برو
که رهد دیوار درحال ازدورو

«Sallallâhü Aleyhi Vesellemin sûreti duvara öyle seâdet verir ki derhal duvar ild yüzü olmaktan kurtulur.»

Zât-ı Muhammedî, Medîne sokaklarından geçerken (Vech-i Akdes)-nin nûru duvarlara aksedip onları parlattığı rivâyet olunmaktadır.

16203

کشته بایک رویی اهل صفا
آن دو رویی عیب مهدیوار را

«Temiz ve pak kişilerin temizliğine karşı, duvarın iki yüzlülüğü onun için ayıptır doğrusu...»

İki yüzlülük, yâni herkese bir türlü görünüş münâfıklıktır. (Mesâbîh) de şöyle bir hadis rivâyet edilmektedir: «İki yüzlüleri Kıyâmet gününde insanların en şerlisi olarak bulacaksınız. O iki yüzlüler ki bazılarına bir türlü, bazılarına diğer türlü görünür.»

16204

این همه تعظیم و تفخیم ووداد
چون بدیدندش بصورت بردباد

«Hulâsa, yahudiler; Resûl-i Ekremî görünce, bütün bu yüceltmeyi ve muhabbetlerini adetâ yel aldı götürdü.»

16205

قلب آتش دید و شد دردم سیاه
قلب را در قلب کی بودست راه

«Kalp bir altın ateşi görünce derhâl kararır. Kalp, kalbe yol bulabilir mi hiç?»

Yâni yahudilerin evvelce göstermiş oldukları muhabbet, kalp altın gibi idi. Nûr-i Muhammedî ile karşılaşınca kapkara oldu ve kalplığı meydana çıktı.

16206

قلب می زد لاف اشواق محک
تا مریدانرا در اندازد بشک

«Kalp, mehenk taşına iştîyakını söyler durur, kendisine uyanları bu suretle şüphelere salar.»

16207

افتد دام مکرش نا کسی
این کان سر بر زند از مرخصی

«Adam olmayan bir gâfil, onun hiylesine kapılıp gider. Zaten bu şüphe her bayağı kişide baş gösterir.»

Şöyle diyerek ki:

16208

کین اگر نه نقد با کیزه بدی
کی بسنگ امتحان راغب شدی

«Eğer bu, ayarı bütün bir akçe olmasaydı imtihan mehengine tâlib olurmuydu hiç?»

16209

او محک می خواهد اما آنچنان
که نکرد قلبی او زان عیان

«O kalp, mehenk ister amma, kendisinin kalplığını meydana çıkarmak mehenk değil.»

Buradaki kalptan maksad: Mürâyî ve müzevvir olanlar, kendilerini sâlih, hattâ mürşid göstermeye kalkanlar ve irşâd dâvâsına kalkışanlardır. Bunlar safdil ve gafil kimseleri avlamak için: «Benim değerimi bildirecek bir mehenk taşı olmalı da ne ayarda bir cevher olduğunu anlamalısınız» derler. Fakat istedikleri mehenk, yıldızdan ibaret bulunduklarını meydana çıkarmayacak bir mehenktir. Halbuki:

آن محك كه اونهان دارد صفت
نه محك باشد نه نور معرفت

Kalp'ın hakikatini gizliyen, açığa vurmayan mehenk, ne mehenktir,
ne bilgi nûru...»

آينه كو عيب رو دارد نهان
از برای خاطر هرقلتبان

«Her kaltabânın hatırı için yüzündeki aybı gizleyip göstermeyen ay-
na.»

آينه نبود منافق باشد او
ایچنین آينه تا توانی محو

«Ayna değildir, o münafıktır. Ey salık, kudretin yeterse böyle bir ay-
na arama!»

آينه جو راستگو و بی نفاق
حتم کن والله اعلم بالوفاق

«Doğru gösteren ve nifaktan berî olan bir ayna ara ve orada kendini
olduğun gibi gör. Bu cildi de burada bitir. Vallâhü âlem bilvifâk.»

DÖRDÜNCÜ CİLDİN SONU